

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

Állam- és Jogtudományi

Doktori Iskola

A magyar nyelv hivatalos nyelvi jogállása és

hivatalos használata Szlovéniában

Doktori értekezés

Doktor jelölt: mag. Koren Stefán

Témavezető: dr. Andrásy György

Társ-témavezető: dr. Nagy Noémi

Dobronak (SLO), 2020

Tartalom

I.	Bevezetés.....	6
1.	Problémafelvetés	6
2.	A kutatási feladat, az értekezés szerkezete, a kutatás célkitűzése és módszertana	7
II.	Kisebbségek és nyelvi jogok	10
1.	A kisebbségek nyelvi jogai.....	10
2.	A nyelvpolitika és a hatalom viszonya	11
2.1	Álláspontom.....	14
3.	Nyelvi jogok mint területi szempontból vegyes emberi jogok.....	14
4.	A kisebbségek jogainak védelme a második világháborút megelőzően.....	15
5.	A kisebbségek fogalma – definíciós nehézségek	21
6.	Kisebbségvédelem az ENSZ dokumentumokban.....	24
6.1.	Egyezmény az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről.	25
6.2.	A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya.....	26
6.3.	Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól.....	30
6.4.	Barcelonai Nyilatkozat.....	30
7.	Az Európa Tanács kisebbségvédelmi dokumentumai	31
7.1.	Az Emberi Jogok Európai Egyezménye.....	31
7.2.	Az 1201. (1993) számú Ajánlás	35
7.3.	Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről	36
7.4.	Keretegyezmény Nemzeti Kisebbségek Védelméről – Szlovénia vállalásai	39
7.5.	A Tanácsadó Bizottság második vizsgálati időszakban tett észrevételei és megállapításai.....	44
7.6.	A Tanácsadó Bizottság harmadik vizsgálati időszakban tett észrevételei, megállapításai.....	46
7.7.	A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája.....	52
III.	Szlovénia és a szlovéniai magyarság	55
1.	Szlovénia	56
2.	A szlovéniai magyarság lélekszáma	58
3.	A népességcsökkenés lehetséges okai	62
4.	A muravidéki magyarok identitásának átalakulása, jogszabályi környezet	63

4.1.	Muravidék	63
4.2.	Történeti áttekintés a XX. század elejéig – a „békés egymás mellett élés” időszaka.....	65
4.3.	A trianoni döntés	66
4.4.	Kisebbségi jogok 1919 után	68
4.5.	Tito Jugoszláviája.....	72
4.6.	Muravidék a második világháború után	74
4.7.	A nyelvi jogok fejlődése	75
5.	A szlovéniai magyarság napjainkban	76
5.1.	Nyelvhasználat	78
5.2.	Oktatás Muravidéken 1919 után	80
5.3.	A kétnyelvű oktatás.....	84
IV.	Kisebbségek nyelvi jogai Szlovéniában.....	90
1.	Sajátosságok a nemzetiségi jogok szlovén szabályozásában	90
2.	A Nyelvi Charta elfogadása, majd módosítása.....	92
2.1.	A Nyelvi Charta elfogadása	93
2.2.	A Nyelvi Chartát kihirdető törvény módosítása.....	95
2.3.	A Charta-B törvény és a nemzetgyűlési bizottságok	98
2.4.	A Kisebbségi Szlovén Nemzetgyűlési Bizottság a Charta-törvény módosításáról 99	
2.5.	A Szlovén Nemzetgyűlés Külügyi Bizottsága a Charta-törvény módosításáról 100	
3.	Kisebbségek nyelvi jogai a szlovén Alkotmányban.....	104
V.	A magyar nemzeti közösséget megillető jogok.....	109
1.	A nemzetiségek alkotmányos alapjogai	109
2.	Érdekvédelmi szervezetek létrehozásához való jog	112
3.	Az anyanyelven való tájékozódáshoz való jog.....	113
4.	A magyar zászló nyilvános elhelyezése	114
5.	A szlovéniai magyarok nyelvhasználati jogai a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban	116
5.2.	Nyelvhasználat az igazságszolgáltatásban	119
5.3.	A kétnyelvűségből és a kisebbségi nyelvek használatából eredő költségek ...	125
5.4.	A polgári perrendtartás.....	125

5.5.	A büntetőeljárás törvény	126
6.	Az Alkotmánybíróság határozata az őshonos kisebbségek nyelvhasználati jogairól 128	
7.	Nyelvhasználati jogok a gyakorlatban.....	130
8.	A magyar nyelv használata a közszférában.....	132
9.	A magyar nyelv hivatalos használata – logikai okfejtés a Barbara-szillogika alapján 135	
9.2.	A Barbara-szillogika mibenléte.....	135
9.3.	A magyar hivatalos nyelv helyzete egy logikai érv alapján.....	137
VI.	Saját kutatás – próbaperek, hatósági eljárások indítása	148
1.	Koren v. N.N. szlovén állampolgár – egy magánvádas eljárás	149
1.1.	Az alapeljárás	150
1.2.	A bírói gyakorlat	152
1.3.	Másodfokú döntés és kérelem a főügyészséghez.....	153
1.4.	Alkotmányjogi panasz benyújtása.....	155
1.5.	Az Alkotmánybíróság határozata	157
1.6.	Beadvány az Emberi Jogok Európai Bíróságához	158
2.	Koren v. Dobronak község polgármesteri hivatala – munkaügyi per	159
2.1.	A munkaügyi eljárás.....	160
2.2.	Döntés az ügy érdemében	163
2.3.	Összegzés	164
3.	CEROP v. Koren – per a közműszolgáltatóval	166
3.1.	Az eljárás ismertetése.....	166
3.2.	A megismételt elsőfokú eljárás	167
3.3.	Az ítélet	169
3.4.	Összegzés	171
4.	Koren v. Dobronak község – per a vízszolgáltatóval	175
4.1.	Az alapeljárás	175
4.2.	A törvényes bíróhoz, illetve a természetes bíróhoz való jog.....	177
4.3.	Döntés az ügy érdemében	179
4.4.	Összegzés	180
4.5.	A bíróságok ügyvitele a kétnyelvű területen.....	180

4.6. Celjei felsőbb bíróság döntése.....	182
VII. Összefoglalás.....	188
Felhasznált források.....	198
Jogforrások.....	207
Egyéb források.....	209
Mellékletek.....	216
1. Melléklet.....	216
2. Melléklet.....	221
3. Melléklet.....	230

I. Bevezetés

Az anyanyelv az identitás meghatározója, egyik legfontosabb eleme. Miként Kosztolányi Dezső írta: „Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkodom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. (...) Mélyen bennem van, a vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként. Ebben az egyedülvaló életben csak így nyilatkozhatom meg igazán. Naponta sokszor gondolok erre. Épp annyiszor, mint arra, hogy születtem, élek és meghalok.”¹

1. Problémafelvetés

A kisebbségvédelemmel foglalkozó szakemberek egyetértenek abban, hogy a határainkon túl élő magyar közösségek közül „a szlovéniai magyarok jogi helyzete, autonómiája, kulturális intézményrendszere, az identitás megőrzését érintő politikai környezete a legstabilabb, legkedvezőbb”, a számukra biztosított anyanyelvhasználati jogok köre példaértékű.² Ugyanerre a következtetésre jutunk akkor is, ha a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának (a továbbiakban: Nyelvi Charta), valamint a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény (a továbbiakban: Keretegyezmény) szlovéniai végrehajtásának hivatalos dokumentációját olvassuk. Az nem vitatható, hogy a Szlovén Köztársaság – miként azt a Keretegyezmény 1998. évi ratifikálásakor vállalta – az olaszokat és a magyarokat alkotmányban elismert őshonos kisebbségeknek tekinti, és ennek megfelelően a kisebbségi jogok széles tárházát biztosítja számukra.

Megdöbbenő tény, hogy a szlovéniai magyarság lélekszáma csökkenő tendenciát mutat. Míg az 1991. évi népszámláláskor mintegy nyolcezren vallották magukat magyarnak, addig a 2002-es népszámláláskor alig haladta meg a hatezret ez a szám.³ A

¹ Kosztolányi Dezső (1927): *Ábécé a nyelvről és a lélekről*. In: Kosztolányi Dezső: *Nyelv és lélek*. Osiris, Budapest. 2002. 72-76. 72.

² Győri Szabó Róbert (2006): *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Osiris Kiadó, Budapest. 351.

³ Statistčni Urad Republike Slovenije (2002): *Census of Population, Slovenia, 31 March 2002*. <http://www.stat.si/popis2002/gradivo/si-92.pdf>

muravidéki magyarságért aggódók szerint ez a lélekszám „közelít ahhoz a kritikus ponthoz, amikor az asszimilálódás semmiféle eszközzel nem tartóztatható fel”.⁴

A hibátlannak tűnő alkotmányos és törvényi szabályozás ellenére csökken a szlovéniai magyarság körében az anyanyelv presztízse. Ennek a jelenségnek az okai összetettek, feltárásukra több kutatás is kísérletet tett, ezek közül a legjelentősebbekre dolgozatomban ki is térek. Egyesek szerint Muravidék peremhelyzete, Szlovénián belüli viszonylagos – gazdasági, szociális, infrastrukturális – elmaradottsága a legfőbb ok. Vannak, akik a kétnyelvű oktatási modellt tartják elhibázottnak, kárhozzátják a nem megfelelően felkészült, motiválatlan pedagógusokat. Mások a vegyes házasságok elterjedésével magyarázzák azt, hogy egyre kevesebben vallják magukat magyar ajkúnak. Feltevésem szerint azonban a háttérben az is meghúzódik, hogy a hatósági és igazságügyi eljárások anyanyelvhasználatra vonatkozó szabályai nem kellően kidolgozottak, hiányoznak a részletszabályok, vagy éppen vannak szabályok, de azok következetlenek. Miként arra a későbbiekben rá fogok mutatni, a közigazgatási és bírói eljárásokban ugyan előírja a törvény a magyar nyelv használatát, ám az ezen eljárásokban résztvevő hivatalnokoktól, bíróktól, igazságügyi dolgozóktól már nem követeli meg a magyar nyelv ismeretét.

2. A kutatási feladat, az értekezés szerkezete, a kutatás célkitűzése és módszertana

Kutatásomban arra az ellentmondásra fókuszálok, mely a még hiányosságaival együtt is példaértékűnek tekinthető kisebbségi jogi szabályozás és a nyelvhasználati jogok gyakorlati megvalósulását jellemző gyengeségek között mutatkozik. Ennek megfelelően jelen dolgozat egyfelől annak bemutatására vállalkozik, hogy Szlovénia miként deklarálja alkotmányában és törvényeiben a nemzeti közösségek tagjainak nyelvhasználati jogát. Másrészt néhány példával azt szemlélteti, hogy hiába garantálja az Alkotmány a magyar kisebbség nyelvhasználati jogát, ha az ezen jog érvényesülését elősegítő törvények, rendeletek megalkotása elmarad vagy születnek ugyan ilyen jogi normák, ám azok a gyakorlatban nem vagy nem kellően érvényesülnek.

⁴ Győri Szabó 2006, 351.

Dolgozatom – a bevezetésen és az összegzésen túlmenően – öt nagyobb egységből áll. Az első érdemi fejezetet (mely a számozást tekintve a II. fejezet) a releváns fogalmak tisztázásával indítom, összegzem a kisebbségek definiálására tett kísérleteket, majd meghatározom, mit értünk kisebbségi nyelvi jogok alatt, majd személyes reflexióimat is közlöm. Ezt követően az ENSZ, illetve az Európa Tanács keretében létrejött főbb kisebbségi, kisebbségi nyelvi jogi dokumentumokat tekintem át. A III. fejezetet a Szlovén Köztársaság bemutatásának szentelem, felidézek tudományos munkákat, melyek a térség magyarságának helyzetét, a térség történeti alakulását vizsgálja, hivatkozom olyan kutatásokra is, melyek arra a kérdésre keresik a választ, hogy létszámuk miért csökken, magyarságtudatuk miért gyengül olyannyira látványosan. A IV. fejezetben azt mutatom be, hogy milyen alkotmányos és törvényi alapokon nyugvó jogokat – azon belül is nyelvhasználati jogokat – garantál Szlovénia a területén élő őshonos nemzetiségek számára, ideértve azokat a vállalásokat is, amelyeket Szlovénia a Nyelvi Charta és a Keretegyezmény ratifikálásakor tett. Ebben a fejezetben röviden kitérek a Nyelvi Charta és a Keretegyezmény szlovéniai végrehajtása tárgyában készült bizottsági jelentésekre, illetve bizottsági véleményekre, ezen dokumentumok részletekbe menő elemzésére azonban nem vállalkozom, ugyanis ezt más szerzők már megtették.⁵ Az V. fejezet a magyar nemzeti közösséget megillető jogosultságokat taglalja. A hatodik fejezetben saját kutatásom eredményeit összegzem, kiemelve azt, hogy az alapjában véve példaértékű elméleti szabályozás mellett a gyakorlati megvalósulás mely pontokon bicsaklik meg.

Célkitűzésem annak vizsgálata, hogy a magyar kisebbség nyelvi jogainak védelme miként alakul Szlovéniában, mind az elmélet, mind a gyakorlat szintjén. Kutatásom módszere – a témához igazodóan – a leíró-elemző módszer, mely a rendelkezésemre álló szakirodalom másodelemzésén, és a releváns jogforrások kritikai elemzésén alapul. A jogforrások elemzése során azt vizsgálom, hogy a kérdéses jogi dokumentumokban miként jelennek meg a kisebbségi nyelvi jogok. Hipotézisem az, hogy Szlovéniában a nagyjában-egészében véve hibátlan jogi környezet ellenére sem biztosított a magyar nemzetiség számára a nyelvhasználati jog a hivatali ügyintézésben. Annak érdekében, hogy hipotézisemet cáfolni vagy megerősíteni tudjam, próbapereket indítottam Szlovénia bíróságain. Dolgozatom utolsó fejezetében ezeknek a próbapereknek a tényállását, menetét

⁵ Például Szabó Mihály Gizella, vagy megtalálható a <https://www.coe.int/en/web/minorities/slovenia>, mint a [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%2228993157%22:\[19\]](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%2228993157%22:[19]), honlapokon, szlovén, angol és francia nyelven is.

és konklúzióját összegzem; kutatási módszerként tehát ebben a fejezetben az empirikus kutatást is alkalmazom.

II. Kisebbségek és nyelvi jogok

Az egyén anyanyelve, egy közösség nyelve alapjaiban határozza meg az identitást. Habár a nemzetközi jog *expressis verbis* nem mondja ki, de levezethető belőle az, hogy a nyelvhasználat alapvető emberi jog.⁶ Nem elegendő, ha az állam garantálja a nyelvi jogokat, hanem az aktív cselekvés is elvart tőle annak érdekében, hogy azokkal mind az egyén, mind az adott közösség élni tudjon.

A nemzeti kisebbségek definiálására számos próbálkozás történt, általános érvényű, egységesen elfogadott fogalom azonban nem létezik. Ebben a fejezetben a leglényegibb fogalmi elemek megragadására teszek kísérletet, ezt követően pedig a kisebbségi nyelvi jogok természetét vizsgálom meg.

1. A kisebbségek nyelvi jogai

A kisebbségek nyelvi jogai kettős természetűek abban az értelemben, hogy egyfelől a mindenkit megillető, általános emberi jogokból következnek, másfelől olyan kisebbségi jogok, melyek – jellegüknél fogva – csakis a kisebbséghez tartozó személyeket illetik meg. Itt azonban a többletjogok kifejezés – mutat rá Kardos Gábor – nem abban az értelemben használatos, hogy valódi többletjogokat biztosítana, hiszen a nyelvi jog nem több „a többséget megillető jogoknál”, sokkal inkább arról van szó, hogy „végrehajtásuk az állam részéről többlet erőfeszítést – kisebbségi nyelvi infrastruktúrát – igényel”.⁷ Kardos „a többségi állam jogalkalmazói hajlanak arra, hogy kifejezett rendelkezés híján ne értsék bele egy általános emberi jogba annak kisebbségi nyelvi részjogát”.⁸ Értelmezésem szerint a kisebbségek nyelvi jogainak többletjogként való tételezése azért sem felesleges, mert a többségi államok, sőt, olykor még a nemzetközi ellenőrző testületek sem feltétlenül kezelik azokat az általános emberi jogok részeként.

⁶ Szlovén alkotmány, 14. cikk, (A törvény előtti egyenlőség) Szlovéniában mindenki számára, *nemzetiségre, fajra, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy egyéb meggyőződésre, vagyoni helyzetre, születésre, képzettségre, társadalmi helyzetre, fogyatékosagra vagy bármilyen más személyi körülményre való tekintet nélkül, egyenlő emberi jogok és alapvető szabadságjogok biztosítottak. A törvény előtt mindenki egyenlő.*

⁷ Kardos Gábor (2016): Nyelvi jogok, európai megoldások? Magyar Kisebbség 21. évf. 2016. 2. sz. 7-17. 8. http://epa.oszk.hu/02100/02169/00052/pdf/EPA02169_magyar_kisebbsseg_2016_2_007-017.pdf

⁸ Kardos 2016, 8.

Az vitán felül áll, hogy az embert megilleti – egyebek mellett – a szabad véleménynyilvánítás joga, a vallás szabad megválasztásának és gyakorlásának joga, arról ugyanakkor nem rendelkeznek a nemzetközi emberi jogi dokumentumok, hogy e jogokat és szabadságokat milyen nyelven gyakorolhatjuk. A nyelvszabadság, a nyelv szabad megválasztásához és gyakorlásához való jog nem szerepel ezekben a dokumentumokban.⁹

Mindebből levonható a következtetés, hogy a kisebbségi nyelvi jogokat egyrészt külön védelemben kell részesíteni, másrészt a kulturális örökség részeként elő kell mozdítani használatukat.¹⁰ Két nemzetközi dokumentum igyekszik e céloknak megfelelni, egyrészt a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény, mely a kisebbségi jogok kifejezett védelmét célozza, másrészt a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, mely a kisebbségi nyelveket az európai kulturális örökség részeként értelmezve nyújt védelmet.¹¹

2. A nyelvpolitika és a hatalom viszonya

„A nyelvpolitika sosem a nyelvről: mindig a hatalomról szól” – idézi Nagy Noémi James Tollefson amerikai nyelvészprofesszor frappáns megállapítását.¹² Nagy szerint a nyelvi jogok értelmezésénél abból kell kiindulnunk, hogy a közkeletű vélekedéssel ellentétben az „egy állam – egy nyelv” paradigmája nem valós: az országok természetes állapota a két-, de még inkább a többnyelvűség.¹³ Vagyis, létezik egy, a többségi nemzet által használt, rendszerint hivatalos nyelvnek vagy államnyelvnek nevezett nyelv, és emellett létezik olyan nyelv (illetve léteznek olyan nyelvek), melyek (et) az ország lakosságának kisebbségbe szoruló lakosai használnak. Hivatalos nyelvnek azt a nyelvet tekintjük, melyet egy állam (nemzetközi szervezet) ilyen nyelvvé nyilvánít vagy – ilyen kifejezett rendelkezés hiányában – „rendeltetésszerű működése során nemcsak alkalmilag, hanem folytatólagosan, illetve rendszeresen használ”.¹⁴

⁹ Andrásy 1998, 70–77.

¹⁰ Andrásy 1998, 70–77.

¹¹ Kardos 2016, 10.

¹² Nagy Noémi (2019): A hatalom nyelve – a nyelv hatalma. Nyelvi jog és nyelvpolitika Európa történetében. Dialóg Campus, Budapest. 23.

¹³ Nagy 2019, 25.

¹⁴ Andrásy György (2018): Az emberi jogok terület szerinti tagolódása. Miért fontos, hogy a nyelvi, kulturális és a vallási jogok részben területfüggő jogok? In Medias Res. Folyóirat a sajtószabadságról és a médiaszabályozásról. 7. évf. 2018/1. 35-59. <http://media-tudomany.hu/archivum/az-emberi-jogok-terulet-szerinti-tagolodasa/>

A kisebbségi nyelv fogalmának meghatározásával, a kisebbségi nyelvi jogok fejlődéstörténetével dolgozatom egy korábbi fejezetében kellő részletességgel foglalkoztam. Ehelyütt inkább azt a kérdést tartom vizsgálatra érdemesnek, hogy mitől függ: az egyes államok miként viszonyulnak a területükön beszélt kisebbségi nyelvekhez.

Nagy Noémi – Richard Ruiz koncepcióját továbbfejlesztve – arra a következtetésre jut, hogy egy államnyelvi sokféleséghez való viszonyát alapvetően három tényező határozza meg: a hatalom, a jog és az érték. Ez a három tényező akár egyszerre, egymás mellett is létezhet, de éppúgy elképzelhető az is, hogy egy ország nyelvpolitikájában csak ezek egyike játszik szerepet.¹⁵

A XIX. század közepéig egyértelműen a hatalmi tényező dominált, a nyelvet kizárólag az államhatalom eszközeként értelmezték. Napjainkban a „hatalmi tényező” alatt mást értünk, leginkább azt, hogy a kormányzat az állam érdekeit (vagy az aktuálisan hatalmon lévők érdekeit) szem előtt tartva szabályozza a nyelvi, nyelvhasználati jogokat. Erre nemcsak az asszimilációs, hanem a pluralista nyelvi modellt követő országokban is találunk példát, azzal a különbséggel, hogy az előbbi esetében a döntéshozó a homogenizációra törekszik, utóbbi pedig többnyire központi beavatkozástól mentesen hagyja érvényesülni a nyelvi sokféleséget.¹⁶

A XIX. század elején láttak napvilágot először azok a normák, melyek tisztán jogi megfontolásból, a nyelvi jogok biztosításának szándékával szabályozták a nyelvhasználat kérdéseit. Az értékalapú megközelítések pedig a XX. század végén jelentek meg.¹⁷

Látnunk kell, hogy az állam szempontjából a nyelv egyszerre eszköz és tárgy. Eszköz, hiszen a nyelvhasználatra vonatkozó szabályok megalkotása révén tartja fenn hatalmát. Tárgy is ugyanakkor, hiszen a többségi és a kisebbségi nemzet tagjai között mindig egyfajta (legalábbis szimbolikus) harc folyik azért, hogy a hatalom szempontjából fontos területeken (mint amilyen a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, vagy éppen az oktatás) milyen körben, illetve milyen mértékben terjedjen ki a kisebbségi nyelvhasználat. Ilyen értelemben beszélhetünk tehát a „nyelv hatalmáról” és a „hatalom nyelvéről”.¹⁸

Az, hogy egy országban több nyelvi csoport is létezik egymás mellett, nem szükségképpen eredményez konfliktushelyzetet. Konfliktusra akkor lehet számítani, ha az

¹⁵ Ruiz, Richard 1984. Orientation in language planning. NABE Journal, (8)2, 15–34.; hivatkozva: Nagy 2015, 26.

¹⁶ Nagy 2019, 25.

¹⁷ Nagy 2019, 25.

¹⁸ Tollefson, James (1991): Planning Language, Planning Inequality. Longman: New York, 1991. 10–17; hivatkozva: Nagy 2019, 25.

érintett nyelvi közösségek a társadalmi hierarchián belül különböző szinteken helyezkednek el, vagyis amikor „a hatalomgyakorlás kiemelt nyelvhasználati színtereire való hozzáférésük nem egyformán biztosított; amikor tehát az egyik csoport olyan nyelvi jogokkal rendelkezik, amelyekkel a másik/többi nem.”¹⁹ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egyes nyelvi csoportok tagjai részesülnek a hatalomból (vagyis: részt vehetnek a hatalom gyakorlásában), mások el vannak zárva attól. Ferguson és Fishman vezette be a diglossia fogalmát, értve ez alatt azt a szituációt, amikor az egyik, magasabb presztízzsel rendelkező nyelvet, nyelvváltozatot a társadalmi érintkezés formális színterein használják (hivatalos vagy állami nyelvként), míg a másik, alacsonyabb társadalmi presztízzsel bíró nyelvet a kevésbé emelkedett, privát életviszonyokban, informális helyzetekben használják (és leginkább beszélik, az írásbeliséget meghagyva a hivatalos nyelv számára).²⁰

Ezzel összefüggésben érdemes egy másik fogalommal is megismerkednünk, ez pedig a lingvicizmus: a szakirodalom a hatalmi szempontú nyelvpolitikát érti alatta, azon nyelvi ideológiák és gyakorlatok összességét, melyek az egyes nyelvi csoportok eltérő hatalmi pozícióját legitimálják. Tiszta formájában az abszolutizmus idején volt jelen, egyfajta nyelvi gyarmatosításként (nyelvi imperializmusként), de ne legyenek illúzióink: nyomokban ma is megtalálhatók ezen ideológiák egyes államok gyakorlatában. A nyelvi imperializmus tiszta formájában egy közösség feletti uralom megszerzését jelenti.²¹ Nem tévesztendő össze a lingvicizmussal a nyelvi nacionalizmus, ez utóbbi a nemzetállamok megjelenésével együtt nyert teret Európában, a XVIII-XIX. században. A nyelvi nacionalizmus – mondja Lanstyák – „a nemzetiként aposztrofált nyelvnek a felmagasztalása, mintegy szentként való tisztelete”.²² Van azonban hasonlóság e két jelenség között: a nyelvi nacionalizmus, akár csak a nyelvi imperializmus az asszimilációra törekszik, hirdetve a többségi nyelv felsőbbrendűségét.²³

¹⁹ Rindler-Schjerve, Rosita (ed.) (2003): *Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire*. De Gruyter Mouton: Berlin, 2003; hivatkozva: Nagy 2019, 26.

²⁰ Nagy 2019, 26; Bartha Csilla (1999): *A kétnyelvűség alapkérdései*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. 66–74.

²¹ Nagy 2019, 26; Skutnabb-Kangas, Tove (1997): *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 1997. 19–20

²² Nagy 2019, 26; Lanstyák István (2009): *Nyelvi ideológiák és filozófiák*. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2009, 11(1), 27–44. 30.

²³ Nagy 2019, 26; Lanstyák 2009, 33–34.

2.1 Álláspontom

Határozott álláspontom az, hogy a Szlovéniában kisebbségben élő magyar emberek egyfajta harcként élik meg azt a helyzetet, melybe akaratukon kívül belekényszerültek: nem tudják olyan módon és gyakorisággal használni az anyanyelvüket a hivatalokban, az üzletekben, ahogy ők azt szeretnék, meg kell küzdeniük azért, hogy legyenek magyar nyelvű istentiszteletek, hogy az iskolákban beszéljék a magyar hivatalos nyelvet, hogy készüljenek magyar jegyzőkönyvek a hivatalokban, a bíróságokon. Ez egyfajta „harc” a magyar nyelv, a magyar hivatalos nyelv használatáért és a magyar kisebbség fennmaradásáért. Miként arra a későbbiekben rámutatok, bizonyos értelemben kényszerasszimilációnak lehetünk a tanúi, hiszen sem a jogszabályi környezet, sem a jogalkalmazói (bíróági, hatósági) gyakorlat nem kedvez a magyar mint anyanyelv és mint hivatalos nyelv használatának. Ezen álláspontom alátámasztására a továbbiakban számos érvet fogok felsorakoztatni.

3. Nyelvi jogok mint területi szempontból vegyes emberi jogok

Könnyű belátni: a hatalmon lévők és/vagy a nyelvi többség egyeduralmát leginkább úgy lehet csökkenteni, ha nyelvi jogokat biztosítanak a kisebbségi nyelvet használók csoportjainak. Egy idealisztikus világban minden kisebbségi nyelvcsoporthoz azonos jogokat azonos mértékben élvezne a többségi nyelvet használókkal, ennek a gyakorlatban azonban nem igazán van realitása. Így már azt is optimálisnak tekinthetjük, ha a kisebbségeket a hatalom államalkotó tényezőkként kezeli, és ennek megfelelően bizonyos jogokat biztosít számukra.²⁴ A nyugati demokráciák példáját látva levonhatjuk a következőt: „gyakorlatias módon, belátás vagy kompromisszumok alapján meglehetősen jó és igazságos megoldásokat” lehet találni a kisebbségi nyelvi jogok problémájára.²⁵ Fontos ugyanakkor leszögeznünk, hogy a nyelvhasználat nem csak jogi kérdés: egyetértek azokkal, akik szerint a nyelv az egyéni és társas identitás szükségképpeni eleme, így a

²⁴ Nagy 2019, 27.

²⁵ Andrásy 2018, i.m.

nyelvhasználat kérdése emberi jogi kérdés.²⁶ Meggyőződésem, hogy ezen az állásponton az sem változtathat, hogy a nemzetközi jogban főszabály szerint a nyelvi jogokat kisebbségi jogokként kezelik, egyetlen kivételtől, a nyelvi diszkrimináció tilalmától eltekintve.²⁷

Miként azt Andrassy György kifejti, a nyelvi jogok olyan emberi jogok, melyek magánéleti aspektusai nem, hivatalos nyelvhasználattal összefüggő aspektusai azonban területhez kötődő emberi jogok: a privát viszonyokban a nyelvszabadság lényegében minden embert mindenhol megilleti. Az ahhoz való jog azonban, hogy valakinek a nyelve hivatalos nyelv legyen, területhez kötött jog: ez a jog csakis abban az országban illeti meg az egyént, amelyben a saját nyelve „régóta fogva használt nyelv”, továbbá „ő maga az e nyelvet régóta fogva használt közösséghez tartozik, vagy e közösségből származik”.²⁸ A nyelvszabadság ebben a megközelítésben területi szempontból a vegyes emberi jogok körébe sorolandó, azzal a kitéttel, hogy a bevándorlókat e szabadság területfüggő jogosítványai csakis a származási országukban illetik meg, az őket befogadó országban nem.²⁹

4. A kisebbségek jogainak védelme a második világháborút megelőzően

A kisebbségek nemzetközi védelmének előzményeiről szólva egészen a XVII. század elejéig vissza kell mennünk az időben, igaz ugyanakkor az is, hogy a védelem ekkor még kizárólag a vallási kisebbségeket illette meg. A vallási villongásokat, háborúkat követő határrendezések alkalmat szolgáltattak arra, hogy az államok szabályozzák a vallásuk miatt kisebbségbe kényszerült alattvalók státuszát. Ilyen rendelkezéseket tartalmazott az 1606. évi bécsi béke, az 1645. évi linzi béke, az 1660-as svéd-lengyel szerződés és az 1763. évi párizsi béke.³⁰

Ahogy Dr. Kmety Károly a: „A magyar közigazgatási jog kézikönyvében” megjegyezte (továbbá: kézikönyv): „Az autonóm horvát országos kormányzat élén álló bán

²⁶ Nagy 2019, 27.; Andrassy György (1993): Etnikai kisebbségek és emberi jogok. Regio – Kisebbség, politika, társadalom, 1993, 4(2), 68–80.; Puskás Tünde: Nyelv, identitás és nyelvpolitika Európában. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2000, 2(1), 69–84.

²⁷ Andrassy György (2011): The right to use one's own language and the matter of simplicity. Europaisches Journal Fur Minderheitenfragen, 2011, 4(1), 5–19.

²⁸ Andrassy 2018, i.m.

²⁹ Andrassy 2018, i.m.

³⁰ Györi Szabó Róbert (2006): Kisebbség, autonómia, regionalizmus. Osiris Kiadó, Budapest. 82.

hatósága azon ügykörben sok analógiát mutat a miniszteri hatósággal; a bán a horvát-szlavón országgyűlésnek felelős (1868. évi XXX. tcz.).³¹”

Az említett kézikönyvben fel van sorolva, mely a minisztereknek milyen feltételeknek kell megfelelniük, milyen nyelvtudással kell rendelkezniük: „a miniszterek is mint országos méltóságok és tisztviselők, a hatályban levő törvények szerint csak oly magyar honosok lehetnek, kik gondnokság vagy csőd alatt nem állnak, büntett vagy vétség miatt vád alatt, szabadságvesztésbüntetés hatálya alatt nincsenek, nyereségvágyból eredő büntett miatt elítélve nem voltak, hivatalvesztésre szóló ítélet hatálya alatt nem állanak (1883 :1. t.-cz.) és a kik az 1868. évi XLIV. t.-cz. azon rendelkezéséhez képest, hogy az országos kormányzat hivatalos nyelve a magyar, a magyar nyelvet bírják. A horvát miniszterre³² a horvát nyelv ismerete is az 1868: XXX.-ból kifolyólag jogi kelléknek mondható, de az már nem, hogy Horvát-Szlavón községi illetőséggel bírjon. A közös miniszternél magyar vagy osztrák honosság, s az kívántatik, hogy a közhivatalviselés általános kellékeit mind az osztrák, mind a magyar állami jog szerint bírja”.³³

A 78. cikk alatt, ahol a kézikönyv a községi hivatalos nyelvről szól, a következőt írja elő: „A községi közélet az államélet kiegészítő részét is képezvén, szükséges, hogy a nemzeti egység érzete és nemzeti szellem abban is életre keljen, hatályosan érvényesüljön. Az állami nyelv használatának már ez okból is lehető tág tér biztosítandó a községi közigazgatásban, testületekben és hivatalokban. A magyar törvényhozás a nemzetiségi egyenjogúság és a nemzetélet kívánalmait félreismerte akkor, a mikor a községi hivatalos életben a minimális mértékben sem tette kötelezővé a magyar nyelv alkalmazását, nem követelte meg annak ismeretét. Az 1868 XLIV. t.cikknek idevonatkozó rendelkezése szerint: a községi gyűlések maguk választják jegyzőkönyvük és ügyvitelük nyelvét; a jegyzőkönyv egyszersmind azon nyelven is viendő, a melyen vitelét a szavazatképes tagok egyötödrésze kívánja; községi gyűléseken a szólás jogával bírók szabadon használhatják anyanyelvüket; a községi tisztviselők a községbeliekkel való érintkezésükben azok nyelvét kötelesek használni; a község az államkormányhoz, saját törvényhatóságához annak közegeihez intézett beadványaiban az állam hivatalos nyelvét vagy saját ügyviteli nyelvét,

³¹ Kmety Károly (1905): A magyar közigazgatási jog kézikönyve, a Budapesti kir. magy. tudományegyetemen, a Magyar közjog, közigazgatási jog nyilvános rendes tanára, negyedik javított kiadás, Budapest politzer-féle könyvkiadóvállalat kiadása, 1905. 12. 18 §, A felelős kormány

³² A horvát bán a m. kir. miniszterelnök ajánlatára és ellenjegyzése mellett nevezi ki a király. 10 A miniszteri állás természete kizárja, hogy a miniszter tetteles katonai szolgálatban is álljon ; az 1873 XXXIV. t.-cz. szerint a horvát bán sem bírhat katonai hatáskörrel, de tartalékos vagy szolgálaton kívüli viszonyú katona lehet.

³³ U.o.

más törvényhatóságokhoz, azok közegeihez intézett beadványaiban az állam hivatalos nyelvét vagy az illető törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelvét használhatja; ha a községek az államkormányhoz intézett beadványaikban nem az állam hivatalos nyelvét használják, az ily beadványokra hozott végzés eredeti magyar szövegéhez, a beadvány nyelvén eszközölt hiteles fordítás is csatolandó; az ország minden egyes polgára saját községéhez intézett beadványait anyanyelvén, más községhez intézett beadványait az állam hivatalos nyelvén, vagy az illető község ügyviteli, vagy jegyzőkönyvi nyelvén nyújthatja be.”³⁴

„A magyar törvényhozás, mely községeink reformjával rövid időn foglalkozni fog, az államnyelv ezen példátlan feláldozását megszüntetni köteles. A községek belső ügyvitelében a magyar nyelv kötelezővé tehető, s az előjárói állásokra választhatóságnak feltételévé tűzendő ki az államnyelv ismerete. 1879 óta már az összes népiskolákban is módot nyújtott, sőt kötelességet állapított meg a magyar állam a nemzeti nyelv elsajátítására s így erős indolentia az, főleg a jobbmódúaktól, ha a magyar nyelvben jártasságot nem szereznek; ezek méltán volnának kizárhatók a közhatósági funkciókból.”³⁵

Olvasván Andrassy György „Hány hivatalos nyelve volt Magyarországnak az 1868. évi XLIV. tc. szerint” című³⁶ publikációját, az a kérdés merült fel bennem, valójában hogyan volt megoldva az akkori oktatás és jogi eljárások Muravidéken a szlovén anyanyelvű emberek számára? Rendelkeztek e szlovén nyelvű oktatással a népiskolákban, bírósági, közjogi szlovén nyelvű, anya nyelvű eljárásokkal? Szlovén nyelvű szentmiséssel, vagy csak latin nyelvű volt? Itt még meg kell említenünk, hogy a mai Muravidéki magyarok úgy reformációs, kálvinista és katolikus vallásúak.³⁷ Említve a publikációt, a szerző nem tér ki a szlovén nyelv (törvényi) használatára, de valószínűleg nem is találta bizonyítékát, mind például a szerb, horvát, német, olasz nyelvnek. Tudván ugye, hogy a mostani, de már abban az időben szomszédos horvátok „rendelkeztek” úgynevezett „banovinával” ahogy ők nevezik, vagyis „autonóm horvát országos kormányzattal”, ennek élén álló bán hatósága, hol a horvát nyelv „hivatalos nyelv” volt, ahogy ezt kiolvashattuk az idézet Dr. Kmety Károly kézikönyvéből. Ez azért volna érdekes történelmi, tanulmányi és nem utolsó sorban jogi anyagi indok és bizonyíték nekünk, most kisebbségben élő

³⁴ Kmety 1905, 150–151.

³⁵ Kmety 1905, 151.

³⁶ Andrassy György (2017): Hány hivatalos nyelve volt Magyarországnak az 1868. évi XLIV. tc. szerint?, Jogtörténeti Szemle 19, 3 4-12.,

³⁷ Andrassy György (1998): Nyelvi jogok, A modern állam nyelvi jogának alapvető kérdései, különös tekintettel Európára és az európai integrációra, A nemzetközi kisebbségvédelemi kezdetei és az első kisebbségvédelemi rendszer. Pécs. 49-54.

magyaroknak Szlovéniában, mert ezzel az indokkal és bizonyítékkal ellen tudnánk még jobban állni a most folyamatban lévő állam kényszer asszimiláció gépezetének az oktatás révén, amit majd a továbbiakban mutatok be. De ez egy történelmi újabb publikáció munka marad a jövőbelére, ismeretlen szerzőnek.

A kisebbségi jogok történetének egy következő állomását jelentették az amerikai és francia forradalmak emberi jogokat és szabadságokat deklaráló nyilatkozatai. A XIX. századi békeszerződések ugyanakkor már nemcsak a vallásszabadságot biztosították, hanem polgári jogokat és politikai egyenlőséget is.³⁸ Alapjában véve azonban mégis csak az volt egészen a XX. század elejéig a helyzet, hogy a nemzetközi kisebbségvédelem fókuszát a vallási kisebbségek jogai jelentették, azzal együtt, hogy a kisebbségek jellemzően nemzetiségi szempontból is kisebbségnek számítottak.³⁹ Kivételként említendő meg az 1815. évi bécsi kongresszusnak a Lengyelország felosztásáról szóló határozata, mely az osztrák, orosz, illetve porosz fennhatóságnak köszönhetően kisebbségi létbe kényszerült lengyelek jogairól rendelkezett, széles körű autonómiát, egyúttal nyelvi jogokat biztosítva számukra. A kongresszus záróokmánya ugyanis felhatalmazta a poznani lengyeleket arra, hogy hivatalos ügyekben használhassák a német mellett a lengyelt is.⁴⁰ Miként azonban Andrassy rámutat, ez a kisebbségvédelmi rendelkezés jócskán megelőzte a korát, a nyelvi kisebbségek védelme ugyanis csak a XX. század legelején került be a kisebbségi jogok katalógusába.⁴¹

Az első világháború egyértelműen a nagyhatalmak háborúja volt, ebből következően az azt lezáró békeszerződések is főként a nagyhatalmi érdekeket szolgálták, és ezek mentén hirdették meg a népek önrendelkezési jogának elvét. Woodrow Wilson elnök 1918. január 8-i, a Kongresszus előtt elmondott beszédében az önrendelkezés elvének fontosságáról, mint a demokrácia egyik építőkövéről beszélt. Wilson ugyanakkor gondosan mérlegelt politikai szempontok figyelembevételével alakította ki kisebbségi politikáját.⁴² Úgy vélte, egy állam számára a nagyobb terület és a nagyobb népesség nagyobb erőt csak abban az esetben jelenthet, ha a területére került kisebbségek lojálisak a hatalom iránt. A kisebbségvédelem tehát csak egy eszköz volt a konszolidációhoz, illetve

³⁸ Győri Szabó 2006, 82.

³⁹ May, Stephen (2012): *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*. Routledge: New York, Oxon.

⁴⁰ Győri Szabó 2006, 83.

⁴¹ Andrassy György (1998): *Nyelvi jogok. A modern állam nyelvi jogának alapvető kérdései, különös tekintettel Európára és az európai integrációra*. *Studia Europaea*, Pécs. 57–78.

⁴² Feichtinger, Johannes – Cohen, Gary B. (eds.) (2014): *Understanding Multiculturalism: Central Europe and the Habsburg Experience*. *Austrian and Habsburg Studies*. Berghahn Books: New York.

azt volt hivatva megakadályozni, hogy a kisebbségek a befogadó állam ellen forduljanak. A kisebbségvédelem megvalósulása – fejtette ki Wilson – feltétele a „demokrácia számára biztonságos” világ megvalósulásának.⁴³

A Nemzetek Szövetsége által létrehozott, a közép- és kelet-európai viszonyokat figyelembe vevő nemzetközi kisebbségi joganyag összesen tizenöt dokumentumból áll. Ezek egy része a kisebbségek védelmét célzó általános szerződés, melyek hatálya kiterjed az érintett állam teljes területére, és átfogó jelleggel igyekszik szabályozni az állam és a kisebbségi polgárok közötti viszonyt.⁴⁴ Ebbe a csoportba sorolhatók az úgynevezett kisebbségi szerződések is, melyek egyfelől a szövetségesek és társult hatalmak, másfelől az új, illetve megnövelt területű országok között jöttek létre (Csehszlovákia, Görögország, Lengyelország, Örményország, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Állam). A Nemzetek Szövetsége által létrehozott kisebbségi dokumentumok másik csoportját azok a speciális szerződések jelentik, melyek hatálya az érintett országoknak csak egyes régióira terjedt ki, vagy csak bizonyos kisebbségi jogviszonyokat rendezett (például Aland-szigetek, Felső-Szilézia, Danzig szabad város).⁴⁵

A kisebbségi dokumentumok prototípusának a Lengyelországgal kötött szerződést tekintették, melyben meghatározták azt az „egységes minimumot”, melytől csak különleges helyzetben lehetett eltérni.⁴⁶ Az egységes minimum az alábbiakat foglalta magában: az élet és szabadság védelme, kiegészítve a nemzetiségi, nyelvi, faji, származási, vallási diszkrimináció tilalmával; szabad vallásgyakorlás; jog az állampolgárság megszerzéséhez; törvény előtti egyenlőség és azonos bánásmód; az anyanyelv szabad használata a privátszférában, a sajtóban, nyilvános eseményeken, vallási rendezvényeken; az anyanyelv korlátozott – szóbeli és írásbeli – használatához való a bírósági eljárásokban; oktatási, jótékonyági, vallási szociális intézmények létrehozásához, működtetéséhez való jog; állami kötelezettségvállalás azzal kapcsolatban, hogy bizonyos feltételek mellett biztosítják az anyanyelvű oktatást az elemi iskolákban; méltányos hozzájárulás az állami, települési vagy más hasonló költségvetésből a kisebbségek oktatási, vallási, jótékonyági intézményeinek támogatására.⁴⁷

⁴³ Győri Szabó 2006, 83.

⁴⁴ Duvergier, Jean Baptiste 1824–1949. Collection complète des lois, décrets, ordonnances, réglemens, et avis du Conseil-d'État. Paris; hivatkozta: Szalayné 2015, 188.

⁴⁵ Szalayné 2015, 188-189.

⁴⁶ Győri Szabó 2006, 85.

⁴⁷ Győri Szabó 2006, 85.

Láthatjuk tehát, hogy a minimumelvek megalkotása során az állampolgári jogegyenlőség, valamint a diszkrimináció tilalma került a fókuszba.⁴⁸ Lényeges ugyanakkor kiemelni a Lengyel Kisebbségi Szerződés 7. cikkének 3. bekezdését, mely leszögezi, hogy „egyetlen lengyel állampolgár sem korlátozható semmilyen nyelv szabad használatában a magánéletben, a kereskedelemben, a vallási életben, a sajtóban vagy bármilyen természetű közzététel terén vagy a nyilvános gyűléseken”.⁴⁹ Ez a rendelkezés – mutat rá Andrassy György – „a nyelvszabadság nemzetközi jogi elismerésének” tekinthető, ugyanis az egy szabadságjogot ismer el.⁵⁰ Léteznek ugyan ettől eltérő értelmezések, én azonban osztom témavezetőm álláspontját, mely szerint a lengyel szerződés nem kisebbségi jogként tekintett erre a jogra, hiszen az minden lengyel állampolgárt megilletett, az idézett rendelkezés pedig nem a kisebbségi nyelvek, hanem valamennyi nyelv használatára vonatkozott.

Visszatérve a kisebbségi szerződésekhez, a speciális rendelkezések sorában születtek olyanok, melyek egyes kisebbségi csoportoknak különleges státuszt biztosítottak. Így például a csehszlovák szerződésben Kárpát-Ukrajna területi autonómiájáról rendelkeztek, a román szerződés a székelyeknek és az erdélyi szászoknak garantált oktatási és vallási kérdésekben önállóságot. Az állam a román szerződés alapján állampolgárságot, a litván, a lengyel és a görög szerződések alapján szabad vallásgyakorlást volt köteles garantálni a zsidóknak. A görög és a szerb-horvát-szlovén szerződések megengedték a muzulmán kisebbségeknek, hogy egyes, a magánélet körébe tartozó kérdéseket (mint például a többnejűség) a saját szokásaik szerint rendezzenek.⁵¹

A párizsi békeszerződések kimondták, hogy a kisebbségek jogainak biztosítása nemzetközi kötelezettség. A kisebbségi jogok biztosítására kettős garanciarendszer szolgált: egyrészt a sérthetlenség, másrészt a végrehajtás garanciája.⁵² Az előbbi azt jelentette, hogy a részes államok a kisebbségvédelmi szabályokat nem módosíthatják a Nemzetek Szövetsége Tanácsának egyetértése nélkül. A végrehajtás garanciája alatt pedig azt értették, hogy a szerződésekben szereplő kisebbségvédelmi kötelezettségek megsértése

⁴⁸ Györi Szabó 2006, 85.

⁴⁹ Andrassy György (2013): Nyelvszabadság – egy egyetemes elismerésre váró egyetemes emberi jog. Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2013. p.405–408.

⁵⁰ Andrassy György (1998): Nyelvi jogok. JPTE Európa Központ, Pécs. 70–77.; Andrassy György (2016): Nyelv-, kultúra- és nemzetszabadság: már Buza László is így látta? In: Béli Gábor – Korsósne Delacasse Krisztina – Herger Csabáné (szerk.) (2016): Ut juris ordo exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. p.13–20. p.15.

⁵¹ Györi Szabó 2006, 85.

⁵² Girasoli 1995, 31.

esetén a Nemzetek Szövetsége Tanácsában képviselt államok bármelyike jelzéssel élhetett a Tanács felé, de az érintett kisebbségi személyek egyéni panaszt is benyújthattak a Nemzetek Szövetségénél. A Tanács legfeljebb csak felkérhette a bepanaszolt államot, hogy hagyja abba a jogsértést, más szankciót nem alkalmazhatott. A végső fórum az Állandó Nemzetközi Bíróság volt. Az ugyanakkor akadályozta a jogérvényesítést, hogy a kisebbségek nem járhattak el sem a Népszövetség Tanácsa, sem a Bíróság előtt önállóan.⁵³

Összességében azt mondhatjuk, hogy a Nemzetek Szövetsége által létrehozott kisebbségvédelmi rendszer megbukott, ennek legfőbb oka pedig az volt, hogy az érintett közép- és kelet-európai országok a kötelezettségvállalásokra úgy tekintettek, mintha beavatkoztak volna a belügyeikbe, a Tanács ellenőrzési rendszerét pedig a szuverenitásuk elleni támadásként értékelték.⁵⁴

A második világháborút követően a kisebbségvédelem kollektív eszközei helyett az egyéni jogvédelem került előtérbe. Ez, természetesen, nem jelenti azt, hogy a nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer korábban kizárólag vagy főként a kisebbségvédelem kollektív eszközeit vette volna igénybe. Ettől függetlenül igaz, hogy nem tartalmazott a kisebbségi jogok körébe eső rendelkezéseket sem az ENSZ Alapokmánya, sem az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.⁵⁵ (Ez nem ebből adódott, nézze meg a Nyelvszabadság c. kötetemben, hogy hogyan született meg az Egyetemes Nyilatkozat, 261-354. o.)

Az ENSZ égisze alatt létrejött kisebbségvédelmi dokumentumokkal a dolgozat egy későbbi fejezetében foglalkozom.

5. A kisebbségek fogalma – definíciós nehézségek

„Ha valaki a kisebbségek definíciójának taglalásába fog, akkor alapos okkal feltételezhető, hogy vagy disszertációt ír, vagy pedig valamely kisebbségvédelmi kodifikációs kísérlet előrehaladását készül lelassítani” – adott helyzetjelentést Kovács Péter.⁵⁶ Rehák László ennél is tovább ment, mikor is arra mutatott rá, hogy az ENSZ-ben „a munka halogatásának és fékezésének egyik álcázott formája abban nyilvánul meg, hogy egyes

⁵³ Kardos Gábor (2007): Kisebbségek: Konfliktusok és garanciák. Gondolat Kiadó, Budapest. 55.

⁵⁴ Szalayné 2015, 189.

⁵⁵ Gerencsér Balázs – Juhász Albin (2002): A kisebbségvédelem megvalósulása a nemzetközi szervezetekben (ENSZ, ET, EBESZ, KEK). VII. évf. 2002. 1. (23.) szám. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action>

⁵⁶ Kovács Péter (1996): Nemzetközi jog és kisebbségvédelem. Osiris Kiadó, Budapest. 36.

államok a kisebbség definiálásának vitáját igyekeznek előtérbe hozni, ami a lényeges kérdések vakvágányra terelését jelentené”.⁵⁷

Az ENSZ 1947-ben felállított Diszkriminációellenes és Kisebbségvédelmi Albizottsága valóban tett kísérleteket egy egységes definíció megalkotására, némely államok azonban a viták elhúzásával ennek megakadályozására törekedtek. Így nem tartalmaz fogalom meghatározást sem a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 27. cikke, sem az ENSZ kisebbségvédelmi nyilatkozata, sem az EBEÉ koppenhágai és genfi dokumentumai.⁵⁸ Sokáig az volt az általános vélekedés, hogy egységes definíció hiányában nagyobb mozgásteret marad a részes államoknak nemzetközi kötelezettségvállalásaik negligálására. Franciaország példáját szokás ezzel kapcsolatosan megemlíteni, Párizs ugyanis fenntartással élt a 27. cikket illetően, hivatkozva az V. köztársaság alkotmányának 1. cikkére. Eszerint ugyanis Franciaország egy és oszthatatlan köztársaság, ebből pedig az vezethető le, hogy semmiféle különbségtétel nem megengedett a született franciák és a nem francia etnikumú francia állampolgárok között. Ha ugyanis az állam bármely csoportnak, akár hátrányos helyzete kompenzálására is, többletjogokat adna, akkor az állam maga sértené meg az állam előtti egyenlőség elvét.⁵⁹ Más vélekedések szerint éppen a kisebbségek definíciójának normaszövegbe foglalása vezetne az állami önkény megerősödéséhez, „egyoldalú, diszkrecionális fogalmi vitává degradálná egy adott kisebbség létének vagy nemlétének kérdését, illetve elismerését”.⁶⁰

A nemzetközi jogi dokumentumok tehát adósak maradtak a kisebbségek fogalmának meghatározásával, így mindmáig irányadó az a definíció, melyet Francesco Capotorti fogalmazott meg 1977-ben.⁶¹ A Capotorti-jelentésben szereplő meghatározás szerint kisebbségnek tekintendő „az a nem domináns helyzetben lévő csoport, amely számát tekintve kisebb, mint az állam lakosságának többi része, és amelynek tagjai – akik az állam polgárai – olyan etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik őket a lakosság többi részének sajátosságaitól és összeköti őket a kultúrájuk, a hagyományaik, vallásuk és nyelvük megőrzésére irányuló szolidaritás

⁵⁷ Kovács 1996, 37.

⁵⁸ Kovács 1996, 37.

⁵⁹ Szűcs Anita (2006): Az exception française erodálódása és a megváltozott francia nagyhatalmiság. Franciaország kettős válsága. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. 219.

⁶⁰ Bíró Gáspár (1995): Az identitásválasztás szabadsága. Osiris-Századvég, Budapest. 222.

⁶¹ Andrásy György (2017): Nyelvi jogok Európában. In: Szakács Ildikó Réka (szerk.) (2017): Nemzetpolitikai ismeretek. SZTE ÁJTK NRTI, Szeged. 7-36. 16.

érzése”.⁶² Capotorti definícióját 1985-ben Jules Deschenes kiegészítette, az általa adott meghatározás így hangzik: „állampolgárok egy csoportja, akik számbeli hátrányban és nem domináns helyzetben élnek ebben az államban, a lakosság többi részétől eltérő etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságok jellemzik őket. Kölcsönös felelősségvállalást tanúsítanak egymás iránt és, olykor burkolt módon, megjelenik a túlélésre és a többséggel szembeni tényleges jogegyenlőségre irányuló kollektív akarat”.⁶³

1993-ban született meg az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201. (1993) számú ajánlása, mely az egyik legátfogóbb nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentum, bár jogi kötőerővel nem rendelkezik, és szövegéből mégsem lett végül az emberi jogi egyezményt kiegészítő jegyzőkönyv.⁶⁴ Az ajánlás tartalmaz egy definíciót is, eszerint nemzeti kisebbség alatt az embereknek egy államon belüli azon csoportját kell tekinteni, „amelynek tagjai ennek az államnak a területén laknak, és annak állampolgárai, hosszan tartó, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn ezzel az állammal, sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellegzetességeik vannak, kellően reprezentatívak, bár számszerűleg kisebbségben vannak az állam vagy az állam egy régiójának lakossága körében, arra törekednek, hogy közösen megőrizték azt, amiből közös identitásuk fakad, beleértve kultúrájukat, hagyományait, vallásukat vagy nyelvüket”.⁶⁵

Ha megvizsgáljuk a fenti definíciós kísérleteket, láthatjuk, hogy a nemzeti kisebbség fogalmának legalább négy szükségképpeni eleme van: a kisebbségi lét, melyet a számadatok egyértelműen megmutatnak; tagjai állampolgárai az adott államnak; olyan sajátosságokkal (hagyományok, vallás, kultúra, nyelv) bírnak, melyek a társadalom többségi tagjaitól világosan megkülönböztetik őket; a kisebbség tagjainak kifejezett szándéka e sajátosságok megőrzése.⁶⁶

Aligha vitatható azonban azon nézetek létjogosultsága, melyek szerint éppen Európa 1989 utáni történelme a bizonyíték arra, hogy „a fentebb felsorolt ismérvekkel, politikai tudattal és önálló képvisellel rendelkező kisebbségek rendelkeznek mindazokkal

⁶² Trócsányi László – Francois Delpérée (2003): Európa egysége és sokszínűsége: a kisebbségek jogai; A belga és a magyar példa, Nyitott Könyv Kiadó, Budapest. 15.

⁶³ Deschenes, Jules (1985): Proposal concerning a Definition of the Term „Minority”. UN DocE/Cn.4./Sub2./1985./31. 181. rész; Majtényi Balázs (2007): A nemzetállam új ruhája. Gondolat Kiadó, Budapest. 119.

⁶⁴ Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (2008): Ember jogok, Az emberi jogok európai védelme, 166-167, Oziris, Budapest.

⁶⁵ Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201 (1993) Ajánlás az Emberi Jogok Európai Egyezménye a kisebbségi jogokra vonatkozó kiegészítő jegyzőkönyvvel kapcsolatban 1. cikkely

⁶⁶ Shaw, Malcolm N. (2001): Nemzetközi jog. Osiris Kiadó, Budapest, 201. 144.lj.

az ismérvekkel, amelyeket a nemzetközi jog elmélete és gyakorlata eladdig csak a nép vagy a nemzet kategóriájának lényegi összetevőjeként ismert”.⁶⁷

6. Kisebbségvédelem az ENSZ dokumentumokban

Az ENSZ Alapokmánya deklarálja ugyan „a népeket megillető egyenjogúságot” és az „önrendelkezési jog elvét”, tilalmazza a hátrányos megkülönböztetést, a kisebbségi jogok védelméről azonban nem rendelkezik.⁶⁸

Ugyancsak nem rendelkezik a kisebbségek védelméről az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948), habár azt leszögezi preambulumban, hogy „az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése a szabadság, az igazság és a béke alapját alkotja a világon”.⁶⁹ Rendelkezik viszont erről a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, mely éppen olyan univerzális dokumentum, mint az Egyetemes Nyilatkozat, vagy az Alapokmány; mi több, 1992-ben az ENSZ elfogadott egy nagy jelentőségű kisebbségi nyilatkozatot is, és ez szintén univerzális dokumentum.

Álláspontom ugyanakkor az, hogy az ENSZ – a részes államok nagy számára és sokféleségére tekintettel – kevésbé alkalmas kisebbségvédelmi célokra, mint a regionális szabályozás. A kisebbségvédelem ugyanis akkor válhat igazán hatékonyvá, ha az érintett államok sajátosságai, érdekei közelítenek egymáshoz, ebből következően a szabályozás hatékonyabban oldható meg regionális, mint univerzális szinten.⁷⁰

Egyetértek Andrassy Györggyel, aki szerint „a jogértelmező és jogalkalmazó szervek szóban forgó mulasztása vagy késedelme persze nem csak és kizárólag e szerveken múlik, hiszen minden különösebb nehézség nélkül megkérheti ezt a hiányzó értelmezést e szervektől akár valamely erre jogosult állam vagy magánszemély is. Természetesen annak sem lenne semmi akadály, hogy először az elmélet végezze el ezt a hiányzó értelmezést. A kommentátorok közül eddig nézetünk szerint Ferdinand de Varennes jutott a legtovább, ő ugyanis leszögezte: ’az állam nem lehet nyelvileg »semleges«, amikor lakosaival érintkezik, vagy amikor napi feladatait végzi. Az államgépezetnek egy vagy

⁶⁷ Bíró Gáspár (1995): Az identitásválasztás szabadsága. Osiris, Budapest. 220.

⁶⁸ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya 1. cikk 2. pont.

<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186>

⁶⁹ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata Preambulum.

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf

⁷⁰ Gerencsér – Juhász 2002, i.m.

legfeljebb néhány nyelven kell működnie [...] Ezért a kormányzat kénytelen előnyben részesíteni egy meghatározott nyelvet vagy egy korlátozott számú nyelvet. Ez pedig megkülönböztetést teremt.”⁷¹ Ennek az idézésnek, az állam el kötelezettségének vagy közömbös tartására, hol a szlovén és az olasz (hivatalos) kisebbségi nyelvet előnybe részesíti Szlovéniában, a magyar hivatalos nyelvet pedig ennek ellenére meghátráltatja, úgy a Szlovén alkotmányban megadott jogokkal szemben, mind a nemzeti joggal szemben. Erre a tézisre még kitérünk egyes további fejezetekben és próbáljuk bizonyítani.

6.1. Egyezmény az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről

Az ENSZ-ről szólva meg kell említeni az UNESCO (az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) által 1960-ban elfogadott egyezményt, mely az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szól.⁷²

Az egyezmény célja – miként azt a preambulumban leszögezi - az, hogy „kiküszöböljön minden megkülönböztetést az oktatásban, és egyszersmind szorgalmazza az egyenlő lehetőségeket és egyenlő elbánást mindenki számára ezen a téren”.⁷³ Az 1. cikk 1. pontjában találjuk a megkülönböztetés definícióját, eszerint tilos – egyéb mellett – a nyelven, illetve a nemzetiségi származáson alapuló mindenfajta megkülönböztetés, feltéve, hogy annak „célja vagy következménye az oktatás terén való egyenlő elbánás megszüntetése vagy akadályozása”.⁷⁴ Ilyen megkülönböztetés történik például akkor, ha valakit (vagy valakiket) az oktatásból kizárnak, vagy ha szegregált oktatási intézményeket létesítenek.⁷⁵

Témánk szempontjából az egyezmény azért bír kiemelt jelentőséggel, mert elismeri a nemzeti kisebbségek tagjainak jogát arra, hogy oktatási tevékenységet folytassanak, iskolákat tartsanak fenn, és – az érintett állam oktatási politikájához igazodóan – használhassák és oktathassák saját nyelvüket. E jogosítványok azonban csak korlátok között gyakorolhatók, nem járhatnak ugyanis a nemzeti szuverenitás veszélyeztetésével, és nem akadályozhatják azt, hogy a kisebbségek tagjai megismerjék és megértsék a többségi

⁷¹ Andrassy György (2013): A kisebbségi nyelvek helyzete nemzetközi jogi szemszögből. Magyar Nyelv 109, 4. 385-392. 8.

⁷² 1964. évi 11. törvényerejű rendelet az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény kihirdetéséről.

⁷³ Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény Preambulum

⁷⁴ Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény 1. cikk 1. bekezdés

⁷⁵ Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény 1. cikk 1. bekezdés a) – d) pontok

kultúrát és nyelvet. Ugyancsak feltétel az is, hogy a nemzetiségi iskolákban az oktatás színvonala nem lehet alacsonyabb annál, mint amit az adott állam hatóságai meghatároznak, továbbá, az ilyen iskolák látogatása nem tehető senki számára kötelezővé.⁷⁶

6.2. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Az UNESCO egyezménye egyéni, a kisebbség tagjait megillető jogokra helyezte a hangsúlyt, ellenben a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966) kollektív jogként tételezi a népeket megillető önrendelkezési jogot, mely jog alapján a népek szabadon dönthetnek politikai rendszerükről, gazdasági, társadalmi, kulturális fejlődésükről. A részes államok ugyanakkor kötelesek előmozdítani a népek önrendelkezési jogának a megvalósítását.⁷⁷

Az Egyezségokmány 26. cikke tartalmazza az általános diszkrimináció-tilalmat, mely alapján tilos – egyebek mellett – a nyelv, illetve a nemzeti származás szerinti megkülönböztetés.⁷⁸ Témánk szempontjából jelentőséggel a 27. cikk bír, mely azokra az államokra vonatkozóan tartalmaz kötelezést, melyek területén etnikai, nyelvi vagy vallási kisebbségek élnek. Ezek az államok kötelesek a kisebbségekhez tartozó személyek számára biztosítani a jogot, hogy „csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy, hogy saját nyelvüket használják”.⁷⁹ A 27. cikk tehát egyszerre három jogot is elismer, úgymint a saját kultúrához, a saját valláshoz, illetve annak gyakorlásához való jogot, harmadikként az anyanyelv használatához való jogot.

A 27. cikk megfogalmazása meglehetősen nyakatekert, ráadásul, többféleképpen is értelmezhető. Az uralkodó álláspont úgy alakult ki, hogy az ENSZ Diszkrimináció elleni és kisebbségvédelmi albizottságában aggályok ütötték fel a fejüket az Egyezségokmány 1966-os elfogadását követően, bizonytalanok voltak a cikk végrehajthatóságát illetően. Ekkor kapta az albizottság egyik tagja, Francesco Capotorti professzor a felkérést, hogy

⁷⁶ Az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény 5. cikk 1. bekezdés c) pont

⁷⁷ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről. 1. cikk

⁷⁸ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 26. cikk

⁷⁹ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 27. cikk: „Azokban az államokban, ahol etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségek léteznek, az ilyen kisebbségekhez tartozó személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival közösségben saját kultúrájukat élvezzék, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.”

folytasson vizsgálatokat e tárgyban és – például – kérdőív formájában informálódjon az egyes államok álláspontjáról, jogértelmezéséről. Capotorti tanulmánya 1977-ben készült el, az ebben foglalt megállapítások legtöbbször „uralkodó véleménnyé vált”.⁸⁰

A szakirodalomban nagy viták folytak azt illetően, hogy az államokat terheli-e támogatási kötelezettség, vagy csak a túrési kötelezettséget alapozza meg a 27. cikk. Az ugyanis szembeötlő, hogy a 27. cikkben az államokat aktív magatartásra kötelező rendelkezésről szó sincs, a részes államok csak a kisebbségeket megillető jogok védelmére kötelesek. Ez akár azt is jelentheti, hogy az állam köteles anyagi támogatást nyújtani a kisebbségek számára.⁸¹ Mindezekon túlmenően problematikus az is, hogy az Egyezségokmány nem definiálja a kisebbségek fogalmát, és az „etnikai” jelző használatával nem különíti el a nemzeti kisebbségeket az egyéb kisebbségi csoportoktól.⁸² Capotorti mindenesetre arra az álláspontra helyezkedett (és, miként azt fentebb jeleztem, ez vált az uralkodó állásponttá), hogy a 27. cikkben elismert jogok nem csak túrést, nem csak passzív magatartást várnak el az államoktól, hanem – a túrés mellett – tevéleges magatartást is. Arról, hogy Capotorti megalkotta a kisebbségdefinícióját, a korábbiakban már tettem említést. Végül pedig, a deklarált jogok tartalmát illetően Capotorti arra a következtetésre jutott, hogy – a szoros kapcsolatra tekintettel – a 27. cikket a 18. cikkel együtt kell vizsgálni, továbbá, „a 27. cikk megkettőzi, amit a 18. cikk már kimond, sőt implikációi még ennél is tovább terjednek”.⁸³

A 27. cikkben írtak, vélekedik Girasoli is, „elméletileg többet jelentenek a kisebbségekkel szembeni negatív diszkrimináció tiltásánál, mivel a kisebbségek egyenlőségének elismerését is jelentik”.⁸⁴

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága a 27. cikkelyt érintően közzétett egy „autentikus értelmezést”, lényegében egyfajta kommentárt, azzal a határozott céllal, hogy egységes iránymutatást nyújtson, egyúttal pedig a részes államokat az Egyezségokmány rendelkezéseinek betartására ösztönözze. Az Általános Kommentár a 27. cikkelyben írt jogokat „egyéni jogoknak” tekinti, védelmüket ahhoz a feltételhez köti, hogy a szóban forgó kisebbségi csoport képes-e identitásának megőrzésére. A védelem ezért nem az

⁸⁰ Andrassy György (2018): Az emberi jogok terület szerinti tagolódása - miért fontos, hogy a nyelvi, kulturális és a vallási jogok részben területfüggő jogok? In *Medias Res. Folyóirat a sajtószabadságról és a médiaszabályozásról.* 7. évf. 1. sz. (2018.) 35–59. <http://media-tudomany.hu/archivum/az-emberi-jogok-terulet-szerinti-tagolodasa/>

⁸¹ Győri Szabó 2006, 90-91.

⁸² Girasoli, Nicola (1995): A nemzeti kisebbségek fogalmáról. Akadémiai Kiadó, Budapest. p.6-57.

⁸³ Andrassy 2018, i.m.

⁸⁴ Girasoli 1995, 56.

egyéneket illeti meg, hanem azokat, akik tagjai egy olyan csoportnak, melynek „kultúrája, vallása és/vagy nyelve” közös, és amely csoport a részes állam területén „létezik”, ebből következően a védelem – főszabály szerint – nem korlátozódik a részes államok állampolgáira.⁸⁵ Szükséges még kiemelni az Általános Kommentár 5.2. bekezdését, mely lényegében a 27. cikk kiterjesztését jelenti. Eszerint az állam nem jogosult arra, hogy „meghatározza azt az időbeli folyamatosságot, tartamot, amelyet a »léteznek« (exist) szó értelmileg takar”, ennek oka pedig az, hogy a kisebbségek tagjaitól nem tagadható meg a saját kultúrához, saját nyelv használatához, a saját vallás gyakorlásához való jog.⁸⁶

A Kommentár kitér arra is, hogy a nyelvi kisebbséghez tartozó személyek nyelvhasználati jogát el kell határolni egyfelől a szabad véleménynyilvánításhoz való jogtól, mely – mint politikai jog – mindenkit megillet, másfelől a tolmácsoláshoz való jogtól, mely a bűncselekménnyel vádolt személyek vonatkozásában értelmezhető.⁸⁷ Az, hogy az Emberi Jogi Bizottság tisztázta ezt a kérdést, annál is inkább indokolt volt, mert – a számos döntés ellenére – meglehetősen bizonytalanság mutatkozott annak megítélésében, hogy a nyelvhasználat joga és a szólásszabadság között áll-e fenn kapcsolat.

Az Emberi Jogi Bizottság által tárgyalt *Dominique Guesdon v. Franciaország* ügyben (1990) a francia állampolgár panaszos, aki magát bretonnak vallotta, azt állította, hogy a francia bíróságok az ellene károkozás miatt indított büntetőügyben megsértették a szólásszabadságát, nem engedték meg ugyanis, hogy a védelem tanúi breton nyelven tegyenek tanúvallomást, s a nélkül ítélték el, hogy őt magát meghallgatták volna.⁸⁸ Az Emberi Jogi Bizottság azonban nem látott alapot az egyezményesértés kimondására, ugyanis arra a következtetésre jutott, hogy ha egy állampolgár képes megfelelően kifejezni magát a hivatalos nyelven, akkor a nemzeti hatóságok nem kötelesek számára tolmácsot biztosítani. Ilyenformán a panaszos csak saját magát okolhatja, hogy nem tett a bíróság előtt (francia nyelven) vallomást, és ez által nyilvánvalóan lemondott a védekezésnek erről a formájáról. Az Emberi Jogi Bizottság rámutatott ugyanakkor arra is, hogy a panaszos a fellebbviteli bíróság előtti tárgyaláson nehézségek nélkül fejezte ki magát franciául, ügyvédje pedig francia nyelven nyújtotta be a beadványait. A panaszos hivatkozott ugyan

⁸⁵ Az Emberi Jogok Bizottságának a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 27. cikkéhez fűzött 1994. évi általános magyarázata (Általános Kommentár) 5.1. bekezdés. In: Bárdi Nándor (szerk.) (2002): Kisebbségvédelem és a nemzetközi szervezetek. Kisebbségi adattár. Teleki László Alapítvány, Budapest. 169-172.

⁸⁶ Általános Kommentár 5.2. bekezdés; Györi Szabó 2006, 90-91.

⁸⁷ Általános Kommentár 5.3. bekezdés; Györi Szabó 2006, 90-91.

⁸⁸ *Dominique Guesdon v. France*, Communication No. 219/1986, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/219/1986 (1990). <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session39/219-1986.html>

az Egyezségokmány 14. cikk (3) bekezdés e) és f) pontjában foglaltak megsértésére, ám az Emberi Jogi Bizottság szerint ezek a rendelkezések nem értelmezhetők úgy, hogy magukban foglalják a vádlott jogát ahhoz, hogy az általa választott nyelven fejezze ki magát.⁸⁹

Hasonló következtetésre jutott az Emberi Jogi Bizottság az Yves Cadoret és Hervé Le Bihan v. Franciaország ügyben (1991). A két panaszos ugyancsak francia állampolgár volt, akik ellen közúti jelzés megrongálása miatt folyt büntetőeljárás. Elítéltetésüket követően arra hivatkozással éltek panasszal, hogy a francia állam hatóságai nem tartották be a tisztességes eljárás követelményét, illetve nyelvi alapon alkalmaztak hátrányos megkülönböztetést velük szemben. Az történt ugyanis, hogy nevezettek csak – az anyanyelvüknek vallott – breton nyelven lettek volna hajlandók vallomást tenni, erre azonban a bíróságok nem biztosítottak lehetőséget, miként három tanúnak sem engedték meg, hogy breton nyelven tegyenek vallomást. Az Emberi Jogi Bizottság megállapította, hogy nem sérült a szólásszabadságuk azzal, hogy nem fejezhették ki magukat breton nyelven, hiszen mind a két nyelven beszéltek.⁹⁰ A panaszosok kérelmét tehát elutasították, pedig – mutatnak rá egyes elemzők – úgy is lehet értelmezni a helyzetet, hogy egy olyan nyelv használatára kényszerítették őket, melyet nem kívántak használni. Nagyon leegyszerűsítve: a panaszosok választhattak, vagy franciául tesznek vallomást, vagy megfosztják őket a bírósághoz való fordulás alapvető jogától.

Kétségtelen, hogy az Egyezségokmány 27. cikke alapján nagyobb esélye lett volna e breton panaszosoknak, csak hogy Franciaország fenntartással élt a 27. cikket illetően, melyben kimondta, hogy a 27. cikk nem alkalmazható Franciaország esetében. A francia álláspont ideológiai alapját az V. köztársaság alkotmányának 1. cikke jelenti, mely kimondja, hogy Franciaország egy és oszthatatlan, demokratikus, laikus és szociális köztársaság. A köztársasági ideológiából következően pedig nem lehet különbséget tenni a Franciaországban született „bennszülött helyiek” és a nem francia nemzetiségű francia

⁸⁹ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről. 14. cikk

3. Az ellene emelt vád elbírálásakor mindenkinek teljes és egyenlő joga van legalább a következő biztosítékokra: e) kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúhoz, és a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk;

f) díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem érti vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelvet;

⁹⁰ Yves Cadoret, Hervé Le Bihan v. France, Communication No. 323/1988, U.N. Doc. CCPR/C/41/D/323/1988 (1991). <http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session41/323-1988.html>

állampolgárok között, hiszen abban az esetben, ha az állam bármely csoportnak, akár hátrányos helyzete kompenzálására is, többletjogokat biztosítana, akkor éppen az állam sértené meg az állam előtti egyenlőség elvét.⁹¹

6.3. Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól

Az ENSZ égisze alatt két, a kisebbségi nyelvi jogokra vonatkozó ajánlás is született. Az ENSZ Közgyűlés 47/135. (1992) számú határozata „a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek” jogairól rendelkezik, meghatározza az állam passzív és aktív kötelezettségeit. Az állam ugyanis egyfelől védi a kisebbségek identitását, ösztönzi annak előmozdítását, másfelől megteszi az ennek érdekében szükséges jogi és egyéb intézkedéseket. A határozat – egyebek mellett – rögzíti a kisebbségek nyelvhasználathoz való jogát.⁹²

6.4. Barcelonai Nyilatkozat

A Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát (Barcelonai Nyilatkozat) a Nyelvi Jogok Világkonferenciáján fogadták el Barcelonában, 1996. június 6-án. Ez a nyilatkozat, szemben az előzővel, nem ENSZ nyilatkozat, különféle nem-kormányzati szervezetek (például PEN klub) fogadták el, és az UNESCO közbenjárásának köszönhetően került az ENSZ tagállamokhoz. A nyilatkozat már elfogadása idején is nagy elismertségnek örvendett, ennek ellenére csak kevés ország csatlakozott hozzá, így jogi érvényűvé sem vált, és – értelemszerűen – nem köti az ENSZ-t sem.⁹³

A nyilatkozat a „nyelvi közösség” fogalmával operál, értve ez alatt embereknek egy adott térségben történelmileg kialakult közösségét, mely népként definiálja önmagát, és mely saját nyelvvel rendelkezik. Azt, hogy a térséget (mely alatt nem kizárólag földrajzi területet kell érteni) a nemzetközi közösségként ilyenként elismeri vagy sem, a nyelvi

⁹¹ Szűcs Anita (2006): Az exception française erodálódása és a megváltozott francia nagyhatalmiság. Franciaország kettős válsága. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. 219.

⁹² Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól (1992) A Közgyűlés 47/135. sz. határozata 2. cikk 1. bek.

⁹³ Győry Adrienn (2010): Társadalomtudományi Szemle XII. évf. 2010/1. 85–93. 89. http://epa.oszk.hu/00000/00033/00040/pdf/szemle_2010_1_gyory-adrienn.pdf

jogok védelme szempontjából közömbös. A nyilatkozat a nyelvi jogokat egyszerre tekinti egyéni és kollektív jogoknak.⁹⁴ Ezen belül is egyéni jognak minősül a saját kultúra megőrzésének és fejlesztésének joga, valamint a nyelvhasználat joga magánviszonyokban és nyilvánosan, illetve a kollektív jogok közé sorolandók az oktatáshoz való jog a saját kultúra és nyelv vonatkozásában, a „méltányos nyelvhasználathoz való jog” a tömegtájékoztatásban, végül pedig „jog ahhoz, hogy az anyanyelvén részesüljön figyelemben a kormányzervek részéről és a társadalmi-gazdasági kapcsolatok terén.”⁹⁵

A Nyilatkozat nem hagy kétséget afelől, hogy valamennyi nyelvi közösség azonos jogokkal rendelkezik, függetlenül jogi státuszuktól. A Nyilatkozat éppen erre tekintettel kerül a „regionális”, illetőleg „kisebbségi” nyelvek megjelölést, mert – miként arra az 5. cikk utal is – „ilyen és ehhez hasonló kifejezéseket gyakran használnak a nyelvi közösségek jogainak korlátozására”.⁹⁶

7. Az Európa Tanács kisebbségvédelmi dokumentumai

A fentiekben elemzett ENSZ dokumentumok – a Gerencsér–Juhász szerzőpáros szemléletes megfogalmazása szerint – „a szegyenlős kisebbségvédelem jegyeit hordozzák magukon”, egyéni jogokként kezelik a kisebbségi jogokat, autonómiáról nincsen szó bennük.⁹⁷ Az Európa Tanács keretei között kisebbségvédelmi szabályok ezeknél jóval cizelláltabbak. Ebben a fejezetben az Emberi Jogok Európai Egyezményét vizsgáljuk meg, majd az 1201. számú Ajánlást, a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt, végül a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját (Nyelvi Charta).

7.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) konkrét kisebbségvédelmi szabályokat nem tartalmaz, bár a gondolatszabadságról, a lelkiismereti és vallásszabadságról, a véleménynyilvánítás szabadságáról, az egyesülési és gyülekezési szabadságról szóló

⁹⁴ Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1. cikk

⁹⁵ Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 3. cikk 1. és 2. bek.

⁹⁶ Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 5. cikk

⁹⁷ Gerencsér – Juhász 2002, i.m.

szakaszai hivatkozási alapot jelenthetnek a kisebbségek számára. A 14. cikkben szereplő általános diszkriminációs tilalom tiltja a hátrányos megkülönböztetést abban az esetben is, ha az nyelvi vagy a nemzeti kisebbséghez tartozás alapján történik.⁹⁸ Fontos leszögeznünk, hogy a 14. cikk nem bír független létezéssel, ugyanis csak olyan jogsérelem esetén jelent hivatkozási alapot, mely az Egyezmény valamely másik, lényeges jogot garantáló szakaszához kapcsolódik.⁹⁹

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) álláspontja azonban az elmúlt időszakban változáson ment át, az újabb ítéletek már azt mutatják, hogy akár a 14. cikkre alapítottan is kimondható az egyezményesértés, még úgy is, hogy az azzal együtt felhívott cikk megsértése utóbb nem állapítható meg.¹⁰⁰ Ehhez azonban két feltétel egyidejű teljesítése szükséges. Egyrészt szükséges, hogy a hátrányos megkülönböztetés összefüggésben álljon valamely más, Egyezményben garantált alapjoggal.¹⁰¹ Másrészt pedig feltétel az is, hogy a diszkriminációra önkényesen, igazolható indok nélkül került sor.¹⁰² Arra nézve, hogy a különbségtétel mely esetekben tekintendő önkényesnek, a strasbourgi bíróság egy észszerűségi tesztet dolgozott ki. Ennek alapján nincs szó egyezményesértésről, ha a megkülönböztetés alapját észszerű és objektív indokok jelentik, maga a különbségtétel pedig nem haladja meg azt a mértéket, mely az elérni kívánt céllal arányban áll.¹⁰³ A bizonyítási teher mindaddig a panaszost terheli, míg nem igazolja egyfelől azt, hogy sor került a hátrányos különbségtételre, másfelől pedig, hogy a viszonyítási alapként megjelölt szituáció hasonlít az övéhez.¹⁰⁴ Ezt követően megfordul a bizonyítási teher, és az állam lesz kénytelen bizonyítani, hogy a különbségtétel megfelel az észszerűségi tesztnek.¹⁰⁵

⁹⁸ EJEE 14. cikk

⁹⁹ Kardos Gábor (2003). Üres kagylóhéj? A szociális jogok nemzetközi jogi védelmének egyes kérdései. Gondolat Kiadó, Budapest. 102.

¹⁰⁰ Engel and Others v. the Netherland judgment of 8 June 1976, Series A no. 22; Kardos 2003, p.102.

¹⁰¹ Belgian Linguistics judgment of 23 July 1968, Series A no. 6; Rekvényi v. Hungary judgment of 20 may 1999, no. 25390/94;

Györfi Tamás – M. Tóth Balázs (2009): XII. Alapvető jogok és kötelességek. A diszkrimináció tilalma. In: Jakab András (szerk.) (2009): Az Alkotmány kommentárja II. kötet. Századvég Kiadó. Budapest. 2495-2547. 2514.

¹⁰² Belgian Linguistics judgment of 23 July 1968, Series A no. 6; Rekvényi v. Hungary judgment of 20 may 1999, no. 25390/94;

Grád András – Weller Mónika (2011): A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve. HVG-Orac Kiadó. Budapest. 644.

¹⁰³ Kovács Krisztina (2000): A diszkrimináció-tilalom kiterjesztése az Emberi Jogok Európai Egyezményében. Fundamentum 2000/4. 27-33. 28., 32.

¹⁰⁴ Fredin v. Sweden (no. 1) judgment of 18 February 1991, Series A no. 192; Grád – Weller 2011, p.645.

¹⁰⁵ Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland judgment of 29 November 1991, Series A no. 222; Grád – Weller 2011, 644.

Nem vitás, hogy az Egyezmény 14. cikkének sérelmét panaszoló kérelmek esetében a bizonyítás nehézségeibe ütközik. Ezt felismerve fogadták el 2000-ben a Tizenkettedik kiegészítő jegyzőkönyvet, mely alapján nem kizárt a 14. cikk alkalmazhatósága akkor sem, ha nem sérül egyetlen más, Egyezményben garantált alapjog sem.¹⁰⁶ Ez a jegyzőkönyv tárgyalt témát tekintve amiatt is különösen fontos, mert az 1. cikk 1. bekezdésében részletezett diszkriminációs tilalom a nemzeti kisebbségeket ért sérelem esetén is megfelelő hivatkozási alapot jelent. Vagyis: „a törvényben meghatározott jogok élvezetét minden megkülönböztetés, például (...) nemzeti kisebbséghez való tartozás (...) alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani”.¹⁰⁷ Az 1. cikk 2. bekezdése pedig a hatóságok kötelezettségét rögzíti: „hatóság senki ellen nem alkalmazhat megkülönböztetést semmilyen, például az 1. bekezdésben említett alapon”.¹⁰⁸

Az egyik legtöbbet idézett, már–már precedensjellegű döntés az úgynevezett belga nyelvi ügyben született.¹⁰⁹ Annyit az eset megértéséhez szükséges elmondani, hogy Belgiumot a múlt században nyelvi alapon két nagy közigazgatási körzetre osztották, az egyik a flamand nyelvű körzet északon, a másik a francia nyelvű (vallon) körzet délen, ezek mellett létezik még a kétnyelvű brüsszeli régió, illetve egy kisebb, német nyelvű körzet a keleti határ mentén. A területi beosztáshoz igazodó oktatási intézményrendszert megalapozó törvények az 1930-as és az 1960-as években születtek, és azon a megfontoláson alapultak, hogy a megfelelő szabályozás hiánya spontán vallonizálódáshoz vezethet.¹¹⁰ Éppen emiatt az 1963-as oktatási törvény alapján nem is lehetett létrehozni olyan állami iskolákat, illetve nem lehetett állami támogatásban részesíteni az olyan oktatási intézményeket, melyek az általános nyelvi rendelkezéseknek nem feleltek meg.¹¹¹

A szabályozás sarokpontjai a következők voltak: az állami oktatás az adott régió nyelvén folyt, a másik hivatalos nyelvet pedig kötelező jelleggel kellett oktatni, viszonylag magas óraszámban, ám ez az előírás csak a középiskolákra vonatkozott. Ha például egy vallon régióban élő, de anyanyelvének a flamandot valló szülő azt szeretné volna, hogy gyermeke flamand nyelvű középfokú oktatásban részesüljön, akkor a következő

¹⁰⁶ Kardos 2003, 103.

¹⁰⁷ Emberi Jogok Európai Egyezménye 12. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikk 1. bekezdés

¹⁰⁸ Emberi Jogok Európai Egyezménye 12. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikk 2. bekezdés

¹⁰⁹ Kovács Péter (2004): Kisebbségvédelem az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában. Magyar Kisebbség: nemzetpolitikai szemle. 9. évf. 34.(4.) sz. 2004. 220–252. 221. http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2004_4_16.pdf

¹¹⁰ Kovács 2004, 222.

¹¹¹ Berger, Vincent – Kondorosi Ferenc (2006): Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata, különös tekintettel a fair eljárás követelményeire. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány. 447–449.

lehetőségek közül választhatott: a flamand régió egyik középiskolájába, vagy egy, a vallon régióban működő, flamand nyelven oktató, ám állami támogatásban nem részesülő iskolába íratta be a gyermekét, vagy pedig egy brüsszeli tanintézményt választott. Ez a helyzet fordítva is érvényes volt, vagyis hasonló helyzettel szembesültek a flamand régióban élő francia anyanyelvű családok is. Tökéletes megoldást azonban az utóbbi írt opció sem jelentett, ugyanis főszabály szerint a nem Brüsszelben lakó, de ottani iskolába járó diákok számára az oktatás nyelve az állandó lakóhely szerint régió nyelve volt, kivéve, ha a családfő ezzel ellentétes tartalmú „anyanyelvi nyilatkozatot” tett, e nyilatkozat valóság tartalmát azonban meg kellett, hogy erősítse egy nyelvészeti bizottság. Azok a magániskolák, melyekben az oktatás nem az érintett régió nyelvén folyt (és amelyek ilyenformán nem részesültek állami támogatásban), elvileg belátásuk szerint dönthettek arról, hogy a régió nyelvén milyen tárgyakat oktatnak. Csakhogy, ha ez az oktatási tematika nem ért el egy meghatározott minimális óraszámot, akkor az állam akár határozhatott úgy is, hogy az adott iskola által kibocsátott végbizonyítványt nem fogadja el „egyenértékűnek”, vagy a végbizonyítvány elismerését egy független bizottság előtt teljesítendő vizsga eredményéhez köti.¹¹²

A belga nyelvi ügyben hat kérelmet összevontan bírált el az EJEB, a flamand régióban élő, francia anyanyelvű szülők összesen nyolcszáz kiskorú gyermek érdekében léptek fel. A kérelmezők azt kifogásolták, hogy a belga kormány nem szervezett a lakóhelyükön francia nyelvű oktatást, illetve megvonta az állami elismerést és a szubvenciót azoktól a magániskoláktól, melyekben nem az oktatási törvényben meghatározott nyelven folyt a tanítás. A kérelmezők szerint a belga állam megsértette a gyermekek tanuláshoz való jogát, a családi élet sérthetlenségéhez való jogot, valamint az Egyezmény 14. cikkét is. Mindezekon túlmenően, a kérelmezők sérelmezték a következő gyakorlatot is. A flamand régió Brüsszellel szomszédos hat települése – mivel az itt élő lakosság már erőteljesen elfranciásodott – kivételes szabályozás alá esett annyiban, hogy ha legalább tizenhat francia anyanyelvű szülő kérte, akkor meg kellett szervezni a francia nyelvű óvodai és általános iskolai oktatást. A középiskolákra ez a szabály nem vonatkozott. Ettől függetlenül az agglomerációban (így a szóban forgó hat községben is) működtek államilag támogatott, francia nyelven oktató középiskolák, ám ezekbe csak az adott településen élő tanulók, valamint a diplomáciai és konzuli képviselők

¹¹² Kovács 2004, 222.

gyermekei nyerhettek felvételt. A nem az adott településen lakó, francia anyanyelvű gyermekek ezekbe a gimnáziumokba nem járhattak, ellenben a flamand anyanyelvű szülő – függetlenül attól, hogy melyik településen él – a terület bármelyik flamandul oktató középiskolájába beírathatta gyermekét.¹¹³

Az EJEB végül csak ez utóbb részletezett szabályozás tekintetében állapította meg a 14. cikk sérelmét, mivel a hat, különleges státuszú település esetében a középiskolai beiskolázás módszerét diszkriminatívnak találta, az ugyanis nem a lakóhely, hanem az anyanyelv, vagyis a nyelvi hovatartozás alapján tett különbséget az állampolgárok között.¹¹⁴ A Bíróság a többi panaszt elutasította. Az indokolás szerint a kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikke pusztán csak tartózkodási kötelezettséget ír elő az állam számára, tevési kötelezettséget nem, ebből következően nem követ el jogsértést az állam akkor, amikor nem alapít, illetve nem támogat iskolákat. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy Belgium a „közérdeknek megfelelően” szervezte meg a különböző régiókban a nyelvi oktatást, az állam által kitűzött célok és a megvalósítás eszközei között pedig nem mutatható ki kirívó aránytalanság. Lehet, hogy a szabályozás egyes francia anyanyelvű családok számára jelent bizonyos „kényelmetlenséget”, ám a gyermek iskoláztatásának színhelyéről és formájáról a szülők szabadon dönthetnek, így a kérelmezők által sérelmezett oktatási törvény semmiképpen sem jelenti a családi élethez való jog sérelmét.¹¹⁵

7.2. Az 1201. (1993) számú Ajánlás

Az Európa Tanács – felismerve azt, hogy az Emberi Jogok Egyezménye nem tekinthető kellően hatékony kisebbségvédelmi eszköznek – már az 1950-es évek második felében elhatározta egy speciálisan a kisebbségvédelmi jogok szabályozására szolgáló egyezmény kidolgozását.¹¹⁶ Első lépésként elkészült az Egyezmény Tizenkettedik kiegészítő jegyzőkönyve, 1993-ban pedig elfogadták a Parlamenti Közgyűlés 1201. számú ajánlását, mely az eredeti tervektől eltérően – bizonyos politikai megfontolások eredményeként – mégsem vált az emberi jogi egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvévé.¹¹⁷

¹¹³ Kovács 2004, 222–223.

¹¹⁴ Kovács 2004, 224.

¹¹⁵ Kovács 2004, 223.

¹¹⁶ Szalayné Sándor Erzsébet (2003): A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadói Kör, Budapest. 215.

¹¹⁷ Szalayné 2003, 215.

Az Ajánlás kimondja, hogy az egyén szabadon dönthet abban a kérdésben, hogy felvállalja-e egy adott nemzeti kisebbséghez való tartozását, sem a kisebbséghez való tartozás felvállalása, sem annak elutasítása nem eredményezhet az egyén számára hátrányos helyzetet.¹¹⁸ Mindenkit, aki tagja egy nemzeti kisebbségnek, megilleti az anyanyelv használatának joga, mind szóban, mind írásban, mind a magánéletben és a nyilvánosság előtt egyaránt. A nyelvhasználat joga kiterjed a különböző kiadványokra és audiovizuális eszközökre is. A nemzeti kisebbségek – amennyiben az általuk lakott terület „jelentős mértékben nemzeti kisebbség lakta körzetnek” tekinthető – használhatják anyanyelvüket a hatósági és bírósági eljárásokban is, továbbá anyanyelvükön készült cégtáblákat, helynévtáblákat, feliratokat helyezhetnek el lakhelyükön.¹¹⁹

Az Ajánlás szól az autonómiához való jogról, a 11. cikk értelmében „azokban a régiókban, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak, joguk van rendelkezni megfelelő helyi vagy autonóm hatalommal, vagy speciális státussal, illeszkedve a speciális történelmi és territoriális helyzettel és összhangban a nemzeti törvénykezési gyakorlattal”.¹²⁰ Önmagában ez a szakasz is elegendő magyarázatul szolgál arra, hogy a 1201. számú Ajánlás szövegét miért nem fogadták el az Egyezmény kiegészítő jegyzőkönyveként, és az 1993-as bécsi konferencián az autonóm státusz lehetőségét elvetve miért elégedtek meg egy, a kulturális jogokkal foglalkozó szöveggel. Végül mégsem vezettek eredményre a bécsi konferencián folyó munkálatok, a Keretegyezményt ezektől lényegében függetlenül dolgozták ki és fogadták el.¹²¹

7.3. Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről

Az 1994-ben elfogadott Keretegyezmény, mely a nemzeti kisebbségek védelméről szól (*Framework Convention on the Protection of National Minorities*), 1998. február 1-jén lépett hatályba.¹²² Mind a mai napig ez az egyetlen nemzetközi dokumentum ebben a tárgykörben, mely jogilag kötelező a részes államokra nézve. Maga a szabályozás

¹¹⁸ Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201 (1993) Ajánlás az Emberi Jogok Európai Egyezménye a kisebbségi jogokra vonatkozó kiegészítő jegyzőkönyvvel kapcsolatban 2. cikk.

¹¹⁹ 1201 (1993) Ajánlás 7. cikk; Patten, Alen 2006. *The Humanist Roots of Linguistic Nationalism*. In: *History of Political Thought*, 2006/2. 221–262.

¹²⁰ 1201 (1993) Ajánlás 11. cikk.

¹²¹ Győri Szabó 2006, 102.; Kymlicka, W. (1991): *Liberalism, community and culture*. Clarendon Press, Oxford.

¹²² 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről

keretjelleget, rendelkezéseinek látszik, hogy megalkotóinak komoly engedményeket kellett tenniük. Kerüli az autonómia kimondását, hiányzik a megfelelő szankciórendszer.¹²³ A Keretegyezmény – mutat rá Kardos Gábor – „programnorma”, mely ahelyett, hogy egyértelmű és világos kategóriákat használna, olyan nehezen értelmezhető fordulatokat tartalmaz, mint amilyen például a „lehetőség szerint”, a „megfelelő igény”, az „amennyiben úgy kívánják” vagy éppen a „kellő figyelmet fordítanak”.¹²⁴ Vitatható az a megoldása is, hogy a jogoknak és a kötelezettségeknek csak egy minimumát határozza meg, és bár ezzel megkönnyíti a végrehajtást, ám teret enged az olyan kormányzati törekvéseknek, melyek „a kisebbségek jogait és az állam kötelezettségeit minél alacsonyabb szinten kívánják befagyasztani”.¹²⁵

Figyelemre méltó az is, hogy a Keretegyezmény némely rendelkezései nem a kisebbségek védelmét célozzák, hanem éppen velük szemben, az államok javára jelentenek biztosítékot. Például kimondja, hogy a kisebbségek tagjai kötelesek a többségi törvényhozást, a többség jogait tiszteletben tartani, jogaik gyakorlása pedig nem járhat azzal, hogy csorbul az állam szuverenitása, területi integritása.¹²⁶

Mindezek mellett sem szabad azonban elvitatni azt, hogy a Keretegyezmény olyan kérdésekben is állást foglal, melyekben korábban a nemzetközi közösségben nem mutatkozott egyetértés. Ezek közül is a legfőbb elem az, hogy a kisebbségi jogokra az emberi jogok részeként tekint, egyúttal pedig azt is leszögezi, hogy az államok kötelessége támogatni a területükön élő kisebbségeket kultúrájuk, identitásuk megőrzésében.¹²⁷ Az anyanyelvhasználati jogot az identitás fő eszközének tartja.¹²⁸

Tárgyalt témát tekintve a 10. cikket szükséges kiemelni. Ennek alapján a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik és biztosítják a területükön élő nemzeti kisebbségek tagjai számára az anyanyelv szabad használatát, szóban és írásban, magánviszonyokban és a nyilvánosság előtt. Ha a kisebbségek jelenléte egy adott földrajzi területen „hagyományosnak” tekinthető, vagy létszámuk „jelentős”, úgy az állam – igényeikhez és tényleges szükségleteikhez igazodóan – vállalja, hogy „erőfeszítéseket tesz arra, hogy biztosítsa a feltételeket, melyek elősegítik azt, hogy az érintett személyek a

¹²³ Gerencsér – Juhász 2002, i.m.

¹²⁴ Kardos 2016, 11.

¹²⁵ Győri Szabó 2006, 100.

¹²⁶ Keretegyezmény 20-21. cikkek

¹²⁷ Keretegyezmény 1. cikk

¹²⁸ Keretegyezmény 5. cikk

közigazgatási hatóságok előtti eljárásban az anyanyelvüket használhassák”.¹²⁹ Érdemes felfigyelnünk arra, hogy az egyezményszöveg több feltételt és több korlátozást is tartalmaz, emellett pedig hangsúlyozza azt is, hogy a részes államok ezen kötelezettségeiknek csak „lehetőségeik szerint” kötelesek eleget tenni, ez a kötelezettség pedig kimerül abban, hogy „erőfeszítéseket tegyenek” a hivatali nyelvhasználatot elősegítő feltételek biztosítására. Ráadásul, mindez csak abban az esetben terheli az érintett államot, ha a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek azt kifejezetten kérik, és ez irányú kérésük szükségleteiket nem haladja meg.

A Keretegyezmény külön foglalkozik a vád alá helyezett, letartóztatott nemzetiségi személyek ingyenes tolmáchoz való jogával, és rögzíti azt is, hogy az ilyen helyzetbe került kisebbségi jogosult arra, hogy az ellene felhozott vádról és annak indokairól a letartóztatást követő „legrövidebb időn belül” tájékoztatást kapjon.¹³⁰

A Keretegyezmény ellenőrzési mechanizmusa kevésbé kidolgozott, mint a később tárgyalandó Nyelvi Chartáé. A Nyelvi Charta alapján tett vállalások végrehajtásáról a részes államok jelentést kötelesek tenni, a jelentéseket egy szakértői bizottság értékeli, majd tesz ajánlást a Miniszteri Bizottságnak. A Gerencsér–Juhász szerzőpáros szerint a Keretegyezmény ellenőrzése inkább a politika világába esik, ugyanis az egy politikai tanácsadó bizottság bevonásával kerül sor, és az ellenőrzés során csak azt vizsgálják, hogy „a Keretegyezményben foglalt jogi normák törvényalkotási és gyakorlati-politikai megvalósítása elégséges-e (*adequacy of measures*)”.¹³¹ Nagy Noémi álláspontja ezzel szemben az, hogy a Tanácsadó Bizottság ugyanúgy független szakértőkből áll, mint a Szakértői Bizottság a Nyelvi Chartánál. Sőt, a Tanácsadó Bizottság bizonyos szempontból professzionálisabb munkát is végez, jelentései koherensebbek, és tematikus kommentárokat is elfogadott a Keretegyezmény végrehajtását segítő.¹³²

Az ellenőrzés folyamata a következőképpen alakul. A részes államok ötévente küldik meg jelentésüket az Európa Tanács Főtitkárának címezve, a jelentések a Miniszteri Bizottsághoz, majd a Tanácsadó Bizottsághoz kerülnek. A Tanácsadó Bizottság véleményezi a jelentésben foglaltakat, véleményét megküldi a Miniszteri Bizottságnak, mely – ha azzal egyetért – határidő tűzésével az ajánlásban foglaltak végrehajtására hívja

¹²⁹ Keretegyezmény 10.1. cikk

¹³⁰ Keretegyezmény 10.3. cikk

¹³¹ Gerencsér – Juhász 2006, i.m.

¹³² Nagy Noémi társtémavezető megjegyzése.

fel az érintett államot. A végrehajtást a Miniszteri Bizottság felügyeli, a Tanácsadó Bizottság bevonásával.¹³³

7.4. Keretegyezmény Nemzeti Kisebbségek Védelméről – Szlovénia vállalásai

Ezen a ponton vizsgáljuk meg, hogy Szlovénia milyen kötelezettségvállalásokat tett a Keretegyezmény alapján.¹³⁴

A negyedik cikk alapján Szlovénia vállalta, hogy minden, a területén élő, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy számára biztosítja a törvény előtti egyenlőséget; törvényben biztosítja az egyenlő védelem és a nemzeti kisebbséghez tartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmát. Szlovénia kötelezte magát arra, hogy – amennyiben szükséges – megfelelő intézkedéseket hoz a gazdasági, a társadalmi, a politikai és a kulturális élet minden területén a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és a többséghez tartozók közötti teljes és hatékony egyenlőség előmozdítása érdekében. E tekintetben kellő figyelmet fordít a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek sajátos körülményeire; az ezen kötelezettségvállalás alapján tett intézkedéseket nem lehet hátrányos megkülönböztetésként értékelni.¹³⁵

Az ötödik cikk alapján Szlovénia kötelezettséget vállalt arra, hogy támogatja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára kultúrájuk megőrzését és fejlesztését, úgyszintén identitásuknak, nevezetesen vallásuk, nyelvük, hagyományaik és kulturális örökségük megőrzésének feltételeit. Vállalta, hogy – az integrációt szabályozó általános politikájának keretében hozott intézkedéseit sérelme nélkül – tartózkodik minden olyan politikától vagy gyakorlattól, amely a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek akaratuk elleni asszimilációjára irányul és védelmezi ezen személyeket minden olyan akciótól, ami a beolvastásukra irányul.¹³⁶

Szlovénia a hatodik cikk alapján vállalta, hogy bátorítja a tolerancia és a kultúrák közötti párbeszéd szándékát, valamint hatékony intézkedéseket hoz, hogy előmozdítsa minden, területén élő személy közötti kölcsönös tiszteletet, megértést és együttműködést,

¹³³ Gerencsér – Juhász 2002, i.m.

¹³⁴ 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900034.TV>

¹³⁵ Keretegyezmény 4. cikke alapján.

¹³⁶ Keretegyezmény 5. cikke alapján.

kiváltképpen az oktatás, a kultúra és a tömegkommunikációs eszközök területén, tekintet nélkül e személyek etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitására. Egyben vállalta és elkötelezte magát arra, hogy megfelelő intézkedéseket hozzon olyan személyek védelmében, akik hátrányosan megkülönböztető, ellenséges vagy erőszakos fenyegetések és cselekedetek áldozatai lehetnek, etnikai, kulturális, nyelvi vagy vallási identitásuk miatt.¹³⁷

Szlovénia a hetedik cikk alapján arra tett vállalást, hogy biztosítja minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek a békés célú gyülekezés szabadságához és a másokkal való egyesülés szabadságához, a véleménynyilvánítás szabadságához, a gondolat-, a lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jogának tiszteletben tartását.¹³⁸

A nyolcadik cikk alapján kötelezettséget vállalt arra, hogy elismeri minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek vallása vagy hite kifejezésére, úgyszintén vallási intézmények, szervezetek és egyesületek alapítására való jogát.¹³⁹

A kilencedik cikk alapján kötelezettséget vállalt annak elismerésére, hogy minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személyt megillet a véleménynyilvánítási szabadság, mely magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, az eszmék megismerésének és közlésének szabadságát a kisebbség nyelvén, országhatárokon tekintet nélkül és hatósági szerv beavatkozása nélkül. Szlovéniának így biztosítania kell nemzeti jogrendszere keretein belül, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket ne érje hátrányos megkülönböztetés a tömegkommunikációs eszközökhöz való hozzájutásban. Egyben e cikk alapján azt is vállalta, hogy nem akadályozza meg, hogy a rádióadás, a televíziós sugárzás vagy a mozi vállalkozás megindítását – hátrányos megkülönböztetéstől mentesen és objektív kritériumok alapján – engedélyhez kössék. Úgyszintén vállalta, hogy nem akadályozza a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket a nyomtatott tömegkommunikációs eszközök létrehozásában és használatában. A rádió- és televízióadásokat szabályozó törvények keretei között, amennyire lehetséges, biztosítani fogja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára a lehetőséget saját tömegkommunikációs eszközeik létrehozására és használatára. Vállalta továbbá, hogy megfelelő intézkedéseket hoz jogrendszere keretében annak érdekében, hogy a nemzeti

¹³⁷ Keretegyezmény 6. cikke alapján.

¹³⁸ Keretegyezmény 7. cikke alapján.

¹³⁹ Keretegyezmény 8. cikke alapján.

kisebbségekhez tartozó személyek számára megkönnyítse a tömegkommunikációs eszközökhöz való hozzájutást, ezzel is előmozdítva a toleranciát és megteremtve a lehetőségét a kulturális sokszínűségnek.¹⁴⁰

Szlovénia a tizedik cikk alapján kötelezettséget vállalt arra, hogy elismeri minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek a kisebbségi nyelvének szabad és beavatkozás nélküli használatához való jogát, úgy magánbeszélgetésben, mint nyilvánosan, szóban és írásban. Egyben elkötelezte magát, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek által hagyományosan, vagy jelentős számban lakott területeken, amennyiben azok a személyek úgy kívánják, vagy az ilyen kívánság megfelel a valóságos szükségnek, erőfeszítéseket tesz arra, hogy biztosítsa – lehetősége szerint – e személyek és a közigazgatási hatóságok közötti kisebbségi nyelv használatát elősegítő feltételeket. Elkötelezte magát arra is, hogy biztosítja minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek azt a jogot, hogy a legrövidebb időn belül tájékoztassák letartóztatásának okairól és minden ellene felhozott vád természetéről és indokairól olyan nyelven, amelyet megért, valamint, hogy ezen a nyelven védekezhessen – ha szükséges – ingyenes tolmács segítségével.¹⁴¹

Szlovénia a tizenegyedik cikk alapján vállalta, hogy elismeri minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek azon jogát, hogy család- és utónevét kisebbségi nyelvén használhassa, ugyanacsak vállalta ennek hivatalos elismeréséhez való jogot, jogrendszerében szabályozottnak megfelelően. Kötelezettséget vállalt arra, hogy elismeri minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy azon jogát, hogy saját kisebbségi nyelvén cégtáblákat, feliratokat és egyéb magántermészetű információkat tegyen közzé a nyilvánosság számára láthatóan. Olyan körzetekben, amelyek hagyományosan nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által jelentős számban lakottak, Szlovénia törekedni fog arra, hogy jogrendszere keretében, beleértve, ahol helyénvaló a más Államokkal való megállapodásokat, és figyelembe véve sajátos körülményeit, a hagyományos helységneveket, utcaneveket és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelöléseket a kisebbség nyelvén is kiírja, ha megfelelő igény van ilyen jelzésekre.¹⁴²

A tizenkettedik cikk alapján vállalta, hogy amennyiben szükséges, az oktatás és a kutatás területén intézkedéseket hoz mind a nemzeti kisebbségek, mind a többség

¹⁴⁰ Keretegyezmény 9. cikke alapján.

¹⁴¹ Keretegyezmény 10. cikke alapján.

¹⁴² Keretegyezmény 11. cikke alapján.

kultúrájának, történelmének, nyelvének és vallásának megismerése előmozdítására. Ebben az összefüggésben Szlovénia különösképpen megfelelő lehetőségeket fog teremteni a tanítóképzésre és a tankönyvekhez való hozzájutásra és megkönnyíti a különböző közösségek tanítói és diákjai közötti kapcsolatokat. Kötelezettséget vállalt arra, hogy előmozdítja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára az oktatáshoz való hozzájutás esélyegyenlőségét az oktatás valamennyi szintjén.¹⁴³

A tizenharmadik cikk alapján Szlovénia vállalta, hogy oktatási rendszere keretében elismeri minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek a jogát arra, hogy saját magán oktatási és képzési intézményeiket létrehozassák és működtethessék. Ezen jog gyakorlása nem ró semmiféle pénzügyi kötelezettséget a Szlovén Államra.¹⁴⁴

Szlovénia a tizennegyedik cikk alapján kötelezettséget vállalt arra, hogy elismeri minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy jogát kisebbségi nyelvének megtanulására. A nemzeti kisebbségek által hagyományosan és jelentős számban lakott területeken, megfelelő igény esetén, Szlovénia törekszik – lehetőségei szerint és oktatási rendszere keretein belül – annak biztosítására, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek megfelelő lehetőségük legyen kisebbségi nyelvüket megtanulni vagy ezen a nyelven tanulni. Az elfogadott elkötelezettség végrehajtása nem veszélyeztetheti a hivatalos nyelv tanulását, vagy ezen a nyelven való tanítást.¹⁴⁵

A tizenötödik cikk alapján Szlovénia kötelezettséget vállalt arra, hogy megteremti a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára azokat a feltételeket, amelyek a kulturális, a társadalmi és a gazdasági életben, valamint a közügyekben – különösképpen az őket érintő ügyekben – való részvételhez szükségesek.¹⁴⁶

Dolgozatomban kizárólag azon kötelezettségvállalásokra fókuszálok, melyeket Szlovénia az oktatás, az igazságszolgáltatás és a közsféra területét érintően tett.

A Keretegyezmény IV. fejezetben foglalt 24. cikk kimondja, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága figyelemmel fogja kísérni a Keretegyezménynek a szerződő felek általi végrehajtását.¹⁴⁷ Álláspontom szerint ez a legfőbb gyengesége a Keretegyezménynek: hasonlóan a Nyelvi Chartához, nem határoz meg szankciót arra az esetre, ha egy szerződő fél nem vagy nem megfelelően teljesíti a vállalt kötelezettségeit.

¹⁴³ Keretegyezmény 12. cikke alapján.

¹⁴⁴ Keretegyezmény 13. cikke alapján.

¹⁴⁵ Keretegyezmény 14. cikke alapján.

¹⁴⁶ Keretegyezmény 15. cikke alapján.

¹⁴⁷ Keretegyezmény 24. cikk 1. pont alapján.

Ebből következően, mind a Keretegyezmény, mind a Nyelvi Charta gyakorlati érvényesülése a szerződő felek (az országok, politika kormányok) jó akaratára van bízva. A Keretegyezmény tehát – megítélésem szerint – nem több, mint „politikai pamflet”.

A Keretegyezmény kimondja, hogy azok a szerződő felek, amelyek nem tagjai az Európa Tanácsnak, a külön megállapítandó szabályok szerint fognak részt venni a végrehajtási mechanizmusban.¹⁴⁸ A huszonötödik cikk értelmében a szerződő fél a Keretegyezménynek a saját országa vonatkozásában történő hatályba lépését követő egy éven belül teljes körű tájékoztatást nyújt az Európa Tanács Főtitkárának azokról a törvényhozói és egyéb intézkedésekről, amelyeket a Keretegyezményben felsorolt elvek hatályosulása érdekében tett. Ezt követően minden szerződő fél a Főtitkárnak rendszeresen és minden alkalommal, amikor a Miniszteri Bizottság kifejezte e kérését, tájékoztatást nyújt a Keretegyezmény végrehajtását érintő minden lényeges lépésről.¹⁴⁹

Azon feltételezésemet, miszerint a Keretegyezmény „politikai pamflet”, meglátásom szerint a 31. cikkben foglaltak megerősítik. Ezek alapján, bármelyik szerződő fél bármikor felmondhatja a Keretegyezményt, ehhez nem kell mást tennie, csupán bejelentéssel kell élnie az Európa Tanács Főtitkáránál. A felmondás a bejelentésnek a Főtitkár általi átvétele napjától számított hat hónap elteltét követő naptári hónap első napján lép hatályba.¹⁵⁰

A Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága (a továbbiakban: Tanácsadó Bizottság) 2002. szeptember 12-én hozta első ízben nyilvánosságra a szlovén állam kötelezettségvállalásai végrehajtása tárgyában tett első észrevételeit és ajánlásait. Ezek az észrevételek és ajánlások azonban kizárólag angol és francia nyelven lettek közzétéve, sem szlovén, sem magyar, sem német nyelven nem, ezért ismertetésükre nem vállalkozom.¹⁵¹

¹⁴⁸ Keretegyezmény 24. cikk 2. pont alapján.

¹⁴⁹ Keretegyezmény 25. cikke alapján.

¹⁵⁰ Keretegyezmény 31. cikke alapján.

¹⁵¹ <https://www.coe.int/en/web/minorities/slovenia>

7.5. A Tanácsadó Bizottság második vizsgálati időszakban tett észrevételei és megállapításai

A Tanácsadó Bizottság Strasbourgban 2005. május 26-án hozta nyilvánosságra második véleményét, melyben azt értékelte, hogy Szlovénia miként hajtotta végre a Keretegyezmény alapján tett vállalásait.¹⁵²

A magyar hivatalos nyelv használatát illetően a következő megállapítást teszi: „A Tanácsadó Bizottság 2002 szeptemberi első véleményének elfogadása óta Szlovénia továbbra is a nemzeti kisebbségek védelmére összpontosít. Számos pozitív intézkedést hoztak ezen a területen, például az egyenlő bánásmód elvének végrehajtásáról szóló törvény elfogadását és az intézményi struktúrák létrehozását a megkülönböztetés elleni védelem biztosítása érdekében. A magyar és az olasz nemzeti közösségek továbbra is magas szintű védelmet élveznek az alkotmány és a vonatkozó jogszabályok szerint.”¹⁵³

A Tanácsadó Bizottság ezzel együtt rámutat arra is, hogy Muravidéken, a magyar nemzeti közösség tagjait érintően „a Keretegyezmény végrehajtása hiányos. További erőfeszítésekre van szükség annak érdekében, hogy mind a magyarok, mind az olaszok esetében hatékonyabbá váljon a meglévő jogi keret végrehajtása, különösen a kulturális identitásuk megőrzését, a médiához való hozzáférést és a nyelvük nyilvános életben történő használatát illetően.”¹⁵⁴

A Keretegyezmény 10. cikkét érintően a Tanácsadó Bizottság már az első vizsgálati időszakban azt a megállapítást tette, hogy „Szlovéniában létezik olyan jogi keret, amely lehetővé teszi a magyar és az olasz nyelv használatát az etnikailag vegyes területeken működő közigazgatási hatóságokkal való kapcsolattartásban. Noha a gyakorlatban számos problémáról beszámoltak, elsősorban az érintett köztisztviselők elégtelen nyelvtudása miatt, a tanácsadó bizottság felszólította a hatóságokat, hogy vizsgálják felül a helyzetet, és orvosolják azt az érintettekkel folytatott konzultációt követően.”¹⁵⁵

A Tanácsadó Bizottság a most tárgyalt észrevételeiben már arra mutat rá, hogy tapasztalható e téren előrelépés, ugyanis „az Alkotmány 11. és 64. cikkével összhangban a magyar és olasz nemzeti közösségek által lakott önkormányzatokban a szlovén mellett

¹⁵²

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c301>

¹⁵³ U.o. – első bekezdés, első oldal – fordította - Koren

¹⁵⁴ U.o. - második bekezdés, első oldal – fordította - Koren

¹⁵⁵ U.o. – 128.pont – 28 oldal – fordította: Koren

hivatalos nyelvnek tekintendő a magyar, illetve az olasz is. A vonatkozó jogszabályok lehetővé teszik e nyelvek használatát numerikus feltétel nélkül, mind a közigazgatási szervekkel folytatott szóbeli és írásbeli ügyekben, a közigazgatási, jogi és büntetőeljárásokban, mind az üzleti és a dokumentációs ügyekben – ám ezt a jogot a szlovén állam csak az etnikailag vegyes területeken biztosítja az érintett nemzeti közösségek tagjai számára”.¹⁵⁶

A Tanácsadó Bizottság megjegyzi, hogy „mindkét nemzeti közösség képviselői arról számolnak be, hogy továbbra is vannak hiányosságok a magyar és az olasz nyelv használatában a közéletben, annak ellenére, hogy a nyelveket hivatalosan is elismerik az etnikailag vegyes területeken”. Különösen a magyarok hangsúlyozzák, hogy nyelvüket az érintett területeken csak korlátozottan használhatják az állami intézményekben, például az egészségügyi intézményekben, a postahivatalban vagy a rendőrségen, mégpedig elsősorban azért, mert a tisztviselők rosszul tudják a magyar nyelvet. A Tanácsadó Bizottság azt is kiemeli, hogy a magyar nemzeti közösségek aggodalmait súlyosbítja az a tény, hogy a fiatalok érdeklődése és a nyelv tanulása iránt csökken.¹⁵⁷

Álláspontom szerint a Tanácsadó Bizottság ezen megállapításai részben vitathatók, részben kiegészítésre szorulnak. Miként arra a Tanácsadó Bizottság rámutatott, a hivatalokban dolgozó személyek magyarnyelv tudása nem megfelelő. A magyar kisebbség képviselői pedig arról számoltak be, hogy csökken a fiatalok érdeklődése a magyar hivatalos nyelv használata iránt. Nem tudjuk nem észrevenni, hogy az önmaga farkába harapó kígyó esetével (Uraborosz kígyóval vagy sárkánnyal) van dolgunk: ha a fiatalokat nem érdekli a magyar nyelv tanulása, akkor a hivatalnokok sem fognak magyarul tanulni, ha pedig a hivatalnokok nem tudnak magyarul, akkor pedig ellehetetlenül a hivatalos magyar nyelv használata. Álláspontom ugyanakkor az, hogy az államnak nem lenne szabad arra hagyatkozni, hogy érdekli-e a fiatalokat a magyar nyelv tanulása vagy sem. Megítélésem szerint az államnak elő kellene kötelező jelleggel írnia a kétnyelvű területeken a bíróságokon, a közigazgatásban dolgozók számára a magyar nyelv megfelelő szintű tudását.

Ha a pályázati kiírásban nem követelik meg a magyar hivatalos nyelv ismeretét (értelemszerűen ez csak a kétnyelvű területre vonatkozik), akkor bárki jelentkezhethet az állásra, és az elbírálás során nem kerül hátrányba az, aki nem tud magyarul, de az sem

¹⁵⁶ U.o. – 129. pont – 28 oldal – fordította: Koren

¹⁵⁷ U.o. – 130. Pont – 28 oldal – fordította: Koren

élvez előnyt, aki jól ismeri az adott területen élő nemzeti kisebbség nyelvét. Ez az alapvető oka annak, hogy a többséghez tartozók mért nem beszélik a hivatalos magyar nyelvet, és a magyar kisebbséghez tartozók miért nem tanulják buzgóbban a magyar nyelvet: nem tudják az életpályájuk során hasznát venni a magyar nyelv tudásának. Így – tisztelet a kivételnek – a fiatalok akár azt is gondolhatják, hogy a magyar nyelv tanulására fordított pénz, energia és idő csak pazarlás, sokkal kifizetődőbb karrierszempontról, ha angolul vagy németül tanulnak. Vagyis, a tényeket illetően a Tanácsadó Bizottság nem tévedett, csak éppen ezek okát nem tárta fel, márpedig az okok megjelölése és elemzése nélkül könnyen juthatunk téves végkövetkeztetésre.

Visszatérve a Tanácsadó Bizottság megállapításaira, a jelentés megjegyzi, hogy „a hatóságoknak az érdekelt felekkel együttműködve meg kell vizsgálniuk a magyar és az olasz nyelv közhasználatát szabályozó jogszabályok végrehajtásának hiányosságait, és meg kell határozniuk a helyzet javításának módjait és eszközeit.”¹⁵⁸ Ezúttal sem vitatható a Tanácsadó Bizottság által tett megállapítás helytálló volta, ám a fogalmazás olyannyira tág, illetve bizonyos vonatkozásban pontatlan, hogy Szlovénia bármeddig elodázhatja a kérdés megoldását, úgy, hogy semmiféle szankcióval nem kell számolnia. Az igaz, hogy a Tanácsadó Bizottság „arra buzdítja a hatóságokat, hogy aktívabb és átfogóbb megközelítést alkalmazzanak a nemzeti közösségek tagjainak nyelvi jogairól szóló jogszabályok végrehajtása terén, és gondoskodjanak arról, hogy az etnikailag vegyes területeken kívül élő személyek a lehető legnagyobb mértékben férjenek hozzá ezekhez a jogokhoz”.¹⁵⁹ Ám ez valóban csak „buzdítás” marad a szavak szintjén, a leírtak teljesítése sem politikai, sem jogi eszközökkel nem kényszeríthető ki.

7.6. A Tanácsadó Bizottság harmadik vizsgálati időszakban tett észrevételei, megállapításai

A Tanácsadó Bizottság a harmadik vizsgálati időszakra vonatkozó véleményét 2011. március 31-én fogadta el.¹⁶⁰ Az összefoglaló¹⁶¹ a magyar nemzeti közösségről szóló részében kiemeli, hogy „a nemzeti kisebbségek jogainak és a közösségi kapcsolatok

¹⁵⁸ U.o.- 135 pont – 29 oldal – fordította - Koren

¹⁵⁹ U.o.- 136 pont – 29 oldal – fordította - Koren

¹⁶⁰

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6ae>

¹⁶¹ U.o.

védelme nyomon követésének második fordulóját követően általában véve Szlovénia nagy előrelépést tett a tolerancia szellemében”. A Tanácsadó Bizottság ezúttal a roma kisebbség helyzetére, valamint az egykori Jugoszláviából fennmaradt kisebbségek (a horvátok, bosnyákok, szerbek, macedónok, koszovóiak) helyzetére fókuszált.

Ami a magyar nemzeti közösséget illeti, Tanácsadó Bizottság kiemeli, hogy „bár Szlovénia támogatást nyújt a magyar és az olasz kultúra és nyelv megőrzéséhez és előmozdításához, ezzel ellentétben áll az, hogy a nemzeti közösségek részére biztosított költségvetés csökkentését tervezik az elkövetkező években.” „Nagyon fontos annak biztosítása” – szögezi le a Tanácsadó Bizottság –, „hogy ez a csökkentés ne befolyásolja indokolatlanul a nemzeti közösségek tagjait megillető jogok gyakorlását. Ezen túlmenően alapvető és rendszeres támogatásra, valamint további szolgáltatásokra van szükség, ehhez pedig rendszeresen konzultációkat kell folytatni a nemzeti közösségek képviselőivel.”¹⁶² A Tanácsadó Bizottság szerint „a magyar és olasz nemzeti közösségek képviselőinek folytatott konzultáció, valamint a szélesebb nyilvánosság bevonása hatékonyabbá tehetné a jogalkotási eljárásokat is”.¹⁶³

A Tanácsadó Bizottság meglátása szerint az azonnali fellépést igénylő kérdésekben a szlovén állam köteles „gondoskodni a nemzeti közösségek képviselőinek hatékony bevonásáról minden olyan adminisztratív változásnál, amely befolyásolhatja az adott nemzeti közösség védelmét; lényeges az is, hogy az állam rangsorolja az intézkedéseket annak érdekében, hogy a nemzeti közösségek tagjait megillető védelem szintje ne csökkenjen (mint ahogy az egyébként Ankarán önkormányzatának létrehozásakor megtörtént)”.¹⁶⁴

A Tanácsadó Bizottság „nagy meglepéssel veszi tudomásul”, hogy a második vizsgálati időszakra vonatkozó megállapításait a szlovén állam 2008 októberében továbbította az érintett hatóságoknak és a nemzeti közösség képviselőinek, továbbá elérhetővé tette a nem hivatalosan elismert nemzeti közösségek, más civil szervezetek, valamint a média számára, az abban foglaltak megvitatása és a tanulságok levonása végett.¹⁶⁵

A Tanácsadó Bizottság álláspontja az, hogy „Szlovénia továbbra is elkötelezett a magyar és az olasz kultúra és a nyelvek megőrzése, illetve a nyelvhasználat előmozdítása

¹⁶² U.o.

¹⁶³ U.o.

¹⁶⁴ U.o.

¹⁶⁵ U.o. – 5. Oldal, - fordította - Koren

mellett, és jó kapcsolatot ápol a magyar és az olasz médiával. Azonban a költségvetés csökkentése várható az elkövetkező években. Feltétlenül biztosítani kell azt, hogy ez a csökkentés nem érintse indokolatlanul a nemzeti közösségek tagjainak védelmét, jogaik gyakorlásának biztosítását.”¹⁶⁶

Tanácsadó Bizottság az oktatásról értekező 21. pontban megállapítja, hogy a magyar és az olasz nemzeti közösségek tagjai számára továbbra is hozzáférhetővé vannak téve a megfelelő oktatási lehetőségek a kisebbségi nyelveken, Prekmurjében kétnyelvű rendszerben érhető el az oktatás (szlovén és magyar nyelven), miként az olasz nyelvű oktatás a tengerpart melletti etnikailag vegyes területen. Ugyanakkor hiányosságok vannak változatlanul a magyar nyelvű tanárképzésében, és ez kifejezetten hátrányos hatást gyakorol a szakmai tantárgyak oktatására.¹⁶⁷

A Tanácsadó Bizottság a jelentés II. fejezetében „Etnikai adatok gyűjtése, Ajánlások az előző két ellenőrzési fordulóból” cím alatt¹⁶⁸ a 35. pont alatt arra hívja fel a figyelmet, hogy már az előző két ellenőrzési fordulóban is arra ösztönözte a hatóságokat, hogy alaposabban mérleeljék a 2002. évi népszámlálás eredményeit, azok ugyanis szignifikáns csökkenést mutatnak a magyarok és az olaszok számát illetően. Tanácsadó Bizottság arra is felhívta a szlovén államot, hogy vizsgálja meg ennek a jelenségnek a lehetséges okait.¹⁶⁹ A 36. pont alatt a Tanácsadó Bizottság utalt e csökkenés egy lehetséges okára, arra a következtetésre jutott, hogy a helyzetet magyarázhatja a statisztikai mintavétel módja, pontosabban az, hogy „a népszámlálás során a válaszadó csak egy etnikai hovatartozást jelölhetett meg”, a kettős identitás lehetőségét a módszertan eleve kizárta.¹⁷⁰ A Tanácsadó Bizottság általában úgy véli, hogy a népszámlálásba bele kell foglalni a lehetőséget arra, hogy több etnikai és nyelvi háttérről beszéljünk, hogy megbízhatóbb képet kapjunk nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek létszámáról és helyzetéről.¹⁷¹ A szlovén állam arról tájékoztatta a Tanácsadó Bizottságot, hogy „a népszámlálás az év folyamán lesz, és a 2011. évi nyilvántartási és etnikai származási adatokat nem gyűjtik”. A Tanácsadó Bizottság ezzel kapcsolatban sajnálkozását fejezte ki amiatt, hogy a regisztrációs népszámláláson Szlovénia nem nyújt információt a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számáról és helyzetéről, a jövőre nézve pedig egy

¹⁶⁶ U.o. – 7. Oldal, - fordította – Koren

¹⁶⁷ U.o. – 7.-ik oldal, - fordította - Koren

¹⁶⁸ U.o. – 10.-ik oldal, - fordította - Koren

¹⁶⁹ U.o. – 10.-ik oldal, - fordította - Koren

¹⁷⁰ U.o. – 10.-ik oldal, - fordította - Koren

¹⁷¹ U.o. – 10.-ik oldal, - fordította - Koren

elvárását fogalmazott meg. Eszerint a Tanácsadó Bizottság „elvárja, hogy a hatóságok terjesszék ki az információgyűjtést a nemzeti közösségekhez tartozó személyek létszámára és helyzetére, életkor, nem és földrajzi származás szerinti bontásban”.¹⁷²

A Keretegyezmény 10. cikkéhez kapcsolódóan Tanácsadó Bizottság utal arra, hogy már a megelőző két vizsgálati időszakban is felszólította a szlovén kormányt arra, hogy tegyenek intézkedéseket annak érdekében, hogy javuljanak a kisebbségi nyelvhasználat lehetőségei az igazgatási szervekkel való kapcsolattartásban.¹⁷³ Előrelépés e területen azóta sem történt, „továbbra is hiányosságok állnak fenn az e területre vonatkozó jogszabályok végrehajtásában”. Az olasz kisebbség néhány képviselője arról számolt be a Tanácsadó Bizottságnak, hogy intézményi szinten a kétnyelvűség elve csak korlátozottan érvényesül. A kétnyelvű (főleg az olasz – szlovén vegyesen lakott) területeken sok olyan olasz él, aki nem használja vagy nem is ismeri az olasz nyelvet. A Tanácsadó Bizottság – emeli ki a jelentés – „örömmel látta, hogy a magyar nemzeti közösség képviselőinek többsége úgy látja, hogy Prekmurjében a környezet sokkal bátorítóbbnak tűnik a kisebbségi nyelvhasználatot illetően az állami szervekkel való kapcsolattartásban”.¹⁷⁴

Itt annyit fűznék személyes tapasztalom és megfigyeléseim alapján, hogy bárki is adta a fenti véleményt (a jelentés lakonikusan csak a „képviselek többségét” említi, konkrét adatok nélkül), annak nincsenek ismeretei a valós helyzetről. Álláspontomat részletesen az empirikus kutatásom eredményeit összegző részben fejtem ki.

Visszatérve a jelentésre, a Tanácsadó Bizottság „örömmel fogadja el, hogy további jogszabályokat fogadtak el”. E körben a közigazgatási törvény 2005 novemberi módosítását, az adminisztratív működésről szóló rendelet 2005 márciusi és az állami jogi vizsga törvény 2007 novemberi módosítását nevesíti olyanokként, melyek „kiegészítik a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvi jogainak védelmét szolgáló, már meglévő jogi kereteket. A jelentés utal arra, hogy a kétnyelvű területen foglalkoztatott, magyarul, illetve olaszul beszélő köztisztviselők, bírák és ügyészek díjazási rendszerének kiépítése tárgyában előrelépés történt, ám kiemelte azt is, hogy a vonatkozó rendelet végrehajtása problematikus, mivel nincs megfelelő mechanizmus a nyelvtudás

¹⁷² U.o. – 10. és 11-ik oldal, - fordította - Koren

¹⁷³ U.o.- 21.- ik oldal, - fordította - Koren

¹⁷⁴ U.o. – 22. Oldal, . fordította - Koren

ellenőrzésére, vagyis nem lehet tudni, hogy azoknak, akik e rendelet alapján bérkiegészítésben részesülnek, milyen a tényleges nyelvtudásuk.¹⁷⁵

A Tanácsadó Bizottság „ezen felül örömmel fogadja el a kisebbségek képviselőinek állítását, miszerint a peres eljárások kisebbségi nyelven szokásosan olyan sikeresek, mint a szlovén nyelven”.¹⁷⁶ Álláspontom szerint ez az állítás cáfolható, ugyanis sem a Lendvai, sem a Muraszombati, sem a kerületi bíróságon, sem a megyei bíróságon,¹⁷⁷ sem a munkaügyi bíróságon nincsenek kirendelve kétnyelvű, magyar–szlovén nyelvű pervezetésre képes bírók, nincs érdemi statisztika a részben vagy egészben magyar nyelven folytatott peres eljárások számára vonatkozóan, és arról sincsen kimutatás, hogy a pernyertes ügyek halmazán belül milyen arányt képviselnek a magyar nyelvű peres eljárások. Arról, hogy az olasz nyelvű perek esetében mi a helyzet, információm nincsenek, bár az tény, hogy vannak olasz–szlovén pervezetésre kiképzett és olasz–szlovén nyelvű perekre kirendelhető bírók.

A Tanácsadó Bizottság szerint „úgy tűnik, hogy a magyar vagy az olasz nyelv nem jelent problémát a helyi hatóságok számára”, azt ugyanakkor elismeri, hogy a nemzeti közösségek képviselői beszámoltak bizonyos, az államigazgatásban való kisebbségi nyelvhasználat terén tapasztalt problémákról. A Tanácsadó Bizottság sajnálja, hogy még mindig nincs elég kétnyelvű köztisztviselő, miként azt is, hogy a közigazgatási dokumentumok nem mindig állnak rendelkezésre magyar vagy olasz nyelven.¹⁷⁸

A Tanácsadó Bizottság ajánlásában „felhívja a hatóságokat, hogy fokozzák erőfeszítéseiket a hatékonyság érdekében a kisebbségi nyelvek használatát szabályozó jogszabályok végrehajtása, az igazgatási hatóságokkal való kapcsolattartás során. Szükség van határozottabb támogatásra és a nyilvánosság fokozottabb tájékoztatására, ezáltal ösztönözni lehetne a nemzeti közösségek tagjait arra, hogy nyelvüket magabiztosan használják a nyilvános életben és hivatalos pozíciókban.”¹⁷⁹

A Keretegyezmény 14. cikkét illetően („Tanítás kisebbségi nyelveken”) a Tanácsadó Bizottság rámutat, hogy „az előző két ellenőrzési ciklusban elégedett volt a

¹⁷⁵ U.o.- 22. Oldal, fordította - Koren

¹⁷⁶ U.o. – 22. Oldal, fordította - Koren

¹⁷⁷ Szlovéniában a „kerületek” (az alkotmány szövege szerint „pokrajina”, magyarul „tartomány”) a mai napig nincsenek megalakítva, annak ellenére, hogy már ezt az Alkotmány megköveteli a 143. cikkében, 1991. óta.

¹⁷⁸

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6ae>, 100. pont, 22. oldal.

¹⁷⁹ U.o.

lehetőségekkel, melyeket a szlovén állam a magyar és az olasz nemzeti közösség tagjai számára a nyelvtanítás és az anyanyelven történő oktatás terén biztosít”. Problémaként jelölte meg ugyanakkor azt, hogy nem állnak rendelkezésre anyanyelven íródott oktatási anyagok, és az Olaszországban és Magyarországon megszerzett szakképesítések elismerése sem megoldott.¹⁸⁰

A jelentés szerint a Tanácsadó Bizottság „elégedetten látja, hogy a magyar és az olasz nemzeti közösségek tagjainak továbbra is jó tanítási, tanulási lehetőségek állnak a rendelkezésükre a saját nyelvükön. Ez kétnyelvű oktatási rendszerben zajlik (szlovén-magyar) Prekmurjében, és a helyzet tovább javult azáltal, hogy 2005-ben egy újabb kétnyelvű középiskola nyitotta meg kapuit Lendván. A Tanácsadó Bizottság ajánlása szerint lehetővé kell tenni, hogy a kétnyelvű területen kívül tartózkodó olasz és magyar ajkú diákok is tanulhassák anyanyelvüket, és ha legalább öt tanuló jelentkezik, alakítani lehessen egy anyanyelvi osztályt.¹⁸¹

A Tanácsadó Bizottság felhívja a szlovén hatóságokat, hogy „továbbra is támogassák a kétnyelvű (szlovén-magyar) oktatási intézmények munkáját és az oktatási intézmények olasz nyelv oktatását. Határozottabb lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy az ezen intézményekben dolgozó tanároknak megfelelő képzést nyújtsanak, továbbá megoldást kell találni az anyaországban szerzett diplomák honosítására, a szakképzések elismerésére”.¹⁸²

A Keretegyezmény 15. cikke a nemzeti kisebbségek közéletbe való bevonásáról rendelkezik, a Tanácsadó Bizottság arra vonatkozóan tesz ajánlást, hogy „a hatóságok közösen, a magyar és az olasz nemzeti közösségek képviselőivel keressenek olyan lehetőségeket, amelyek lehetővé tennék számukra a hatékonyabb részvételt a jogalkotási döntéshozatalban, az őket érintő törvény elfogadásában”.¹⁸³

A Tanácsadó Bizottság ezért azt ajánlja a 128. pont alatt Szlovéniának, hogy „hatóságai biztosítsák az időben történő és hatékony végrehajtási konzultációt a magyar és az olasz nemzeti közösségek képviselőivel, nevezetesen az őket érintő új jogszabályok kidolgozásában annak biztosítása érdekében, hogy megfelelően figyelembe vegyék véleményüket”.¹⁸⁴

¹⁸⁰ U.o.

¹⁸¹ U.o.

¹⁸² U.o. – 25. Oldal, - fordította - Koren

¹⁸³ U.o.

¹⁸⁴ U.o.

A Tanácsadó Bizottság összegzésében a legproblémásabb területként az oktatási kérdést azonosítja, „hiányoznak a kétnyelvű (magyar és szlovén) iskolákban és az olasz nyelvű iskolákban tanárok, különösen a szakmai tantárgyak tanítására”.¹⁸⁵

A Tanácsadó Bizottság jelentéseiből az derül ki, hogy a testület nem tért ki minden cikkre a Keretegyezményből. Márpedig, ebből az következik, hogy több, a magyar nemzeti közösséget érintő kérdés is válasz nélkül maradt.

Egyben az is észlelhető, hogy a Tanácsadó Bizottság alapvetően a roma és a német kisebbség helyzetére fókuszált (nagyjából a jelentések kétharmadában foglalkozott a roma és a német helyzettel, és csak egyharmad rész maradt a magyar és az olasz nemzeti közösség problémáinak feltárására).

7.7. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját (European Charter for Regional or Minority Languages) 1992 júniusában fogadták el, hatályba 1998. március 1-jén lépett. A Charta „nem jogokat ismer el, hanem nyelveket véd”, melyeket az európai kulturális örökség részeként ismeri el.¹⁸⁶

A Preambulum rögzíti, hogy a kisebbségi nyelvek védelmét az teszi indokolttá, hogy megfelelő védelem hiányában némely kisebbségi vagy regionális nyelvek akár el is tűnhetnek, ez pedig azért megengedhetetlen, mert a kisebbségi nyelvek „hozzájárulnak Európa kulturális hagyományainak és gazdagságának megóvásához és fejlesztéséhez”.¹⁸⁷

A Nyelvi Charta a „regionális vagy kisebbségi nyelvek” fogalom párral operál, érte ez alatt az olyan – az állam hivatalos nyelvétől különböző – nyelveket, melyeket az állam egy jól behatárolható területén vagy éppen az ország területén szétszórtan használnak a kisebbségi személyek. Az előbbi esetben regionális, az utóbbiban pedig kisebbségi nyelvről beszélünk. A védelem nem vonatkozik sem a bevándorlók által használt nyelvekre, sem a hivatalos nyelv nyelvjárási változataira.¹⁸⁸ „Regionális vagy kisebbségi nyelv használatának területe” azt a földrajzi területet jelöli, melyen olyan nagy számban élnek az adott nyelvet használó személyek, hogy az indokolttá teszi a Charta

¹⁸⁵ U.o.

¹⁸⁶ Andrassy 2018, 36.

¹⁸⁷ Nyelvi Charta Preambulum

¹⁸⁸ Nyelvi Charta 1. cikk.

rendelkezéseinek alkalmazását.¹⁸⁹ A Charta megszövegezői aligha kívánták közjogi státusszal felruházni ezeket a nyelvi körzeteket, ennek ellenére a gyakorlatban ekként létrejövő képződmények a „személyi autonómia” jegyeit viselik magukon.¹⁹⁰

A Charta nevesít kilencvenhat állami kötelezettséget, melyek közül a részes államok „à la carte” választhatnak, de kötelesek legalább harmincöt rendelkezést alkalmazni – „legalább hármat-hármat a 8. és 12. cikkből és egyet-egyét a 9., 10., 11. és 13. cikkből”. Az államok tehát szabadon dönthetnek, hogy a katalógusból mely elemek végrehajtását vállalják, az állami diszkréció tere így meglehetősen széles.¹⁹¹

A részes államok ilyenformán kötelezettséget vállalnak arra, hogy elősegítik a helyi vagy regionális nyelv használatának védelmét az oktatásban (8. cikk), az igazságszolgáltatásban (9. cikk), a közigazgatásban és a közszolgáltatások terén (10. cikkely), a médiában (11. cikk), a kulturális, gazdasági és társadalmi tevékenységek terén (12-13. cikkek).

Témám szempontjából a 8., 9. és 10. cikkek bírnak kiemelt jelentőséggel, mely cikkek szerint a részes államok elismerik a kisebbségi nyelv használatához fűződő jogot a magánviszonyokban, a közszférában, a közigazgatási és az igazságszolgáltatási szervek előtti eljárásokban. Az igazságszolgáltatásról szóló 9. cikk külön kezeli a büntető ügyekre és a polgári eljárásokra vonatkozó szabályokat. Mind büntető, mind polgári ügyekben az államok vállalják annak biztosítását, hogy az eljárást bármelyik fél kérelmére az érintett kisebbségi személy anyanyelvén folytassák le, illetve, hogy a beadványokat a fél benyújthassa regionális vagy kisebbségi nyelven, igényelhesse a hivatalos iratoknak az anyanyelvére történő lefordítását.¹⁹² A részes államok vállalják egyúttal azt is, hogy a legfontosabb törvények szövegeit lefordítják és elérhetővé teszik a helyi és kisebbségi nyelveken is.¹⁹³

A Charta – hasonlóan a Keretegyezményhez – meglehetősen megfoghatatlan fordulatokat alkalmaz, így megtalálható benne az „amennyiben lehetséges”, a „megfelelő igény esetén”, a „ha a helyi vagy kisebbségi nyelvet beszélők száma indokolja” kifejezés. A Chartához fűzött kommentár ugyanakkor arra világít rá, hogy az államok választása

¹⁸⁹ Nyelvi Charta 1. cikkely (2) bekezdés.

¹⁹⁰ Gerencsér – Juhász 2002, i.m.

¹⁹¹ Felföldi Enikő (2005): A kisebbségek kulturális és nyelvi jogai a nemzetközi jogban. In: Kántor Zoltán – Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről. Rejtjel Kiadó, Budapest. 295-317. 310.

¹⁹² Nyelvi Charta 9. cikk.

¹⁹³ Nyelvi Charta 9. cikk 3) bekezdés.

mégsem önkényes, hanem „az egyes nyelveknek megfelelő helyzet alapján” kell eljárniuk. Ez – egyes értelmezések szerint – azt jelenti, hogy „minél több egy adott nyelvet beszélők száma és minél egyneműbb a helyi lakosság összetétele, annál »erősebb« jellegű kötelezettségvállalást kell az államnak választania”.¹⁹⁴

A Charta jelentősége azonban elvitathatatlan, ugyanis a részes államok csak akkor tesznek eleget a kötelezettségvállalásaiknak, ha a jogi garanciák mellett az intézményi feltételeket is biztosítják az adott nyelvi (rész) jog érvényesüléséhez. Így például, ha egy állam vállalja, hogy a kisebbségek használhatják a polgári eljárásban anyanyelvüket, akkor az nem elegendő, ha csak deklarálja ennek lehetőségét az eljárási törvényben. Az is nélkülözhetetlen, hogy biztosítsák a jog gyakorlásához szükséges infrastruktúrát, álljanak rendelkezésre a releváns jogszabályok fordításai, készüljenek jogi szakszótárak, legyenek elegendő létszámban megfelelően felkészült tolmácsok, az adott nyelven értő és az adott nyelven ítélni tudó bírók. Fontos mindezek mellett az is, hogy az érintett kisebbségi személyeknek ne kelljen retorziótól tartaniuk amiatt, hogy helyi vagy kisebbségi nyelvüket használják az eljárásban.¹⁹⁵

A Charta – miként a Keretegyezmény is – meghatározza az ellenőrzés mikéntjét. Eredetileg a részes államok háromévente (tehát gyakrabban, mint a Keretegyezmény esetében) voltak kötelesek összeállítani és nyilvánosságra hozni a vállalt kötelezettségek végrehajtásáról számot adó jelentést. 2019. július 1-jével összhangba hozták a két dokumentum monitoringját: 2020-tól kezdve a Kartánál is 5 évente kell jelentést benyújtani, mégpedig a Keretegyezménnyel egy időpontban. 2,5 évente pedig interim jelentést kell majd benyújtani az azonnali cselekvést igénylő ajánlások (recommendations for immediate action) végrehajtásáról.¹⁹⁶ További kontrollt jelent, hogy különböző szervezetek és egyesületek jelzéssel élhetnek az Európa Tanács felé. A jelentéseket és a jelzéseket a Szakértői Bizottság vizsgálja meg, majd ajánlással él a Miniszteri Bizottság felé. A Miniszteri Bizottság döntési jogosultsága nem terjed ki a részes államok utasítására, hasonlóképpen a Keretegyezményben szereplő megoldáshoz, itt is ajánlásokat fogad el a

¹⁹⁴ Blair, P. (1994): The Protection of Regional or Minority Languages in Europe. Institute du Fédéralisme, Freiburg. 59-60.; Felföldi 2005, 310.

¹⁹⁵ Győri Szabó 2006, 99.

¹⁹⁶ 1330th meeting, 28 November 2018. 10.4 European Charter for Regional or Minority Languages. Strengthening the monitoring mechanism of the European Charter for Regional or Minority Languages. Reference document. CM(2018)165.
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808f22ea

Miniszteri Bizottság. A megállapításokról az Európa Tanács főtitkára két évente beszámolót terjeszt a Parlamenti Közgyűlés elé.¹⁹⁷

A Nyelvi Chartának vannak bizonyos hiányosságai. Az egyik az, hogy az egyébként hivatalos, ámde kisebbségi nyelvekre a Charta hatálya nem terjed ki, csak ha az érintett állam önkéntes kötelezettségvállalást tesz ezzel kapcsolatban. Svájc például az olasz és a rétoromán esetében ekként döntött, ám egyértelműbb lenne a helyzet, ha a kisebbségi nyelveket automatikusan megilletné a védelem.¹⁹⁸

A Charta a regionális vagy kisebbségi nyelveket oltalmazza, a nyelvjárásokat azonban nem. Ha kétség merül fel abban a vonatkozásban, hogy adott esetben nyelvről vagy nyelvjárásról van-e szó, a Szakértői Bizottság a nyelvtudományi szempontok alapul vételét javasolja. A gyakorlat ugyanakkor azt mutatja, hogy ilyen esetekben kevésbé játszik szerepet a nyelvtudomány, sokkal inkább a politikai akaraton múlik a besorolás. Példaként a sziléziai nyelvet szokás felhozni, melyet a lengyel kormány – figyelmen kívül hagyva a nyelvészek többségének véleményét – nem tekinti önálló nyelvnek.¹⁹⁹

Végül – a későbbiekben részletezendő – empirikus kutatásaim alapján hiányosságként azonosítom azt, hogy ha egy állam nem tesz eleget a Nyelvi Charta alapján vállalt kötelezettségeinek, a sérelmet szenvedett állampolgár pusztán a Nyelvi Chartára hivatkozva nem perelheti az államot. Ezt csak az adott állam belső joga alapján teheti meg, a belső jogszabályok megsértésére hivatkozással, és ez alapján csak akkor fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha már kimerítette az összes szóba jöhető jogorvoslati lehetőséget.²⁰⁰

III. Szlovénia és a szlovéniai magyarság

Szlovénia a nemzetiségi kisebbségek nyelvi jogait illetően eleget tett a nemzeti dokumentumokban vállalt kötelezettségeinek. A kutatásom elején felállított hipotézisem az, hogy ennek ellenére a magyarok nyelvhasználati jogainak gyakorlati megvalósulása

¹⁹⁷ Nyelvi Charta 15-16. cikk.

¹⁹⁸ Kardos 2016, 13.

¹⁹⁹ Kardos 2016, 14.

²⁰⁰ Szlovéniában a félnek a peres eljárás minden szakaszában, az első fokú bíróságtól a legfelsőbb bíróságig bezárólag, hivatkoznia kell arra is, hogy mely alkotmányos jogai sérültek (e körben felhívhatja hivatkozási alapként a Nyelvi Chartát is); ha nem teszi, akkor az Alkotmánybíróság azt állapítja meg, hogy a fél jogilag nem merítette ki a jogorvoslati lehetőségeit (tartalmilag nem merítette ki), és a kérelmet lényegében érdemi vizsgálat nélkül elutasítja. Ez a szlovén megoldás azért tűnik Magyarországon szokatlannak, mert a fél valójában az összes eljárási jogorvoslatot végigjárta. A szerző megjegyzése.

messze nem tökéletes. Ahhoz, hogy megértsük, milyen folyamatok zajlanak a háttérben, beszelnünk kell a szlovéniai magyarság történetéről, jelenkori helyzetéről, az identitásában bekövetkező drámai változásokról, és ezek lehetséges okairól. Eligazítást nyújthat ez ügyben Csuka Zoltán „A visszatért délvidék” című munkája.²⁰¹ Miként Csuka megfogalmazza, „kétségtelen, hogy a megszállás alatt,²⁰² a legárvább sors a muravidéki magyarságnak jutott”, Muravidék „szlovén közigazgatás alatt állott és azzal a keserű tapasztalattal szolgált, hogy a hatalmat kezében tartó szlovén klerikális párt²⁰³ a megértésnek szikráját sem tanúsította az ott élő magyar kisebbséggel szemben.”²⁰⁴ Csuka Zoltán állítása alapján „aligha volt a jugoszláviai politikusok között még egy, aki annyira gyűlölte volna a magyarságot, mint azt papi tallér védelme alatt tette a szlovén Korošec miniszter”.²⁰⁵

1. Szlovénia

Szlovénia (Slovenija, hivatalos megnevezéssel Szlovén Köztársaság, Republika Slovenija) Közép-Európa déli részén fekszik, közvetlenül az Alpok lábánál, kijárással az Adriai-tengerhez. Nyugati szomszédja Olaszország, délen és keleten Horvátország határolja, északon Ausztria, északkeleten Magyarország. Az ország területe 20273 km², fővárosa Ljubljana.

²⁰¹ Csuka Zoltán (szerk.): A visszatért délvidék. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1941, Szlovén közigazgatás, 490-491.

²⁰² A szerző a megszállás idejének a trianoni határ meghúzásától azaz Muravidéknek az anyaországtól való elvágásától a magyar hadsereg Muravidékre történt újbóli bevonulásáig terjedő időt tekinti.

²⁰³ Anton Korošec, szlovén miniszter, politikai befutása – 1918-ban az SHS Királyság első kormányának alelnöke volt, majd az SLS vezetőjeként részt vett más jobboldali kormányokban. 1920-ban vereséget szenvedett az SLS-nek Szlovéniában, 1924-ben pedig újra megnyerte és Korošec lett miniszterelnök-helyettes. 1924-1927 között belügyminiszterként is szolgált. Ellenezte a vidovdani alkotmány elfogadását, és a szlovének nagyobb autonómiáját támogatta a királyságon belül, amíg az SLS a szerb radikálisokkal együtt nem hozott létre centralista kormányokat és az ötlet el nem halt. 1935 júniusában Korošec belépett mint miniszterelnök Milan Stojadinović vezetéséhez, a központi kormányzatba. Részt vett a Cvetković-Maček megállapodás előkészítésében, és volt kormányuk oktatási minisztere. Oktatási miniszterként 1940 októberében szintén kezdeményezte az akkori kormány által elfogadott két antiszemita rendelet egyikét. Az egyik korlátozta a zsidók részvételét az élelmiszer-nagykereskedelemben részvevését, a másik, Korosceva, korlátozta a zsidó hallgatók arányát a középiskolákban és az egyetemeken. Amikor a kormány javasolt egy olyan lazább rendeletet, amely korlátozza a zsidók iskolába való felvételét, Korošec tiltakozott és ragaszkodott egy olyan változathoz, amely valószínűleg sokkal szigorúbb volt, de végül enyhébb változatban fogadták el. Élete végén beszédeiben nyíltan szolt a szabadkőművesség, a kommunizmus és a judaizmus ellen, Belgrádban, 1940. december 14-én halt meg.

²⁰⁴ Csuka 1941, 491.

²⁰⁵ Csuka 1941, 491.

1. ábra: Szlovénia.²⁰⁶

Szlovénia 1991. június 26. óta független állam, azt megelőzően Jugoszlávia tagköztársasága volt, még korábban pedig területének nagyobb része Ausztriához, kisebb része Magyarországhoz tartozott. 2004. május 1-jétől teljes jogú tagja az Európai Uniónak, 2007. január 1-jén csatlakozott az euróövezethez, 2007. december 31-én a schengeni térséghez.²⁰⁷

Szlovénia parlamentáris köztársaság. Az államfői feladatokat a köztársasági elnök látja el, akit közvetlenül választanak meg, ötéves időtartamra. A miniszterelnököt és a kormány tagjait a parlament választja. A parlament kétkamarás, részei a Nemzetgyűlés (Državni zbor) és a Nemzeti Tanács (Državni svet). A Nemzetgyűlésben helyet foglaló kilencven képviselőt részben közvetlenül, részben közvetett úton, listás szavazatok alapján választják. A Nemzeti Tanács huszonegy tagját a különféle gazdasági-, szociális- és egyéb érdekcsoportok által jelölt személyek közül választják, további egy-egy képviselőt delegálnak a hivatalos nemzeti kisebbségek, vagyis a magyarok és az olaszok. A

²⁰⁶ The World Factbook (2018): Slovenia. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html>

²⁰⁷ Európai Unió: Szlovénia. https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/slovenia_hu

parlamentari választásokra négyévente kerül sor. Az igazságszolgáltatás legfőbb szervei a Legfelsőbb Bíróság (mint Magyarországban a Kúria) és az Alkotmánybíróság.

„Szlovénia demokratikus működésének, ezen belül területi rendszerének alapja az alkotmány által az állampolgárok közösségeinek részére alapjogként garantált önkormányzatiság.”²⁰⁸ Szlovéniában a legkisebb közigazgatási egységek a települések (naselja); számuk a hatezerhez közelít. A települések „épületek egybefüggő vagy nem egybefüggő csoportja, mely rendezett földrajzi egységet alkot”.²⁰⁹ A települések vagy települések csoportjai helyi önkormányzatokat hozhatnak létre, feltéve, hogy az érintett lakosok azt népszavazáson megerősítik. Létrehozásuk feltétele, hogy a települések polgárainak összlétszáma meghaladja az ötezet. Ezek a települési önkormányzatok jelentik a helyi autonómia alapelemeit. Elnevezésük občina (járás, község). A községek száma jelenleg 210, ezek közül tizenegy városi község (mestna občina). A járássok élén áll a polgármester, vagyis a járáshoz tartozó településeknek egy közös polgármestere van, aki mellett egy – közös – önkormányzati képviselő-testület működik. A közigazgatás területi szintjét a régiók (statisztikai régiók, statistične regije) jelentik, ezekből jelenleg tizenkettő van, és a NUTS-rendszer 3. szintjének feleltethetők meg.²¹⁰

Szlovénia lakosainak száma – a regiszteralapú népesség-összeírás adatai szerint – 2011. július 1-jén 2 052 496, 2017 júliusi becslések szerint 1 972 126 volt. A népsűrűség 95 fő/km², a városi lakosság aránya 50 százalék. Három hivatalos nyelv van, a szlovén mellett a magyar és az olasz – ezt a későbbiekben részletesen taglalom. A lakosság felekezeti megoszlása a következőképpen alakult 2011-ben: római katolikus vallású 57,8 százalék, mohamedánnak vallotta magát 2,4 százalék, ortodox 2,3 százalék, egyéb keresztény vallású (adventista, evangélikus, református, unitárius) 0,9 százalék, egyéb, illetve nem meghatározott 23 százalék, nem hívő 10,1 százalék.

2. A szlovéniai magyarság lélekszáma

A szlovéniai magyarok által lakott települések jó része az ország északkeleti részén található, egy körülbelül 50 kilométer hosszú és 3-10 kilométer széles sávban a szlovén-magyar határ mentén, Őrihodostól Pincéig, vagyis az úgynevezett Muravidéken. A

²⁰⁸ Németh Nándor (2002): Szlovénia térszerkezete az évezred végén. RÉKA Regionális Értékelő és Kvantitatív Analízisek, 2002/1. szám. 7–38. 7.
http://rtt.elte.hu/sites/default/files/images/REKA01_nemeth.pdf

²⁰⁹ Németh 2002, 8.

²¹⁰ Németh 2002, 8.

muravidéki magyarok két csoportja a „lendva-vidéki” és az „őrségi” magyar tömb. A Lendva-vidék magyarjai Dobronak és Pince község között élnek, az itt található falvak sorban a következők: Dobronak, Zsitkóc, Kámaháza, Göntérháza, Radamos, Hidvég, Bánuta, Hosszúfalu, Hosszúfaluhegy, Lendva, Lendvahegy, Alsólakos, Felsőlakos, Gyertyános, Kapca, Kót, Csente, Petesháza, Hármashalom, Völgyifalu, Pince, Pincemajor és Lendva.²¹¹ Ezek a falvak 1918 előtt, majd pedig az 1941 és 1945 közötti rövid időszakban Zala vármegyéhez tartoztak. Az őrségi tömb települései – Órihodos, Kapornak, Domonkosfalva, Szerdahely, Pártosfalva, Kisfalu, Csekefa és Szentlászló – az első világháborút megelőzően Vas megye részét képezték, kivéve Szentlászlót, mely Zala vármegyéhez tartozott.²¹²

1991-ben 7637 magyar élt Muravidéken, ez a szám az itt élő népesség alig 8,5 százalékát tette ki.²¹³ 1961-ben ugyanitt 9899 magyar élt (ez a teljes lakosság 13,2 százalékának felelt meg), ebből Lendva községben 1961-ben 8115 magyar élt, Muraszombatban 1784.²¹⁴ 1991-ben már csak 7637 magyar élt Muravidéken, ebből Lendva községben 6315, míg Muraszombatban 1322.²¹⁵

Összességében tehát Muravidéken 1910-ben még 14 637 magyar élt, 1931-ben 14 065 volt a lélekszámuk, 1961-ben már csak 9899, 1991-ben pedig 7637.

Az Európai Gazdasági Bizottság a statisztikai adatok bizalmas kezelését fogadta el a nemzeti statisztikák egyik alapelveként. Ez azt jelenti, hogy a nemzeti statisztikákkal összegyűjtött adatok csak statisztikai célokra használhatók fel, és csak összesített formában mutathatók be (Principles of official statistics, 1992). A Szlovén Köztársaság Statisztikai Hivatala tiszteletben tartotta ezt az elvet a 2002. évi népszámlálás során, ezért a 2002. évi népszámlálás során összegyűjtött adatok bizalmasak és hivatalos titkot jelentenek. Ez a megközelítés összhangban áll a szlovén személyes adatok védelméről szóló törvényben foglaltakkal.²¹⁶ Mindez magyarázatot ad arra, hogy miért nem állnak rendelkezésre 2002-es és még későbbi hivatalos adatok a muravidéki magyarság lélekszámáról.

²¹¹ Koren 2017, i.m.

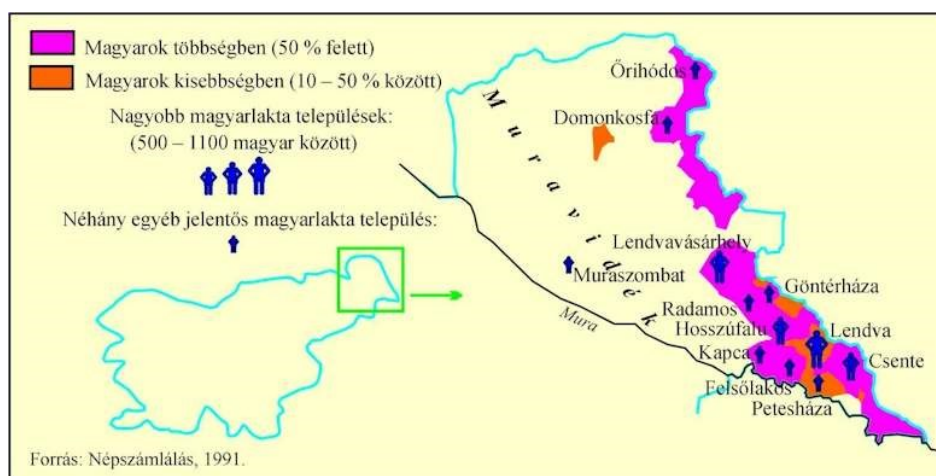
²¹² Koren 2017, i.m.

²¹³ Anton Goser: *Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Ljubljana, SLO, Narodnosti Slovenije – spreminjanje eticne podobe v srednji Evropi*, 37.

²¹⁴ Goser (n.a.) i.m.

²¹⁵ Goser (n.a.) i.m.

²¹⁶ Almira Agović: *Primerjava popis prebivalstva in centralnega registra prebivalstva z empiricno nalizo na ravni občin, Ljubljana, september 2004, stran 8./ Agović Almira, A népszámlálás és a központi népességnyilvántartás összehasonlítása empirikus elemzéssel önkormányzati szinten, 2004. szeptember, Ljubljana, 8./fordította -Koren*

2.ábra. Magyarok Szlovéniában, az 1991. évi népszámlálás adatai alapján.²¹⁷

Lendva a szlovéniai magyarok központi települése, itt él jelenleg is a legtöbb magyar. A Muravidéken kívül csak néhány városban élnek magyarok, így Muraszombaton és Ljubljánában, számuk nem jelentős. Miként azt a 3. és a 4. számú ábra szemlélteti, a magyar kisebbség által lakott területek egyre inkább zsugorodnak. Hiteles adatokkal ezzel kapcsolatosan csak a népszámlálások szolgálnak, ezek közül a két ábra az 1991. évi és a 2002. évi népszámlálás adatai alapján megállapítható helyzetet ábrázolja.

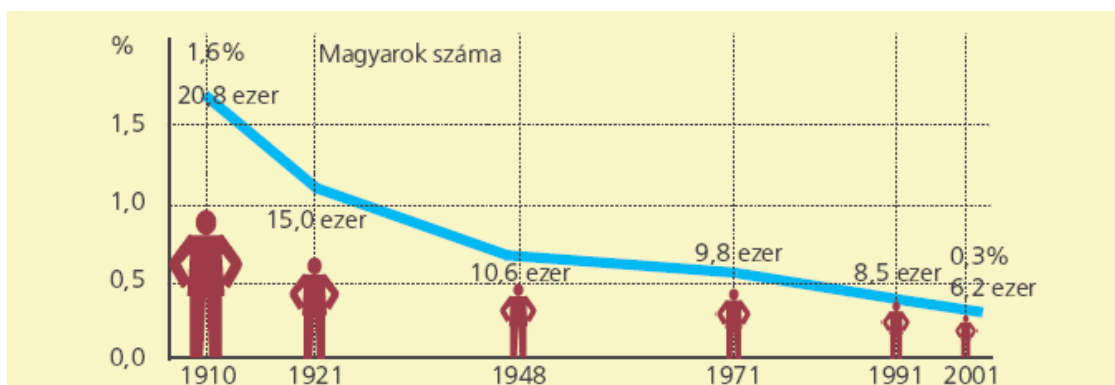

3.ábra: Magyarok Szlovéniában, a 2002. évi népszámlálás adatai alapján.²¹⁸

²¹⁷ Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma (2005): Szlovén Köztársaság. Tájékoztató a szlovéniai magyarság helyzetéről. <http://www.mfa.gov.hu/kum2005/...>

²¹⁸ U.o.

A szlovéniai magyarok lélekszáma 1991 és 2002 között közel a negyedével csökkent. Az 1991-es népszámlálás alkalmával 8720 fő (az összlakosság 0,5 százaléka) mondta azt, hogy az anyanyelve a magyar, 2002-ben már csak 7713 fő (0,4 százalék) nyilatkozott így. Különbőféle becslések szerint kilenc-tízezer körül alakulhat a magyar ajkúak száma, habár a hivatalos adatok ennél drámaibbnak mutatják a helyzetet, 2002-ben ugyanis csak 6243 személy vallotta magát magyar nemzetiségűnek.²¹⁹

4.ábra: A szlovéniai magyarság számának változása a népszámlálások adatai alapján, 1910-2001.²²⁰

Frissebb adatokkal a 2011-ben felvett regiszteralapú népesség-összeírás szolgálhatna (eszerint 2011. július 1-jén az ország lélekszáma 2 052 496 volt), ám ekkor nem készült felmérés sem a nemzetiségi, sem a vallási hovatartozásról, sem pedig az anyanyelvi adatokról. A 2002-es összeírás alapján arra következtetnek a kutatók, hogy 2011-ben Muravidéken 4600 és 4800 lehetett a magyar nemzetiségűek száma.²²¹ 2011-ben Muravidék kétnyelvű területén – harmincegy településen – összesen 12 425 fő lakott, ebből 11 305 főt regisztráltak a Lendva-vidéken, 1120 főt pedig a goricskói tömbben. A lendvai részen a 2002-ben rögzített adatokhoz képest (11 449 fő) egy viszonylag kisebb mértékű fogyást tapasztaltak (-1,26 százalék), ám a goricskói részen a tíz százalékot is meghaladta a népességcsökkenés aránya (2002-ben ugyanis 1249 személy élt itt).²²² A szakemberek a népességfogyás okait elemezve elsődlegesen azt feltételezik, hogy a lakosság azért vándorol el Muravidékről, mert ez a régió Szlovénia perifériájának számít, a

²¹⁹ Kovács Attila (2011): A 2011-es szlovén népszámlálás és a Muravidék kétnyelvű területe. Naptár 2012. A szlovéniai magyarok évkönyve. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztató Intézet. 74–93. 88.

²²⁰ Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma (2005): Szlovén Köztársaság. Tájékoztató a szlovéniai magyarság helyzetéről. <http://www.mfa.gov.hu/kum2005/...>

²²¹ Kovács 2011, 88.

²²² Gasparics 2014, 15.

szó minden értelmében. Kevés a munkalehetőség, az elmúlt időszakban több üzem is bezárt, illetve más régióba tette át a székhelyét. Az infrastruktúra, a tömegközlekedés is jóval rosszabb, mint az ország bármelyik más részében. Kivételt egyedül Hodos képez, ez a település ugyanis vasútvonal, illetve a Muraszombat–Bajánsenye főút mellett található, egyúttal pedig központja Hodos Községnek.²²³

3. A népességcsökkenés lehetséges okai

Ha Muravidékről azt állítjuk, hogy Szlovénia peremvidéke, akkor ez Goricsko esetében kétszeresen igaz, az itt található települések ugyanis még a régióon belül is kifejezetten elmaradottnak számítanak, és a lakosság elöregedése itt a legerőteljesebb. Kutatók szerint a magyar nemzetiségűek alacsony száma a kedvezőtlen korösszetétellel is magyarázható, 2002-es népszámlálás idején például a magyar nemzetiségűeknek mintegy harminc százaléka betöltötte a hatvanadik életévét. A népességcsökkenés további okaiként megemlíthető a kivándorlás (mely Magyarországra és Nyugat-Európába is irányul), a külföldi munkavállalást (ideértve a Magyarországra történő ingázást is), valamint a belföldi migrációt. Végül, szólni kell az asszimilációról, mely az egyre gyakoribb vegyes házasságok révén következik be.²²⁴ 2008-as kutatások szerint az 50 év alatti korosztályból a muravidéki magyarok közel fele vegyes házasságban élt. Azt, hogy ennek a körülménynek a nyelvhasználatra nézve milyen hatásai lehetnek, a következő fejezetben fogom részletezni. Ehelyütt csak utalok arra a felmérésre, mely szerint a szlovén-magyar házasságokban született gyermekek közel nyolcvan százaléka szlovénnek vallja magát.²²⁵

Göncz László a népességcsökkenés okát leginkább a magyarságtudat zavaraiiban látja; megítélése szerint ez a jelenség összefügg azzal, hogy a magyarság elitje, az értelmiségiek elköltöznak a régióból, sokan közülük az országból is. Átalakul a lakosság struktúrája, a lakosság keveredése, a vegyes házasságok számának növekedése a magyar ajkúak körében identitás zavart eredményez. Sok szülő csak úgy látja biztosítottnak gyermeke jövőjét, ha az szlovén iskolába jár, tanulmányait szlovén nyelven folytatja.

²²³ Kovács 2011, 75–81.

²²⁴ Kovács 2011, 89.

²²⁵ Göncz László (2008): Muravidéki helyzetkép a múlt és a jelen tükrében. Fedinec Csilla (szerk.) (2008): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Budapest. 84–102. 98.

Göncz László ezzel összefüggésben „a többségi nemzet felé orientálódásról” beszél.²²⁶ Úgy véli, érthető, hogy egyre több szlovéniai magyar fogalmazza meg magának a kérdést: „nemzeti kisebbségként lehetséges-e párhuzamosan egy ország vagy nagyobb régió konstruktív, hatékony, egyedi jegyeit megőrző közösségként létezni, valamint ugyanakkor egy, az adott országgal nem azonos nemzeti kultúra szerves részének lenni”.²²⁷

4. A muravidéki magyarok identitásának átalakulása, jogszabályi környezet

Ebben a fejezetben arra a kérdésre próbálok választ találni, hogy milyen tényezők alakították a szlovéniai magyarság identitását. A Szlovénia területén élő magyarok a trianoni békeszerződés következtében kényszerültek kisebbségi létbe. Azóta Jugoszlávia, majd 1991-től kezdődően Szlovénia állampolgárai, rokoni kapcsolataik, kultúrájuk, nyelvük révén erősen kötődnek Magyarországhoz. A legtöbb magyar Muravidék (Prekmurje) történelmi régióban él. Ez a terület Pomurska közigazgatási régióhoz tartozik.

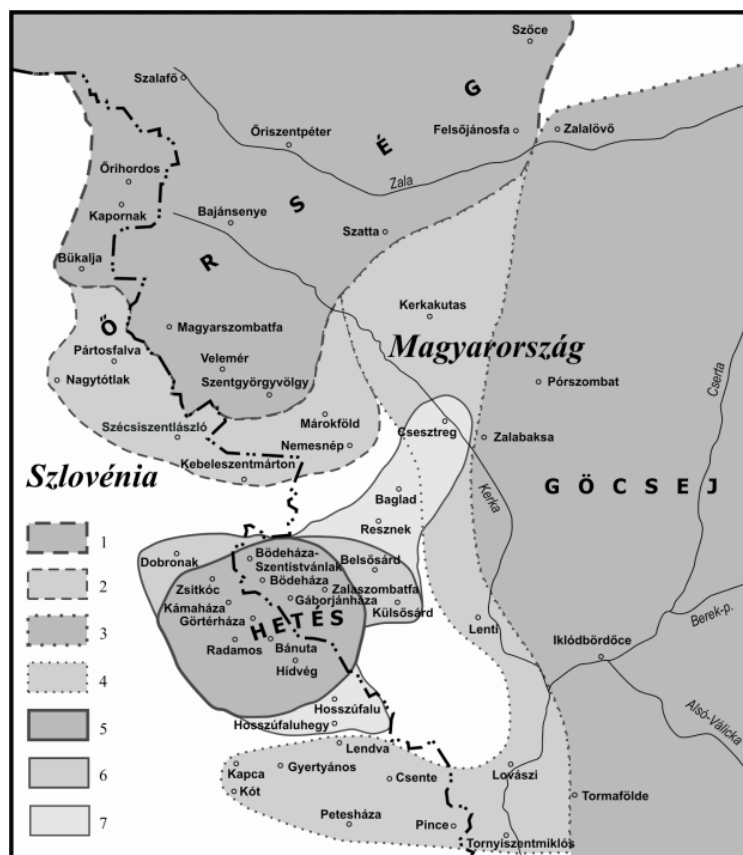
4.1. Muravidék

A Szlovéniában élő magyarokat muravidéki magyarokként is szokás emlegetni. Az elnevezés a trianoni döntést követően vált elterjedtté, azonban a Muravidék mint földrajzi fogalom sem tekint vissza sokkal régebbi múltra. A Murától nyugatra élő szlovének kezdték el használni ezt a kifejezést a XIX. században, ekkor kerültek ugyanis érdeklődésük homlokterébe a történelmi Magyarország területén élő szlovének. Az elcsatolásig a terület külön megjelölésének nem volt különösebb indoka, hiszen az Zala és Vas megye részét képezte. Földrajzi szempontból a Muravidék a Mura mindkét partját magában foglalja, de a magyar szóhasználatban kizárólag azt a területet értjük alatta, mely a Murától balra, északkeletre fekszik. A szlovén térképek ezt a területet „Prekmurje” (Murántúl) névvel jelölik, bár ez az elnevezést sem a szlovéniai, sem az anyaországi magyarok nem használják. A muravidéki magyarok egyik csoportja az őrségi, ők az Őrség szlovéniai részén élnek. Ezt a térséget Goricskó (Goričko) néven is szokás emlegetni. A

²²⁶ Göncz László (1992): A magyarok fogyatkozása a Muravidéken. A nemzetiségi-kisebbségiértelmiség hiányának okai, valamint annak összefüggései az asszimilációval. Muratáj (Lendva), 1992/1–2. 51–55. 53.

²²⁷ Göncz 2008, 101.

másik csoport a Lendva-vidéki magyaroké. Goricskó az első világháborúig Vas vármegye, Lendva-vidék Zala vármegye része volt.²²⁸

5.ábra: Néprajzi tájak a magyar-szlovén határvidéken. A számozás jelentése: 1 - az Őrség magterülete, 2 - a némely források által az Őrséghez sorolt települések, 3 - Göcsej magterülete, 4 - a tágabb értelemben vett Göcsej, 5 - a szűkebben értelmezett Hetés, 6 - a tágabban értelmezett Hetés, 7 - a némely források által Hetéshez sorolt települések.²²⁹

Az első világháborút követően, 1920-ban, a trianoni békeszerződés alapján a Szerb–Horvát–Szlovén, illetve a későbbi Jugoszláv Királysághoz került az addig Zala megyéhez tartozó Alsólendvai járás, a Vas megye részét képező Muraszombati járás, valamint a Szentgotthárdi járás fele.²³⁰ Az elcsatolt Muravidék 910 km² nagyságú területén mintegy kilencvenezren éltek, ebből – az 1910. évi népszámlálás adatai szerint – húsz-

²²⁸ Göncz László (2001): A muravidéki magyarság 1918 – 1941. Lendva, 2001. 368.

²²⁹ Bazsika Enikő – Gyuricza László (2008): Néprajzi tájak „vándorlása” a magyarországi térképeken – Hetés, Göcsej, Őrség határainak vizsgálata geomorfológiai és nyelvföldrajzi vonatkozásokkal. In: Földrajzi Közlemények Budapest. 2008/3. szám. <http://www.zft.hu/wp-content/uploads/2016/04/A-Karpat-medence-es-etnikumai.pdf>

²³⁰ Mohos Mária (1997): Szerepcsere: Lenti-Alsólendva. – Muratáj 1997/2. 97–102.

huszonkétezren vallották magukat magyarnak.²³¹ A magyarok nagy része egy tömbben, egy ötven kilométer hosszú, öt-tíz kilométer széles sávban – összefüggően huszonhat településen – lakott, illetve Muraszombat lakosságának körülbelül az egynegyedét a magyarok tették ki. Tény ugyanakkor az is, hogy az elcsatolást nemcsak a magyarok élték meg nehezen, ugyanis a muravidéki szlovének és más nemzetiségek is igen erősen kötődtek a történelmi Magyarországhoz.²³²

4.2. Történeti áttekintés a XX. század elejéig – a „békés egymás mellett élés” időszaka

Leírások szerint a Mura menti szlovének és magyarok körében „a magyar államhoz való ezer esztendőös kötődés annyira szilárdnak bizonyult, hogy a gazdaságilag relatíve fejlettebb szlovénség csak csekély mértékben tudta kialakítani kapcsolatait az ausztriai tartományokban élő szlovénekkel”.²³³ Azonban éppen ez a fejlettebb színvonal a magyarázata annak is, hogy a szlovénségnek csak kis hányada (a források szerint legfeljebb az egyötöde) beszélt a magyar nyelvet, ezért a vegyes településeken inkább az volt a jellemző, hogy a magyarok tanultak meg szlovén nyelven.²³⁴

Az összefüggő nyelvi terület felszabdálása egyúttal a népszokásokat, hagyományokat tekintve egységes terület szétszakítását is jelentette.²³⁵ Az Órség közel egyharmada, Hetés fele került a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz, ez utóbbi esetben kiváltképp súlyosbította a helyzetet az, hogy a központja – Dobronak/Lendvavásárhely – is a határon túlra került, gyengítve ezzel „a néprajzi táj összetartó erejét”.²³⁶

Lendva (az egykori Alsólendva) azon városok egyike, ahol napjainkban a magyar lakosság aránya jóval magasabb a többi nemzetiségekéhez képest. Ez a város a szlovéniai magyarok központi települése is. Lendva a Tenke (Lendva-hegy) délnyugati oldalán, a Lendva folyó partján létesült. Az ókorban errefelé vezetett a rómaiak fontos kereskedelmi

²³¹ Göncz 2001, 368.; Haslinger, Peter (2008): Sprachenpolitik, Sprachendynamik und imperiale Herrschaft in der Habsburgermonarchie 1740–1914. Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung, 57(1), 81–111.

²³² Göncz 2001, 368.

²³³ Göncz László (2000): A muravidéki magyarság 1918-1941. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Pécs. 11.

²³⁴ Göncz 2000, 11.

²³⁵ Bazsika – Gyuricza 2008, i.m.

²³⁶ Gyuricza László – Ginzer Mónika (2016): A Muravidék elcsatolásától a Schengeni-övezetig. A szlovén-magyar határ menti kapcsolatok kilencven éve, különös tekintettel a turizmusra. <http://www.zft.hu/wp-content/uploads/2016/04/A-Karpat-medence-es-etnikumai.pdf>

útvonala, a Borostyánkő út. Ebben az időben Halicanum volt Lendva neve, később a frankok nevezték el Lindaunak, vagyis Hársligetnek. Ezt vették át a honfoglaló magyarok, így Lindva, majd a nyelvújítás során Lendva a város neve. A település fölé magasodó Várhegy tetején álló várat előbb a Bánffy, majd a Nádory család, még később az Eszterházy család tulajdonolta. 1572-ben Hoffhalter Rudolf Lendván nyomdát alapított, ebben a nyomdában született az első magyar nyelvű nyomtatvány az egykori Jugoszlávia területén.²³⁷

A XVIII. században nagyszámú idegen népesség települt be, így zsidók is, köszönhetően annak, hogy Lendva már ekkor jelentős kereskedelmi központnak számított. A XIX. század végén közigazgatási átszervezések eredményeként Alsólendva nagyközségi székhely rangot kapott, és ennek megfelelő járási szintű intézményrendszer épült ki, működött itt pénzügyőrség, állami erdészeti hivatal, telekkönyvi hivatal, csendőrség, járásbíróóság, közjegyző.²³⁸

A XX. század elejéig békességben éltek egymás mellett magyarok, szlovének, más nemzetiségűek. A muravidéki szlovén lakosság zöme, különösen pedig az értelmiség, azt szerette volna, ha a magyar állam része maradnak. Bizonyos szlovénbarát klerikális körök azonban felvetették a délszláv államhoz való csatlakozás gondolatát, és bár ezt az elképzelést semmiféle racionális politikai vagy gazdasági érv nem támasztotta alá, elegendőnek bizonyult az, hogy egybeesett a délszláv politikai erők szándékaival. Mivel a párizsi béketárgyalások során ez utóbbiak pozíciói kedvezően alakultak, ezért hiába javasolt a határmegállapító bizottság egy Magyarország javára szóló megoldást, határkorrekcióra nem került sor.²³⁹

4.3. A trianoni döntés

1918. december 1-jén kiáltották ki a Szerb–Horvát–Szlovén (SHS) Királyságot, melynek a trianoni konferencia Legfelsőbb Tanácsa 1919 augusztusában adott engedélyt a Muravidék katonai megszállására. Erre augusztus 12-én sor is került, ekkor azonban még csak egy ideiglenes határ választotta el a megszállt területet az anyaországtól. A döntést a Nagykövetek Tanácsa 1922. november 10-én hozta meg, a végleges határ kijelölésére

²³⁷ Tantalics Béla (1993): Lenti története 1849-ig. Magánkiadás. Lenti. 288.

²³⁸ Mohos 1997, 99.

²³⁹ Göncz 2000, 199.

pedig 1924. július 8-án került sor. A határőrizet rendkívül szigorú volt, az illegális határátlépők ellen akár még fegyvert is használhattak, de előfordult olyan is, hogy a megfelelő okmányokkal rendelkezőket sem engedték át Magyarországra. A határőrizet egyfelől a gazdasági fejlődésnek sem kedvezett, másfelől az anyaországi részekkel való kapcsolattartás lehetőségét is korlátozta. Mivel a határ mezőgazdasági területeket metszett ketté, ezért a muravidékiek leginkább a földmunkák elvégzése céljából lépték át a határt, erre egyébként egy 1921 őszen aláírt magyar–szerb–horvát–szlovén egyezmény elvileg lehetőséget biztosított. A határátlépők másik csoportját a diákok képezték, viszonylag sok szlovén nemzetiségű muravidéki fiatal tanult magyarországi felsőoktatási intézményben, bár egy 1922-es rendelet értelmében ehhez engedélyt kellett a jugoszláv oktatásügyi minisztériumtól szerezniük. Érdekes módon a magyar ajkúak ezzel a lehetőséggel nem igazán éltek, „gyakorlatilag 1941-ig sem tudták kiheverni lelkileg azt a traumát, amelyet az elcsatolás jelentett”.²⁴⁰

Az elcsatolt terület központjává – a magyarlakta Lendva helyett – a szlovén többségű Muraszombatot tették meg. Muraszombat lett a muravidéki körzeti iskolatanács székhelye is. Azokat a tanítókat, akik nem ismerték a muravidéki szlovén nyelvjárást, azonnal elbocsátották, és Szlovénia más részeiről száz tanító betelepítését határozták el.²⁴¹ Átszervezték az igazságszolgáltatást is, a bíróságok a jugoszláv bíróságok fennhatósága alá kerültek. Az ügyintézés szlovén nyelven folyt, és bár be lehetett adni a beadványokat magyar nyelven is, azokra csak szlovén nyelven voltak kötelesek válaszolni a hatóságok. Ez a helyzet egészen 1938-ig fennállt.²⁴²

Az elcsatolt területen élők anyaországgal való kapcsolattartását segítette volna, ha működik a két ország között a vasúti összeköttetés, ezt azonban 1919-ben megszüntették, és több mint nyolcvan év elteltével, 2001-ben nyitották csak meg az őrségi vasútvonalat.²⁴³ A muravidéki magyarok elszigetelése tudatos lépés volt a szlovén hatalmi szervek részéről, melyek igyekeztek Magyarországgal „mindenféle kapcsolatot megbénítani”.²⁴⁴

A muravidéki magyarok a maguk módján próbáltak tiltakozni a számukra kedvezőtlen nagyhatalmi döntés ellen, habár ilyen irányú lehetőségeik köre korlátozott volt. Mindenesetre a passzív ellenállás egy formáját jelentette az, hogy számos társaság és

²⁴⁰ Göncz 2001; Gyuricza – Ginzer (n.é.) i.m.

²⁴¹ Göncz 2000, 48.

²⁴² Göncz 2000, 50.

²⁴³ Gyuricza – Ginzer n.é. i.m.

²⁴⁴ Bence Lajos (1994): Írott szóval a megmaradásért - Hazánk Könyvkiadó, Győr. 12-13.

egyesület kénytelen volt megszüntetni tevékenységét, mivel a magyarok – tiltakozásképpen – nem voltak hajlandók tagsági viszonyukat fenntartani. Ráadásul, nagyon sok magyar értelmiségi és egykor vezető állást betöltő hivatalnok döntött úgy, hogy elköltözik az elcsatolt területről.²⁴⁵

4.4. Kisebbségi jogok 1919 után

A párizsi békekonferencián részt vevő politikusok azt tartották célravezető megoldásnak, ha kisebbségvédelmi szerződések aláírására kötelezik a közép- és kelet európai nemzetállamokat, a szerződések végrehajtását pedig nemzetközi ellenőrzés alá helyezik. A nyugati nagyhatalmak képviselői úgy gondolták, hogy a szerződések révén garantálni tudják az 1918-as, 1919-es területi változásokat, ezáltal pedig elkerülhetővé válnak azok a veszélyek, melyek a nemzeti önrendelkezési jog érvényesítését célzó törekvésekből fakadnának. A konferencia résztvevői úgy képzelték, hogy e veszélyek elháríthatók azzal, ha azon nemzeti kisebbségek számára, melyek a világháborút követően nemzeti önrendelkezési jogukkal nem tudtak élni, szerződésben biztosítják a kisebbségi jogokat. A szerződéses rendszert kidolgozó politikusok szerint az optimális végkifejlet az „általános politikai nemzeti asszimiláció”, „az oda vezető utat pedig a szerződéses garanciák lehetővé és elviselhetővé tették volna”.²⁴⁶

A kisebbségi szerződések tehát a szövetséges és társult hatalmak, valamint az új és a megnövekedett területű országok között jöttek létre, ilyen volt az is, amelyet a Szerb-Horvát-Szlovén Állam képviselői 1919. szeptember 10-én írtak alá Saint-Germain Layeban.²⁴⁷ Ezt tehát egy kifejezetten kisebbségi szerződés volt, nem békeszerződés.²⁴⁸

²⁴⁵ Göncz 2000, 57.

²⁴⁶ Szalayné Sándor Erzsébet (2003): Nemzetközi jog a kisebbségvédelem szolgálatában 1919 és 1950 között. Kisebbségkutatás 12. évf. 2003. 1. sz. (online). <https://www.epa.oszk.hu/00400/00462/00017/6.htm>

²⁴⁷ Szalayné 2003 i.m.;

A Jugoszláv Királyság (szlovénül Kraljevina Jugoslavija) a Szerb Királyság és a Szlovén–Horvát–Szerb Állam egyesülése révén jött létre 1918-ban. 1929 októberéig Szerb-Horvát-Szlovén Királyság volt a hivatalos elnevezése, melyet 1929. október 3-án I. Sándor király Jugoszláv Királyságra, vagyis „Délszláv Királyságra” változtatott. Jugoszlávia 1941 április 6-ig királyságként, majd 1945. augusztus 10. és 2003. február 3. között köztársaságként állt fenn (ez utóbbi több köztársasági formában realizálódott, így volt, föderatív köztársaság, majd föderatív népköztársaság, szocialista szövetségi köztársaság, végül szövetségi köztársaság. Szegő Iván Miklós: A délszláv egységállam gyötrelmes megalakulása. 2018. https://hat-had.blog.hu/2018/11/27/a_delszlav_egysegallam_gyotrelmes_megalakulasa

²⁴⁸ A Szerb–Horvát–Szlovén Állammal Saint-Germain Layeban 1919. szeptember 10-én megkötött szerződés szövegét lásd: : Halmosy Dénes (1983): Nemzetközi szerződések 1918–1945 és 1945–1982. Budapest, 1983, 1985. 89–94.

A Jugoszláv Királyság e szerződés alapján vállalta, hogy az ország területén élő kisebbségek számára – ide nem értve az albánokat és a macedónokat – biztosítja az anyanyelvi oktatást az elemi iskolákban, és ehhez megfelelő költségvetési támogatást is biztosít. A szerződés tartalmazta a magyarok optálási jogát is, ennek lejártáig, vagyis 1922. július 26-ig a jugoszláviai magyarok nem élhettek állampolgári jogaikkal, így nem vehettek részt az 1921-es alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon, nem alapíthattak sem gazdasági, sem politikai, sem kulturális szervezeteket.²⁴⁹

Ami a nemzetiségi nyelvek oktatására vonatkozó nemzeti szabályozást illeti, elsőként a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság 1921. június 28-án elfogadott alkotmányát (az úgynevezett vidovdáni, azaz Vid-napi alkotmányt) kell megemlítenünk, mely tartalmazta a kisebbségi iskolák létrehozásának lehetőségét, vagyis formálisan megfelelt a békeszerződésben foglaltaknak. A 16. cikkely biztosította „a más fajhoz tartozó és más nyelvet beszélő állampolgárok” anyanyelvi oktatását az elemi iskolákban.²⁵⁰ A részletszabályok meghatározására törvény nem született, ráadásul, a jugoszláv hatalom a magyar iskolák államosítását szerette volna elérni. Az alkotmány azt is kimondta, hogy a gyermekeket „az állami öntudat és a nemzeti egység” szellemében kell nevelni, ezért a magyar nemzeti tárgyak minimumát eltörölték az iskolákban. Ráadásul, a még 1920-ban Svetozar Pribičević művelődési miniszter által elfogadott névelemzési rendelet az alkotmány elfogadását követően is (egészen 1938-ig) hatályban maradt, és ez is egyfajta korlátozást jelentette az anyanyelvi oktatáshoz való jognak. A rendelet értelmében ugyanis a szülők és a nagyszülők neve alapján egy bizottság döntött arról, hogy ki íratható be magyar tannyelvű osztályba. A rendelet szerint német és zsidó gyermek nem iratkozhatott be magyar tagozatra.²⁵¹

Az 1925/1926-os tanévtől lépett életbe az a miniszteri rendelet, mely kimondta, hogy ha egy osztályban meghaladja a harmincat a kisebbségi tanulók száma, akkor részükre párhuzamos osztályt kell indítani, ahol is az első négy osztályban az adott kisebbség anyanyelvén kell tanítani, a nemzeti tantárgyak kivételével. Az 1929-ben kibocsátott oktatási törvény ugyanígy rendelkezett, vagyis legalább harminc kisebbségi

²⁴⁹ A. Sajti Enikő (2008): A Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz került magyarok (1918-1921). In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.) (2008): Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Gondolat kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest. 44-47. 47.

²⁵⁰ A. Sajti 2008, 47.

²⁵¹ A. Sajti Enikő (2008): A Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz került magyarok (1918-1921). In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.) (2008): Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest. 44-47. 47.

tanulóhoz kötötte a kisebbségi tagozat létrehozásának kötelezettségét. Csakhogy, a 1931. évi népszámlálás során számos magyar ajkú szülő inkább jugoszlávnak vallotta magát, gazdasági előnyöket remélve ettől, vagy éppen tartva a retorziótól. Márpedig a népszámlálási nyilatkozat kötötte a szülőket, akik így nem írathatták magyar tagozatra a gyermekeiket.²⁵²

A fentebb elmondottakkal azt kívántam érzékeltetni, hogy a szlovéniai magyarság aktuális helyzetének alakulásában nagy szerepet játszottak az első világháborút követő történések. Tény, hogy az elcsatolt területek az 1920-as években – a szlovén államvezetés szándékának megfelelően – több szempontból is rendkívül hátrányos helyzetbe kerültek.²⁵³ Jellemző például, hogy 1925-ben valamennyi szlovén régióban megtartották a községi választásokat, Muravidéken azonban erre nem került sor, ehelyett tovább élt a „gerentek diktatúrája”, mely a központilag kinevezett helyi vezetők teljhatalmát jelentette. A gerentek az ország más területeiről érkeztek, feladatuk a centrista érdekek érvényre juttatása volt, jellemzően a nemzeti kisebbségek érdekeinek ellenében.²⁵⁴ Egy jellegzetes példa Göntérháza esete. Az 1921. évi népszámlálás alkalmával a 422 lakosból 416 lakos vallotta magát magyar anyanyelvűnek. Ezt követően került sor a földreformra, meghatározták a birtokmaximumot, a törvény pedig úgy rendelkezett, hogy a szlovén nemzetiségűeknek kiosztott föld változatlanul bérben maradhat, a magyar vagy más nemzetiségű bérlők jogai azonban 1924 októberével megszűnnek, az így felszabadult területeket a helyi szlovének és az ország más részeiből betelepítettek kapják meg.²⁵⁵ Az 1931. évi népszámlálás során – nagyjából változatlan lélekszám mellett – 226 szlovén nemzetiségűt regisztráltak a faluban. Az már más kérdés, hogy még azok a magyarok sem jutottak földhöz, akik szlovénnek vallották magukat, a népszámlálás eredménye azonban jó ürügyet teremtett ahhoz, hogy bezárják Göntérházán a magyar nyelvű általános iskolát.²⁵⁶

Alexander király 1931. szeptember 2-án felfüggesztette az 1929. január 6-án deklarált „alkotmányonkívüliséget”, az államforma ismét alkotmányos királyság lett. A törvényhozásban csak a hivatalos nyelvet lehetett használni, a magyar tisztviselőknek le

²⁵² Göncz 2000, 184.

²⁵³ Zawistowska, Renata (2014): Prekmurje – separation from Hungary and connection to Slovenia (1919 – 1920). Studies into the History of Russia and Central-Eastern Europe XLVII. <http://semper.pl/studiazdziejowrosji/wp-content/uploads/2014/01/Zawistowska.pdf>

²⁵⁴ Göncz 2000, 78.

²⁵⁵ Pivar Ella (1994): Kót, a legkisebb szlovéniai magyar falu. In: Juhász Gyula (1994) (szerk.): Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből. Teleki László Alapítvány, Budapest. 115-144. 131.

²⁵⁶ Varga Sándor - Pivar Ella (1979): Dobronak, Göntérháza, Kót helytörténete. Kiadta a lendvai és muraszombati magyar nemzetiségi érdekközösség, Lendva, 1979. 104.

kellett vizsgáznuk szerb nyelvből. Jól illusztrálja a korabeli viszonyokat az, hogy a belgrádi parlamentbe elsőként bejutott magyar képviselőnek, dr. Nagy Ödön szabadkai ügyvédnek a mandátum megszerzését követően egy, a képviselőtársaiból felállított bizottság előtt kellett vizsgát tennie szerb nyelvből, máskülönben nem tarthatta volna meg képviselői székét. Általánosak voltak a magyarlakta területeken a „Beszélj szerbül”, illetve „Beszélj államnyelven” feliratok. Nem teljesítette az állam azt a vállalását sem, hogy a kisebbségi polgárok a bírósági eljárásban saját nyelvüket használhassák.²⁵⁷

A polgári és szakiskolákban szerb nyelven folyt az oktatás, a főgimnázium magyar nyelvi képzését is beszüntették. A gimnáziumokban csak ott maradhattak meg a magyar nyelvi osztályok, ahol elérte a tanulók száma a harmincat. A létszámot ugyanakkor mindenféle módokon igyekeztek lecsökkenteni, az egyik ilyen módszer a névelemzés volt. A tanfelügyelői határozattal kizárt gyermekek szülei fellebbezhettek ugyan Belgrádban, de ilyenkor a nagyszülőkig visszamenőleg kellett bizonyítani a nemzetiségi származást. Svetozar Pribicevic közoktatásügyi miniszter ugyanakkor rendre azt hangoztatta, hogy már ez is jelentős engedmény a magyarok és a németek felé, a nemzetközi kötelezettségvállalás ugyanis arról szólt, hogy államnyelven történjen az elemi oktatás.²⁵⁸ Ez már csak amiatt is problematikus volt, mert a nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer keretében ott, ahol a kisebbségek nagyobb arányban éltek, az állam köteles volt az elemi iskoláztatást a kisebbségi nyelven biztosítani, azzal, hogy a hivatalos nyelvet külön tárgyként, tantárgyként be lehetett vezetni az ilyen iskolákban is. Tovább rontott a muravidéki magyarok helyzetén a Ljubljana-i Báni Hivatal 1936. évi rendelete, mely kimondta, hogy az elemi iskolák 7. és 8. osztályaiban nem működhetnek nemzetiségi tagozatok. Ez a rendelkezés összhangban volt azzal a szabállyal, mely szerint az elemi iskola végére minden tanulónak tudnia kellett szlovén nyelven írni és olvasni.²⁵⁹

Az 1930-as években Lendván általános volt, hogy rászóltak arra a szlovén vagy más (tehát nem magyar) nemzetiségű emberre, aki nyilvános helyen magyarul szólalt meg. Az volt ugyanis a hivatalos álláspont, hogy a magyar nyelvet csak a magyar nemzetiségű használhatja, a szlovének – különösen akkor, ha köztisztviselők – kötelesek szlovén nyelven beszélni. A hatalom egyértelműen a magyarság és a magyar nyelv kiszorítására törekedett. Úgy tűnik, ez nem volt nehéz feladat, ugyanis „a délvidéki magyarság se

²⁵⁷ Klenner Zoltán: A magyar kisebbség a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban. Kisebbségkutatás 11. évf. 2002. 1. szám. <https://epa.oszk.hu/00400/00462/00013/pdf/077-.pdf>

²⁵⁸ Klenner 2002, i.m.

²⁵⁹ Göncz 2000, 187.

lelkileg, se gazdaságilag, se tradícióiban nem volt felvértezve a kisebbségi sors küzdelmeire”.²⁶⁰

A fenti áttekintés röviden bemutatta a magyarok bonyolult sorsát a történelmi Magyarország szétdarabolása után és ennek követében az újonnan megalakuló államban, különösen Muravidéken 1919 után. Érdekes e sorok apropóján elgondolkozni, belemélyedni és az egyszerű magyar muravidék lakos helyzetébe beleélni magunkat, az akkori időkben. Ezt fontos megtennünk ahhoz, hogy megértsük a külhoni magyarok mindennapi küzdelmét a megmaradásért, a fennmaradásért, a magyar anyanyelv használatáért. Ez a megmaradt „kis” Magyarországon nem volt téma, sem az iskolákban, sem a politikában, hiszen itt egyértelmű volt, hogy az oktatás magyar nyelven folyik és hogy a közzsférában magyarul folynak a tárgyalások és eljárások.

A többségben lévő politikusok, pártok, mindenütt igyekeznek hátrányos helyzetbe hozni az országukban lévő kisebbségeket, hol jobban, hol kevésbé. Mint kisebbségben született, kisebbségben felnőtt embernek az a tapasztalatom és tapasztalataimból leszűrt véleményem, hogy a nemzetközi dokumentumok, állami kötelezettségvállalások önmagukban nem jelentenek garanciát: ha az ügynevezett államérdek, valójában egy félreértelmezett államérdek úgy kívánja, akkor hátrányos megkülönböztetés éri a kisebbségben élőt, napról napra, nap virradtától naplementéig mindenütt. A fenti történelmi visszatekintésnek, úgy vélem, ez a legfőbb tanulsága.

4.5. Tito Jugoszláviája

Az első jugoszláv állam 1941 áprilisában, a német támadás következményeként, darabjaira hullott. A megszálló német, magyar és olasz katonákkal szemben gyakorlatilag azonnal megindult az ellenállás, létrejött egyrészt Draza Mihajlovic vezetésével a csetnikmozgalom, másrészt a Josip Broz Tito vezette kommunista partizánmozgalom. A partizánok több szabad területet is létrehoztak, időállóbb sikereket azonban 1943 szeptembere után tudtak elérni, azt követően, hogy Olaszország kapitulált. 1944 végére egyre több terület került a partizánok irányítása alá, megkezdődhetett az ország újraegyesítése. Tito már ekkor tisztában volt a nemzeti kérdés jelentőségével, ezért kifejezetten az volt a célja, hogy fennmaradjon mind a partizánmozgalom, mind a

²⁶⁰ Göncz 2000, 105., 114.

kommunista párt többnemzetiségű jellege. Ez a törekvés érhető tetten az AVNOJ, a Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa által 1943 novemberében kibocsátott „államalapító” határozatokban is, melyek kimondják, hogy „Jugoszlávia föderatív elven fog kiépülni, amely föderatív elv biztosítani fogja a szerbek, horvátok, szlovének, macedónok és crna-gora-iak, vagyis Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Macedónia, Crna-Gora és Bosznia-Hercegovina nemzeteinek teljes egyenjogúságát”, továbbá azt is leszögezik, hogy „a nemzeti kisebbségeknek Jugoszláviában biztosítva lesznek az összes nemzetiségi jogok”.²⁶¹

A föderatív elv ebben az esetben azt jelentette, hogy a köztársaságokat létrehozó nem szerb nemzetek mindegyike nemzetként létezhetett a jugoszláv államon belül. 1945. november 29-én ült össze az Alkotmányozó Nemzetgyűlés, mely kikiáltotta a Jugoszláv Föderatív Népköztársaságot, 1946. január 31-én pedig megszavazta az alkotmányt. A létrejött hat tagköztársaság a következő volt: Bosznia-Hercegovina, Crna-Gora, Horvátország, Macedónia, Szerbia és Szlovénia. Szerbián belül két autonóm körzetet is felállítottak, az egyik volt a Vajdasági Autonóm Tartomány, a másik a Koszovói-metóhiai Autonóm Körzet. Az alkotmány kimondta a jugoszláv tagköztársaságok, és egyúttal a jugoszláv népek egyenjogúságát, melynek két házból álló Szövetségi Parlament jelentette az államjogi garanciáját: a Népek Tanácsában a tagköztársaságok egyenlő számú képviselővel képviseltették magukat, a Szövetségi Tanács képviselőit pedig az arányos képviseleti rendszer alapját választották meg.²⁶²

Tito Jugoszláviájában a gazdaság és a politika szorosan összefonódott, és egyik sem volt független a nemzetiségi kérdéstől. Ez azzal járt, hogy a gazdasági kérdések egyúttal nemzetiségi kérdések is voltak, ami azért is volt különösen problematikus, mert az ország számottevő fejlettségbeli eltéréseket örökölt a jugoszláv királyságtól. Például, az egy főre jutó beruházások összege 1976-ban Szlovéniában volt a legmagasabb, 23 000 dinár, Horvátországban és a Vajdaságban 16 000 dinár, Koszovóban azonban csak 6000 dinár volt. Más szempontból is Szlovénia minősült a legfejlettebb tagköztársaságnak, így például, 1953-ban itt 2,4 százalék volt az írástudatlanok aránya, a Vajdaságban 11,8 százalék, Horvátországban 15,6 százalék, Bosznia-Hercegovinában 44,0 százalék, és a

²⁶¹ Gulyás László (2009): Politika, gazdaság és nemzeti kérdés a titói Jugoszláviában, 1945-1980. [online] 2009.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/politika_gazdasag_es_nemzeti_kerdes_a_titoi_jugoszlaviaban_1945_1980/

²⁶² Gulyás 2009 i.m.

sereghajtó Koszovóban 62,2 százalék. A politika úgy kapcsolódott össze a nemzeti és gazdasági kérdéssel, hogy a fejletlen minősülő tagköztársaságok bevételeiből központi irányítás mellett a fejletlen tagköztársaságokat igyekeztek fejleszteni (igaz, kevés sikerrel). A nem szerb tagköztársaságok tehát a föderáció veszteségeinek érezhették magukat, ezért egyre erősödtek körükben a gazdasági önállósodásra irányuló törekvések, melyek idővel kiegészültek a kulturális és nyelvi követelésekkel. A hangadó szlovének és horvátok nacionalista törekvéseit végül Tito a nemzeti kommunista vezetők leváltásával, és nemritkán börtönbe zárásával törte le. A szlovén és horvát akciók ennek ellenére nem voltak hiábavalók, az 1974-es alkotmányreform, bár a föderációt fenntartotta, ám beépített néhány konföderatív elemet a rendszerbe.²⁶³

4.6. Muravidék a második világháború után

A második világháború megteremtette a visszacsatolás lehetőségét, 1941-ben Hitler átadta a Muravidéket a magyar hatóságoknak. A magyarok körében – érthető módon – ez hatalmas örömet váltott ki, a szlovének szempontjából azonban a visszacsatolás „magyar megszállás” volt (és ezt a mai napig így is nevezik), a többségi létből immár ők kényszerültek kisebbségbe.²⁶⁴

1941 decemberében a magyar országgyűlés törvényben mondta ki, hogy – az 1919 előtti állapotokkal megegyezően – az Alsólendvai járás Zala megye, a Muraszombati járás Vas megye részévé válik.²⁶⁵ A visszacsatolás alkalmat teremtett a megszakadt rokoni és baráti kapcsolatok felújítására. 1941 és 1945 között a goricskói magyarok körében volt a legintenzívebb a magyar kultúrához, a magyar értékekhez való kötődés, ennek magyarázata feltehetően az, hogy az evangélikus papok vállaltan szimpatizáltak a magyarokkal. 1945 után Muravidék ismét Jugoszlávia részévé vált. A hatalom támogatta a egyes házasságokat, ezzel is szorgalmazva az asszimilációt. A „vasfüggöny” még a korábbi határzárnál is erősebb elszigeteltséget hozott, korlátozták a Hetésbe történő beutazást, a beköltözést szigorúan tiltották.²⁶⁶ A politikai enyhülés csak 1966-ban jött el, mikor is megnyitották a Rédics-Hosszúfalu határátkelőt, ezzel pedig lehetővé tették, hogy

²⁶³ U.o.

²⁶⁴ Göncz 2000, 196.

²⁶⁵ Göncz 2000, 197.

²⁶⁶ Göncz 1998, 118.

az egymástól alig hét kilométerre lakó rokonoknak ne 170 kilométeres utazást kelljen ahhoz megtenniük, hogy láthassák egymást.²⁶⁷

Ez a fajta politikai enyhülés azonban – úgy tűnik – késve érkezett: az 1960-as évek derekáig például nem akadt a muravidéki magyarok között egyetlen egyetemi végzettségű ember sem, a vegyes házasságok pedig nem kedveztek a magyarságtudatra nevelésnek.²⁶⁸

Az 1963-as alkotmány változást hozott, köztársasági hatáskörbe utalta a kisebbségi kérdést, és Szlovénia – az olaszországi és az ausztriai szlovének helyzetének javítása érdekében – példamutató kisebbségpolitikába kezdett.²⁶⁹ Az 1974. évi alkotmány a pozitív diszkrimináció elvére épült, ennek köszönhető egyebek mellett az is, hogy létrejöttek a nemzetiségi öngazgatási érdekközösségek, melyek az 1990-es években – nem függetlenül a központi politikától – egyre inkább megerősödtek. 1991-ben létrejött a független Szlovénia, és ez új lehetőségeket teremtett a muravidéki magyarok számára is, akik igyekeznek hagyományaikat, kultúrájukat újraépíteni, és ehhez az intézményi kereteket létrehozni.²⁷⁰ 2004. május 1-jén Szlovénia az Európai Unió tagjává vált, így a muravidéki magyarok egyúttal európai uniós polgárokká is váltak, és ezt ők identitásuk egy lényegi elemének tekintik. Igaz ugyanakkor az is, hogy a régi beidegződések tovább élnek, még a 2000-es évek elején is előfordult, hogy a zalai magyarok „jugóknak” vagy „szlovénoknak” hívták a muravidéki magyarokat.²⁷¹

4.7. A nyelvi jogok fejlődése

Ahhoz, hogy megértsük a nyelvi jogok jelenkori helyzetét, időben vissza kell mennünk, egészen 1943. november 29. napjáig, amikor is az AVNOJ (Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa) Jajcában tartott ülésén hozott határozatában deklarálta, hogy valamennyi jugoszláv nemzeti kisebbség számára biztosítja a nemzeti jogokat. A következő lépés az 1946-ban elfogadott első szövetségi alkotmány, mely – 13. szakaszában – kimondta, hogy kiemelt védelemben részesítendő a nemzeti kisebbségek kulturális

²⁶⁷ Lendvai 2011, 34.

²⁶⁸ Bencze Lajos (1994): Az elrugaszkodás esélyei. Muratáj (Lendva), 1994/1. 53–58. 58.

²⁶⁹ Hornyák Árpád (2008): A jugoszláviai különút kisebbségpolitikai következményei. Magyarok a horvát, szerb és szlovén tagköztársaságban. A vajdasági autonómia és a magyarok 1945-1989. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.) (2008): Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Gondolat kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest. 250-255. 253.

²⁷⁰ Zágorec-Csuka Judit (2008): A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. 104.

²⁷¹ Gasparics 2014, 18.

fejlődése, illetve az anyanyelv használatához való joga. Ezt az irányvonalat követte az 1947. évi szlovén köztársasági alkotmány is, az 1963. évi szövetségi alkotmány azonban már bővebben foglalkozott a kérdéssel. A „kisebbség”²⁷² megjelölés helyett a „nemzetiség”²⁷³ kifejezést használta, és arra hívta fel a köztársaságokat, hogy a területükön élő nemzetiségekre kiterjedő hatállyal alkossák meg a részletszabályokat tartalmazó törvényeket. 1964-ben született meg a szlovén köztársasági alkotmány, mely tartalmazta a két őshonos nemzetiség – a magyar és az olasz – jogait. A 77. szakasz²⁷⁴ rendelkezik a kétnyelvűségről, eszerint „azokon a területeken, ahol a szlovén nemzetiségű polgárokon kívül olasz, illetve magyar nemzetiségű polgárok is élnek, az olasz és a magyar nyelv egyenrangú a szlovén nyelvvel”²⁷⁵, vagyis mindkét nemzetiségi nyelv hivatalos nyelv.²⁷⁶ Az alkotmányban foglalt rendelkezés kibontására a községi (Lendva, Muraszombat) státútumokban nyílt lehetőség. Az alkotmány a fentiekén túlmenően kimondta azt is, hogy a nemzetiségi iskolákban az oktatás a nemzetiség nyelvén történik. Ennek alapján alkották meg a kétnyelvű iskolákról rendelkező törvényt. Az 1974-es szlovén alkotmány már külön fejezetben²⁷⁷ rendelkezik a nemzetiségi jogokról, a részletszabályok megalkotását pedig – a korábbi megoldással azonos módon – községi hatáskörbe utalja.²⁷⁸

5. A szlovéniai magyarság napjainkban

Napjainkban sajátos kettősség jellemzi a szlovéniai magyar közösséget, és éppen emiatt esetükben nem beszélhetünk klasszikus szórványközösségről. Egyfelől ugyanis szorosan kötődnek a vasi és a zalai településstruktúrához, értelemszerűen az anyaországi kultúrához, és a közös történelmi múlt is erős kapocs, másfelől azonban a magyarországinál gazdasági

²⁷² Szlovénul „manjšina”

²⁷³ Szlovénul „narodnosti”

²⁷⁴ Ustav socialistične federativne republike Jugoslavije sa Ustavima socialističnih republika i statutima autonomnih pokrajina, 1963; Novinske ustanove službeni list SFRJ, 452-453

²⁷⁵ U.o. 452-453

²⁷⁶ Koren Stefan (2017): Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján. 2017.09.26. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/946>

²⁷⁷ Posebne pravice italijanske oziroma madžarske narodnosti in njunih pripadnikov(Az olasz vagy a magyar nemzetiség és tagjai különleges jogai), Ustava socialistične republike Slovenije;1974, Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije, második fejezet, 142-144

²⁷⁸ Kolláth 2003, i.m.

és szociális szempontból jóval fejlettebb szlovéniai értékrendszerhez igazodnak, és igyekeznek is megfelelni az ottani elvárásoknak.²⁷⁹

Szükséges kiemelnünk, hogy a muravidéki magyarság korántsem homogén közösség, megosztottság tapasztalható a lendvai és az őrségi magyarok között, ami leginkább az Őrség peremhelyzetével, ebből adódó gazdasági fejletlenségével magyarázható. Az sem hagyható figyelmen kívül a nemzettudat szempontjából, hogy a határ mellett élő magyarországi magyarok sokszor „furcsán” néznek a határon túliakra. Nem értik a sajátos nyelvi fordulataikat, nyelvhasználatukat, így talán azt feltételezik, hogy a szlovéniai magyarok nem is tudnak magyarul, nyelvtudásuk „alacsonyabb rendű”.²⁸⁰ Érthető, hogy a muravidékieket ez a fajta hozzáállás rendkívül rosszul érinti.²⁸¹ Az, hogy egy népcsoport önmeghatározása, identitása miként alakul, számtalan tényezőtől függ. A fenti rövid történelmi áttekintés alapján könnyen beláthatjuk, hogy a szlovéniai magyarságot rengeteg negatív hatás érte az elmúlt közel egy évszázad alatt, és hogy ez a közösség „magyarságtudatában, anyanyelvének alkalmazásában, névadásában, népéhez való érzelmi kötődésében és önmaga vállalásában miért sérült, sorvad”.²⁸²

Több szerző is a kétnyelvű oktatás egyik következményének tudja be a szlovéniai magyarságnál megfigyelhető nyelv- és identitásvesztést.²⁸³ A kétnyelvű oktatás „elvileg az anyanyelvű oktatásnak egy olyan különleges modellje, amelyben a vegyesen lakott Muravidéken nemcsak a kisebbség sajátítja el az iskolákban a többség nyelvét, hanem a többség sem zárkózik el a kisebbség nyelvének intézményes tanulásától. A kétnyelvű oktatást tehát úgy kell elképzelni, hogy benne mindkét nyelv tantárgy is és tanítási nyelv is egyszerre, s minden órán mindkét nyelven – felváltva – folyik az oktató-nevelő munka.”²⁸⁴ Egyes szélsőséges nézetek szerint a kétnyelvű oktatás „az anyanyelvvesztés utolsó, illetve a nyelvcsere első állomása”, sőt, egyenes út a „nemzetiségvesztéshez”.²⁸⁵ Mások úgy vélik,

²⁷⁹ Göncz László (2008): Muravidéki helyzetkép a múlt és a jelen tükrében. Fedinec Csilla szerk. 84–102. 84-85.; Gasparics 18.

²⁸⁰ Göncz 2008, 86–89.

²⁸¹ Gasparics 2014, 18.

²⁸² Varga József (1999): Nyelvhasználat, névdivat. Az anyanyelv (magyar, szlovén, horvát) használata és a névdivat a vegyes házasságokban élők körében a Muravidéken. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 10.

²⁸³ Bence Lajos (1999): Kétnyelvűség és identitásvesztés. Bokor József (szerk.): Az anyanyelv a kétnyelvűségben. Maribor-Lendva, Maribori Magyar Intézet Kiadványai. 51-55. 55.

²⁸⁴ Bokor József (2009): Nyelvviség és magyarság a Muravidéken. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/slo/nyelviseg_es_magyarsag_a_muravideken/pages/000_konyveszeti_adatok.htm

²⁸⁵ Lanstyák István (1996): Kinek (nem) jó a kétnyelvű oktatás? Irodalmi Szemle 5. 80-90. 89.

hogy a magyarokat áttereli a többségi nyelvű oktatásba, de a szlovének számára sem optimális, hiszen nem nyújt teljes értékű magyartudást.²⁸⁶

A Maribori Egyetem Magyar Intézete is folytatott ebben a témakörben vizsgálatokat, ők nem is annyira a kétnyelvű oktatás intézményében látták a problémát, hanem abban, hogy nem megfelelő a módszertan, és a pedagógusok elkötelezettsége is hagy kívánnivalót maga után. A Magyar Intézet által képviselt álláspont az, hogy a kétnyelvű oktatás nem váltható ki semmi mással, egyedüli eszköz arra, hogy a magyarság Szlovéniában megmaradjon: csak a megfelelő színvonalú kétnyelvű oktatás révén érhető el az, hogy „a kisebbség itt a Muravidéken úgy tudjon integrálódni a többségi nemzetbe, hogy ne kelljen feladnia önazonosságát, ne kényszerüljön asszimilációra”.²⁸⁷

5.1. Nyelvhasználat

Azt, hogy a kétnyelvűség állapota napjainkban milyen a Muravidéken, több kutató is megkísérelte feltérképezni.²⁸⁸ Elizabeta Bernjak szerint az úgynevezett kiegészítő vagy komplementáris kétnyelvűség jellemző, vagyis valamilyen szinten mindkét nyelv szerephez jut a közösség életében, habár a többségi nyelv dominánsabb.²⁸⁹ A társadalmi szintű kétnyelvűség nem jelenti automatikusan az egyén kétnyelvűségét, a nyelvismeret fokától, életkortól, élethelyzettől, végzettségtől, társadalmi státusztól, családi kapcsolatoktól is függ az, hogy ki melyik nyelvet használja gyakrabban, illetve, hogy milyen szituációban melyik nyelven szólal meg.²⁹⁰ A kutatók többségének az az álláspontja, hogy ha a családban a kisebbségi nyelv bármely okból háttérbe szorul, vagyis „a család nyelvátörökítő szerepe meggyengül”, akkor ezt a szerepet az iskola – legyen az oktatási program bármilyen kiváló is – nem képes átvenni, és önmagában a jogi támogatottság sem tudja a nyelvi asszimiláció folyamatának elejét venni.²⁹¹

²⁸⁶ Kontra Miklós 1999. „Kétnyelvű oktatás” - tücsök és bogár. Bokor József (szerk.): Az anyanyelv a kétnyelvűségben. Maribor-Lendva, Maribori Magyar Intézet Kiadványai. 31-4. 33.

²⁸⁷ Bokor 2009, i.m.

²⁸⁸ Lük, Albina Nećak (ed.) (2012): The Hungarian language in education in Slovenia. Mercator. https://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/hungarian_in_Slovenia.pdf

²⁸⁹ Bernjak, Elizabeta (2009): Néhány kérdés a kisebbségi nyelvhasználatról a Muravidéken. 17-24. 18. http://btk.sek.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/sek/BDPK/Oktatas_kutatas/BTK_kiad/tanul200910/Bernyak_N%C3%A9h%C3%A1ny_k%C3%A9rd%C3%A9s_a_kisebbs%C3%A9gi_nyelvhaszn%C3%A1latr%C3%B3l_a_Muravid%C3%A9ken.pdf

²⁹⁰ Bernjak 2009, 21.

²⁹¹ Bernjak 2009, 125.

Annak, hogy egy többnyelvű közösségben az egyén a kisebbségi nyelv helyett a többség nyelvére vált, számos oka lehet, azt azonban minden kutató hangsúlyozza, hogy „a nyelvválasztás nem véletlen döntéseken alapul”.²⁹² A muravidéki magyarok esetében a nyelvi döntések egyrészt tükrözik a presztízsvizonyokat, vagyis azt, hogy a magyar nyelv presztízse alacsonyabb, szemben az államnyelvvél.²⁹³ Másfelől, egy racionális gazdasági megfontolás is áll a háttérben, mely mögött a magyar ajkúak azon tapasztalása áll, hogy a szlovén nyelv használata előnyösebb a mindennapokban.²⁹⁴ Szűkülnek a kisebbségi nyelvhasználat alkalmai, „a heterogén környezet kisebbségi nyelve és kultúrája inkább »csak« a törvényekben egyenrangú”, „a magyar nyelv többnyire az informális szituációkra korlátozódik, míg a formális helyzetekben, a közéletben, a szakmai fórumokon a szlovén nyelv a meghatározó”.²⁹⁵

Gasparics Judit 2011 és 2012 között kérdőíves felmérés keretében igyekezett feltárni a szlovéniai magyarság nyelvhasználati, nyelvválasztási szokásait, attitűdjeit.²⁹⁶ A közel reprezentatív (131 fős mintán alapuló) felmérés – egyebek mellett – arra is választ keresett, hogy az adatközlők milyen helyzetekben használják a magyar nyelvet. A válaszadók közel 65 százaléka az anyai nagyszülővel kizárólag magyarul beszél, idegenekkel folytatott kommunikáció során azonban csak az esetek 5 százalékában szólal meg magyarul. 34 százalék a szüleivel, illetve gyermekeivel csak magyarul társalog, 29 százalékuk pedig együtt használja a szlovént és a magyart. Mindössze 39 százalékuk beszél a házastársával magyarul, 14,5 százalék pedig kizárólag szlovén nyelven fordul az édesanyjához. A két nyelv együttes (szituációfüggő) használata a barátok és szomszédok relációjában a leggyakoribb (58 százalék körüli mindkét esetben), és a legritkább az apai nagyszülőkkel való párbeszédben (nem egészen hét százalék).²⁹⁷ Gasparics kutatása arra mutat rá, hogy a muravidéki magyarok körében a magyarnyelv használata immár nemcsak

²⁹² Bernjak 2009, 127.; Lipott, Sigríd: The Hungarian National Minority in Slovenia: Assessment of Protection and Integration after EU Accession. Romanian Journal of European Affairs Vol. 13, No. 3, September 2013.

http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/articole/RJEA_2013_vol13_no3_sept_art5.pdf

²⁹³ Kiss Jenő (2002): Társadalom és nyelvhasználat. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó. 200.

²⁹⁴ Bokor József (2001): A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén. Magyar Nyelv, 97/1. 34–52. 44–47.

²⁹⁵ Kolláth Anna (2009): Két nyelv és oktatás. In: Kolláth Anna (szerk.): A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha, ZORA 68. 36–59. 39–40.

²⁹⁶ Gasparics Judit (2014): A muravidéki magyarok nyelvhasználati és nyelvváltozatai. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest. 26. <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/gasparicsjudit/diss.pdf>

²⁹⁷ Gasparics 2014, 37.

a formális (hivatali, munkahelyi) viszonyokban redukálódott le, hanem az informális szinten (családi körben, barátok, szomszédok között) is egyre kisebb szerephez jut. Különösen riasztó az, hogy a szülők és gyermekek közötti kommunikációban is visszaszorult a magyarnyelv használata.²⁹⁸ Ezeket az eredményeket egyébként más kutatások adatai is alátámasztják, és a szakemberek szerint a muravidéki magyarok esetében megindult, illetve már folyamatban van a nyelvcsere.²⁹⁹

5.2. Oktatás Muravidéken 1919 után

Tanulságos áttekinteni, hogy miként alakult 1919 után az anyanyelvi oktatás a Muravidéken. Feljegyzések szerint Alsólendván (Osnovna šola Dolnja Lendava) már a IX. században folyt tanítás, ennek helyszínéül a templom szolgált. Az első világháborút követően az egyházi iskolák zömét államosították, és csak azokat a pedagógusokat alkalmazták, akik a rendszer megbízható híveinek számítottak. A római katolikus, magyar nyelvű elemi iskolát 1921. december 6-án a szlovén nyelvű elemi iskolához csatolták, rendszeres oktatás az 1940-es tanév végéig folyt itt. Kezdetben a magyar nyelvű osztályok párhuzamosan működtek a szlovén mellett, az 1931/32-es tanévben azonban felszámolták ezt a kettősséget, ettől kezdve csak szlovén nyelven folyt az oktatás.³⁰⁰

Az alsólendvai Állami Polgári Iskola (Državna meščanska šola Dolnja Lendava) 1872. november 1-jén kezdte működését. Az SHS Királyság megalakulását követően a magyar ajkú tanárokat elbocsátották, a tanítás szlovén nyelven folyt, azzal, hogy a magyar ajkú diákok fakultáció keretében tanulhattak magyar nyelvet és irodalmat. A polgári iskola az 1939/40-es tanév végén bezárta a kapuit, ekkor 54 fiú és 41 lány tanulója volt. Ipariskola is működött Alsólendván (Obrtniška šola Dolnja Lendava), 1924 és 1939 között.³⁰¹

Csente római katolikus elemi iskolája (Osnovna šola Čentiba) 1913-ban kezdte meg a működését. 1931-ig voltak itt magyar nyelvű osztályok, mellettük párhuzamosan pedig szlovén nyelvű osztályok. A magyar osztályokban a szlovén nyelvet kötelező tantárgyként

²⁹⁸ Gasparics 2014, 40.

²⁹⁹ Bartha Csilla (2007): Kétnyelvűség a Muravidéken. *Muratáj* (Lendva), 2006/ 1-2. 79–113. 110.

³⁰⁰ Ruda Gábor (szerk.) (2010): *Muravidéki iskolák és könyvtárak az anyanyelv megmaradásáért - šole in knjižnice v prekmurju za ohranitev materne jezika*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – HETÉS Kultúregyesület Pilisvörösvár – Göntérháza 2010. 15-16.

³⁰¹ Ruda 2010, 15.

oktatták, a szlovén osztályokban azonban nem volt magyar nyelvű óra. 1931 után arra hivatkozva szüntették meg a magyar osztályokat, hogy a népszámláláson kevesen vallották magukat magyarnak. Mindenesetre, az 1940/41-es tanévben 137 tanulója volt az iskolának, ebből 48 magyar és 89 jugoszláv.³⁰²

A dobronaki Elemi Iskolában (Osnovna šola Dobrovnik) 1922-ben kezdődött meg a tanítás, és az 1940/41-es tanévben szűnt meg. Az utolsó évben 278 volt a tanulók száma, ebből 4 volt a magyar és 274 jugoszláv. Ezek a szám adatok jól szemléltetik a korabeli helyzetet: az ugyanis nehezen hihető, hogy egy gyakorlatilag tiszta magyar lakosságú településen összesen csak négy magyar gyermek lett volna.³⁰³

A domonkosfai Elemi Iskola (Osnovna šola Domanjševci) az evangélikus egyházhoz tartozott, a tanítás 1807-ben kezdődött, 1920-ban egy rövid időre megszűnt, majd néhány év múlva újraindult. 1939-ig párhuzamosan folyt magyar és szlovén nyelvű oktatás. 1939 végén azonban végleg megszüntették a magyar osztályokat, holott még a következő tanévben is 26 magyar ajkú diák jutott 73 szlovénre.³⁰⁴

A felsőlakosi Elemi Iskolában (Osnovna šola Gornji Lakoó) 1850 körül indult meg az oktatás, ekkor még a római katolikus egyház kebelén belül. Trianon után az iskolát államosították. 1920-ban indult újra a tanítás, a diákok száma 150 volt. 1931-ig lehetett magyar nyelvet tanulni, igaz, csak tantárgyként. 1931-ben azonban ez a lehetőség is megszűnt, pedig igény bizonyosan lett volna rá. Az 1940/41-es tanévben 56 magyar tanuló jutott 108 jugoszlávra.³⁰⁵

A göntérházi Elemi Iskola (Osnovna šola Genterovci) 1890-ben nyitotta meg kapuit, egészen 1918-ig kéttagozatos népiskolaként működött. 1920-ban államosították. Ebben az évben 87 magyar gyermek tanult itt, az 1933-34-es tanévben pedig (a 24 szlovén mellett) 35. Az alsó négy osztályban 1931-ig csak magyarul folyt a tanítás, utána már csak szlovénul, a magyar nyelvet pedig még tantárgyként sem oktatták.³⁰⁶

A gyertyánosi Elemi Iskolát (Osnovna šola Gaberje) a római katolikus egyház nyitotta meg 1914-ben. Magyar nyelven folyt az oktatás, és ez az államosítást követő néhány évben sem változott. Az 1926/27-es tanévtől bevezették párhuzamosan a szlovén nyelvű tanítást, az 1931/32-es tanévben azonban megszüntették a magyar tagozatot és a

³⁰² Ruda 2010, 15.

³⁰³ Ruda 2010, 16–17.

³⁰⁴ Ruda 2010, 16–17.

³⁰⁵ Ruda 2010, 16–17.

³⁰⁶ Ruda 2010, 16–17.

magyar nyelvű oktatást is. Az egykor tiszta magyar településen 1941-ben már csak 53 diák vallotta magát magyarnak, a 69 jugoszláv mellett.³⁰⁷

Hídvég elemi iskoláját (Osnovna šola Mostje) 1912-ben hozta létre a római katolikus egyház. Az államosításig magyar nyelven, utána magyar és szlovén nyelven (egy magyar és egy szlovén tagozaton) folyt az oktatás. A párhuzamosságnak 1931-ben vetettek véget, ezt követően már csak szlovén nyelven lehetett itt tanulni. Az 1940/41-es tanévben 21 magyar diák jutott a 104 szlovén ajkúra.³⁰⁸

A hodosi Elemi Iskolát (Osnovna šola Hodoš) 1873-ban alapították az evangélikusok. Az államosítás után néhány évig még magyar nyelven folyt az oktatás, később már szlovénul is. Az 1–4. osztályokban magyarul is lehetett tanulni, a felső tagozaton csak szlovénul. A párhuzamosság 1941-ig állt fenn, ekkor szüntették meg ugyanis a magyar tagozatot. Ebben a tanévben 57 volt a magyar és 22 a jugoszláv diákok száma.³⁰⁹

Hosszúfalva elemi iskolája (Osnovna šola Dolga vas) 1900-ban kezdte meg működését, a világháborúig egy, 1920 tavaszától két magyar tagozattal működött. 1921-ben indítottak egy szlovén tagozatot, a magyar tagozatot 1931-ben szüntették meg. Az 1940/41-es tanévben a 239 diákból 16 volt a magyar és 223 a jugoszláv (szlovén és horvát).³¹⁰

A kapcai Elemi Iskolát (Osnovna šola Kapca) 1850-től működtette a római katolikus egyház, az államosításig csak szlovén, utána a szlovén anyatagozat mellett egy magyar tagozat is indult. 1931-ben megszűnt a magyar nyelvű oktatás, de hittant még ezt követően is lehetett magyarul tanulni. Az 1940/41-es iskolaévben 33 magyarra 126 jugoszláv diák jutott.³¹¹

Pártosfalva elemi iskolája (Osnovna šola Prosenjakovci) 1868-ban nyitotta meg kapuját. Az oktatás nyelve szlovén volt, de 1931-ig működött egy magyar nyelvű tagozat is. 1931-ben aztán megszüntették a magyar nyelvű tanítást.³¹²

Petesháza elemi iskoláját (Osnovna šola Petišovci) a római katolikus egyház indította 1865-ben. 1926-ig magyarul oktattak, utána párhuzamosan magyarul és szlovénul,

³⁰⁷ Ruda 2010, 16–17.

³⁰⁸ Ruda 2010, 17.

³⁰⁹ Ruda 2010, 17.

³¹⁰ Ruda 2010, 18.

³¹¹ Ruda 2010, 19.

³¹² Ruda 2010, 19.

1931 után csak szlovénul. Az 1940/41-es tanévet 78 magyar diák és 103 jugoszláv (szlovén és horvát) zárta.³¹³

Pince községben is működött elemi iskola (Osnovna šola Pince), ez azonban viszonylag későn, 1929-ben nyílt meg. Csak alsó tagozatos osztályok voltak, a tanítás magyar nyelven folyt, egészen 1934-ig. Az 1940/41-es tanévben 22 magyar és 30 jugoszláv tanuló járt ide.³¹⁴

A csaknem tisztán magyar lakosságú Radamos elemi iskoláját (Osnovna šola Radmožanci) 1880-ban alapították, a rendszeres tanítás azonban csak 1920 után indult el. 1932-ig magyar nyelven folyt az oktatás, utána ez már csak az alsó tagozaton maradt így. Az 1940/41-es tanévben a diákok száma 91 volt, ebből 24 magyar és 67 jugoszláv.³¹⁵

Szentlászló elemi iskoláját (Osnovna šola Motvarjevci) a reformátusok nyitották, 1865-ben. A világháborút követően 1920-ben indult újra az oktatás. Az 1940/41-es tanévben 40 volt a tanulói létszám.³¹⁶

Völgyifalu elemi iskoláját (Osnovna šola Dolina) 1882-től működött római katolikus népiskolaként. 1926-ig magyar nyelven folyt a tanítás, azt követően a magyar tagozat mellett létrehoztak egy szlovén tagozatot is. A magyar nyelvű tanítást 1931-ben szüntették meg. 1941-ben a 81 tanulóból hat volt a jugoszláv, 75 a magyar.³¹⁷

A második világháborút követően a kisebb települések elemei iskoláiban nem indult újra a munka, ezek helyett 1945-ben Alsólendván (Osnovna šola Dolnja Lendava), 1947-ben Hosszúfaluban és Csenteén kezdődött meg a szlovén tanítás, majd a magyar nyelvű oktatás. A magyar tagozatok kisebbségi tagozatként működtek, a szlovén nyelvet itt csak tantárgyként tanulták a diákok. Az 1947/48-as tanévben Alsólendván 250, a hosszúfalui tagiskolában 138, a csenteiben 70 volt a tanulói létszám. A három intézménybe összesen 240 magyar diák járt, 209 volt a szlovén, 8 a horvát tanulók száma, és tanult Alsólendván egy bolgár gyermek is. Az iskola életében az 1959/60-as tanév hozott lényegi változást, ekkor vezették be ugyanis a lendvai körzet elemi iskoláiban az úgynevezett

³¹³ Ruda 2010, 19.

³¹⁴ Ruda 2010, 19.

³¹⁵ Ruda 2010, 19–20.

³¹⁶ Ruda 2010, 19–20.

³¹⁷ Ruda 2010, 19–20.

kétnyelvű oktatást.³¹⁸ Szakmai indokként pedig azt hangoztatták, hogy „a kétnyelvű oktatás bevezetése a muravidéki magyar közösség megmaradása érdekében történik”.³¹⁹

5.3. A kétnyelvű oktatás

A vegyes lakosságú Muravidéken az 1959/1960-as tanévben vezették be – eleinte még csak kísérleti jelleggel – a kéttannyelvű oktatási modellt, előbb az elemi iskolákban, két évvel később az óvodákban is. Az volt a cél, hogy mindenki (tehát nemcsak a magyar, hanem a szlovén gyerekek is) kétnyelvű általános iskolába járjanak. Az eredeti tervek szerint a szaktantárgyakat mind a két nyelven oktatták, így a szlovén és a magyar is egyszerre volt tannyelv és tantárgy. 1969-ben 681 szlovén anyanyelvű szülő nyújtott be petíciót, és azt követelték, hogy gyermekeiket ne lehessen a kétnyelvű iskolák látogatására kötelezni. Egyik fő érvük az volt, hogy az ilyen iskolákban tanító pedagógusok sem szakmailag, sem a nyelvtudás tekintetében nem kellően felkészültek. Bár a beadványt nem követte semmiféle hatósági intézkedés, a szülők érveivel azonban bizonyosan egyet értettek az illetékes szervek, mert a későbbiekben személt hunytak afelett, hogy a modellt nem tarották be következetesen.³²⁰

A rendszer megreformálására az 1990/91-es tanévben került sor. Az addig egységes, egytantervű, egyszintű oktatás helyett anyanyelvi és környezetnyelvi csoportokat állítottak fel, mind a két nyelv – mint tantárgy – vonatkozásában: anyanyelvi (első nyelvi) a magyar1 és szlovén1, környezetnyelvi (mai terminológia szerint: második nyelvi) a magyar2 és szlovén2 csoport. A szülő dönthetett a beiratkozáskor, hogy milyen nyelvi csoportba kerüljön a gyerek. A szülők nagy többsége, így a magyar ajkúak is, a szlovén csoportot választották, abból a megfontolásból, hogy a gyermek akkor jár jobban, ha a többségi nyelvet tanulja, illetve a többségi nyelven tanul.³²¹ Az 1999/2000-es tanévben kísérleti jelleggel, a 2007/2008-as tanévben pedig már egész Szlovéniában bevezették a kilenc osztályos modellt, mely az általános iskola kilenc évét három harmadra osztotta. Az

³¹⁸ Ruda 2010, 19–20.

³¹⁹ Göncz László (2019): A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználata Szlovéniában. Terveztés és határtalanítás 2019/2. 112. <https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/2019/02/Terveztes-es-hatartalanitas-5.pdf>

³²⁰ Göncz László (2009): A muravidéki kétnyelvű oktatás bevezetésének előzményei és körülményei. Kolláth Anna szerk. 97–112. 106–110.

³²¹ Kolláth Anna (2016): A magyar nyelv és oktatása Szlovéniában. THL2. 2016/1. 45–55. 47. http://epa.oszk.hu/01400/01467/00014/pdf/EPA01467_thl2_2016_01-02_045-055.pdf

első három évben mind a két nyelvhez rendeltek egy tanárt, aki csak az adott nyelven tanított. A második harmadtól minden tanuló anyanyelvi csoportban tanulta a szlovént.³²²

A 2013/2014-es tanévben indult el kísérletképpen az úgynevezett HOP (Hkratno opismenjevanje v slovenščini in madžarščini v dvojezični osnovni šoli – Poskus hkratnega opismenjevanja) modell, mely magyar és szlovén nyelven párhuzamosan folyó írás- és olvasástanítást jelent. A HOP célja az, hogy a magyar ajkú gyerekek ne a számukra könnyebb magyar környezetnyelvi csoportba iratkozzanak be, hanem már az első osztálytól anyanyelvi szinten tanulhassák a szlovén mellett a magyart is.³²³

Az eredeti terv az volt, hogy a HOP modellt a 2015/2016-os tanévtől mind az öt muravidéki általános iskolában alkalmazzák, ez azonban nem valósult meg. A HOP modell a szakmai vélemények szerint ideális a kétnyelvű környezetben, ennek ellenére a szülők idegenkednek tőle.³²⁴

A magyar kétnyelvű oktatási rendszer – mely rendszerben magam is tanultam általános iskolai tanulóként – nagyban különbözik az olasz kisebbségoktatástól, az egyik lényegi különbség az, hogy míg az olasz oktatásra viszonylagos állandóság jellemző, addig a magyar rendszerben az elmúlt huszonöt évben számos különös változás (vagy inkább próbálkozás) történt. Ilyen változás volt például a HOP modell bevezetése, mely kizárólag a magyar kisebbségi oktatást érintette, az olaszt nem.

A magyar nemzeti közösségek³²⁵ oktatási jogairól szóló törvény értelmében a szlovén állam állja a kisebbségi iskolák finanszírozását. A vegyes lakosságú településeken kétnyelvű (tehát szlovén-magyar vagy szlovén-olasz), vagy pedig egynyelvű (olasz) iskolák működtethetők. A kétnyelvű iskolák esetében minden tárgyat két nyelven kell tanítani, a tanároknak tudniuk kell mindkét nyelven, biztosítani kell a kétnyelvű tankönyveket. A gyermekek bármelyik nyelven válaszolhatnak a feltett kérdésekre. A gyakorlat azt mutatja, hogy alsóbb tagozaton a tanárok többé-kevésbé tudják tartani az ötven–ötven százalékos arányt, a felsőbb tagozatokon ez már nehézségekbe ütközik, és

³²² Kolláth Anna (2011): A magyar nyelvű oktatás a Muravidéken. Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János szerk. 185–211. 192-196.

³²³ Kolláth 2016, 47-48.

³²⁴ Kolláth 2016, 49.

³²⁵ Kolláth következetesen az „öshonos nemzetiségek” kifejezést használja, ez azonban téves. A „Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOSn-F in 11/18)”, vagyis a „Az olasz és a magyar nemzeti közösségek oktatás területén fennálló különleges jogairól szóló törvény”, fordította Koren, mely megjelent a szlovén közlönyben az 1. cikkében „madžarski narodni skupnosti” ír, vagyis a „Magyar nemzeti közösségek” oktatási jogait szabályozza.

inkább hetven–harminc százalék az arány a szlovén javára. A szlovén-magyar általános iskolákban külön nemzetiségi órákat tartanak a magyar diákoknak, ezeken magyar irodalmat, történelmet, földrajzot tanulnak. Lendván van az egyetlen kétnyelvű gimnázium. A vegyes területeken kívül működő középiskolákban egyéni választás alapján lehet a magyar nyelvet tanulni. Magyar nyelvi tanárokat 1980 óta képeznek a Maribori Egyetemen, illetve az itt szerezhető diplomával egyenértékűnek számít a magyarországi felsőoktatási intézmény által kiállított pedagógusi diploma.³²⁶

Mint említettem, a magyar nemzeti közösségek oktatási jogait külön törvény szabályozza. Csakhogy a vonatkozó törvény nem érhető el manapság a magyar hivatalos nyelven sem a szlovén közlönyben, sem az Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium honlapján sem³²⁷, de még a Nemzetiségek Kormányhivatala³²⁸ honlapján sem, mely szerv egyébként a Charta–B törvény elfogadása óta hatáskörrel rendelkezik e téren. A mondottak alapján 2020. 01. 24-én, írásban fordultam az Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium, Óvodai és Általános Nevelési Igazgatóságához e jogi hiányosság tisztázása végett.

Tanulságos a hatóság válasza, melyet 2020. 03. 02-án kézhez is kaptam. Eszerint „a Szlovén Köztársaság összes rendelkezésének magyar nyelvre történő fordítása és közzététele a Szlovén Köztársaság Hivatalos Közlönyében túllépné a kétnyelvűség körét, amint azt az Alkotmány 11. cikke garantálja, mivel ebben az esetben a kétnyelvűség nem korlátozódna arra a területre, ahol a nemzeti közösség él, hanem (a normatív jogszabályok természete miatt) ezen a területen kívül is, azaz a Szlovén Köztársaság területén”. „Az olasz és a magyar nemzeti közösségek oktatás területén fennálló különös jogairól szóló törvény (Szlovén Köztársaság Hivatalos Közlöny, 11/18. számú), 2018. évi módosításával összhangban, a Szlovén Köztársaság Oktatási Intézete az egyes tantervekre és más magyar tantervekre pénzügyi és humán erőforrások szempontjából lehetőségei alapján fordítja ezeket, az Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium pedig közzéteszi azokat a weboldalakon”. Mindebből tehát az következik, hogy bár a magyar oktatásról külön törvény rendelkezik, ám ennek a törvénynek a magyar nyelvű hivatalos fordítása nem érhető el, mert az az Alkotmány sérelmét jelentené.³²⁹

³²⁶ Győri Szabó Róbert (2006): Kisebbség, autonómia, regionalizmus. Osiris Kiadó, Budapest. 350-351.

³²⁷ <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-izobrazevanje-znanost-in-sport/zakonodaja/>

³²⁸ <https://www.gov.si/drzavni-organi/vladne-sluzbe/urad-vlade-za-narodnosti/zakonodaja-urada-vlade-za-narodnosti/>

³²⁹ Az ügygel kapcsolatban az emberi jogi biztoshoz fordultam, beadványomat 6.2-2/2020-2-AD szám alatt 2020. 03.16-án befogadták.

Az olaszok által lakott területeken másként működik az oktatási rendszer, mely egynyelvű: vagy olasz vagy szlovén. Tehát az oktatás a két nyelv valamelyikén folyik, a másik nyelvet pedig kötelező jelleggel oktatják a nyelvi órákon.³³⁰ Nemcsak az iskolai oktatás, hanem az azt megelőző nevelés is nagyon fontos a nemzetiségi identitás kialakítása szempontjából. Jelenleg Muravidéken két központi óvoda működik, az egyik Lendván, a másik pedig a goricskói részen, Pártosfalván. A Lendvai Óvodán belül hét tagóvoda van, Lendván két intézmény, a továbbiak Hotiza, Hosszúfalu, Gyertyános, Göntérháza és Petesháza településeken. Van egy óvoda Dobronakon is, ám ez az elemi iskola részeként működik. A goricskói tömbben három tagóvoda van, Pártosfalva mellett Hodoson és Domonkosfán. Ezek szervezetileg a Pártosfalvi Kétnyelvű Általános Iskolához tartoznak.³³¹

Központi kétnyelvű általános iskola található Lendván, Dobronakon, Göntérházán és Pártosfalván. A pártosfalvai intézmény két fiókiskolát üzemeltet, egyet Hodoson, egyet Domonkosfán, habár ez utóbbiban csak első és második osztály van. Lendván két általános iskola működik, az I. számú és a II. számú Kétnyelvű Általános Iskola; ezek közül a II. számú két fiókiskolát üzemeltet (Gyertyános, Csente, Petesháza és Völgyifalu településeken). Az általános iskolák szerepe napjainkban is meghatározó, ugyanis huszonnégy éven át a magyar kisebbségnek egyáltalán nem volt kétnyelvű középiskolája. Sokan ezzel magyarázzák azt, hogy nem tudott létrejönni a magyar ajkú értelmiségi elit.³³²

A szlovéniai magyarok által lakott területen jelenleg egyetlen kétnyelvű középiskola működik, és pedig a Lendvai Kétnyelvű Középiskola, mely az 1981/1982-es tanévben kezdte meg működését. 1981-ben indult el a kétnyelvű oktatás a középiskola tanítóképző szakán, 1982-ben pedig az üzleti-pénzügyi és kereskedelmi szakon.³³³ Szlovén iskolában tantárgyként lehet magyar nyelvet tanulni több középiskolában, így Muraszombatban, Rakičánban és Radenciben is. Elvileg más középiskolákban is van lehetőség a magyar mint fakultatív tantárgy oktatására, ennek feltétele azonban az, hogy legalább öt jelentkező legyen.³³⁴

³³⁰ Kolláth Anna (2003): A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában. Akadémiai, Budapest. 190–203. 192.

³³¹ Gasparics 2014, 43.

³³² Gasparics 2014, 44.

³³³ Szolarics Nađ Klára (2011): A kétnyelvű iskolakeretek története. In: Király M. Jutka (szerk.) (2011): 50 éves a kétnyelvű oktatás a Muravidéken. Magyar Nemzetiségi Tájékoztatói Intézet, Lendva. 57-87. 85.

³³⁴ Gasparics 44.

Ami a felsőoktatást illeti, magyar nyelvű (magyar nyelvi) képzés a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Karán folyik, ahol az első évfolyam az 1980/1981-es tanévben indult el. Itt magyar szakos tanárokat képeznek, a 2008/2009-es tanévtől kezdődően pedig magyar nyelvészetből is lehet posztgraduális képzés keretében diplomát szerezni, igaz, ez utóbbi képzés egyelőre csak levelező tagozaton érhető el. Más lehetőség a magyar nyelven tanulni vágyók számára nem áll rendelkezésre. Azok a hallgatók, akik a főszakot szlovén nyelven hallgatják, az egyetem Lektorátusán tanulhatják a magyart mint idegen nyelvet, ez a lehetőség 1966 óta létezik. Ugyanígy egyébként a Ljubljana-i Egyetemen is lehet – idegen nyelvként – magyart tanulni, ezek a lektorátusi kurzusok az 1982/1983-es tanévtől kezdődően érhetőek el.³³⁵

Egy nemzetiségi kisebbség identitásának egyik fő építő eleme az oktatás. Ezen a ponton szükséges utalni a nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló Hágai ajánlásra, mely kimondja, hogy „a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek identitás-megőrzési joga teljes egészében csak úgy valósulhat meg, ha az oktatási folyamat során anyanyelvüket kellő mértékben elsajátíthatják. Ugyanakkor a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek felelőssége integrálódni a szélesebb társadalmi közösségbe a hivatalos nyelv kellő mértékű elsajátítása által.”³³⁶ Ez az EBESZ dokumentum leszögezi azt is, hogy a kisebbségi jogokra vonatkozó nemzetközi kötelezettségek teljesítése során „az államoknak következetesen tartaniuk kell magukat az egyenlőség és a diszkriminációmentesség alapvető elveihez”.³³⁷

Nem közömbös tárgyalt témám szempontjából az sem, amit a Hágai ajánlás az alapfokú oktatással kapcsolatban kifejt. A gyermek fejlődésében a legfontosabbak a nevelés első évei, éppen ezért javasolják a pedagógiai kutatások az iskoláskor előtti és az óvodáskorú gyermekek anyanyelven folyó nevelését. Ahol csak lehetséges – mondja a Hágai ajánlás – „az államoknak meg kell teremteniük a feltételeket, hogy a szülők élhessenek ezzel a lehetőséggel”³³⁸. A gyermekek számára az a legkedvezőbb, ha a kisebbségi nyelvet nem nyelvi óra keretében, hanem iskolai tantárgyként, a tanterv szerves részeként oktatják. Ugyanez érvényes az állam hivatalos nyelvére is. Kívánatos az

³³⁵ Gasparics 44-45.

³³⁶ A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló Hágai ajánlások és értelmező megjegyzések, A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló hágai ajánlások, A nemzetközi jogi dokumentumok szelleme, 1996, október, 1. pont.

³³⁷ U.o., 2. pont.

³³⁸ A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló Hágai ajánlások és értelmező megjegyzések, A nemzeti kisebbségek oktatási jogairól szóló hágai ajánlások, A nemzetközi jogi dokumentumok szelleme, 1996, október, 11. pont.

alapfokú oktatást olyan, *mindkét nyelvet ismerő tanárookra bízni*, akik a gyermekek kulturális és nyelvi háttérét is jól ismerik. Az elemi oktatás utolsó éveiben célszerű néhány gyakorlati jellegű tárgyat hivatalos nyelven tanítani.³³⁹

A Hágai ajánlás különös hangsúlyt kap dolgozatom további részeiben, mikor is azt vizsgálom konkrét példákon keresztül, hogy Szlovénia *de jure* és *de facto* miként biztosítja a magyar kisebbségi oktatási jogait.

³³⁹ U.o. 12. pont

IV. Kisebbségek nyelvi jogai Szlovéniában

Magyarország szomszédos országai közül csak Szlovéniában irigylésre méltó a kisebbségi magyar nyelv használatának alkotmányos alapja és jónak, némelyek szerint szinte ideálisnak is tűnnek a politikai, törvényi keretei és jogi garanciái. Az alkotmányos rendelkezések megismerése után látható, hogy a kisebbségek minden közjogi viszonyát a kollektív jogok elismerése és az autonómia határozza meg. Ennek megfelelően alakul a kisebbségi nyelvhasználat kérdése is. Szlovéniában a földrajzilag körülhatárolt autonóm területen, vagyis Muravidéken (amely 1918 előtt a történelmi Magyarország szerves része volt 1000 éven át), hivatalos nyelvként határozzák meg a magyar nyelvet vagy az olaszt, (a szlovén nyelv mellett), ahol az olaszok laknak többségben, hanem e két nyelvet a szlovénnal egyenrangúnak is tekinthetjük, az alkotmány és az alkotmánybíróság döntése alapján, amit majd később részletesen bemutatok és idézek.³⁴⁰

1. Sajátosságok a nemzetiségi jogok szlovén szabályozásában

A jogi szabályozás tehát külső szemlélő számára optimálisnak tűnik, a nehézséget – miként azt Göncz László megfogalmazta – „a de jure de facto-ra váltása, azaz a jogszabályok és a gyakorlati megvalósítás közötti jelentős különbség” okozza.³⁴¹ Nem is annyira az úgynevezett külső kétnyelvűség témakörét (vagyis a földrajzi nevek, helységnévtáblákra, cégtáblákra vonatkozó szabályokat) érinti a probléma, hanem a különféle tisztségek és állások betöltésénél, valamint a hivatali nyelvhasználat terén mutatkoznak hiányosságok. Leginkább ezek a tényezők vezettek ahhoz, hogy napjainkra „a magyar nyelv tényleges társadalmi presztízse (...) jelentős mértékben csökkent a szlovén nyelvéhez viszonyítva”.³⁴² Tagadhatatlan, hogy történelmi okok is állnak a háttérben, így nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy a Muravidék az első világháborút követően egy gazdaságilag jóval fejlettebb térség részévé vált, mint a magyarországi Vas és Zala

³⁴⁰ Az alkotmányjogi kérdésekre egy későbbi fejezetben térek ki részletesebben.

³⁴¹ Göncz László (2012): A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználati Szlovéniában. In: Eplényi Kata – Kántor Zoltán (szerk.) (2012): Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai. Lucidus Kiadó, Budapest. 103-121. 103.

³⁴² Göncz 2012, 103.

megyék, vagyis az a régió, ahonnan kiszakították. A délszláv állam a két világháború között erőteljes asszimilációs politikát folytatott, ez sem kedvezett a kisebbségbe kényszerült magyaroknak. Az 1950-es évek végén enyhülésnek indult az addig igen feszült magyar-jugoszláv viszony, az 1959-1960-as tanévben pedig bevezették Muravidéken a kétnyelvű oktatást. Ez a modell azonban megakadályozta, hogy a magyar nyelv a szlovénnal azonos státuszba kerüljön.³⁴³

A Szlovén Köztársaság 1997-ben írta alá a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, a Keretegyezményt 1995-ben.³⁴⁴ Bizonyos elemeket tekintve helytálló az a szakirodalmi vélekedés (például Göncz 2012), mely szerint Szlovénia maradéktalanul eleget tett a Nyelvi Chartában megfogalmazott követelményeknek, sőt, egyes kérdésekben meg is haladta azt. Az európai standardok meghaladását jelenti a nemzeti közösségek tagjait megillető kettős választójog, az országgyűlési képviselőinek biztosított vétójog, valamint az, hogy külön fejezetként szerepel az állami költségvetésben egy olyan összeg, mely csakis a nemzeti közösségek gazdasági alapjainak fejlesztésére fordítható.³⁴⁵ Példaértékűnek tekinthető az a megoldás is, hogy a közigazgatásban dolgozók számára – az előírt feltételek teljesítése esetén – kétnyelvű nyelvpótlékot fizetnek, és erre az állami költségvetésben külön tétel van elkülönítve.³⁴⁶

A szlovén kisebbségi jogok szabályozása a külföldi elemzők szerint is dicséretes, habár arra rendre rámutatnak, hogy a gyakorlati megvalósítás nem áll mindig szinkronban a jogi előírásokkal. A szlovén szakemberek alapvetően egyetértenek a kritikákkal, bár azt vitatják, hogy rendszerszintű problémáról lenne szó, a következetlenségeket inkább „a jogi kultúra hiányosságának” számlájára írják.³⁴⁷ Azt, hogy e tárgykörben én milyen megállapításokra jutottam, dolgozatomban egy későbbi fejezetemben részletezem.

A szlovén Alkotmány két alapvető szem előtt tartva hozta létre kisebbségvédelmi rendszerét, az egyik a hátrányos megkülönböztetés elkerülése, a másik a formális egyenjogúság biztosítása az alapvető emberi jogok vonatkozásában.³⁴⁸ A nemzeti közösségek számára biztosított külön jogok a természetes úton bekövetkező asszimilációs folyamatokat hivatottak megakadályozni, az állam nem privilégiumként tekint ezekre,

³⁴³ Göncz 2012, 104.

³⁴⁴ Olaszországgal az Ozimói Szerződés. A SZK Hivatalos Lapja, 1992. 40. 127—128. Magyarországgal: Egyezmény a Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzeti kisebbség és a Szlovén Köztársaságban élő magyar nemzeti közösség külön jogainak biztosításáról. A SZK Hivatalos Lapja, NSZ, 6/93

³⁴⁵ Kolláth 2003 i.m.

³⁴⁶ Göncz 2012, 104-105.

³⁴⁷ Komac, Miran i.m. 14.

³⁴⁸ Kolláth 2003 i.m.

hanem olyan eszközökként, melyek alkalmasak a nemzeti kisebbségek egyenjogúságának elérésére. A nemzeti közösségeket megillető külön jogokat rendszerint három csoportba szokás sorolni, ezek az alapvető jogok, a kompenzációs jogok, valamint a nemzeti közösségek tagjainak döntési jogai.³⁴⁹ Az alapvető jogok közé tartozik a létezéshez, az elismeréshez, a csoporthoz tartozáshoz, a külön védelemhez való jog. Ezek a jogok a magyar és az olasz kisebbség valamennyi tagját megilletik. A kompenzációs jogok a vegyes lakosságú területekhez kapcsolódnak, a vegyes lakosságú területekre vonatkozó részletszabályokat pedig a községi státútumok tartalmazzák. Emiatt gyakran éri az a kritika a rendszert, hogy ezek a vegyes lakosságú területek lényegében „rezervátum” jellegű öltenek.³⁵⁰

2. A Nyelvi Charta elfogadása, majd módosítása

A Szlovén Köztársaság 1997. július 3-án írta alá a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját,³⁵¹ melyet a szlovén Nemzetgyűlés 2000. július 19-i plenáris ülésén ratifikált.³⁵² A Nyelvi Charta Szlovéniában 2001. január 1-jén lépett hatályba.³⁵³

A Szlovén Köztársaság a Nyelvi Charta ratifikáló okmányainak letétbe helyezésekor értesítette az Európa Tanács Főtitkárát, hogy a Szlovén Köztársaság területén az olasz és a magyar nyelv tekintendő regionális vagy kisebbségi nyelvnek. Azt is közölte, hogy a 7. cikk (1) – (4) bekezdésének rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók a roma nyelvre is. Ezt, a Nyelvi Charta hatálya alatt, területhez nem kötött nyelvként kezelik.³⁵⁴

³⁴⁹ Kolláth 2003

³⁵⁰ Kolláth 2003; Komac, Miran i. m. 38—39.

³⁵¹ Európa Tanács (Európa Szerződések ETS No. 148) A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, Strasbourg, 1992.X.2. Regio – Kisebbségi Szemle 3. évf. 1992/4. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00012/pdf/09.pdf>

Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ), (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/00, 7/07 in 8/14). Kučan Milan akkori államelnök 2000. július 27-én rendelte el (001-22-147/00 szám alatt) kihirdetését, az erről rendelkező törvény – melyet a szlovén Nemzetgyűlés elnöke, Janez Podobnik, 009-01/00-8/1 szám alatt 2000. július 19-én írt alá – 2000. augusztus 4-én jelent meg a Hivatalos Közlönyben (a 2000/69. számban).

³⁵² Council of Europe: European Charter for Regional or Minority Languages. CETS No.: 148

Treaty open for signature by the member States and for accession by non-member States <https://archive.is/PdMz>

³⁵³ Európa Tanács: A Szakértői Bizottság jelentése a Charta Szlovéniában történő felhasználásáról, kelt: Strasbourg, 2004.június 9-én, A-1. Bekezdés, 4.

³⁵⁴ Miran Komac, A kisebbségi kérdés Szlovénia kétoldalú kapcsolataiban, különös tekintettel a magyar-szlovénkisebbségi szerződésre, Szlovénia önállóvá válása és a nemzeti kisebbségek. In: Miran Komac – Vizi Balázs (szerk.): Bilaterális kisebbségvédelem, A magyar-szlovén kisebbségvédelmi egyezmény háttere és gyakorlata. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2019. 78.

A Nyelvi Charta rendszerében területhez nem köthető nyelvnek az adott állam polgárai által beszélt olyan nyelvek minősülnek, amelyek különböznek az állam lakosságának többi része által beszélt nyelvtől vagy nyelvektől; de amelyeket, bár az állam területén hagyományosan beszélnek, nem lehet egy külön földrajzi területhez kötni. A Nyelvi Chartához tartozó Magyarázó Jelentésben olvasható, hogy a területhez nem köthető nyelvek közé tartozik, például a jiddis és a roma nyelv.³⁵⁵

2.1. A Nyelvi Charta elfogadása

A Nyelvi Charta által biztosított védelemnek két szintje különböztethető meg. Az alapszintű védelem a Charta II. Részében foglalt rendelkezéseken alapul, melyeket minden részes állam köteles elfogadni és alkalmazni a területén használt összes regionális és kisebbségi nyelvekre. Ezen felül a részes államoknak vállalniuk kell, hogy egyes nyelvnek (nyelveknek) magasabb szintű védelmet biztosítsanak. Nevezetesen a Nyelvi Charta 2. cikkében foglaltaknak megfelelően a részes államok arra vállalnak kötelezettséget, hogy a Charta III. Részében található (bekezdésekre, illetve pontokra tagolt) rendelkezések közül legalább harmincötöt alkalmaznak az általuk megjelölt nyelvekre: „legalább hármat-hármat a 8. és 12. cikkből és egyet-egyet a 9., 10., 11. és 13. cikkből”.³⁵⁶

Szlovénia a Charta aláírásakor arra vállalt kötelezettséget, hogy azonos jogvédelemben részesíti a területén élő magyar és olasz kisebbséget az oktatás terén, ennek megfelelően pedig a 8. cikkből az alábbi bekezdések alkalmazását vállalta: az 1. bekezdésből: a (i,ii), b (i,ii,iii), c (i,ii,iii), d (i,ii,iii), e (iii), f (iii), g, h, i pontokat; a 2. bekezdést.³⁵⁷ Láthatjuk tehát, hogy mindkét nyelv esetében ugyanazok voltak a vállalások. Ez azért lényeges, mert – miként arra a későbbiekben rámutatok – a Charta-A törvény megváltoztatta az eredetileg tett vállalásokat, melyek eredetileg ugyanazok voltak mindkét nyelv esetében.

Szlovénia tehát vállalta, hogy azokon a területeken, ahol az érintett kisebbségi nyelvet használják, anélkül, hogy az állami hivatalos nyelv oktatása bárminemű hátrányt

³⁵⁵ Komac 2019, 78.

³⁵⁶ A Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája 2. cikk.

³⁵⁷ A Szlovén Köztársaság jelentése a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának végrehajtásáról, kelt, 2001. decemberben, Ljubljánában, III. rész, 11. o.

szenvedne, elérhetővé teszi az iskola előkészítő oktatást az adott kisebbségi nyelven (a. i. pont) vagy az iskola előkészítő oktatás lényegi részét teszi elérhetővé (a. ii. pont).

Az általános iskolai oktatást illetően Szlovénia azt vállalta, hogy elérhetővé teszi az általános iskolai oktatást az adott kisebbségi nyelven (b. i. pont), vagy az általános iskola lényegi részét teszi elérhetővé (b. ii. pont), vagy biztosítja, hogy az adott kisebbségi nyelv oktatása az általános iskolai tanrend integráns részét képezze (b. iii. pont).³⁵⁸

A középiskolai oktatás terén arra tett vállalást Szlovénia, hogy elérhetővé teszi a középiskolai oktatást az adott kisebbségi nyelven (c. i. pont), vagy a középiskola lényegi részét teszi elérhetővé a kisebbségi nyelven (c. ii. pont), vagy azt biztosítja, hogy az adott kisebbségi nyelv oktatása a középiskolai tanrend integráns részét képezze (c. iii. pont).³⁵⁹

Ugyanilyen vállalásokat tett Szlovénia a szakközépiskola és a szakmunkásképzés esetében is, így vállalta, hogy elérhetővé teszi a szakközépiskolai és szakmunkásképzést az adott kisebbségi nyelven (d. i. pont), vagy a szakközépiskolai és szakmunkásképzés lényegi részét teszi elérhetővé (d. ii. pont), vagy azt biztosítja, hogy az adott kisebbségi nyelvek oktatása integráns részét képezze a szakközépiskolai és szakmunkásképzési tanrendnek (d. iii. pont).³⁶⁰

A további pontokat illetően arra tett vállalást a szlovén állam, hogy mind a *magyar*, mind az olasz kisebbségek esetében bátorítja és/vagy engedélyezi „a regionális vagy kisebbségi nyelveken folyó egyetemi oktatást, vagy egyéb felsőoktatási intézményben történő tanulást, vagy megteremti a feltételeket, hogy e nyelveket mint egyetemi vagy felsőoktatási tárgyat tanulhassák” (e. pont); előnyben részesíti és/vagy bátorítja e nyelvek használatát a felnőttoktatásban és továbbképzésben (f. bekezdés); intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy biztosítsák annak a történelemnek és kultúrának az oktatását, melyet az adott kisebbségi nyelvek hordoznak (g. bekezdés); biztosítják az oktatók számára a fentiek megvalósításához szükséges alap- és továbbképzést (h. bekezdés); végül felügyelőszerveket hoznak létre annak figyelemmel kísérésére, hogy milyen előrelépések történtek a kisebbségi nyelvek oktatásának megteremtése és fejlesztése érdekében (i. bekezdés).³⁶¹

³⁵⁸ A Szlovén Köztársaság jelentése a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának végrehajtásáról, kelt, 2001. decemberben, Ljubljanában, III. rész, 11. o.

³⁵⁹ A Szlovén Köztársaság jelentése... 11.o.

³⁶⁰ A Szlovén Köztársaság jelentése... 11.o.

³⁶¹ A Szlovén Köztársaság jelentése... 11.o.

A Nyelvi Chartát kihirdető szlovén törvény tartalmazza az eredeti dokumentum angol nyelvű változatának szlovén fordítását, és kiegészül további három cikkkel (ezek számozása 3-tól 5-ig tart).

A kiegészítő 3. cikk szerint „a megállapodás végrehajtásáért a Külügyminisztérium felel”. A kiegészítő 5. cikk értelmében „a törvény a Szlovén Köztársaság Hivatalos Közlönyében – Nemzetközi Szerződések – való kihirdetését követő napon lép hatályba”. A kiegészítő 4. cikk rögzíti, hogy Szlovénia – az Európa Tanács Főtitkára felé tett bejelentése szerint – a Charta hatálya alá tartozóként két nyelvet jelölt meg, mégpedig a magyart és az olaszt, és azt is rögzíti, hogy e nyelvek vonatkozásában a Karta III. részének rendelkezései közül, melyeket használja a 8., 9., 10., 11., 12., 13. és 14. cikkből.³⁶²

A törvény külön kitér arra, hogy a Szlovén Köztársaság a Charta rendelkezései közül a 7. cikket az elsőtől a negyedik bekezdéséig, megfelelően használja a roma nyelvénél.³⁶³ Márpedig, ez azt jelenti, hogy magára nézve kötelezőnek tartja a 7. cikk 5. bekezdését is.

2.2. A Nyelvi Chartát kihirdető törvény módosítása

A szlovén Nemzetgyűlés 2007. április 26-án fogadta el a Nyelvi Charta kihirdetéséről rendelkező törvény módosítását, ezt Janez Drnovšek államfő 2007. május 4-i, 001-22-52/06 számú rendelete alapján tették közzé a Szlovén Közlönyben.³⁶⁴

Ez a törvény (a továbbiakban: Charta-A) két cikkből áll. Az 1. cikk azt részletezi, hogy a Szlovén Köztársaság a Nyelvi Charta III. részének rendelkezései közül az olasz és a *magyar* nyelv vonatkozásában melyeket használja. A Charta-A 2. cikke értelmében e törvény a kihirdetést követő napon lép hatályba.³⁶⁵

³⁶² A dolgozat mellékletében részletezem, hogy Szlovénia választása mely bekezdésekre és pontokra esett.

³⁶³ Zakon O Ratifikaciji Evropske Listine o Regionalnih ali Manjšinskih Jezikih (MELRJ) <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2000-02-0084?sop=2000-02-0084>
Kiegészítő cikkek: 3 – 5. cikkek;

A Charta 7. cikk 5. bekezdése szerint: „A Felek vállalják, hogy mutatis mutandis alkalmazzák a fenti 1-4. bekezdéseket a területhez nem köthető nyelvekre. E nyelvek esetében azonban a jelen Charta hatályosulását szolgáló intézkedések természetét és terjedelmét rugalmasan kell meghatározni, figyelembe véve a kérdéses nyelvet használó csoportok szükségleteit és kívánságait, tiszteletben tartva hagyományait és jellemzőiket.”

³⁶⁴ Ukaz o razglasitvi Zakona o spremembi Zakona o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ-A). <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-02-0055?sop=2007-02-0055>

³⁶⁵ A Charta-A törvényt a szlovén Nemzetgyűlés akkori elnöke, Franc Cukjati, írta alá – a 009-01/00-8/2 szám alatt – 2007. április 26-án. A dolgozat mellékletében található 2. táblázat szemlélteti, hogy a szlovén kormány által a 8. cikk vonatkozásában tett vállalások miként változtak 2007-ben.

A jobb áttekinthetőség kedvéért a dolgozat mellékleteként táblázatos formában foglaltam össze, hogy a Charta-A törvény milyen vállalásokat tett az olasz, illetve a magyar kisebbségek vonatkozásában. Eltérést az oktatásügyről szóló 8. cikknél találunk.

A 8. cikk esetében az eltérés a következőkből adódik: míg az olasz nyelv esetében a szlovén állam azt vállalja, hogy „elérhetővé teszik az általános iskolai oktatást az érintett regionális vagy kisebbségi nyelven” (vagyis olaszul), addig a magyar nyelv esetében a vállalat ennél szűkebb körű: csak annyit vállal a szlovén állam, hogy az érintett nyelven (vagyis magyarul) „elérhetővé teszik az általános iskola lényegi részét”. Nem a teljes oktatás elérhetővé tételére kötelezi magát Szlovénia, hanem csak az oktatás „lényegi részének” elérhetővé tételére. Az általános iskolai oktatás mellett ugyanez a helyzet az iskolaelőkészítő oktatásnál, a középiskolai oktatásnál, szakközépiskolai és szakmunkásképzésnél: az olasz nyelv esetében azt vállalja a szlovén állam, hogy az adott típusú oktatást teljes egészében elérhetővé teszi, ezzel szemben a magyar nyelv esetében csak az adott típusú oktatás „lényegi részének” elérhetővé tételét vállalja.

A különbséget a „lényegi rész” kitétel jelenti, mely szűkíti a magyar hivatalos nyelv használatát a kétnyelvű magyar területen, különösen a kétnyelvű iskolákban. Határozott álláspontom az, hogy ehhez a különbségtételhez Szlovéniának nincsen alkotmányjogi alapja, csakis politikai döntés születhetett, indokaimat egy későbbi fejezetben részletezem, nemzetgyűlési dokumentumok alapján.

A Charta 8. cikk 1. bekezdés további pontjainál (e.,f.,g.,h. és i.), illetve a 8. cikk 2. bekezdésénél nem történtek változások, vagyis Szlovénia ezek tekintetében nem változtatta meg az eredetileg tett vállalásait.³⁶⁶

A fentiek alapján felmerül a kérdés: miért fogadta el a szlovén Nemzetgyűlés a Charta-A törvényt, vagyis mi indokolta a változtatásokat? Különösképpen pedig, mi indokolta a 8. cikk vonatkozásában az olasz és a magyar kisebbségek közötti különbségtételt? A Nyelvi Charta ratifikálása óta eltelt időben ugyanis a szlovén alkotmány nem változott, és olyan alkotmánybíróági határozat sem született, mely megváltoztatta volna az alkotmány értelmezését. A különbségtétel ilyenformán nem vezethető le az alkotmányból, nincsen alkotmányos alapja annak.

Míg a szlovén politika első látásra (prima facie) nagylelkűen elkötelezte magát nemzeti szinten amellet, hogy a Nyelvi Charta 8. cikkét (oktatás) mind a két kisebbség,

³⁶⁶ Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/00, 7/07 in 8/14), (MELRJ) 4. cikk.

vagyis a magyar és olasz esetében egyformán használja, addig 2007-ben valamiért meggondolta magát. Tette ezt úgy, hogy a két kisebbséget megillető jogosítványok alkotmányos alapja nem változott.

Kardos Gábor arra hívja fel a figyelmet, hogy a részes államok saját belátásuk szerint döntenek arról, hogy a területükön élő regionális vagy nyelvi kisebbségek javára a Charta által felkínált „menüből” melyek rendelkezéseket ismerik el magukra nézve kötelezőnek. A „túlvállalás az állam joga” – mutat rá Kardos – ám az is egyértelmű, hogy a kötelezettségvállalás mivel jár: az államnak „biztosítania kell a tényleges végrehajtást, a kötelezettségek nem maradhatnak pusztá deklarációk”.³⁶⁷ Ez kétségkívül egy opportunista álláspontot jelez, és Szlovéniára alkalmazva akár értelmezhető úgy is, hogy a szlovén állam 2007-re felmérte, reálsan mennyit tud végrehajtani a vállalásaiból, azokat a vállalásokat pedig, melyek teljesítésére nem volt képes, egyszerűen elengedte. Emellett, lehet egy másik magyarázat is. 1991-ben háború volt Szlovéniában, új alkotmányt kellett elfogadni és a nemzetközi politikusokat és államokat is meg kellett győzni arról, hogy az új Szlovénia demokratikus, szociális állam, mely megfelel a jogállamiság kritériumainak, gondoskodik népeiről, különösen a történelmileg elismert magyar kisebbségről. Megítélésem szerint Szlovénia 2007-re felvételt nyert minden jelentősebb nemzetközi szervezetbe (NATO, EU, ENSZ), így már nem volt szükséges figyelni a kisebbségekre, de a nemzetközi politika is levette szeméit az új országról. Így csendben, mindenféle feltűnés nélkül megtörténhetett a Charta-A törvény elfogadása és a magyar hivatalos kisebbségi nyelv csorbítása.

A Charta-A törvénnyel bevezetett módosítás nagy hatással van az oktatásra és a magyar kisebbség asszimilációjára Szlovéniában. Az olasz hivatalos nyelv fenn tudja magát tartani Szlovéniában, a magyar kisebbség esetében azonban nem ez a helyzet. A szlovéniai magyar közösség lélekszáma elkésérítően kevés, a vegyes házasságok száma ugyanakkor magas. Lényegében kényszer-asszimilációnak lehetünk tanúi. Nincsenek magyar nyelvű szaktanárok, magyar nyelvű ügyvédek, magyar nyelvű bírók, közalkalmazottak, jegyzők, papok. A szlovén politikusok, döntéshozók rendszerint azzal érvelnek, hogy bár a szlovén állam minden lehetséges jogosítványt biztosít a magyar kisebbségnek, de a magyarok nem szeretik az anyanyelvüket, nem használják sem privát viszonyaikban, sem a hivatalos ügyekben. Nem kérik, hogy használhassák anyanyelvüket

³⁶⁷ Kardos Gábor (2007): Kisebbségek: Konfliktusok és garanciák. Budapest, Gondolat Kiadó, 2007. 95.

sem az iskolában, sem a hivatalban, sem a rendőrségen, sem a bíróságokon. Holott azt látjuk, hogy a szlovén országgyűlés – kétharmados többséggel – egy olyan törvényt fogadott el, mely visszalépésnek tekinthető a Nyelvi Charta korábbi ratifikációjához képest.

Tanulságos felhívni a figyelmet arra, hogy a szlovén állam az alkotmány 5. cikkében garantálja, hogy védelmezi területén az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, védi a két őshonos nemzeti kisebbség jogait.³⁶⁸ A 8. cikk pedig azt mondja ki, hogy a törvények és más jogi normák nem lehetnek ellentétesek a nemzetközi jog általános elveivel és azokkal a nemzetközi szerződésekkel, melyeknek részese Szlovénia. A ratifikált és közzétett nemzetközi szerződéseket közvetlenül kell alkalmazni.³⁶⁹

A törvény módosítása és a Charta szlovéniai ratifikációjának megváltoztatása alapján elvárható volt, hogy e változások megjelenjenek az Európai Tanács Szakértői Bizottságának jelentésében is, ez azonban elmaradt.

A szlovén kormány értesítette az Európai Tanácsot, hogy a Szlovén Köztársaság Nemzetgyűlése 2007. április 26-i ülésén módosította a Nyelvi Charta megerősítéséről szóló törvényt, és a módosított szöveget közzé is tették a Szlovén Hivatalos Közlönyben.³⁷⁰ Észszerű lett volna, ha a Szakértői Bizottság az adott ellenőrzési ciklusról szóló jelentésében értékeli ezt a módosítást, erre azonban nem került sor.

2.3. A Charta-B törvény és a nemzetgyűlési bizottságok

A Nyelvi Charta ratifikálásáról szóló törvényt 2014-ben ismét módosították.³⁷¹ A Charta-B törvényt a szlovén Nemzetgyűlés 2014. június 19-én fogadta el a plenáris ülésén, 009-01/14-3/12 szám alatt. Pahor Borut államelnök 2014. június 27-én, a 003-02-6/2014-12 számú rendeletével intézkedett a törvény kihirdetése iránt, és 2014. június 30-én jelent meg a hivatalos lap 2014/49 számában.³⁷²

³⁶⁸ Szlovén Alkotmány 5. cikk.

³⁶⁹ Szlovén Alkotmány 8. cikk.

³⁷⁰ Szlovén kormány jelentése, „a Szlovénia köztársaság harmadik időszaki jelentése az európai regionális vagy kisebbségi nyelvek végrehajtásáról”, Ljubljana, 2009. március, 21. old.

³⁷¹ <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2014-02-0037?sop=2014-02-0037> – szlovén közlöny – elérhető csak szlovén nyelven

³⁷² „Zakon o spremembi Zakona o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih”, MELRJ-B.

A Charta-B törvény csak két cikket tartalmaz. A 3. cikk arról rendelkezik, hogy a törvény végrehajtása immár nem közvetlenül a külügyminisztérium hatáskörébe tartozik, hanem a kormány kisebbségi állampolgársági irodája hajtja azt végre, közreműködve a külügyminisztériummal „és minden más szervezettel, mely hatáskörrel rendelkezik, melyet a Charta szabályoz”. A 2. cikk a hatályba lépésről rendelkezik, melyre a kihirdetést követő tizenötödik napon kerül sor.

A továbbiakban pedig nézzük, hogy miként érvelt és felügyelte a Szakértői Bizottság a *magyar* kisebbség helyzetét a Charta elfogadása után Szlovéniában. Ami feltűnő az az, hogy sem Szlovénia, sem a Szakértői Bizottság nem hivatkozik a későbbi jelentésekben a Charta-A és Charta-B törvényekre, melyek a Charta alapján vállalt kötelezettségeket tekintve jelentős módosításokat jelentenek.

A fentiek alapján joggal merül fel a kérdés, hogy miként történhetett az, hogy a szlovén törvényhozás bármiféle ellenvetés nélkül el tudta fogadni a Charta-A törvényt, és így – anélkül, hogy a legcsekélyebb belföldi vagy külföldi visszahangot is kiváltotta volna – csorbította a magyar kisebbség nyelvi jogait az oktatás terén.

2.4. A Kisebbségi Szlovén Nemzetgyűlési Bizottság a Charta-törvény módosításáról

Kutatásom során kikértem a Kisebbségi Szlovén Nemzetgyűlési Bizottság jegyzőkönyveit, köztük azt a jegyzőkönyvet, melyet 2006. október 17-én vettek fel a hatodik rendes ülésen. Az ülést a bizottság elnöke vezette, Pozsonc Mária, aki abban az időszakban a nemzetgyűlésben képviselőként is tevékenykedett. Ahogy a jegyzőkönyvből kiderül, ezen az ülésen csak egyetlen napirendi pont szerepelt, mégpedig a Charta módosítása, vagyis a Charta-A törvény elfogadhatósága.

Ugyancsak a jegyzőkönyvből derül ki az is, hogy a Charta-törvény módosítását a Külügyminisztérium nemzetközi jogi osztálya kezdeményezte. Ennek az osztálynak a tagja megjelent a bizottság ülésén, és a következőket adta elő: amikor 2000-ben állították össze az észrevételeket és beszámolót az Európa Tanács Kisebbségi Bizottságának Európai Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának Szakértői Bizottsága (a továbbiakban: Szakértői Bizottság) számára, akkor szembesültek azzal, hogy a Charta ratifikálása során „tévesen választottak” a Charta által felkínált *à la carte* menüből:

„szelektív” választás helyett „kumulatív” választásra került sor³⁷³. Ennek fényében úgy határoztak, hogy újból felkérjük az illetékes minisztériumokat, hogy véleményezzék ismételten a Chartát, akár felülbírálván korábbi álláspontjaikat.

A kisebbségi (*magyar és olasz*) képviselők mindvégig tiltakoztak, úgy vélték, nem kell módosítani az immár elfogadott és ratifikált Chartát, különösen nem a 8. cikknél, vagyis az egyébként is érzékeny kérdésnek számító oktatás esetében. Az olasz képviselő figyelmeztette a jelenlévőket, hogy „revíziós” cselekedetről van itt szó, mely a kormány által elfogadott jogoknak a szintjét csökkenti. A Külügyminisztérium nemzetközi osztályának szakértője figyelmeztette az ülés résztvevőit, hogy a kisebbségi önkormányzatokról szóló törvény³⁷⁴ 15. alapján ki kell kérni a kisebbségek véleményét minden olyan ügyekben, mely érinti jogaikat.

Az elnök asszony a törvénymódosítás elutasítására tett javaslatot, arra hivatkozással, hogy a módosítás olyan kisebbségi jogokat csorbít, melyek védelmére az állam a Charta ratifikálásakor már kötelezettséget vállalt. A bizottság azonban nem tudott párbeszédet folytatni e témában az oktatási miniszter képviselőjével, ezért a bizottsági ülés elnapolásáról döntöttek. Újabb bizottsági ülésre azonban nem került sor.

2.5. A Szlovén Nemzetgyűlés Külügyi Bizottsága a Charta-törvény módosításáról

A külügyi bizottság először a 2006. október 19-i ülésén tűzte napirendre a Charta-A törvénytervezet megtárgyalását, ekkor azonban úgy látták, hogy a szükséges egyeztetések még nem zajlottak le, ezért javasolták, hogy a Nemzetgyűlés vegye le a napirendjéről a Charta-A elfogadását. Ez meg is történt. A külügyi bizottság érdemben a 2007. április 19-i ülésén tárgyalta a Charta módosítását, vagyis a Charta-A törvénytervezetét. Itt szintén szóba került az, hogy hiba volt a Charta ratifikálásakor a „szelektív” helyett a „kumulatív” választást alkalmazni.³⁷⁵

Az olasz kisebbségi képviselő arról értesítette a jelenlévőket, hogy saját hatáskörben megbeszéléseket folytatott az Európa Tanács Szakértői Bizottságánál a

³⁷³ Ez a szelektív – kumulatív probléma egyébiránt fennáll, az eredeti vállalásokra. Ezt azonban csak úgy lehetett volna megszüntetni, hogy mindenhol a legerősebb vállalás marad érvényben. Lásd Magyarország vállalását a 8. cikknél.

³⁷⁴ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94 in 71/17 – ZFO-1C).

³⁷⁵ U.o.

szlovén Charta-törvény módosításáról, és a Szakértői Bizottság egy tagja arról tájékoztatta, hogy maga a Szakértői Bizottság elítéli ezt a szlovén lépést. Az olasz kisebbségi képviselő egyúttal felhívta a jelenlévők figyelmét a Nemzetgyűlés jogalkotási bizottságának véleményére, mely szerint a Charta a 3. cikk alapján nem engedélyezett ilyen eljárás, csakis arra van lehetőség, hogy a részes állam a kötelezettségvállalásainak körét bővítse.

Ezt követően az oktatási minisztérium megbízottja kért szót, és a következő magyarázatot adta a jelenlévőknek: a szlovén kormány a Charta aláírásakor valóban a legnagyobb védettséget (tehát a 8. cikk 1. bekezdés a.I. pontját) választotta a magyar nyelvi oktatás számára, ez azonban a gyakorlati megvalósítást tekintve okoz problémát. Amennyiben ugyanis ez változatlanul maradna, akkor Szlovéniának meg kellene változtatnia az oktatási terveit, mégpedig úgy, hogy a magyar iskolák magyar nyelvűek legyenek, nem pedig kétnyelvűek. Márpedig, ez valójában kárt okozna a kétnyelvű iskoláknak Muravidéken, és ezért kell azt elfogadni, hogy az olasz kisebbség oktatása a legnagyobb védettséget élvezzi, míg a *magyar* kisebbség számára csak a kétnyelvű oktatást garantálják.

Ezt követően hosszas vita bontakozott ki a külügyi bizottságban, végül azonban a jelenlévők egyhangúlag elfogadták a Charta-A törvényt, vagyis a Charta törvény módosítását, és ezzel együtt a magyar kisebbség oktatási jogainak csorbítását.

„Azok a törvények, más előírások és általános okmányok, amelyek kizárólag a nemzeti közösségek alkotmányban meghatározott jogainak érvényesítésére és helyzetére vonatkoznak, a nemzeti közösségek képviselőinek beleegyezése nélkül nem fogadhatók el” – szögezi le a szlovén Alkotmány 64. cikke. A kisebbségi önkormányzatokról szóló törvény 15. cikke pedig kimondja, hogy „az önkormányzati nemzeti közösségek javaslatokat, kezdeményezéseket és véleményeket nyújtanak be minden hatáskörükbe tartozó kérdésben a Nemzetgyűlésnek, a kormánynak és más állami testületeknek”, a második mondat pedig előírja, hogy „amikor az állami testületek a nemzeti közösségek tagjainak státusával kapcsolatos kérdésekben döntenek, először meg kell szerezniük az önkormányzó nemzeti közösségek véleményét”.³⁷⁶

A fentebb leírtak alapján felmerül a kérdés: a magyar nemzetgyűlési képviselő miért nem élt a Charta-A törvény szavazásra bocsátásakor a politikai vétójogával? A kérdésre a választ az olasz és a magyar nemzetgyűlési képviselők sajátos vétójog-

³⁷⁶ Az önkormányzatok nemzeti közösségek törvénye /Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih (Uradni list RS, št. 65/94 in 71/17 – ZFO-1C)

értelmezésében látom. Álláspontjuk szerint a vétójog csak azon jogszabályok vonatkozásában illetik meg őket, melyek kifejezetten a nemzeti közösségekkel foglalkoznak, ám az általános (vagyis minden állampolgári egyaránt vonatkozó) rendelkezéseket tartalmazó törvények esetében a vétójoggal nem élhetnek. Így például „Az olasz és a magyar nemzeti közösségek oktatás területén fennálló különleges jogairól szóló törvény” esetleges módosítása esetén megilleti a nemzeti közösség képviselőjét a vétójog, ám a költségvetési törvény esetében nem.³⁷⁷

Függetlenül a fenti sajátos jogértelmezéstől, a tények azt mutatják, hogy a kisebbségi nemzetgyűlési bizottság nem foglalt állást a Nyelvi Charta módosításáról szóló törvényjavaslat kérdésében, és erre nem is volt lehetősége, hiszen a napolást követően nem tartottak újabb bizottsági ülést a témában. Pozsonc Mária képviselőasszony pedig nem hogy a vétójogával nem élt, hanem még csak nem is szavazott a Charta-A törvény elfogadása ellen. Márpedig, jogilag egyértelmű, hogy mind az alkotmány 64. cikke mind a kisebbségi önkormányzatokról szóló törvény 15. cikke vétójogot ad a nemzetiségi képviselőnek. Továbbá, a vétójog gyakorlása megalapozott lett volna, hiszen a Nemzetgyűlés elnöke – 009-01/00-8/2 EPA 1050-IV szám alatt – 2006. szeptember 20-án felhívást intézett a kisebbségi önkormányzatoknak, így a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösségnek is, hogy 2006. október 16-i határidővel véleményezzék a Charta-A törvényjavaslatot. Az Olasz Tengerparti Önkormányzati Nemzeti Közösség – 2006. október 10-én kelt 62/2006 számú dokumentumban – kifejtette a véleményét, a Roma Államszövetség pedig – 2006. október 17-én, 009-01/00-8/2 szám alatt – tiltakozást nyújtott be a Nemzetgyűléshez. A Muravidéki Magyar Önkormányzat azonban se nem vétózott, se nem tiltakozott, még csak válaszra sem méltatta a Nemzetgyűlés elnöke által tett felhívást.

A magyar kisebbségi önkormányzat tehát bizonyosan hibázott, de a Nemzetgyűlés sem az alkotmányban, illetve a törvényekben foglaltak szerint járt el, ugyanis a magyar kisebbség véleménye nélkül nem lett volna szabad szavazásra bocsátania a Charta-A törvénytervezetet.

Értékelhetjük ezt úgy is, hogy a többség döntött, mind a külügyi bizottságban, mind a Nemzetgyűlésben. Jean Cocteau-t idézve, „Mann darf die Wahrheit nicht mit Mehrheit

³⁷⁷ M. Orehar Ivanc: Komentar Ustave Republike Slovenije, Uredil: Lovro Sturm, Izdala in zalozila, Fakulteta za podiplomske Drzavne in evropske studije, 2002, 625 oldal, 14. pont.

verwecheln”³⁷⁸ - vagyis „nem szabad az igazságot a többséggel zavarba hozni”! Úgy vélem, a többségi politika teljes egészében figyelmen kívül hagyta a magyar kisebbség érdekeit, ám így éppen az Alkotmány 5. cikkében foglaltak szenvedtek sérelmet. Az 5. cikk ugyanis kimondja, hogy a szlovén állam „védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait”. Az Alkotmány nem tesz különbséget a nemzetiségek között, és a törvények is azonos jogokkal ruházzák fel a Szlovéniában élő magyarokat és olaszokat. A Charta-A törvény éppen ezt az elvet törte át, csorbítva ez által a magyar ajkú kisebbség oktatási jogait.

Annak elemzése, hogy ennek az eljárásnak a hátterében milyen mélyebb okok húzódnak meg (kényszerasszimilációs törekvések, esetleg valamiféle visszavágás a történelmi múlt vélt vagy valós sérelmeiért), meghaladná egy jogi dolgozat kereteit. Az viszont elgondolkodtató, hogy a Nemzetgyűlés éppen azokat a törvényeket és alkotmányi előírásokat sértette meg a Charta-A törvénnyel kapcsolatos eljárása során, melyeket maga fogadott el, és melyeket maga tett kötelezővé minden szlovén állampolgár számára. Márpedig, ez egy nagyon önkényes magatartás. „Non exemplis sed legibus est iudicandum” – mondja a latin, vagyis nem példák alapján, hanem törvények szerint kell ítélni.³⁷⁹ Megítélésem szerint ezt a Nemzetgyűlésnek is tiszteletben kell tartania, miként Platón mondását is: „Non ut lubet, sed ut licet, vivimus”, vagyis, „nem, ahogy tetszik, hanem ahogy szabad, úgy kell viselkednünk”.³⁸⁰

A szlovén kormány álláspontja – megítélésem szerint – meglehetősen cinikus, és ezt mi sem mutatja jobban, mint az általa készített országjelentés. Ebben a kormány azzal érvel, hogy éppen a Nyelvi Charta hatalmazza fel a részes államokat arra, hogy bármikor bejelentéssel éljenek a Főtitkár felé, tájékoztatva őt arról, hogy az addig vállalt kötelezettség körét bővítik vagy a már vállalt kötelezettségeket más regionális vagy kisebbségi nyelvekre, illetve más, az ország területének egészén vagy annak részén kevésbé elterjedt hivatalos nyelvekre is alkalmazzák. Ebből pedig – érvelt a szlovén kormány – az is következik, hogy a részes állam egy egyszerű bejelentéssel bármikor

³⁷⁸ Ernst R. Sandvoss (n.é.): Die Wahrheit wird euch frei machen, Sokrates und Jesus, dtv, 73.

³⁷⁹ Ernst Lautenbach (2002): Latein-Deutsch: Zitate-Lexikon: Quellennachweise. LIT Verlag, Münster, 2002. 554.

³⁸⁰ Lautenbach 2002, 420.

közölheti azt is az Európa Tanács főtítkárával, hogy a vállalt kötelezettségei körét módosítja vagy szűkíti.³⁸¹

Megítélésem szerint ez nagyon érdekes és egyedi álláspont, különösen annak fényében, hogy maga az olasz képviselő figyelmeztette a szlovén nemzetgyűlésben a jelenlévőket, hogy ilyen jogi lépést a Nyelvi Charta egyetlen bekezdése sem enged meg, ennek pedig az a magyarázata, hogy Szlovénia nem „több jogra” nyújtotta be elkötelezettségét, hanem kevesebbre, mint amit a magyar kisebbség számára már korábban vállalt az oktatásban.

A Szakértői Bizottság számára láthatóan mindez nem jelentett problémát, és minden további nélkül tudomásul vette, hogy Szlovénia a Nyelvi Charta ratifikálásáról szóló törvényt módosította, és hogy erről megfelelőképpen értesítette az Európai Tanácsot.³⁸²

3. Kisebbségek nyelvi jogai a szlovén Alkotmányban

A Szlovén Köztársaság a függetlenség elnyerése után, 1991 decemberében fogadta el alkotmányát. A 3. szakasz kimondja, hogy Szlovénia „valamennyi állampolgárának állama, amely a szlovén nép tartós és elidegeníthetetlen önrendelkezési jogán alapul”. Az 5. cikk deklarálja az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelmét, „védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait” („madžarska narodna skupnost” – „madžarska avtohtona skupnost”).³⁸³ Hivatalos nyelv mindenekelőtt a szlovén. A 11. cikk azonban leszögezi, hogy „azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.³⁸⁴

Vagyis, a nemzetiségi jogok, ideértve a nemzeti közösségek nyelvhasználati jogát is, ahhoz a területhez kötődnek, melyen az adott nemzeti közösség él. Az önkormányzatok létrehozásáról és területük meghatározásáról szóló törvény (Zakon o ustanovitvi občin ter o

³⁸¹ Szlovén kormány jelentése, „a Szlovénia köztársaság harmadik időszaki jelentése az európai regionális vagy kisebbségi nyelvek végrehajtásáról”, Ljubljana, 2009. március, 46 oldal, III- rész, 2. pont.

³⁸² A Szakértői Bizottság jelentése a Chartáról, és ennek alapján az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásai a Charta Szlovéniában történő alkalmazásáról, kelt: Strasbourg, 2010. Május 26, 1- része, 1.3.bekezdés, 9. pont. – lefordította - Koren

³⁸³ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 5. cikk. In: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban. Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 979–997. 985.

³⁸⁴ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 11. cikk.

določitvi njihovih območij, a továbbiakban: ZUODNO) értelmében az etnikailag vegyes területek azok, amelyeket Lendava, Hodoš–Šalovci, Moravske Toplice, Koper, Izola és Piran önkormányzatok alapszabályai ilyenként határoznak meg.³⁸⁵ A vegyes nemzetiségű területek esetében nincsen semmiféle előírás a lakosságszámra vonatkozóan. Ezen területek esetében az Alkotmány előírásain túlmenően az önkormányzati alapszabályok, statútumok az irányadók, ezért „a kisebbségi és nyelvi jogok formális biztosítása szempontjából autonóm területről beszélhetünk”.³⁸⁶ Klasszikus kisebbségi autonómiáról azonban szó sincs, a nemzeti közösségek tanácsai ugyanis minden döntésüket kötelesek előzetesen egyeztetni a területileg illetékes önkormányzati tanáccsal vagy az állami szervvel.³⁸⁷

Az Alkotmány 14. cikke értelmében „a törvény előtt mindenki egyenlő”, az „egyenlő emberi jogok és alapvető szabadságjogok” mindenki számára biztosítottak, függetlenül a „személyi körülményektől”, így – egyebek mellett – a nemzetiségtől, a nyelvtől.³⁸⁸

Az Alkotmány külön cikkben rögzíti a „nemzeti közösséghez tartozás kifejezésének” jogát, és külön cikkben szól a „saját nyelv és írásmód használatához való jogról”.³⁸⁹ Ennek megfelelően a 61. cikk szerint mindenkit megillet a jog ahhoz, hogy „szabadon kinyilvánítsa saját nemzetéhez vagy nemzeti közösségéhez való tartozását, ápolja és kifejezze saját kultúráját, valamint használja saját nyelvét és írásmódját”.³⁹⁰ A 62. cikk alapján pedig „mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogai gyakorlásánál és kötelességei teljesítésénél az állami és közszolgálatot végző más szervek eljárásaiban, törvényben meghatározott módon, saját nyelvét és írásmódját használja”.³⁹¹ A 63. cikk

³⁸⁵ Zakon o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij (ZUODNO, Törvény az önkormányzatok létrehozásáról és területük meghatározásáról) (Uradni list RS, št. 108/06 – uradno prečiščeno besedilo, 9/11 in 31/18), 5-dik cikk, nem elérhető hivatalos magyar nyelven, nincsen magyar nyelven megjelentetve a szlovén közlönyben, de egyéb törvények sem, melyek meghatározzák az itt élő magyarok jogi helyzetét! Csak az Szlovén alkotmány elérhető magyar hivatalos nyelven is a honlapon.

³⁸⁶ Göncz 2012, 105.

³⁸⁷ Göncz 2012, 106.

³⁸⁸ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 14. cikk.

³⁸⁹ Koren Stefan (2017): Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján. 2017.09.26. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/946>

³⁹⁰ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 61. cikk; A 61. cikk a magyarországi fordítás szerint így hangzik: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy szabadon kinyilvánítsa saját nemzetéhez vagy közösségéhez való hovatartozását, ápolja és kifejezze saját kultúráját, használja saját nyelvét és írását.” A Szlovén Köztársaság Alkotmánya. In: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban. Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 979–997. 985.

³⁹¹ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 62. cikk; A 62. cikk a magyarországi fordítás szerint: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogai és kötelezettségei megvalósításánál az állami és más közszolgáltatást végző szerv előtt saját nyelvét és írását használja a törvényben megállapított módon.” In: Nemzeti alkotmányok... 2016, 985.

alkotmányellenesnek nyilvánít mindenféle – így nemzeti, faji, vallási alapon nyugvó – „gyűlöletre és türelmetlenségre” uszítást.³⁹² A 64. cikk a nemzetiségi jogok széles katalógusát határozza meg. A nemzeti közösséghez tartozó – tehát az olasz és a magyar személyek korlátozásoktól mentesen használhatják nemzeti szimbólumaikat, szervezeteket hozhatnak létre identitásuk megőrzése érdekében. Joguk van az anyanyelvükön való oktatáshoz, azt pedig külön törvény határozza meg, hogy a kétnyelvű területeken kötelező a kéttannyelvű oktatás.³⁹³

Ezen a ponton szükséges hangsúlyoznunk, hogy Szlovéniában három típusát különböztetik el a nemzeti közösségeknek. Az első típus a muravidéki magyarok és a tenger melléki olasz közösségek jelentik, melyek a szakirodalomban bevett „őshonos nemzeti kisebbségek” kategóriájába sorolandók.³⁹⁴ Csak erre a két nemzeti közösségre vonatkozik teljes egészében az Alkotmány 11. és 64. cikkeiben részletezett különjogokat biztosító kisebbségvédelmi modell. Esetükben tehát a pozitív diszkrimináció elve érvényesül, megilletik őket – egyebek mellett – az anyanyelv használatára és védelmére, illetve a kétnyelvű hivatali ügyintézésre vonatkozó jogok. A nemzeti kisebbségek második típusát a jogalkotó az „etnikai csoport” elnevezéssel jelöli, és a roma közösség tartozik

³⁹² A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 63. cikk; A 63. cikk a magyarországi fordítás szerint: „(1) Alkotmányellenes bármilyen nemzeti, faji, vallási vagy más elven alapuló jogegyenlőtlenség, valamint a nemzeti, faji, vallási vagy más gyűlölet és türelmetlenség szítása. (2) Alkotmányellenes az erőszakra vagy a háborúra való bármilyen uszítás.” In: Nemzeti alkotmányok... 2016, 985.

³⁹³ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 64. cikk. A 64. cikk a magyarországi fordítás szerint: „(1) Az Alkotmány az őshonos olasz és magyar nemzeti közösségnek és ezek tagjainak biztosítja a jogot nemzeti jelképeik szabad használatára és arra, hogy saját nemzeti azonosságuk megőrzése céljából szervezeteket alapítsanak, fejlesszék gazdasági, kulturális és tudományos-kutatói, valamint a nyilvános tájékoztatás és könyvkiadás terén kifejtett tevékenységüket. Törvénnyel összhangban e nemzeti közösségeknek és tagjaiknak joguk van saját nyelvükön való nevelésre és oktatásra, valamint a nyelv és oktatás kialakítására és fejlesztésére. Törvény állapítja meg azokat a területeket, amelyeken a kétnyelvű oktatás kötelező. Az Alkotmány a nemzeti közösségeknek és tagjaiknak biztosítja a jogot az anyanemzeteikkel és ezek országaival való kapcsolatok ápolására. Az állam anyagilag és erkölcsileg támogatja e jogok megvalósítását. (2) Azokon a területeken, ahol e közösségek élnek, érdekvédelmük biztosítására önkormányzati közösségeket alapíthatnak. Javaslatukra az állam e nemzeti önkormányzati közösségeket felhatalmazhatja az állam hatáskörébe tartozó bizonyos feladatok ellátására, valamint biztosítja az ezek megvalósításához szükséges eszközöket. (3) E két közösségnek közvetlen képviselője van a Nemzetgyűlésben. (4) Törvény szabályozza az olasz és a magyar nemzeti közösség helyzetét és jogai megvalósításának módját azokon a területeken, amelyeken élnek, a helyi önkormányzati közösségek köteleseit e jogok megvalósításánál és azokat a jogokat, amelyeket a nemzeti közösségek tagjai ezeken a területeken kívül érvényesíthetnek. Mindkét nemzeti közösségnek és tagjainak jogai e közösségek létszámára való tekintet nélkül biztosítottak. (5) Azok a törvények, más jogszabályok és általános aktusok, amelyek csak a nemzeti közösségek Alkotmányban megállapított jogaira és helyzetére vonatkoznak, a nemzeti közösségek képviselőinek beleegyezése nélkül nem fogadhatók el.” In: Nemzeti alkotmányok... 2016, 985.

³⁹⁴ Koren 2017, i.m.

ebbe a kategóriába. A nyelvhasználati jogok megilletik az etnikai csoportot is, bár a védelem szintje alacsonyabb, mint az őshonos nemzeti kisebbségek esetében.³⁹⁵

Szlovénia 1998. március 25-én, a Keretegyezmény ratifikálásakor külön nyilatkozatot terjesztett elő, melyben kijelentette, hogy nemzeti kisebbségnek (nemzeti közösségnek) a magyart és az olaszt tekinti. Erre azért volt szükség, mert a Keretegyezmény a részes államok döntési jogkörébe utalta a nemzeti kisebbség fogalmának definiálását. A deklaráció ugyanakkor azt is rögzítette, hogy a Keretegyezmény rendelkezéseit alkalmazzák a Szlovén Köztársaság területén élő roma közösségre is.³⁹⁶

A nemzeti kisebbségek harmadik típusába az úgynevezett migrációs nemzetiségi csoportokat sorolják, és az egykori délszláv állam területén élt egyéb nemzetiségi csoportok tartoznak ide. Ezek a – jobbára alkalmi jellegű – közösségek nem köthetők egy adott földrajzi területhez, az anyanyelvhez és saját kultúrához való jog csak korlátozott körben illeti meg őket.³⁹⁷

A magyar (és az olasz) kisebbségek alkotmányos jogait döntően a lakókörnyezetükben, települési önkormányzati keretek között gyakorolhatják. Létezik azonban két kivétel, e két jogosítvány országos hatáskörű, nemcsak területi alapon gyakorolható. Az egyik ilyen jogosultság a nemzetiségi parlamenti képviselő megválasztásának joga, ezzel a joggal minden olasz, illetve magyar ajkú állampolgár élhet, feltéve, hogy az általános szabályok szerint rendelkezik választójoggal. A másik ilyen jog az oktatási jog, alanyai a nemzeti közösség tagjai közé tartozó középiskolások, akik e jogukkal élve az ország valamennyi középiskolájában tanulhatják anyanyelvüket. Ennek feltétele az, hogy a kiválasztott tanintézményben az ilyen igénnyel jelentkezők elérjenek egy, az oktatási törvényben rögzített minimális létszámot.³⁹⁸

A parlamenti képviselet tekintetében az Alkotmány 80. cikkelye az irányadó, mely szerint „az országgyűlésbe minden alkalomkor az olasz és a magyar közösség egy-egy képviselője választandó”.³⁹⁹ A nemzetiségi parlamenti küldöttekre az érintett nemzetiség regisztrált tagjai adhatják le voksukat. A választás közvetlen és demokratikus. Ennek a képviseleti rendszernek a lényege a pozitív diszkrimináció, és nem elhanyagolandó a jelentősége,

³⁹⁵ Koren 2017, i.m.

³⁹⁶ Kolláth 2003, 190-191.

³⁹⁷ Göncz 2012, 106.; Az Alkotmány 65. cikke a magyarországi fordítás szerint: „A Szlovéniában élő roma közösség helyzetét és jogait törvény szabályozza.” In. Nemzeti alkotmányok... 2016, 985.

³⁹⁸ Györi Szabó 2006, 347.

³⁹⁹ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 80. cikk

ugyanis a parlament eleve csekély létszámú (kilencven) képviselő van, vagyis előfordulhat olyan helyzet, hogy egy fontos kérdésben a döntés a nemzetiségi képviselő szavazatán múlik.⁴⁰⁰ A törvény szerint a nemzetiségi képviselő használhatja a törvényhozási munka során az anyanyelvét, az már más kérdés, hogy a gyakorlat mást mutat: rendszerint szlovén nyelven szólnak fel a magyar és az olasz képviselők a parlamentben.⁴⁰¹ Az Alkotmány 64. cikkének ötödik bekezdése biztosítja a vétójogot az őshonos kisebbségek számára, akik országos és helyi szinten is élhetnek ezzel a joggal. Az Alkotmány szövege szerint „azok a törvények, más előírások és általános okmányok, amelyek kizárólag a nemzeti közösségek alkotmányban meghatározott jogainak érvényesítésére és helyzetére vonatkoznak, a nemzeti közösségek képviselőinek beleegyezése nélkül nem fogadhatók el”.⁴⁰²

⁴⁰⁰ Koren 2017, i.m.

⁴⁰¹ Győri Szabó 2006, 347.

⁴⁰² A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 64. cikk; Koren 2017, i.m.

V. A magyar nemzeti közösséget megillető jogok

Szlovénia a függetlenség elnyerését követően, 1991. december 23-án fogadta el alkotmányát. Ebben a fejezetben előbb az alkotmányban rögzített, nemzetiségeket megillető alapvető jogokat elemzem, kitérek az érdekvédelmi szervezetek létrehozásához való jogra, az anyanyelven való tájékozódáshoz való jogra, majd azt vizsgálom meg, hogy az oktatási törvény milyen jogokat biztosít. Végül, egy szimbolikus jelentőségű jogról, a nemzetiségi zászló kifüggesztésére vonatkozó jogról ejtek szót.

1. A nemzetiségek alkotmányos alapjai

Az Alkotmány 5. cikkében deklarálja az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelmét, „védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait”.⁴⁰³ Hivatalos nyelv a szlovén. A 11. cikk ugyanakkor kimondja, hogy „azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.⁴⁰⁴ A 14. cikk értelmében „a törvény előtt mindenki egyenlő”, az „egyenlő emberi jogok és alapvető szabadságjogok” mindenki számára biztosítottak, függetlenül a „személyi körülményektől”, így – egyebek mellett – a nemzetiségtől, a nyelvtől.⁴⁰⁵

Az Alkotmány külön cikkben rögzíti a „nemzeti hovatartozás kifejezésének” jogát, és külön cikkben szól a „saját nyelv és írásmód használatához való jogról”. Ennek megfelelően a 61. cikk szerint mindenkit megillet a jog ahhoz, hogy „szabadon kinyilvánítsa saját nemzetéhez vagy nemzeti közösségéhez való tartozását, ápolja és kifejezze saját kultúráját, valamint használja saját nyelvét és írásmódját”.⁴⁰⁶ A 62. cikk alapján pedig „mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogai gyakorlásánál és kötelességei teljesítésénél az állami és közszolgálatot végző más szervek eljárásaiban, törvényben meghatározott módon, saját nyelvét és írásmódját használja”.⁴⁰⁷ A 63. cikk

⁴⁰³ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 5. cikk.

⁴⁰⁴ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 11. cikk.

⁴⁰⁵ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 14. cikk.

⁴⁰⁶ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 61. cikk.

⁴⁰⁷ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 62. cikk.

alkotmányellenesnek nyilvánít mindenféle – így nemzeti, faji, vallási alapon nyugvó – „gyűlöletre és türelmetlenségre” uszítást.⁴⁰⁸ A 64. cikkben a nemzetiségi jogok katalógusa található. Így az őshonos kisebbséghez tartozók korlátozásoktól mentesen használhatják nemzeti szimbólumaikat, kultúrájuk, identitásuk megőrzésére, hagyományaik ápolására szervezeteket hozhatnak létre. Garantált az anyanyelven való oktatás joga, törvényben meghatározott területeken pedig kötelező a kéttannyelvű oktatás.⁴⁰⁹ Szükséges kiemelni, hogy a szlovén szabályozás különbözik minden más olyan állam szabályozásától, ahol magyar ajkú kisebbség él: Szlovéniában ugyanis a kisebbségi jogok gyakorlását nem kötik a nemzetiségi lakosság számhoz vagy a nemzetiségi lakosság arányához, hanem azokat minden nemzetiségileg vegyesen lakott területen biztosítják.⁴¹⁰ Az már más kérdés, hogy jogszabály állapítja meg, mely területek minősülnek nemzetiségileg vegyesen lakott területeknek (ez a jogszabály egyébként csak hivatalos szlovén nyelven érhet el, hivatalos magyar nyelven nem). Az e területeken kívül élő magyarok miatt *de facto* szintén vegyes lakosságúak azok a területek is, ahol e magyarok élnek, ám jogaik nem azonosak a jogszabályban vegyes lakosságúnak minősített területeken élő magyarok jogaival.

Árnyalja a képet a következő eset is. A községek és területeinek megalapításairól szóló törvény (ZUODNO)⁴¹¹ megalkotásakor a ma már önálló Dobronak község Lendvához tartozott, így Dobronak nem került bele a kétnyelvű területeket felsoroló 5. cikkbe. A változást a későbbiekben sem vezették át, így e törvény szerint a következő települések minősülnek kétnyelvűnek: Lendva, Hodos–Šalovci, Moravske Toplice, Koper, Izola és Piran. A felsorolás egyébiránt helytelenül tartalmazza a Hodos–Šalovci községnevet is, ilyen település ugyanis nincsen, hiszen Hodos és Šalovci is önálló községek. Vagyis, ha szigorúan értelmezzük a ZUODNO törvény 5. cikkét, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy sem Dobronak, sem Hodos, sem pedig Šalovci minősül kétnyelvű területnek. Hiába helytelen azonban ez az értelmezés, a Szlovén Bankok Szövetsége mégis ezt tekinti irányadónak. Az univerzális fizetési csekk (UPN, a köznyelvben „položnica”) csak szlovén nyelven kerül forgalomba Dobronak községben, mégpedig azért – szól a fizetési csekk kibocsátásáért felelős Szlovén Bankok Szövetsége muraszombati kirendeltségének indokolása – mert a ZUODNO törvény értelmében

⁴⁰⁸ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 63. cikk.

⁴⁰⁹ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 64. cikk.

⁴¹⁰ Koren 2017, i.m.

⁴¹¹ Zakon o ustanovitvi občin ter o določitvi njihovih območij – ZUODNO - (Törvény az önkormányzatok létrehozásáról és területük meghatározásáról).

Dobronak nem minősül kétnyelvű területnek. A ZUODNO esetében nyilvánvaló törvényhozási hibáról van szó⁴¹², hiszen Dobronak kétnyelvű státuszát több más törvény

⁴¹² A Szlovén belügyminiszter felelete dr. Göncz László (volt) magyar képviselőnek a Szlovén parlamentben - írásbeli képviselői indítványára: „A 2014.2.19-én kelt, 020-07/14-95/1 számú írással kapcsolatban, amelyben közvetítették Göncz László képviselő írásbeli képviselői indítványát, küldjük a feleletet. A belügyminiszter az írásbeli képviselői indítvánnyal kapcsolatban a következőt feleli, illetve közli: „A községek megalapításáról és területeik meghatározásáról szóló törvénnyel (SzK Hiv. L., 60/1994 sz.) 1994-ben 147 község alakult meg. A törvény 5.§-sa meghatározta, hogy a nemzetiségileg vegyesen lakott területek azok, amelyeket Lendva, Murska Sobota, Koper, Izola és Piran községek akkori statútumai határoztak meg („A nemzetiségileg vegyesen lakott területek ezen törvény szerint azok a területek, amelyeket mint ilyeneket Lendva, Murska Sobota, Koper, Izola és Piran községek jelenlegi statútumai határoznak meg.” A törvény meghatározta azt is, hogy a nemzetiségi közösségek tagjai hány képviselőt választanak ki a külön választójog alapján. A törvény így nem név szerint határozta meg a nemzetiségileg vegyesen lakott községeket, hanem a községek statútumaihoz kötődött. A községek megalapításáról és területeik meghatározásáról szóló törvény módosításáról és kiegészítéséről szóló törvénnyel (ZUODNO-B) (SzK Hiv. L., 56/1998 sz.) megalakultak a községek a Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területein is. A törvény 4.§-sa meghatározta, hogy az 5.§-ban lévő „Murska Sobota” szöveg helyettesítve van „Hodos-Šalovci, Moravske Toplice” szöveggel, éspedig azért, mivel 1994-ben még két nemzetiségileg vegyesen lakott község Hodos-Šalovci, Moravske Toplice alakult meg. Az 5.§-ban lévő „Murska Sobota” szöveg helyettesítve van „Hodos-Šalovci, Moravske Toplice” szöveggel. 2006-ban a SzK Országgyűlése elfogadta A községek megalapításáról és területeik meghatározásáról szóló törvény (ZUODNO-UPB1) (SzK Hiv. L., 1086/2006 sz.) szövegének hivatalos tisztázata. A törvény 5.§-sa meghatározta, hogy „a nemzetiségileg vegyesen lakott területek azok, amelyeket mint ilyeneket Lendva, Hodos-Šalovci, Moravske Toplice, Koper, Izola és Piran községek jelenlegi statútumai határoznak meg”. A cikkely nomoteknikus módon összefoglalta mindkét említett törvényt, minélfogva nem volt figyelembe véve a törvény tartalma, hogy 1998-ban a Muravidéken a nemzetiségileg vegyesen lakott területen több nemzetiségileg vegyesen lakott község volt megalapítva, éspedig: Dobronak, Hodos és Šalovci. A muravidéki községek statútumai a nemzetiségileg vegyesen lakott területeket így határozzák meg:

- Hodos (az 1. cikkely első bekezdése: „Hodos község öngazgatási önkormányzat, amely a törvény alapján alakult meg a következő nemzetiségileg vegyesen lakott területeken, ahol a magyar nemzeti közösség tagjai élnek: Hodos/Hodoš, Kapornak/Krplivnik.”)

- Šalovci (2. cikkely: „A község területének része, ahol a magyar nemzetiségi közösség tagjai élnek nemzetiségileg vegyesen lakott terület. A nemzetiségileg vegyesen lakott terület Domonkosfa/Domanjševci települést öleli fel.”)

- Moravske Toplice (az 1. cikkely második bekezdése: „Csekefa/Čikečka vas, Szentlászló/Motvarjevci, Kisfalu/Pordašinci, Pártosfalva/Prosenjakovci és Szerdahely/Središče településeken a magyar nemzetiségi közösség tagjai élnek.”)

- Dobronak (2. cikkely: „A község területének része, ahol a magyar nemzetiségi közösség tagjai élnek nemzetiségileg vegyesen lakott terület. A nemzetiségileg vegyesen lakott terület Dobronak/Dobrovnik és Zsitkóc/Zitkovci településeket öleli fel.”)

- Lendva (1. cikkely első bekezdése: Lendva község öngazgatási önkormányzat, amely a törvény alapján alakult meg a következő települések területén: Bánuta/Banuta, Benica, Csente/Čentiba, Hosszúfalu/Dolga vas, Hosszúfaluhegy/Dolgovaške gorice, Völgyifalu/Dolina pri Lendavi, Alsólakos/Dolnji Lakoš, Gyertyános/Gaberje, Göntérháza/Genterovci, Felsőlakos/Gornji Lakoš, Hotiza, Kámaháza/Kamovci, Kapca/Kapca, Kót/Kot, Lendva/Lendava, Lendvahegy/Lendavske gorice, Hidvég/Mostje, Petesháza/Petišovci, Pince/Pince, Pince major/Pince Marof, Radamos/Radmožanci, Hármasmalom/Trimlini, Brezovec del. A község nemzetiségileg vegyesen lakott területe, ahol a magyar nemzetiségi közösség tagjai élnek, a fent említett településeket öleli fel, Benica, Hotiza és Brezovec del. kivételével.”) A fent elmondottak alapján megállapítjuk, hogy az 1994-es és 1998-as törvények 5. §-nak dikciója helyes, a hiba pedig 2006-ban A községek megalapításáról és területeik meghatározásáról szóló törvényben (ZUODNO-UPB1) (SzK Hiv. L., 1086/2006 sz.) történt. Megállapítjuk, hogy a hivatalos tisztázat szövegének elkészítésekor nem volt figyelembe véve az 1998-as törvény módosításainak tartalma, aláhúztuk a községek jelenlegi statútumai szövegrészt is, amely a hivatalos tisztázat szövegében hibás.

Az ügyről értesítjük a SzK Országgyűlésének államtitkárnőjét és indítványozni fogjuk, hogy A községek megalapításáról és területeik meghatározásáról szóló törvényt (ZUODNO-UPB1) egyeztessék a tényleges állapottal”.

(így például a Dobronak községgé nyilvánításáról rendelkező törvény) egyértelműen leszögezi, a Szlovén Bankok Szövetsége azonban hajthatatlan, és nem hajlandó Dobronak területén kétnyelvű fizetési csekket forgalomba hozni. Igaz, a ZUODNO törvény kijavítására sem került mindezidáig sor.⁴¹³

A parlamenti képviselőről az Alkotmány 80. cikke rendelkezik, eszerint „az országgyűlésbe minden alkalomkor az olasz és a magyar közösség egy-egy képviselője választandó”.⁴¹⁴ A nemzetiség regisztrált tagjai adhatják le voksukat a nemzetiségi parlamenti küldöttekre. A pozitív diszkrimináció határozza tehát meg a képviseleti rendszert, és igen nagy a jelentősége, hiszen a kilencven fős törvényhozásban akár a nemzetiségi képviselő szavazata is jelentheti a mérleg nyelvét. A nemzetiségi képviselő főszabály szerint használhatja a parlamentben az anyanyelvét, jellemzőn azonban szlovén nyelven szólalnak fel, inkább a nemzetiségi ügyek bizottságában számít a kisebbségi nyelv munkanyelvnek. A magyarok parlamenti képviselét 1990-től öt cikluson át Pozsonc Mária látta el.⁴¹⁵ A 2008-ban kezdődő parlamenti ciklusban Göncz Lászlót választották a magyar közösség parlamenti képviselőjévé.⁴¹⁶ E sorok írása idején (2020 márciusa) pedig Horváth Ferenc a muravidéki magyarok országgyűlési képviselője.⁴¹⁷

Visszatérve az Alkotmányhoz, ki kell emelnünk, hogy a 64. cikk ötödik bekezdése nagyon fontos rendelkezést tartalmaz, ez alapján illeti meg a vétőjog az őshonos kisebbségeket, mind országos, mind helyi szinten. Eszerint „azok a törvények, más előírások és általános okmányok, amelyek kizárólag a nemzeti közösségek alkotmányban meghatározott jogainak érvényesítésére és helyzetére vonatkoznak, a nemzeti közösségek képviselőinek beleegyezése nélkül nem fogadhatók el”.⁴¹⁸

2. Érdekvédelmi szervezetek létrehozásához való jog

⁴¹³ Görög Dóra: A magyar mint kisebbségi nyelv használatához való jog negligálása, mint a bírósági iratok szabályos kézbesítésének gátja, és mint az eljárás indokolatlan elhúzódásának oka. Pázmány Press, Budapest, 2014. 4. <http://bit.ly/36yKlhv>

⁴¹⁴ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 80. cikk

⁴¹⁵ Győri Szabó 2006, 347.

⁴¹⁶ Váltás a Muravidéken – Göncz László az új képviselő, Zala.hu, 2008.09.22.

https://www.zala.hu/?option=com_content&task=view&id=1888&Itemid=33&el_mcal_month=6&el_mcal_year=2010

⁴¹⁷ Micheli Tünde (2018): Horváth Ferenc lett a szlovéniai magyarok országgyűlési képviselője. 2018.06.08. <http://kepesujsg.com/horvath-ferenc-lett-a-szloveniai-magyarok-orszaggyulesi-kepviseloje/>

⁴¹⁸ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 64. cikk

Már az 1974. évi Szlovén Alkotmány biztosította a nemzetiségek számára azt a jogot, hogy saját érdekvédelmi szervezeteket hozzanak létre (Általános rendelkezések, 64. cikk 2. bekezdés). Ez alapján jöttek létre a nemzeti közösségi önkormányzatok (vagyis a korábbi magyarországi terminológiai szerinti kisebbségi, 2012 óta nemzetiségi önkormányzatok).⁴¹⁹ Öt községi magyar önkormányzat (Hodos/Hodoš, Šalovci, Dobronak/Dobrovnik, Lendva/Lendava és Moravske Toplice) alapította meg így a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség, vagyis az MMÖNK Tanácsát. Az MMÖNK irányítása alatt jött létre a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetet (MNMI), melynek fő küldetése a magyar kulturális hagyományok ápolása, a nemzeti identitás, a magyar nyelv megőrzése. A MMÖNK Tanácsa rendszeresen ír ki pályázatokat, ezzel is segítve célja elérését. A MMÖNK keretében működik a Magyar Tájékoztatási Intézet, ez felel az egyetlen szlovéniai magyar nyelvű lap, a heti rendszerességű Népújság megjelenéséért. A kisebbségi önkormányzatok további fontos feladatokkal is bírnak, így társalapítói azoknak a közintézményeknek, melyek az illetékességi területükön működnek. Mindezek mellett részt vesznek a jogalkotási folyamatban, ugyanis véleményezik a jogszabály-tervezeteket. Példaként megemlítenő a rendőrségi törvény, mely esetében a rendőrök nyelvtudását érintő követelmények meghatározásában nyújtott segítséget az MMÖNK.⁴²⁰

3. Az anyanyelven való tájékozódáshoz való jog

A médiáról, a rádióról és a televízióról szóló törvény⁴²¹ (Zakon o medijih, Zakon o Radioteleviziji Slovenija) rögzíti, hogy a nemzetiségi közösségek számára biztosítani kell annak lehetőségét, hogy saját magukról, a saját ügyeikről, környezetükről anyanyelvükön tájékozódhassanak, továbbá, hogy a nemzetiségi témák szlovén nyelven is jelen legyenek

⁴¹⁹ Magyarországon 2011 óta nem kisebbségi, hanem nemzetiségi önkormányzatok működnek, az új, a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. tv. értelmében. Ez a terminológiai változás valójában visszatérés az 1868. évi XLIV. törvénycikk terminológiájához. Magyarországon tehát a kisebbség szó a nemzetközi jog miatt terjedt el, a belső jog eredetileg nem ezt használta és 2011-ben a belső jog visszatért az eredeti szóhasználathoz.

⁴²⁰ Varga Péter (2013): Szlovénia: területi elhelyezkedés, demográfiai helyzet. Kisebbségi jogok. Magyar érdekképviselő. In: Kántor Zoltán (szerk.) (2013): Nemzetpolitikai alapismeretek. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó Zrt. Budapest. 111-113. 113.

⁴²¹ A médiáról, a rádióról és a televízióról szóló törvény: Zakon o medijih, Zakon o Radioteleviziji Slovenija.

az országos médiában. A törvény külön is kiemeli azt, hogy a nemzetiségeknek joguk van ahhoz, hogy az anyaországukból érkező hírek elérhetők legyenek számukra.⁴²²

A már említett muravidéki hetilap, a Népújság 1956-ban jelent meg először, mára már online is elérhető. A Muravidéki Magyar Rádió (MMR) 2008. január 1-jén kezdte el adásait sugározni, reggel 5:45 órától éjfélig folyamatos a magyar nyelvű műsor. A Lendvai Tévéstúdió szlovén nyelvű, de hetente négy alkalommal jelentkezik egy-egy félórás magyar nyelvű adással. Megemlítendő a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretében működő Bánffy Központ, mely üzemelteti a Bánffy Könyvesboltot. Ez a könyvesbolt rendkívül fontos szerepet tölt be a magyar nyelvű irodalmi életben, ugyanis megjelenési lehetőséget biztosít a szlovéniai és a magyarországi szerzőknek egyaránt.⁴²³ A magyar nyelvű, a magyarság kérdéseivel foglalkozó Muratáj tudományos folyóirat, 1988 óta folyamatosan megjelenik. A Lindua című folyóirat inkább multikulturális jellegű, 2007-ben jelent meg először.⁴²⁴

4. A magyar zászló nyilvános elhelyezése

A nemzeti zászló a nemzet tagjai számára az identitás egyik fontos kifejező eszköze, és ez fokozottan igaz az anyaország határain kívül élők esetében. A szlovéniai magyarság számára a magyar zászló a magyarsághoz való tartozásukat testesíti meg.

A nemzeti közösségek zászlóiról szóló törvény értelmében (Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi, kihirdetve: Uradni list RS, št. 67/94)⁴²⁵ ki kell függeszteni a magyar, illetve az olasz lobogót minden olyan kormányzati épületen és közigazgatási hivatali épületen, ahol az országzászló és az európai uniós zászló ki van helyezve (13. cikk).

Ki kell függeszteni a magyar, illetve az olasz zászlót a Szlovén Köztársaság hivatalos ünnepein is, mégpedig az állami szervek épületein, azokon az épületeken, melyekben a helyi közösségek testületeinek hivatalos helyiségei találhatóak, valamint egyéb középületeken, lakóházakon és más megfelelő helyeken. A Szlovén Köztársaság hivatalos ünnepei a következők: február 8., a Prešeren-nap, mely egy szlovén kulturális ünnep;

⁴²² Az SZK Hivatalos Lapja, 18/94, 35/2001

⁴²³ Gasparics 2014, 22-23.

⁴²⁴ Gasparics 2014, 23.

⁴²⁵ Törvény a Szlovén Köztársaság címeréről, zászlójáról és himnuszáról, valamint a szlovén nemzeti zászlóról (a Szlovén Köztársaság Hivatalos Közlönyének száma, 67/94)

április 27. a megszállókkal szembeni ellenállás napja; május 1. a munka ünnepe; június 25. a nemzeti nap; december 26. a függetlenség napja. A zászló az ünnepek alatt megjelenik a Köztársaság elnökének, a Nemzetgyűlés (Državni zbor) elnökének vagy a Nemzeti Tanács elnökének tiszteletére olyan alkalmak idején, amikor az illető személy hivatalos célból külföldre utazik, és fogadására, amikor visszatér az országba; idegen ország vezetőjének, nemzetközi szervezet meghatalmazott képviselőjének a hivatalos érkezésekor vagy a Szlovén Köztársaságból távoztakor; a nemzeti gyász napján, melyet esetileg jelöl ki a Szlovén Köztársaság kormánya, ilyenkor a zászlót fél árbócra eresztik.

A mondott törvény 13. cikk előző bekezdésének 1., 4. és 5. pontjában említett eseteken túlmenően is megjelenhet a szlovén mellett a magyar, illetve az olasz zászló: azon területeken, ahol az olasz és a magyar nemzeti közösségek élnek, a nemzeti közösség zászlóját is el kell helyezni az épületeken.

A magyar, illetve nemzeti zászlót ki lehet függeszteni (14. cikk) nemzetközi találkozók, sport-, kulturális és egyéb versenyeken, humanitárius, katonai és egyéb rendezvényeken, valamint nyilvános összejöveteleken, ahol a Szlovén Köztársaság bemutatkozik vagy részt vesz, az ilyen ülések szabályainak és szokásainak megfelelően; helyi közösségi ünnepek alkalmával; a Szlovén Köztársaság szempontjából releváns és a Szlovén Köztársaság kormánya által meghatározott nyilvános rendezvényeken; egyéb esetekben, ha a zászló használata nem ellentétes e törvénnyel.⁴²⁶

A zászló elhelyezhető minisztériumok, más állami szervek, helyi hatóságok helyiségeiben. A magyar, illetve az olasz zászlón kívül a szlovén nemzeti zászló is megjelenhet azokon a területeken, ahol a magyar vagy az olasz nemzeti közösségek élnek és a nemzeti közösség zászlóját is ki kell helyezni.

⁴²⁶ Fordította - Koren

5. A szlovéniai magyarok nyelvhasználati jogai a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban

Az alkotmány alapján a nemzeti közösségek tagjait az anyanyelvhasználat joga megilleti a közigazgatási és az igazságszolgáltatási eljárásokban. A továbbiakban sorra veszem, hogy az egyes eljárási törvények milyen részletszabályokat állapítanak meg ezzel kapcsolatban.

A Charta 9. cikke szerint az olyan „igazságügyi körzetekben, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelvet használó személyek száma az indokoltá teszi”, különféle megoldásokat vállalhatnak büntető és polgári eljárásokban, valamint közigazgatási ügyekben, feltéve, hogy „azokat a bíró nem minősíti az igazságszolgáltatás rendes működését akadályozónak”. Ezen rendelkezés fényében különösen érdekesek a Szakértői Bizottságnak a harmadik ellenőrzési ciklusban tett megállapításai. Ezek szerint (106. bekezdés) „2007 óta a Lendvai Kerületi Bíróságnál két bírót alkalmaztak, akik folyékonyan beszélnek magyarul. A bíróság elnöke is sikeres vizsgát tett a magyar nyelv aktív ismeretéből, és képes lefolytatni eljárásokat magyar nyelven. Rendszerint a bíróság más alkalmazottai is rendelkeznek aktív magyar nyelvtudással. A Kerületi Bíróság Lendván alkalmazott egy magyar nyelvű tolmácsot, aki segít az eljárások lefolytatásában és a határozatok megszövegezésében”.⁴²⁷ Ezek alapján a Szakértői Bizottság úgy ítélte meg, hogy Szlovénia „kötelezettségvállalásai teljesültek”.⁴²⁸

A magam részéről ezzel nem igazán értek egyet, habár Szlovénia kötelezettségvállalása valóban magában foglalja, hogy az eljárásokat regionális vagy kisebbségi nyelven folytatja le, „ha szükséges, tolmácsok és fordítások igénybevételével”. Másfelől viszont az alkotmánybíróság kimondta, hogy a magyar nyelv a kétnyelvű területen nem idegen nyelv és a magyar nyelv közvetlen használatára kötelezte a bírókat (lásd részletesebben, V., 6 pont); ez pedig azt jelenti, hogy a magyar nyelvet a kétnyelvű területen nem tolmácsolással és fordítással kell hivatalos nyelvként használni, hanem közvetlenül, tolmácsolás és fordítás nélkül. Márpedig ez az a körülmény, amelyre a Szakértői Bizottság figyelme már nem terjedt ki. Az alkotmánybírósági mérce szerint

⁴²⁷ Uo. 106. bek.

⁴²⁸ A Charta alkalmazása Szlovéniában, 3. megfigyelési ciklus, ECRML (2010), 107. bek.

ugyanis az, amit a Szakértői Bizottság a Lendvai Bíróság bíróinak és más alkalmazottainak magyar nyelvtudásáról megállapított, nem elégséges.

Lényeges továbbá, hogy míg az olasz kisebbség esetében megoldott az olasz nyelvű ítélkezés, a magyar kisebbség esetében csak úgy, ahogyan azt a Szakértői Bizottság a 106. bekezdésben megállapította.

5.1 Nyelvhasználat a közigazgatási eljárásban

A közigazgatási eljárásról szóló törvény, 62. cikke, mely a IV. fejezetben⁴²⁹ meghatározza az eljárás nyelvét a közigazgatásban, kimondja, hogy a közigazgatási eljárások főszabály szerint szlovén nyelven folynak (1. bekezdés). Ez alól kivételek azok az önkormányzati területek, ahol a hivatali hatóságok a szlovén nyelv mellett, a hivatalos, vagyis a magyar (vagy az olasz) nyelvet kötelesek használni. A közigazgatási eljárást szlovén nyelven és a nemzeti közösség nyelvén kell lefolytatni, ha az abban a nyelven részt vevő fél kérelmet nyújt be, amely alapján az eljárást megindították, vagy ha a fél azt az eljárás során bármikor kéri (2. bekezdés). Ha az eljárásban résztvevő felek az előző bekezdésben említett módon nem kérték az eljárást a nemzeti közösség nyelvén, akkor az eljárást szlovén és a nemzeti közösség nyelvén kell lefolytatni. (3. bekezdés). Ha az önkormányzatok (hivatalok, közigazgatási egységek stb.) azon területein, ahol a hivatalos nyelv a szlovén nyelv mellett a nemzeti közösség nyelve, az ügyfél előzetes meghallgatása nélkül kell döntést hozni, a hatóság a szlovén és a nemzeti közösség nyelvén hoz határozatot, a szóbeli határozatot pedig az ügyfél által értett nyelven adja ki (4. bekezdés). Az olasz és a magyar nemzeti közösség tagjainak joguk van saját nyelvüket használni a (kétnyelvű) területeken kívüli eljárási testületeknél zajló eljárások során, amelyekben így az olasz és a magyar nyelv is hivatalos nyelvnek minősül (5. bekezdés). Ha a kérelmet nem hivatalos nyelven nyújtják be, a hatóság a hiányos vagy hiányos kérelem kezelésére előírt módon jár el (6. bekezdés 7. bekezdés). Azok az ügyfeleket, illetve az eljárás egyéb résztvevőit, akik nem ismerik az eljárás nyelvét, vagy fogyatékoság miatt nem értik vagy

⁴²⁹ Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 24/06 – uradno prečiščeno besedilo, 105/06 – ZUS-1, 126/07, 65/08, 8/10 in 82/13) – nem elérhető hivatalos magyar nyelven és nincs megjelentetve magyar nyelven a Szlovén közlönyben.

képesek azt használni, megilleti a tolmácshoz/tolmácsoláshoz való jog. A hatóság köteles mindezekről tájékoztatni az érintetteket.⁴³⁰

A köztisztviselőkről szóló törvény⁴³¹ 17. cikke értelmében azokban a munkakörökben, melyek betöltéséhez a törvény nyelvtudást ír elő, a kétnyelvű területeken az alkalmazás feltétele a magyar nyelvtudás. Ugyanezen törvény 79. cikk második bekezdése szerint, ha egy közigazgatási szervnél hivatalos nyelv a magyar vagy az olasz, úgy csak az olyan munkavállaló láthat el ügyintézői feladatokat, aki érti és használni tudja (szóban és írásban) az adott nemzeti közösség (hivatalos) nyelvét.⁴³²

Az Államigazgatási törvény⁴³³ 4. cikke értelmében főszabály szerint az adminisztráció hivatalos nyelve a szlovén (1. bekezdés). A magyar (vagy olasz) nemzeti közösségek által lakott települések területein az adminisztráció hivatalos nyelve a szlovén mellett a magyar (vagy olasz), vagyis, ezeken a területeken az adminisztráció a nemzeti közösség nyelvén is működik. Ha az eljárásban részt vevő fél a nemzeti közösség nyelvét használja, akkor a közigazgatás az eljárást a nemzeti közösség nyelvén folytatja le, és szlovén eljárásban, valamint a nemzeti közösség nyelvén bocsát ki jogi és egyéb intézkedéseket. Az eljárás lefolytatása előtt a hatóságnak tájékoztatnia kell az ügyfelet erről a jogosultságról (2. bekezdés). Ha a hatóság az eljárást magyar (vagy olasz) nyelven folytatta le első fokon, akkor a másodfokú jogi aktust ugyanazon a nyelven kell kiállítani (3. bekezdés).⁴³⁴

A vegyes területen lakó és/vagy nemzetiségi nyelvet használó polgárok okmányai legalább kétnyelvűek, az irreleváns, hogy az illető az adott nemzetiség tagja-e vagy sem. A „legalább kétnyelvű” fordulat úgy értendő, hogy az útlevel és a személyazonosító igazolvány angol nyelvű is (a szlovén és a nemzetiségi nyelv mellett), a többi személyi okmány (például a jogosítvány, a társadalombiztosítási kártya, a katonakönyv, a forgalmi engedély) kétnyelvű.⁴³⁵

⁴³⁰ <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1603#...>csak szlovén nyelven elérhető.

⁴³¹ Zakon o javnih uslužbencih(köztisztviselőkről szóló törvény) (Uradni list RS, št. 63/07 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08, 69/08 – ZTFI-A, 69/08 – ZZavar-E in 40/12 – ZUJF) – csak szlovén nyelven elérhető a szlovén közlőnyben

⁴³² <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4827#>

⁴³³ Államigazgatási törvény: Zakon o državni upravi (Uradni list RS, št. 113/05 – uradno prečiščeno besedilo, 89/07 – odl. US, 126/07 – ZUP-E, 48/09, 8/10 – ZUP-G, 8/12 – ZVRS-F, 21/12, 47/13, 12/14, 90/14 in 51/16) – elérhető csak szlovén hivatalos nyelven, a magyar hivatalos nyelven nem!

⁴³⁴ Államigazgatási törvény vonatkozó szakaszai: saját fordítás szlovén nyelvből.

⁴³⁵ Kolláth Anna (2003): A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában. Akadémiai, Budapest. 190–203. 192.

5.2. Nyelvhasználat az igazságszolgáltatásban

A bíróságokról szóló törvény⁴³⁶ és a Bírósági ügyrend⁴³⁷ szabályozza a kétnyelvű igazságszolgáltatás kérdéseit. A bíróságokról szóló törvény 5. cikke szerint a bíróságok szlovén nyelven működnek (1. bekezdés); azon területeken, ahol a magyar (vagy az olasz) nemzeti közösség él, a bíróságok a szlovén mellett magyar (vagy olasz) nyelven is működnek, ha a környéken élő ügyfél magyar (vagy olasz) nyelvet használ (2. bekezdés). Ha egy magasabb fokú bíróság dönt a jogorvoslati lehetőségekről olyan esetekben, amikor az alacsonyabb szintű bíróság magyarul (vagy olaszul) is eljár, akkor a határozatot magyar (vagy olasz) nyelven is kiadja (3. bekezdés). Ha a magasabb fokú bíróság tárgyalást vagy olyan testületi ülést tart, amelyen a felek jelen vannak, akkor az 5. cikk második bekezdésének rendelkezéseit kell alkalmazni (4. bekezdés). A magyar (vagy olasz) állampolgárságú személyek anyanyelvének a bíróságok előtti használatával kapcsolatban felmerült költségeket a Szlovén Köztársaság viseli (5. bekezdés). Arról, hogy a bíróságok tevékenységét illetően a bíróságokról szóló törvény mellett a Bírósági rendet is alkalmazni kell, a törvény 6. cikke rendelkezik.

A Bírósági ügyrend⁴³⁸ kimondja, hogy a magyar (vagy olasz) nemzeti közösségek által lakott települések területein, a bíróság a nemzeti közösség nyelvén is működik, ha a területen lakó fél a magyar (vagy az olasz) nyelvet használja. (61. cikk (1) bekezdés - a nemzeti közösség nyelvének használata).⁴³⁹ Minden más esetben két nyelven kell folytatni az eljárást, az érintett fél használhatja az anyanyelvét, és ha ezt teszi, úgy a bíróság ezen a nyelven köteles neki válaszolni, szóban és írásban egyaránt.⁴⁴⁰

⁴³⁶ Zakon o sodiščih (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 – ZJNepS, 33/11, 75/12 – ZSPDSLS-A, 63/13, 17/15, 23/17 – ZSSve, 22/18 – ZSICT in 16/19 – ZNP-1) – elérhető csak hivatalos szlovén nyelven a közlönyben, hivatalos magyar nyelven nem!

⁴³⁷ 23. cikk a Szlovén Alkotmányban meghatározza (A bírói védelemhez való jog) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogairól és kötelességeiről, valamint az ellene emelt vádakról szükségtelen késedelem nélkül független, pártatlan és törvénnyel létrehozott bíróság döntsön. Ügyében csak a törvénnyel és a bírósági rend által előre meghatározott szabályok szerint kijelölt bíró ítélezhet.– Elérhető magyar hivatalos nyelven is, lásd: <https://imss.dz-rs.si/imis/a33631a2444b9de799bc.pdf>

⁴³⁸ Sodni red (Uradni list RS, št. 87/16) – Bírósági rendtartás. Elérhető a Szlovén Közlönyben csak szlovén nyelven, magyar hivatalos nyelven nem, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2016-01-3852?sop=2016-01-3852>

⁴³⁹ Bírósági rend 61. § (1) bekezdés (A nemzeti közösség nyelvének használata).

⁴⁴⁰ Koren 2017, i.m.

Mindig az eljáró bíróság köteles biztosítani, hogy az előtte folyó eljárásokban a szlovén nyelvvel azonos feltételek mellett lehessen használni a magyar, illetve az olasz nyelvet (60. cikk).⁴⁴¹ Ha az eljárásban csak egyetlen fél van (például közigazgatási perben), akkor az eljárás egy nyelven folytatható. Ugyancsak ez a helyzet akkor, ha ugyan több fél van a perben, de az adott nemzetiségi nyelvet mindannyian értik és beszélik (61. cikk (1) bekezdés). Minden ezektől eltérő esetben az eljárás kétnyelvű, a nemzeti közösség tagja választása szerint használhatja a szlovén nyelvet vagy a saját anyanyelvét, a bíróság pedig – mind szóban, mind írásban – a fél által választott nyelven köteles reagálni.⁴⁴²

Az eljárás nyelvét főszabály szerint a benyújtott kereset vagy kérelem nyelve határozza meg, ám a fél később is választhat nyelvet (61. cikk (3) bekezdés). Ha az eljárás egynyelvű, úgy a jegyzőkönyvet, a pervezető végzéseket, közbenső határozatokat is az adott nyelven kell megszövegezni (63. cikk (1) bekezdés). Ha egy, a perben közreműködő személy (tanú, szakértő) nem beszél a kérdéses nemzetiségi nyelvet, úgy tolmácsot és fordítót kell kirendelni, és az illető nyilatkozatát lefordítva kell jegyzőkönyvbe foglalni (63.cikk (2) bekezdés). Ha a felek egyike csak a szlovén nyelvet ismeri, úgy az eljárást mindenképpen két nyelven kell lefolytatni, és minden perbeli nyilatkozatot, tanúvallomást, szakvéleményt le kell fordítani szlovénra, illetve az érintett nemzetiségi nyelvre, továbbá a jegyzőkönyvet is két nyelven kell vezetni (61. cikk (2) bekezdés, 64. cikk). A kétnyelvű eljárásokban a bíróság hivatalból intézkedik az iratok fordításáról, a költségeket is az állam előlegezi meg, és az állam is állja azokat, a kisebbségi nyelvhasználat folytán előálló költségek ugyanis nem terhelhetők a felekre (66. cikk (1) bekezdés).

A bíróság ügydöntő határozatát minden esetben két nyelven kell megszerkeszteni, és így is kell kihirdetni. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni első- és másodfokon, valamint a legfelsőbb bíróság előtti eljárásokban is (66. cikk (2) bekezdés).⁴⁴³

Egy magyarországi olvasó, aki elolvasta a fent lefordított törvényt, illetve a Bírósági rend⁴⁴⁴ szövegét, a következő észrevételeket tette: „nem világos, miért van szükség tolmácsra, ha az érintett fél használhatja az anyanyelvét és a bíróság e nyelven köteles neki válaszolni szóban is; ez azt jelenti, hogy a bírónak értenie kell mind a két nyelvet, ekkor

⁴⁴¹ Bírósági Ügyrend- Sodni red (Uradni list RS, št. 17/95, 35/98, 91/98, 22/00, 113/00, 62/01, 88/01, 102/01, 22/02, 15/03, 75/04, 138/04, 74/05, 5/07, 82/07, 16/08, 93/08, 110/08, 117/08, 22/10, 48/11, 15/15 in 87/16)-
érvényes és használva -2017.01.01-ig.

⁴⁴² Koren 2017 i.m.

⁴⁴³ Kolláth 2013, 193.

⁴⁴⁴ Ez is zavaros, mert nincs hivatalos bírósági fordítás és megjelentetés a szlovén közlönyben, így nehéz állást foglalni abban a kérdésben, mi is lenne a norma címének szabatos megjelölése: Bírósági rend vagy Bírósági ügyrend? Dolgozatomban az érthetőség kedvéért a Bírósági ügyrend megnevezést alkalmazom.

viszont nincs szükség tolmácsra. Fordítóra lehet szükség, ha tehermentesíteni akarják a bírót, de tolmácsra elvben nincs szükség.” Igen, a fent idézett törvény szövege zavaros és önmagának is ellentmondó. Ez ügyben a szerző már elindított egy próbapert, arra hivatkozással, hogy alkotmányellenes a törvény szövege, és csorbítja a magyarok jogait a bírósági eljárásokban azáltal, hogy önmagának is ellentmond a szövege (contra textus). Az, hogy miként dönt az alkotmánybíróság, majd kiderül; mindenesetre, e sorok írásáig (2020 márciusa) az illetékes bíróság még nem hozott döntést.

Azt, hogy mennyire koncepciótlan a bírósági nyelvhasználatra vonatkozó szabályozás, mi sem mutatja jobban, mint a Bírósági ügyrend 69. cikke,⁴⁴⁵ mely a nyelvtudásra vonatkozó előírásokat tartalmazza. Eszerint a minisztérium feladatkörébe tartozik a bírák és a bírósági alkalmazottak szaknyelvi képzésének megszervezése (1. pont). Kétnyelvű eljárást csak az a bíró vagy szakértő folytathat, aki igazolni tudja, hogy elvégezte a Szlovén Köztársaságban a kétnyelvű eljárás lefolytatására feljogosító szaknyelvi képzést magyar (vagy olasz) nyelven; ez alól a kötelezettség alól az sem mentesül, aki Magyarországon (vagy Olaszországban) egyenértékű végzettségre tett szert, vagy az általános szabályok szerint kiállított magyar (vagy olasz) felsőfokú nyelvvizsgabizonyítvánnyal rendelkezik, vagy szerepel a magyar (vagy az olasz) nyelvi bírósági tolmácsok listáján (2. pont). A 3. pontban szereplő rendelkezés azonban nem csak zavaros és ellentétes, hanem alkotmányellenes is: eszerint azokon a bíróságokon, ahol nincsenek aktív magyar (vagy olasz) nyelvtudással rendelkező bírák, a kétnyelvű eljárásokat bírósági tolmács segítségével kell lefolytatni (3. pont).⁴⁴⁶ A 4. pont kiegészíti mindezt azzal, hogy a kétnyelvű eljárásokban részt vevő bírósági alkalmazottak esetében elegendő, ha általános (tehát bárki által látogatható) tanfolyamon sajátították el a magyar (vagy az olasz) nyelvet, és elegendő az is, ha az adott nyelvből csak alapszintű nyelvvizsgával rendelkeznek (4. pont).

5.2.1 A közjegyzők működése az olasz, illetve a magyar nemzetiségi közösség által lakott területeken

⁴⁴⁵ Sodni red (Uradni list RS, št. 87/16) – elérhető a szlovén Közlönyben csak szlovén nyelven, magyar hivatalos nyelven nem –legújabb tisztítót nyilvános megjelentetése!

⁴⁴⁶ Itt a hatályos Bírósági ügyrend az alkotmány 11. cikk második mondatát, a magyar hivatalos nyelvet, leminősíti idegen nyelvre, a magyar kisebbségben élő és magyarul beszélő felet pedig a bírósági teremben mintegy megfosztja szlovén állampolgárságától és idegenné teszi a maga országában, mert használja a magyar hivatalos nyelvet.

A fent leírt visszasságokkal kapcsolatban 2016. november 29-én megkerestem a Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumát (a továbbiakban: igazságügyi minisztérium), a megkeresésemre adott válasz lényegét foglalom össze az alábbiakban.

Az igazságügyi minisztérium így a következőket írta levelében:

„Az Igazságügyi Minisztériumban 2016. november 29-én megkaptuk elektronikus levelét, amelyben egyet nem értését fejezte ki Sanija Misja⁴⁴⁷ közjegyző azon levelének tartalmával, amelyben a közjegyző a magyar hivatalos nyelvként való használatáról írt a nemzetiségek által lakott térségben. A közjegyzőknek az olasz, illetve a magyar nemzetiségi közösség által lakott területeken való működésével kapcsolatban a következőkről szeretnék tájékoztatni.”⁴⁴⁸

„Az Szlovén Köztársaság (a továbbiakban: SZK)⁴⁴⁹ Alkotmányának 11. cikke meghatározza az állami és közszolgáltatást végző egyéb szervek, a helyi önkormányzatok szervei és a közhatalmi jogosítványokkal rendelkező személyek kötelezettségét, hogy szlovén és olasz, illetve magyar nyelven működjenek azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él. Az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség külön jogait részletesebben az SZK Alkotmányának 64. cikke szabályozza, amely (4) bekezdésében egyebek mellett úgy rendelkezik, hogy törvény szabályozza az olasz, illetve a magyar nemzeti közösség helyzetét és jogaik érvényesítésének módját azokon a területeken, amelyeken e nemzeti közösségek élnek. Az állami szerveknek, a helyi önkormányzatok szerveinek és a közhatalmi jogosítványokkal rendelkező személyeknek, tehát mindenkinek, aki közszolgáltatást végez, közös jellemzője, hogy az állam teljes területén hivatalos – tehát szlovén – nyelven kell működnie; a nemzeti közösségek területén pedig azok tagjaival a hivatali érintkezés során az olasz, illetve magyar nyelvet is használnia kell.”⁴⁵⁰

„Az SZK Alkotmányának 137. cikke úgy rendelkezik, hogy a közjegyzőség Szlovéniában közszolgálat, amelyet törvény szabályoz. A közjegyzőség és a közjegyzők jogállását, valamint utóbbiak működésének módját részletesen a közjegyzői szolgálatról szóló törvény határozza meg (az SZK hivatalos lapja 2/07 sz. – egységes szerkezetbe

⁴⁴⁷ Közjegyző a kétnyelvű magyar területen Szlovéniában - Lendván

⁴⁴⁸ Szlovén köztársaság igazságügyi minisztérium (továbbiakban – igazságügyi minisztérium), tájékoztatott írásban, hivatkozva iratomra, kelt: 2016.11.29, a „közjegyzők működése az olasz, illetve a magyar nemzetiségi közösség által lakott területeken – TÁJÉKOZTATÁS (a továbbiakban: Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása).

⁴⁴⁹ Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása.

⁴⁵⁰ Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása.

foglalt szöveg, 33/07 – ZSReg-B, 45/08 és 91/13 sz.). A ZN 1. cikke többek között úgy rendelkezik, hogy a közjegyzői szolgálatot szabad foglalkozás keretében az említett törvénnyel összhangban kinevezett közjegyzők látják el. A közjegyzők hivatásos tevékenységüket a törvényben meghatározott esetek kivételével személyesen látják el. A ZN 2. cikke értelmében a közjegyzőknek közbizalmat élvező személyeknek kell lenniük, akiknek munkájukat a ZN 6. cikke értelmében lelkiismeretesen, becsületesen és az előírásokkal összhangban kell végezniük.⁴⁵¹

„A ZN 8.cikk (1) bekezdésével összhangban közjegyzővé az alábbi feltételeket teljesítő személy nevezhető ki:

1. a Szlovén Köztársaság, illetve az Európai Unió vagy az Európai Gazdasági Térség más tagállamának állampolgára, illetve a Svájci Konföderáció vagy a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet valamely tagállamának állampolgára;
2. cselekvőképes, és a munkakör ellátásához kellően jó egészségi állapotú;
3. a Szlovén Köztársaságban egyetemi jogi diplomát, illetve alapfokú jogi diplomát vagy jogi mesterdiplomát, illetve külföldön annak megfelelő jogi végzettséget szerzett, amit a képzésről kiállított külföldi okirattal és az ahhoz mellékelte, a képzésről szóló véleménnyel vagy a képzés foglalkoztatási célú elismeréséről szóló határozattal vagy a honosításról szóló határozattal kell igazolni;
4. jogi államvizsgája van;
5. a jogi államvizsga megszerzését követően legalább öt év gyakorlati munkatapasztalatot szerzett jogi munkakörben, ebből legalább egy évet közjegyzőnél, bíróságon, az államügyészségen vagy az államügyvédi hivatalban;
6. a közjegyzői szolgálat ellátásához szükséges közbizalomra érdemes;
7. aktívan beszéli a szlovén nyelvet;
8. a közjegyzői szolgálat ellátásához szükséges és megfelelő felszereléssel és helyiségekkel rendelkezik;
9. még nem töltötte be a 64. életévét.

A közjegyzővé kinevezendő személy által teljesítendő feltételek között tehát a ZN az olasz vagy a magyar nyelv ismeretét azokra az esetekre sem írja elő, amikor a közjegyző székhelye olyan területen van, ahol az olasz, illetve a magyar is hivatalos nyelvnek minősül.⁴⁵²

⁴⁵¹ Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása.

⁴⁵² Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása.

„Az SZK Alkotmánya 64. cikkének (4) bekezdése azt is meghatározza, hogy törvény szabályozza az olasz, illetve a magyar nemzeti közösség helyzetét és jogaik érvényesítésének módját azokon a területeken, amelyeken élnek. A ZN 13. cikke ezért kifejezetten úgy rendelkezik, hogy a közjegyzők a közjegyzői okiratokat szlovén nyelven állítják össze, azokon a területeken pedig, ahol az olasz vagy a magyar is hivatalos nyelv, a közjegyzői okiratokat – ha az ügyfél az olasz vagy a magyar nyelvet használja – mindkét hivatalos nyelven kell összeállítani. Mint az a ZN fent idézett 8. cikk (1) bekezdéséből kitűnik, a ZN a közjegyzői kinevezés feltételeként nem szabja meg kifejezetten a magyar nyelv ismeretét az őshonos magyar nemzeti közösség által lakott területen, mindazonáltal minisztériumunk véleménye szerint a hivatkozott szabályozás nem ellentétes az SZK Alkotmányával, hiszen az említett alkotmányos jogot a közjegyzők működése során a feleknek a ZN más módon biztosítja. Ha ugyanis a közjegyző azon a területen, ahol az olasz vagy a magyar is hivatalos nyelvnek minősül, nem beszéli e nyelvet, biztosítania kell, hogy amennyiben az ügyfél a magyar nyelvet használja, a közjegyzői okirat e nyelven is kiállításra kerüljön, amit tolmács segítségével tesz meg.”⁴⁵³

Idáig érthető a minisztérium érvelése, a problémát a következőkben látom. Ha az ügyfél, aki olyan kétnyelvű területen él, ahol a magyar nyelv is hivatalos nyelv, követeli a kétnyelvű eljárást a jegyzőnél a jogügyletben, mely csak tolmács alapján végzik, ennek a két nyelvű eljárásnak, vagyis tolmácsolásnak a költségeit a jegyző áthárítja a félre, mely követelte a hivatalos magyar nyelv használatát. Ez az eljárás, nemcsak alkotmányellenes, és ellentétes a józan ésszel, de szembe megy a szlovén állam nemzetközi jogi alapján vállalt kötelezettségeivel, sőt, talán nem túlzás zaklatásnak minősíteni, hiszen a hivatalos magyar nyelv használatára a kétnyelvű területen csak úgy nyílik lehetőség, ha az ügyfél megfizeti a tolmácsolással felmerült költségeket.

A minisztériumi tájékoztatás ekként folytatódik: „Fel kell hívni a figyelmet a ZN 55. cikkére is, amelynek (1) bekezdése értelmében a közjegyzői okirat összeállítása során tolmácsnak kell közreműködnie, ha a jogügylet valamely résztvevője nem beszéli a hivatalos nyelvet vagy az ügyfél ezt igényli.”⁴⁵⁴

⁴⁵³ Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása.

⁴⁵⁴ Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása.

„A minisztérium végezetül úgy ítéli meg, hogy a tolmács közreműködése alkalmas és megfelelő eszköz, amellyel biztosítható a szlovén és az olasz vagy magyar nyelv egyenrangú használatának joga az őshonos nemzeti közösségek által lakott területeken.”⁴⁵⁵

5.3. A kétnyelvűségből és a kisebbségi nyelvek használatából eredő költségek

A Bírósági ügyrend⁴⁵⁶ 67. cikke, mely az ügyiratok fordításáról rendelkezik, a következőket mondja ki. Ha rendes jogorvoslatot nyújtanak be olasz, magyar vagy kétnyelvű eljárásban, vagy rendkívüli jogorvoslat iránt terjesztenek elő kérelmet, úgy az elsőfokú bíróság még az iratok benyújtása előtt gondoskodik a jogorvoslati kérelem és a teljes iratanyag szlovén nyelvre történő lefordításáról (1. pont). Azokban az ügyekben, melyekben elsőfokon magyar (vagy olasz) nyelven született érdemi határozat, a másodfokú bíróságok és a Legfelsőbb Bíróság a rendes vagy rendkívüli jogorvoslati kérelmek tárgyában meghozott döntését magyar (vagy olasz) fordításban is köteles kiadni (2. pont). A 68. cikk értelmében a kétnyelvű eljárás eredményeként felmerült költségek a bíróság költségei között kerülnek elszámolásra, és nem terhelik a feleket.

5.4. A polgári perrendtartás

A polgári perrendtartás⁴⁵⁷ 6. cikke szerint a peres eljárást a bíróság hivatalos nyelvén folytatják (1. bekezdés). A második bekezdés értelmében „az eljárásban részt vevő felek és más felek a törvényeknek megfelelően saját anyanyelvüket is használhatják”⁴⁵⁸

A törvény most ismertető része az igazán érdekes, amennyiben összemossa a felek jogait (mely a polgári perben minden felet megilletnek) és a magyar nemzeti közösség tagjait megillető alkotmányos jogokat. És itt az a rész, amit fentebb már láthattunk, és amelyet a Bírósági ügyrend zűrzavaros szabálya átvett, és ezt tette úgy, hogy kihagyta a magyar kisebbség jogait, a magyar hivatalos nyelv közvetlen használatát,

⁴⁵⁵ Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának tájékoztatása.

⁴⁵⁶ Sodni red (Uradni list RS, št. 87/16) – elérhető a szlovén Közlönyben csak szlovén nyelven, magyar hivatalos nyelven nem –legújabb tisztítót nyilvános megjelentetése!

⁴⁵⁷ Sodni red (Uradni list RS, št. 87/16) – elérhető a szlovén Közlönyben csak szlovén nyelven, magyar hivatalos nyelven nem –legújabb tisztítót nyilvános megjelentetése!

⁴⁵⁸ Sodni red (Uradni list RS, št. 87/16) 6. cikk (2) bek.

tolmács nélkül, az illetékes bíróságok előtt. Ugyanis, a polgári perrendtartás a hatodik fejezetben „az eljárás nyelve”⁴⁵⁹ cím alatt a következő eljárási szabályokat írja elő az illetékes bíróságoknak. A 102. cikk első bekezdése szerint „az eljárásban részt vevő felek és más felek használhatják nyelvüket a bírósági tárgyalásokon és a bíróság előtti egyéb szóbeli eljárásokon. Ha az eljárás nem a fél nyelvén, vagy a folyamat többi résztvevőjének nyelvén zajlik, kérésükre vagy hivatalból (ha a bíróság megállapítja, hogy nem értik a szlovén nyelvet), az eljáró bíró gondoskodik a tárgyaláson elhangzottak szóbeli fordításáról, valamint a tárgyaláson felmutatott írásbeli bizonyítékok szóbeli fordításáról. Az ügyfeleket és a többi résztvevőt tájékoztatni kell arról, hogy jogukban áll a tárgyaláson tolmácsot kérni. A fordításra, tolmácsolásra vonatkozó jogok gyakorlásáról el lehet tekinteni, ha az érintett fél vagy egyéb résztvevő bejelenti, hogy ismeri azt a nyelvet, amelyen az eljárás zajlik. A jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell a jogokra vonatkozó tájékoztatást, és a feleknek és egyéb résztvevőknek e tárgyban tett nyilatkozatát” (második bekezdés). A hivatkozott szakasz harmadik bekezdése értelmében a fordítást tolmácsok végzik.

Saját tapasztalom alapján, teljes felelőséggel és a legjobb tudásom alapján állítom, hogy az illetékes bíróságok már 1991 óta, vagyis az új szlovén alkotmány elfogadása óta szisztematikusan sértik a magyar nemzeti közösséghez tartozó felek alkotmányos jogait a magyar hivatalos nyelv használata alapján. A bíróságok ugyanis közvetetten használják a magyart mint idegen nyelvet, minden esetben tolmácsot bevonva – amiként azt a polgári perrendtartásról szóló törvény előírja. Egy jövőbeli kutatás témája lehet annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy hány szlovéniai magyar alkotmányos és nemzeti jogai sérültek ekként az illetékes bíróságokon 1991 óta a ma napig?

5.5. A büntetőeljárás törvény

A büntető eljárási törvény⁴⁶⁰ részletes szabályozást tartalmaz a nyelvhasználatra vonatkozóan. A terheltet anyanyelvén kell tájékoztatni letartóztatásának okáról (4. cikk (1)

⁴⁵⁹ Véleményem szerint ez a szó nem éppen szerencsés lefordítás én inkább a „nyelv az ügyben” használnám. De midőn nincsen hivatalos le fordítás és ez nincs megjelölve a szlovén közlönyben, ezen lehet vitatkozni.

⁴⁶⁰ Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14, 8/16 – odl. US, 64/16 – odl. US, 65/16 – odl. US, 66/17 – ORZKP153,154 in 22/19) – szlovén közlöny – csak szlovén nyelven elérhető.

bekezdés). Ha egy bíróság hivatalos nyelve a szlovén mellett a kisebbségi nyelv is, akkor az eljárást a törvényben meghatározott esetekben azon a nyelven is lehet vezetni (6. cikk (1) bekezdés). A magyar vagy olasz őshonos kisebbség által lakott területen e nemzetiségeknek joguk van anyanyelvükön fordulni a bírósághoz (7. cikk (1) bekezdés). Az idézéseket, értesítéseket, határozatokat és egyéb dokumentumokat a bíróság szlovén nyelven küldi meg (9. cikk (1) bekezdés). Azon a bíróságon, ahol a magyar (vagy az olasz) hivatalos nyelv használatban van, az idézéseket, értesítéseket magyar (vagy olasz) nyelven is ki kell küldeni, a határozatokat és egyéb, érdemi döntést tartalmazó iratokat magyarul (vagy olaszul) és emellett szlovén nyelven csak akkor, ha a bíróság mindkét hivatalos nyelven folytatja az eljárást. Az eljárásban részt vevő felek nyilatkozhatnak úgy, hogy nem kérik a határozatok és egyéb dokumentumok kézbesítését magyar (vagy olasz) nyelven; a jogról való lemondást tartalmazó nyilatkozatot jegyzőkönyvbe kell foglalni (9. cikk (2) bek.). A szabadságuktól megfosztott személyeknek az idézéseket, értesítéseket, határozatokat és egyéb dokumentumokat ugyancsak meg kell küldeni magyar (vagy olasz) nyelven is, a fentebb részletezettek szerint, feltéve, hogy az illető a lefordításhoz való jogról nem mondott le.

5.6. A szlovén nyelv nyilvános használatának törvénye

A szlovén nyelv nyilvános használatáról szóló törvény,⁴⁶¹ mely 2004. augusztus 20-án lépett hatályba, nekünk, a magyar kisebbségben élőknek Szlovéniában azért érdekes és fontos, mert a bevezető rendelkezésekben, az 1. cikkében kimondja, hogy a szlovén nyelv a Szlovén Köztársaság hivatalos nyelve. Beszélt és írásbeli kommunikáció a Szlovén Köztársaság nyílt területén ezen a nyelven folyik, kivéve a Szlovén Köztársaság alkotmányában írt azon eseteket, amikor a szlovén mellett a hivatalos nyelv olasz és magyar, és ahol a Szlovén Köztársaságot kötelező nemzetközi szerződések rendelkezései kifejezetten lehetővé teszik más nyelvek használatát (1. bekezdés). A szlovén az Európai Unió egyik hivatalos nyelve, a Szlovén Köztársaság pedig nemzetközi kapcsolatokban ezen mutatkozik be (2. bekezdés).

A törvény 3. cikkében foglaltak szerint „az olasz vagy magyar nemzeti közösségek által lakott települések területein az olasz vagy a magyar nyelv hivatalos nyelvként való

⁴⁶¹ Zakon o javni rabi slovenščine (Uradni list RS, št. 86/04 in 8/10)- szlovén közlöny – elérhető csak szlovén nyelven.

elismerése biztosítja e nyelvek hivatalos használatát, az e törvényben írtak szerint, és az egyes ágazati törvények rendelkezéseivel összhangban”.

6. Az Alkotmánybíróság határozata az őshonos kisebbségek nyelvhasználati jogairól

Vizsgáljuk meg, hogy az Alkotmánybíróság milyen álláspontra helyezkedett az állam kötelezettségeit illetően, az őshonos kisebbségek nyelvhasználati jogai körében.⁴⁶² A 2008. szeptember 11-én kelt U-I-380/06-11⁴⁶³ számú határozatában a következőket fejté ki. „A nemzeti közösségek nyelve azokon a területeken, ahol e közösségek élnek, különleges alkotmányos jogállást és védelmet élvez, és mint ilyen, nem minősül idegen nyelvnek. (...) A Szlovén Köztársaság az olasz és a magyar nemzeti közösségnek magas szintű védelmet biztosít. Az alkotmány kétféleképpen óvja az őshonos olasz és magyar nemzeti kisebbséget és tagjaikat. Egyrészt mindenkinek, így nekik is, nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül egyenlő emberi jogokat és alapvető szabadságjogokat biztosít (14. cikk (1) bekezdés), másrészt néhány további, azaz külön jogot is biztosít a számukra.” E jogok alapját – fejtegeti az Alkotmánybíróság – az államnak az Alkotmány 5. cikkben tett kötelezettségvállalása jelenti, amelynek értelmében a területén óvja és biztosítja a nemzeti közösségek jogait. Néhány külön jogot már az Alkotmány 64. cikkben is meghatároz. Az Alkotmánybíróság állandó ítélezési gyakorlatának értelmében az Alkotmány a törvényhozónak is engedélyezi, hogy az őshonos nemzeti közösségeknek és tagjaiknak különleges (további) védelmet biztosítson.⁴⁶⁴

A csak a kisebbséget, illetve annak tagjait megillető külön jogokat a jogelmélet a kisebbségek pozitív védelmeként tartja számon. A pozitív védelem úgynevezett pozitív diszkriminációt eredményez, mert a kisebbség tagjainak olyan jogokat biztosítanak, amelyekkel a többség tagjai nem rendelkeznek, azonban utóbbiak elismerik e jogokat,

⁴⁶² A fejezet a Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján címen publikált írásom alapján készült.

Koren Stefan (2017): Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján. 2017.09.26. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/946>

⁴⁶³ Az Alkotmánybíróságon az alkotmányellenőrzési eljárás Robert Battelli, Koper (aki olasz képviselő a szlovén Nemzetgyűlésben) kezdeményezésére indult, képviselte dr. Andraž Teršek, ülés: 2008. szeptember 11-én

⁴⁶⁴ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság 1998. 2. 12. napján kelt U-I-283/94 sz. határozata, az SZK Hivatalos Lapja 20/98. sz. és OdlUS VII, 26; 1998. 10. 22. napján kelt U-I-94/96 sz. határozata, az SZK Hivatalos Lapja 77/98. sz. és OdlUS VII, 196; és U-I-296/94 sz. határozata.; Koren 2017, i.m.

ezáltal tanúsítva a társadalom demokratikus voltát. Ez az intézményi keret a két nemzeti közösség és tagjaik azonosságtudata megőrzésének és a társadalmi életbe való egyenjogú bekapcsolódásának előfeltétele.⁴⁶⁵ Az Alkotmány 64. cikkben foglalt külön jogok különleges szabályozást jelentenek az Alkotmány által egyébként is biztosított többi emberi joghoz és alapvető szabadságjoghoz viszonyítva. Az Alkotmány a 64. cikk (1) bekezdésében a nemzeti közösségeknek és tagjaiknak biztosítja a jogot, hogy nemzeti azonosságtudatuk megőrzésének érdekében szervezeteket alapítsanak, ami külön jognak minősül az Alkotmány 42. cikk által biztosított gyülekezési és egyesülési joghoz képest. Ez azt jelenti, hogy e nemzeti közösségek és tagjaik vonatkozásában a gyülekezési és egyesülési jogot tágabban kell értelmezni, mint más egyének esetében, mégpedig olyan jogként, amely a nemzeti azonosságtudat megőrzését is biztosítja. Az Alkotmány 64. cikkben biztosított különjogokat az őshonos nemzeti közösségek nyelvét a Szlovén Köztársaság hivatalos nyelveként meghatározó alkotmányos rendelkezés egészíti ki. Az Alkotmány 11. cikkében kimondja, hogy (Szlovénia hivatalos nyelve mellett, amely a szlovén) azon községek területén, ahol az olasz, illetve a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar is hivatalos nyelv. Ennek értelmében az állami szerveknek, a helyi önkormányzatok szerveinek és a közhatalommal rendelkező szerveknek kötelességük e közösségek tagjaival az ügyvitelt azok nyelvén végezni. Az Alkotmánybíróság már korábban arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Alkotmány 62. cikkben foglalt eljárási garanciát (a saját nyelv és írásmód használatához való jog a hivatalos szervek előtt) az Alkotmány 64. cikkel együtt kell értelmezni és magyarázni, amennyiben a nemzeti közösségek által lakott területeken az eljárásban az ügyfél e közösségek tagja. Az Alkotmány említett rendelkezésében az Alkotmány 5. cikkel összhangban e közösségeknek és tagjaiknak biztosított különjogok célja a nemzeti közösségek azonosságtudatának megőrzése. Az Alkotmány 64. cikk tartalmát, amely nem határozza meg közvetlenül e közösségek tagjainak a nyelvüknek az állami szervek előtti eljárásokban való használatához fűződő jogát, össze kell kapcsolni az Alkotmány 11. cikkel, amely bár önmagában nem szabályozza az emberi jogokat, az őshonos nemzeti közösségek jogainak védelmére és biztosítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségvállalásból kiindulva azon

⁴⁶⁵ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság U-I- 218/04 sz. határozata.
129 - oldal a 231 – től

községek területén, ahol e közösségek élnek (a szlovén mellett) az olaszt és a magyart is hivatalos nyelvként ismeri el.⁴⁶⁶

Meglátásom szerint az alkotmánybírósági határozat indokolásának a következő megállapítása bír a legnagyobb jelentőséggel: „Ennek során azonban (az államnak) tiszteletben kell tartania az őshonos nemzetiségek alkotmányos jogállását és jogait. Az olaszt és a magyart, mint az őshonos nemzeti közösségek nyelvét ezért, azon területeken, ahol e közösségek élnek, nem kezelheti idegen nyelvként. E viszonyokban tehát az olasz és a magyar nyelv nem használható (a szlovén mellett) fordításként. E nemzeti közösségek nyelvhasználattal kapcsolatos jogait úgy kell szabályoznia, hogy meghatározza e nyelvek, tehát az olasz és a magyar nyelv közvetlen használatának módját.”⁴⁶⁷

Mindezeket követően emlékezzünk vissza a Bírósági ügyrend és a polgári perrendtartási törvény fentebb idézett, meglehetősen zavaros és ellentétes rendelkezéseire. Meggyőződésem, hogy mind a törvény, mind pedig a bírósági ügyrend alkotmányellenes, hozzájárul a kényszerasszimilációhoz, hátrányos megkülönböztetéshez és eltér azoktól a szabályoktól, amelyekre a szlovén állam kötelezte magát, nemcsak az alkotmányban, hanem a nemzetek között, a nemzetközi jog alapján, úgy a Keretegyezménynél, mind a Nyelvi Chartánál.

7. Nyelvhasználati jogok a gyakorlatban

Az imént citált alkotmánybírósági határozat következtetése tehát az, hogy a magyar nyelv a kétnyelvű területeken hivatalos nyelv.⁴⁶⁸ Márpedig, ha ez így van, nehezen érthető az, hogy sem a szlovén oktatási törvény, sem a kisebbségi törvény nem írja elő kötelezettségként a kétnyelvű területen működő pedagógusok, iskolaigazgatók számára a hivatalos magyar nyelv tudását. Egy konkrét ügyben például a Muraszombati Ügyészség kifejezetten arra az álláspontra helyezkedett, hogy „a rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem állapítható meg, hogy a dobronaki kétnyelvű iskola igazgatói posztját betöltő

⁴⁶⁶ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság 2007. 6. 21. napján kelt Up-404/05 sz. határozata. Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapja 64/07. sz. és OdlUS XVI, 101

⁴⁶⁷ Alkotmánybíróság 2007. 6. 21. napján kelt Up-404/05 sz. határozata. Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapja 64/07. sz. és OdlUS XVI, 101

⁴⁶⁸ A fejezet a Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján címen publikált írásom alapján készült.

Koren Stefán (2017): Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján. 2017.09.26. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/946>

személy számára, illetve az adott munkahelyen meghatározott feltétel lenne a magyar nyelv tudása.”⁴⁶⁹

Márpedig ez az ügyészségi álláspont ellentétes az Alkotmánnyal, az alkotmánybírószági határozattal és értelmezéssel. A probléma abból fakad, hogy az Alkotmányban garantált kisebbségi jogokat részletező törvények és alacsonyabb rendű jogszabályok hiányosak, nem fednek le minden szabályozási tárgykört, „a törvények megvalósítási mechanizmusa hiányos”.⁴⁷⁰

Egyes nézetek szerint „a nemzeti közösségek szervezetei csupán figyelmeztethetnek a problémákra, semmiképpen nem terheli őket felelősség a kisebbségvédelmi rendszer megvalósításáért. Nekik a megmaradás érdekében kell stratégiát és programot alkotniuk, valamint azt az adott keretek közepette megvalósítaniuk. Egy kisebbségi közösség sem lehet saját megmaradásának közvetlen, jogi értelemben vett felelőse”.⁴⁷¹ Határozott álláspontom az, hogy a magyar nemzetiség képviselőit, parlamenti képviselőjét igenis terheli egyfajta felelősség, hiszen 1991, az Alkotmány elfogadása óta már eltelt huszonkilenc év, és az abban garantált kisebbségi jogok egy része a mai napig nem nyert törvényi megfogalmazást. Így például, törvénybe kellett volna foglalni azt, hogy a kétnyelvű óvodákban és elemi iskolákban dolgozó pedagógusoknak kötelező a magyar nyelv tudása. Az, hogy ez elmaradt, álláspontom szerint nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a szlovéniai magyar ajkú lakosság nyelvhasználata visszaszorulóban van, hosszú távon fenyegeti és aláássa a szlovéniai magyar kisebbség fennmaradását. Ebben a mulasztásban pedig részes a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség (MMÖNK) is, hiszen az oktatási törvény, illetve a tárgykörbe tartozó alacsonyabb szintű jogszabályok elfogadásánál nem élt az Alkotmány 64. cikk (5) bekezdésén alapuló vétőjogával.

A helyzet egyébként a kormánykirendeltségnél (Urad za narodnosti) sem kedvezőbb. A hivatalnak nincs magyar nyelvű honlapja, nem rendelkezik olyan munkahelyekkel, ahol a magyar nyelv tudása kötelező lenne. Felvetődik a kérdés, hogy miként tudja képviselni a magyar kisebbséget, ha még kommunikálni sem tud velük magyar hivatalos nyelven közvetlenül (neposredno uporabo), ahogy ez az alkotmány és az Alkotmánybíróság döntése indokolja. Álláspontom szerint a hivatal által folytatott ezirányú

⁴⁶⁹ A Muraszombati Ügyészség Ktr 210/2016-TGB-dp számú határozata, kelt 2017.4.3-án.

⁴⁷⁰ Kolláth Anna – Gróf Annamária (2014): A szlovéniai magyar nyelv. Esettanulmány a szlovéniai magyarokról. ELDIA esettanulmány. ELDIA, Mainz. 15.

⁴⁷¹ Göncz László (2008): A nemzeti tudat alakulásának jellemzői a Muravidéken. Muratáj 2007/1-2. 79-93. 81.; Kolláth – Gróf 2014, 15.

gyakorlat törvénysértő és alkotmánysértő, csorbítja a Szlovéniában élő magyar nemzeti közösség, illetve a közösség tagjainak jogait.

8. A magyar nyelv használata a közszférában

Álláspontom szerint erősen megkérdőjelezhető egyes kormányzati szervek, minisztériumok, önkormányzati hivatalok működésének alkotmányossága, törvényessége, törvényes eljárása, amennyiben nem létezik olyan jogszabály, mely dolgozókat a magyar nyelv tudására kötelezné. Az alábbiakban néhány példát közlök, a felsorolás nem teljes körű.⁴⁷²

- A kétnyelvű községekben, a kétnyelvű területen, a törvény alapján nem kötelező a hivatalos magyar nyelv tudása, azt sem a polgármester kinevezésekor, sem az alkalmazottak felvételekor nem kéri számon.
- Nincsen olyan törvény, mely kötelezné a kétnyelvű magyar területen működő közigazgatási egységek vezetőit, illetve az alkalmazottakat a hivatalos magyar nyelv tudására.⁴⁷³
- A kétnyelvű területen található egészségügyi intézmények alkalmazottait, vezető beosztású dolgozóit sem kötelezi a törvény a magyar hivatalos nyelv tudására.
- A kétnyelvű magyar területen működő jegyzőket a törvény nem kötelezi a hivatalos magyar nyelv tudására⁴⁷⁴.
- Sem a kétnyelvű területen működő bíróságokra nézve, sem azon bíróságok esetében, melyek illetékességi területe kiterjed a kétnyelvű magyar területre, nincsen olyan törvény, mely a bírókat, ügyviteli és egyéb alkalmazottakat kötelezné a hivatalos magyar nyelv tudására.
- Nincsen olyan törvény, mely azokat az ügyvédeket, akik a kétnyelvű területen végzik munkájukat, vagy netán székhelyük is van ott, a hivatalos magyar nyelv tudására kötelezné.

⁴⁷² A fejezet a Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján címen publikált írásom alapján készült.

Koren Stefan (2017): Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján. 2017.09.26. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/946>

⁴⁷³ Lásd mellékül csatolva a Muraszombati ügyészség felülvizsgálati iratát, a Dobronaki kétnyelvű általános iskola vezetőjének kinevezése alapján, feljelentés alapján.

⁴⁷⁴ A jegyzőnek nem kel tudnia a magyar hivatalos nyelvet, a kétnyelvű területen, tolmács által működhet, de nem kötelező, a tolmács tolmácsolását a félnek kel állnia aki kérte, ez a gyakorlat

A fentebb említett törvények úgynevezett *lex imperfecta* törvények, olyan jogszabályok, amelyekhez sem polgári jogi, sem büntetőjogi szankció nem fűződik. A kérdés pedig változatlanul az, hogy ha a jogalkotó nem hoz létre olyan törvényt, rendeleteket, melyek a kétnyelvű területen a közszférában dolgozókat a hivatalos magyar nyelv tudására köteleznék, illetve, az ilyen pozíciók betöltésének nem törvényi feltétele a magyar nyelv tudása (ahogy azt láttuk a dobronaki kétnyelvű iskola igazgatói posztja esetében), akkor ezek a köztisztviselők, közalkalmazottak miként tudják a magyar hivatalos nyelvet használni közvetlenül, ahogy ezt az alkotmánybírói döntés megköveteli?

Szükséges ehelyütt is kiemelni a hivatkozott alkotmánybírói döntés azon megállapítását, mely szerint a magyar hivatalos nyelv a kétnyelvű területen nem idegen nyelv (tuji jezik). Ebből azt lehet levezetni, hogy a magyar hivatalos nyelvet a kétnyelvű területen nem lehet/nem szabad leminősíteni (leminősítés alatt értve azt, hogy nem közvetlenül használni, hanem fordító, tolmács közvetítésével fordításra szorítani), ahogy ezt az idegen nyelvvel tesszük, például, angol-A1,⁴⁷⁵ angol-A2, német-B1, német-B2 vagy francia-C1 és francia-C2. Márpedig, az új (módosított) oktatási törvény tervezete éppen egy ilyesfajta „leminősítést” irányoz elő: a 9. cikk (25. cikk) a magyar hivatalos nyelvet a kétnyelvű területen B2-re minősíti le.⁴⁷⁶

A tervezett törvénymódosítás tehát ellentétes az Alkotmánnyal és az alkotmánybírói jogértelmezéssel.⁴⁷⁷ Sem az Alkotmány 11. cikke, sem az Alkotmánybírói határozata nem ismeri az „oktatási magyar nyelv” (madžarski jezik kot učni jezik) kategóriáját, mint ahogy ezt teszi az oktatási törvénymódosító javaslata. A magyar nyelv a vegyes lakosságú területen ugyanis éppen úgy hivatalos nyelvnek számít,

⁴⁷⁵ Az Európai Tanács 1989 és 1996 között dolgozott ki egy olyan rendszert, amellyel egész Európa szerte egységesen lehet a nyelvtudás szintjét meghatározni. Ez az úgy nevezett Közös Európai Referenciakeret, röviden KER. A KER alapján a nyelvtanulókat három nagy csoportba lehet sorolni, nyelvi tudásszintjük alapján. Ezt a három nagy csoportot jelölik a betűkkel -A, B, C-, melyeket további két szintre osztottak, ezek kapták a számozást és így összesen hat nyelvi szintet lehet megkülönböztetni egymástól. A1, A2, B1, B2, C1, C2. Az 'A' jelöli az alapszintű nyelvhasználót, ezen belül az A1 a minimumszintre, az A2 az alapszintre utal. A 'B' azt a nyelvhasználót jelöli, aki önállóan képes a nyelvet használni, a B1 a küszöbszintre utal (ez az alapfokú nyelvvizsgát jelenti), a B2 a középszint jelölése (középfokú nyelvvizsga). A 'C' betű a mesterfokú nyelvhasználót jelöli, a C1 a haladószint (felsőfokú nyelvvizsga), a C2 a mesterfok jelölése.

⁴⁷⁶ „Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja – predlog za javno obravnavo.”

⁴⁷⁷ A társaságokról szóló törvény módosításáról szóló törvény - ZDru-1A (az RS Hivatalos Közlönyének száma, 58/09) az alábbi átmeneti és záró rendelkezéseket tartalmazza: »ÁTMENETI ÉS ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK, 14. cikk, (1) A nemzeti közösségek lakóhelye területén létrejött társaságoknak a törvény hatálybalépésétől számított öt éven belül harmonizálniuk kell az alap jogi aktust e törvény 1. cikke első bekezdésének rendelkezéseivel”.

mint a szlovén, márpedig, a szlovén nyelvet sem lehet (a kétnyelvű területen sem) leminősíteni A1, A2, B1, B2, C1 vagy C2-re, mert ezt az alkotmány tiltja. Így a magyar nyelvet sem lehet, szabadna leminősíteni, leszorítani idegen nyelvi minőségre a kétnyelvű területen, mert az alkotmány egyértelműen mindkettőt hivatalos nyelvnek minősíti. Az olasz nyelvet pedig lehet használni közvetlenül, olyan szinten, mind a szlovén nyelvet a kétnyelvű területeken.

A fentiek összegzéseként célszerű újra felidézni az Alkotmánybíróság Up-404/05. számú határozatát⁴⁷⁸ (melynek egyes részeit a korábbiakban már citáltuk a dolgozat 6. és 7. pontjaiban). A határozat szerint (13. pont) „az Alkotmány 64. cikkének negyedik bekezdése értelmében a törvény szabályozza az olasz és a magyar nemzeti közösségek jogainak gyakorlását és azok gyakorlásának módját azokon a területeken, ahol élnek, valamint azokat a jogokat, amelyeket ezen nemzeti közösségek tagjai gyakorolnak ezen a területen kívül is. A jogalkotó tehát azt is meghatározhatja, hogy ezen közösségek jogait hogyan gyakorolják azon a nyelven, amelyen az egyesület neve alapul, azon a területen, ahol a nemzeti közösségek élnek. Ennek során azonban tiszteletben kell tartania alkotmányos helyzetüket és jogaikat. Az olasz és a magyar, mint az őslakos nemzeti közösségek nyelve ezért nem tekinthető idegen nyelvnek ott, ahol élnek. Ez azt jelenti, hogy ezekben a kapcsolatokban nem engedhető meg az olasz és a magyar nyelv fordításként való használata (a szlovén mellett). Szabályoznia kell ezen nemzeti közösségek nyelvhasználatának jogait, meghatározva e nyelvek, azaz az olasz és a magyar nyelv közvetlen használatának módját. Mivel az őslakos közösségek lakóhelye területén létrejött egyesületek vitatott szabályozása a társaság nevének olasz vagy magyar fordításának használatát követeli meg, és nem magának a nyelvnek a használatát, ez nem felel meg az említett nemzeti közösségeknek a 64. cikk (1) bekezdése szerinti jogainak. Ezért az Alkotmánybíróság úgy határozott, hogy a megtámadott szabályozás nincs összhangban az alkotmány említett rendelkezésével (a rendelkező rész 1. pontja).”⁴⁷⁹

Az Alkotmánybíróság ebben a határozatban egyéves határidő tűzése mellett arra kötelezte a jogalkotót, hogy szüntesse meg az alkotmánysértő helyzetet,⁴⁸⁰ a 14. pontban pedig a következőkre hívta fel a figyelmét: „Az Alkotmány szerint a törvényhozó hatalommal rendelkezik arra, hogy törvényben szabályozza az olasz és a magyar nemzeti

⁴⁷⁸ Alkotmánybíróság 2007. 6. 21. napján kelt Up-404/05 sz. határozata. Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapja 64/07. sz. és OdlUS XVI, 101

⁴⁷⁹ U.o. Fordította: Koren

⁴⁸⁰ U.o. Fordította: Koren

közösségek jogainak gyakorlását azokon a területeken, ahol azok élnek. Ennek során figyelembe kell vennie a nemzeti közösségek jogainak alkotmányosan garantált védelmét, de alkotmányosan következetes módon meghatározhat további jogokat is. A legújabb nemzetközi jogi eszközök azt mutatják, hogy a részes államoknak biztosítaniuk kell a nemzeti kisebbségek jogait, az abban meghatározottak szerint, a konkrét körülmények felmérése alapján, alkalmazkodva a kisebbségi nyelvhasználók tényleges igényeihez.”⁴⁸¹

9. A magyar nyelv hivatalos használata – logikai okfejtés a Barbara-szillogika alapján

A Szlovén Köztársaság Alkotmányának 11. cikke – miként azt a fentiekben már idéztük – leszögezi, hogy „Szlovéniában a szlovén a hivatalos nyelv”. Továbbá, „azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.⁴⁸² Mindebből az következik, hogy az adott nemzeti közösség által lakott területeken az olasz, illetve a magyar nyelv egyenjogú a szlovénnal. A most következő fejezetben a jogi logika eszközeivel bizonyítom be ezen alkotmányos tétel igazságát.⁴⁸³

9.2. A Barbara-szillogika mibenléte

Jogi kérdéseknek a logika eszközeivel történő megközelítése nem ördögtől való dolog, már csak azért sem, mert a jogértelmezés eszközei, módjai között az egyik a logikai értelmezés.⁴⁸⁴ „A jog, mint a társadalmi mozgásokat leképező és a társadalmi változásokat

⁴⁸¹ Szlovéniában a kormány kezdeményezi a törvényeket, azokat a Nemzetgyűlés (Parlament) megtárgyalja és szavaz róluk; a törvényhozó hatalom tehát a Nemzetgyűlés.

⁴⁸² A Szlovén Köztársaság Alkotmánya 11. cikk

⁴⁸³ Mag. Koren Stefán, *Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara-szillogika -logika alapján*, Eljárásjogi szemle, évfolyam 2017/3, 39-oldal.

⁴⁸⁴ A jogértelmezés módszerei napjainkban a logikai értelmezés (interpretatio logica) mellett a nyelvtani, a rendszertani és a történeti értelmezés. A logikai értelmezés során a formális logika szabályait alkalmazzuk, ennek során a jogszabály szövegéből, annak fogalmaiból kiindulva vizsgáljuk e fogalmaknak és a történeti tényállás elemeinek egymáshoz való logikai viszonyát. A bírói gyakorlat a logikai értelmezés egyik speciális változatát, a joglogikai értelmezést alkalmazza, mely már a rendszertani értelmezés (interpretatio systematica) körébe esik. A rendszertani értelmezés során a jogi normát egy átfogó normarendszerbe illesztve elemezzük, a jogrendszerrel, a jogággal, más jogintézményekkel, jogtételekkel való viszonyát feltárva vonunk le következtetéseket a jogszabály valódi tartalmára nézve. A joglogikai értelmezés során jogi maximák alkalmazásával igyekszünk a jogi norma értelmét feltárni. Klasszikus jogi maximák például: argumentum a contrario (az ellenkezőből való következtetés), argumentum a simili (a hasonlóság érve),

befolyásolni szándékozó produktum, minden korban és minden helyen egy rendkívül bonyolult és összetett munka eredménye.”⁴⁸⁵ Mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás olyan társadalmi folyamatnak tekinthető, mely egyaránt tartalmaz objektív és szubjektív elemeket is. A szubjektív elemet a társadalmi környezet folyamatosan változó elemei, valamint a jogalkotóknak és jogalkalmazóknak ezen elemekhez és változásokhoz való viszonyulásai jelentik. A logika módszereivel a jogalkotási és jogalkalmazási folyamat objektív elemei ragadhatók meg. Legyen szó bármilyen jogalkotási vagy jogalkalmazási gyakorlatról, „mihelyt valamilyen már meglévő, általánosnak mondható minta érvényesülésére kerül sor, abban a pillanatban a folyamat egyben logikainak is mondható. Ezt úgy kell érteni, hogy egy előzetesen kialakított általános normából kiindulva, az egyedi eseteket kell ezen általános norma aleteiként értelmezni. Tehát egy deduktív következtetési sémával van dolgunk, amelyben egy konkrét társadalmi eseményt egy általános társadalmi folyamat alá sorolunk”.⁴⁸⁶ Dedukció (levezetés) az a logikai művelet, melynek során előfeltevésekből (premisszákból) előre meghatározott módszerekkel (levezetési szabályokkal) szintaktikai jellegű átalakításokat végzünk, melynek eredménye a konklúzió (következmény), vagyis meglévő tudásból (igaz állításokból) kiindulva jutunk „relatív” új tudás birtokába. A deduktív érvelés során a premisszák igazsága szükségszerűen maga után vonja a konklúzió igazságát. Az arisztotelészi logikában a premisszák kijelentések, állítások, melyekre teljesülniük kell, hogy nem lehetnek egyszerre igazak és hamisak (ellentmondás elve), de az sem lehet, hogy se igaz, se hamis ne legyen (a kizárt harmadik elve).⁴⁸⁷

Az arisztotelészi logikában egy következtetést akkor mondunk bizonyító erejűnek vagy konklúzivnak, ha premisszái igazak, és a premisszákból következik a konklúzió, vagyis a következtetés helyes.

A szillogizmus olyan következtetést jelent, melyben egy kijelentés (a konklúzió vagy következmény) két másiktól (a premisszákból vagy feltételekből) következik. A görög „szüllogiszmosz” („συλλογισμός”) kifejezés érvet, következtetést jelent, és Arisztotelész is ebben az általánosabb értelemben használta, de később a tradicionális logikában azt a speciálisabb jelentését nyerte el, melyet az előbb definiáltunk. Arisztotelész

argumentum a fortiori (az erősebb alapján való érvelés). Balásházy Mária: Jogi alaptan. Aula, Budapest, 2001. 128–137.

⁴⁸⁵ Bárdi Lajos – Madarász Tiborné: Logika. Jogi alkalmazások. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, 1996. 14.

⁴⁸⁶ Bárdi – Madarász 1996, 15.

⁴⁸⁷ Madarász Tiborné – Pólos László – Ruzsa Imre: A logika elemei. Budapest. Osiris, 2006. 12.

az Analitika első könyvében ír róla: „Szillogizmus pedig az olyan beszéd, amelyben bizonyos dolgok megállapításából szükségszerűen következik valami más, mint amit megállapítottunk, mégpedig azért, mert azok a dolgok úgy vannak. »Mert azok a dolgok úgy vannak«, ezt úgy értem, hogy ezek alapján következik; hogy pedig »ezek alapján következik«, ezt úgy értem, hogy semmi egyéb dolog nem kell ahhoz, hogy bekövetkezzék a szükségszerűség.”⁴⁸⁸

A szillogizmus formái: kategorikus, hipotetikus (feltételes), valamint diszjunktív (szétválasztó). A kategorikus szillogizmus elméletét Arisztotelész dolgozta ki (a 'szillogizmus' elnevezés is tőle származik), a feltételes és a szétválasztó szillogizmusok tanulmányozása a sztoikus logika keretében kezdődött. Arisztotelész írta le a klasszikus „Barbara-szillogizmust”. Eszerint: „ha minden ember (A) halandó (B), és minden görög (C) ember (A), akkor az összes görög (C) halandó (B).”⁴⁸⁹

Az arisztotelészi szillogizmus elmélete annak a tana, mely szerint, ha ismert egy fogalom viszonya másik két fogalomhoz, akkor milyen esetben lehet megállapítani valamit e két fogalom egymáshoz való viszonyáról. Illetve, ha meg akarjuk alapozni azt a kijelentést, amelyben két fogalom egymáshoz való viszonyáról szólnak, akkor milyen módon lehetséges ez egy harmadik fogalom felhasználásával.⁴⁹⁰

9.3. A magyar hivatalos nyelv helyzete egy logikai érv alapján

A továbbiakban a szlovén alkotmányból kiindulva és a fent idézet alkotmánybíróági határozat alapján, fogom a logika módszereivel a következtetéseket levonni.⁴⁹¹ Origónak az Alkotmány 11. cikkének második mondatát tekintjük, melynek vonatkozó része szerint „azon községek területén, ahol a magyar nemzeti közösség él, a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.

Az érvet ekként állíthatjuk fel:

Ha a magyar nyelv azon községek területén, ahol a magyar nemzeti közösség él (A) hivatalos nyelv (B) és a hivatalos nyelvet e községek területén (C) közvetlenül kell

⁴⁸⁸ Madarászné – Pólos – Ruzsa 2006, 19.

⁴⁸⁹ U.o.

⁴⁹⁰ Madarászné – Pólos – Ruzsa 2006, 19. 137.

⁴⁹¹ Mag. Koren Stefán, *Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara-szillogika -logika alapján*, Eljárásjogi szemle, évfolyam 2017/3, 41-oldal és tovább. <https://eljarasjog.hu/2017-efolyam/magyar-hivatalos-nyelv-hasznalata-a-ketnyelvu-területen-szloveniaban-a-barbara-szillogika-logika-alapjan/>

használni (D), akkor a magyar nyelvet azon községek területén, ahol a magyar nemzeti közösség él (A), közvetlenül kell használni (D).

Szlovénia vegyes lakosságú területeit, ahol a magyar nemzeti közösség él, és ahol a hivatalos szlovén nyelv mellett a magyar nyelv is hivatalos nyelv, már felsoroltuk e dolgozatban.

Az elismert őshonos nemzetiségeket megillető oktatási jogokat külön törvény rendezi. E törvény alapján a kisebbségi iskolák fenntartásának költségeit a szlovén állam vállalja magára. A vegyes lakosságú községekben kétnyelvű vagy *magyar*, vagy pedig olasz egynyelvű iskolák létesíthetők. „A kétnyelvű iskolákban a tantárgyakat mindkét nyelven kell oktatni, elvileg biztosítani kell a kétnyelvű könyveket, és a tanároknak is tudniuk kell mindkét nyelven. A gyermekek a két nyelv bármelyikén felelhetnek. A gyakorlat azt mutatja, hogy alsóbb tagozaton igyekeznek a pedagógusok tartani az ötven–ötven százalékos arányt, a felsőbb tagozatokban azonban ez nem igazán sikerül, általában hetven–harminc százalék, a szlovén javára. A szlovén–*magyar* kétnyelvű iskolákban külön nemzetiségi órák vannak a *magyar* gyermekeknek, ahol *magyar* földrajzot, történelmet és kultúrát tanulnak. Lendván működik egy kétnyelvű gimnázium. A vegyes területeken kívül a *magyart* választott nyelvként lehet a középiskolában tanulni. *Magyar* nyelvi tanárok képzése 1980 óta folyik a Maribori Egyetemen, emellett elismerik a *magyarországi* felsőoktatási intézményben szerzett pedagógusi diplomát is”.⁴⁹²

Mindez egyébiránt alapjaiban különbözik az olasz nemzetiségi területen élők számára kialakított rendszertől, az ő oktatási rendszerük ugyanis egynyelvű, az oktatás vagy olasz, vagy szlovén nyelven folyik, és külön tanítják – kötelező jelleggel – nyelvi óra keretében a másik (tehát vagy a szlovén, vagy az olasz) nyelvet.⁴⁹³

Miként arról majd még lesz szó, az olasz nemzeti közösségekben egynyelvű az oktatási rendszer a kétnyelvű területen (a tengerparton), ezzel szemben a vegyes területen, ahol a *magyar* nemzeti közösség él, kétnyelvű az oktatás. Ez a különbségtétel szerintem nem indokolható logikai érvekkel, amit majd érvelek az alkotmányban megadott jogokkal (lásd az alkotmánybíróság döntését) és a Charta és a Charta-a módosított verziójával.

⁴⁹² Győri Szabó 2006, 350–351.; Koren 2017 i.m.

⁴⁹³ Kolláth 2003, 192.

Ami a kétnyelvű oktatást illeti, az alkotmánybíróság alapvető megállapítása erről a (OdlUS VII,196, U-I-94/96 (szlovén közlöny 77/98 szám)⁴⁹⁴ a következő: „Az Alkotmány 64. cikke előírja, hogy a kétnyelvű oktatás kötelező, és felhatalmazza a jogalkotót arra, hogy megjelölje azokat a területeket, ahol ez kötelező. Ez megköveteli tőle, hogy szervezzen ilyen oktatást, és csak annak meghatározását hagyja rá, hogy mely területeken lesz az ilyen oktatás kötelező. A kétnyelvű oktatás kötelező területei meghatározásának alapvető feltétele az, hogy ez az őslakos olasz és magyar nemzeti közösségek különleges joga.”⁴⁹⁵

Az alkotmánybíróság e döntése mindezt még meg is erősíti a következőkkel: „Az Alkotmány 14. cikkének második bekezdése kimondja, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a rendelkezésnek nem szabad eltérően szabályoznia a jogi személyek helyzetét, hanem azt, hogy azt önkényesen, ésszerű és reális ok nélkül nem szabad megtenni. Ez azt jelenti, hogy a megkülönböztetésnek az alkotmányosan elfogadható célt kell szolgálnia, hogy ennek a célnak ésszerűen kapcsolódnia kell a rendelkezés tárgyához, és hogy a bevezetett megkülönböztetésnek alkalmas eszköznek kell lennie e cél elérésére. Ezért a megkülönböztetésnek ésszerű oka kell legyen. A kétnyelvű oktatás, mint az őslakos nemzeti közösség különleges joga, önmagában nem befolyásolja a többségi nemzet tagjainak a törvény előtti egyenlőséghez való jogát. Az Alkotmány nem akadályozza meg a jogalkotót, hogy hatásköre keretein belül meghatározza azokat a kritériumokat, amelyek alapján bizonyos hasonló tényeket meg lehet különböztetni egymástól, és eltérő jogi következményekkel járnak. Az ilyen mérlegelési jogkör, amellyel a jogalkotó alkotmányosan megengedett célokat valósít meg, a jogalkotó hatalom nélkülözhetetlen eleme.”

Az Alkotmánybíróság kimondja továbbá, hogy „az ilyen iskolák létrehozásának területeit és azokat a területeket, amelyekben az őslakos kisebbségek számára az oktatás területén különleges jogokat biztosítanak a kisebbségi iskolák létrehozására, a jogalkotóra van hagyva”. Az Alkotmánybíróság indokolása szerint „a történeti körülmények diktálják a kétnyelvű oktatás szervezését azokon a területeken, ahol a magyar nemzeti kisebbség (közösség) él, de nem azokon a területeken, ahol az olasz nemzeti kisebbség (közösség) él”. Továbbá a kétnyelvű iskolák szervezetének vagy hálózatának fenntartása azt is jelenti,

⁴⁹⁴ Az Alkotmánybíróság az alkotmányellenőrzési eljárásban 1998. október 22-i ülésén befogadta Jože Gjurán és Valeria Perger lendva lakosok és Marjan Žerdin csentei lakos beadványát. Mindhárom indítványozó szlovén anyanyelvű.

⁴⁹⁵ Fordította: Koren

hogy tiszteletben kell tartani azokat a kötelezettségeket, amelyeket Szlovénia vállalt a ratifikált nemzetközi szerződésekkel, és nem ellentétesek az alkotmánnyal (az alkotmány 14. cikke).⁴⁹⁶

Ezek alapján a következő téziséket állíthatjuk: a kétnyelvű oktatás kötelező a kétnyelvű területeken Szlovéniában az alkotmány 64 cikk első bekezdése alapján.

A kétnyelvű oktatás nem kötelező az olasz kisebbség számára, történelmi tényezők, vagyis „történelmi körülmények diktálta” alapon.

És hogyan érvelt a magyar kisebbségfelelős politikai képviselete („magyar kisebbség nemzeti önkormányzata – Lendváról”) az alkotmánybíróság felhívására, hogy adja le véleményét a tárgyban? A következőképpen: „véleménye szerint a kétnyelvű oktatást 1959-ben alapították. Ezt megelőzően, mint Primorje-ban,⁴⁹⁷ a magyar iskolák is egynyelvűen működtek Prekmurjében.⁴⁹⁸ Az akkori történelmi helyzet lehetlenné tette a magyar nemzetiségű tanulók számára, hogy tovább folytathassák tanulmányaikat a magyar közép- és középiskolákban, a Vajdasági iskolák pedig messze voltak. Ennek eredményeként a legtöbb szülő gyermekeit szlovén iskolákba íratatta, míg a magyar iskolák üresen maradtak. A kétnyelvű modellt megoldásként fogadták el a nemzeti oktatás Prekmurjei (Muravidéki) összeomlása ellen.”⁴⁹⁹

Az akkori magyar kisebbségi politika még azzal érvelt az Alkotmánybíróság előtt, hogy „a kétnyelvű oktatás negyven évében kevés panasz érkezett a szülők részéről. A hallgatók jó eredményeket érnek el a szlovén középiskolákban és Magyarországon is. A 8. osztályos tanulók csoportos vizsgálatára bizonyítékot szolgáltat arra, hogy a kétnyelvű tanulók sikere nem marad el a többi szlovéniai társainak sikerétől. Az olasz nemzeti oktatási modell új bevezetése megismételné az 1959-ben történteket. A vegyes nemzeti családokból származó tanulók (ma ezeknek a tanulóknak a 40–60 százaléka) vagy a szlovén nemzetiségű tanulók (a kétnyelvű iskolákban részt vevők aránya 30-50 százaléka) nagyon magas százaléka valószínűleg szlovén iskolákban folytatja tanulmányait. Ez a meglévő iskolahálózat és a nemzeti oktatás összeomlásához vezetne.”⁵⁰⁰ Ehhez a politikai érveléshez nincs mit hozzá fűznöm, csak annyit, szeretnék itt megemlíteni, saját

⁴⁹⁶ Idézeteket fordította: Koren

⁴⁹⁷ Tengerparton

⁴⁹⁸ Muravidéken

⁴⁹⁹ Alkotmánybírósági döntés, OdlUS VII,196, U-I-94/96 (szlovén közlöny 77/98 szám), 5. pont.

⁵⁰⁰ Alkotmánybírósági döntés, OdlUS VII,196, U-I-94/96 (szlovén közlöny 77/98 szám), 7. pont

tapasztalatom alapján, ilyen fajta álláspont jellemző (már évtizede) a Muravidéki vezető nemzeti politikára.

A helyzet manapság sem változott az oktatás terén. Az oktatók nem tanítják a magyar nyelvet hivatalos szinten, ahogy ezt az Alkotmány 11. cikke és a szlovén nyelvtörvény 3. cikke előírja (tehát nemcsak az oktatási törvény). E cikk értelmében „azon önkormányzatok területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz vagy a magyar nyelv hivatalos nyelvként való nyilvános használata biztosított oly módon, ahogy ez a törvény szabályozza a szlovén közhasználatot, és az egyes ágazati törvények rendelkezéseivel összhangban”.⁵⁰¹

Ezen a ponton szükség van némi logikai értelmezésre. Ha a kétnyelvű községek (önkormányzatok) területén működik kétnyelvű iskola, akkor e törvény alapján ott a magyar nyelv a hivatalos nyelv, melyet éppen olyan módon kell használni, mint a szlovén (többségi) hivatalos nyelvet.

Napjainkban a helyzet már egészen elkésérítő: a magyar ajkúak többsége kétnyelvű iskolába írhatja gyermekét, a hivatalos ügyekben gyakorlatilag csak szlovén nyelven boldogul az ügyfél, és az alkotmánybírószágon kell kiharcolni egyéneknek azt, hogy a kétnyelvű területen működő kétnyelvű iskola vezetője tudjon a magyar hivatalos nyelven. A nemzeti közösség politikusai ezeken a tényeken átnéznek, nem kezdeményeznek eljárásokat, nehogy valakit megsértsenek, tíz év elteltével pedig csak a neve lesz kétnyelvű a kétnyelvű iskoláknak, az oktatás már manapság sem az.

Mi sem utal erre jobban, mint az a 2020-ban indult alkotmánybírószági eljárás, melyet a szlovén állami tanács elnöke kezdeményezett, úgy érvelve, hogy a kétnyelvű oktatás sérti a többség nyelvének, vagyis a szlovén nyelvnek a használatát a kétnyelvű területen, mert a magyar nyelv, ha alacsonyabb szinten is, de kötelező a szlovén anyanyelvű gyerekeknek a kétnyelvű iskolákban.

De hadd érveljek még egy, a mindennapi életből vett példával. A kétnyelvű Dobronak Község polgármesteri tisztét már több mint húsz éve tölti be az a Kardinal Marjan, aki egyáltalán nem tud magyarul, és nem is törekszik megtanulni ezt a nyelvet, mivel – állítása szerint – erre őt a törvények nem kötelezik. Tovább folytatva a sort, a dobronaki polgármester 2016 májusában tett javaslatot arra, hogy az illetékes szerv Milena Ivanust nevezze ki a Kétnyelvű Általános Dobronaki Iskola igazgatói posztjára. Az

⁵⁰¹Zakon o javni rabi slovenščine (Uradni list RS, št. 86/04 in 8/10)/ nyilvános szlovén nyelv használatának Törvénye, szlovén közlöny, 04/86 és 10/8 szám; fordította: Koren

önkormányzati tanács „pozitív véleményt ad Milena Ivanus jelölt igazgatói kinevezéséről”⁵⁰², ami csak azért tekinthető problémásnak, mert a kinevezett nem beszéli a hivatalos magyar nyelvet. Erre a tényre egyébként a Dobronak Községi Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség tanácsa felhívta az érintett szervek, így a dobronaki polgármester, az Intézeti Tanács, valamint az oktatási minisztérium figyelmét, ennek ellenére Milena Ivanus nevezték ki a dobronaki kétnyelvű iskola élére.

A döntést megtámadtam a bíróság előtt, majd – miután kimerítettem minden jogorvoslati lehetőséget – az Alkotmánybírósághoz fordultam, mivel álláspontom szerint egy magyarul egyáltalán nem tudó személy kinevezése egy kétnyelvű (magyar-szlovén) általános iskola vezetőjének, alkotmányértő. Az Alkotmánybíróság – az Up-206/18 számú határozatában – több mind két évvel később arról értesített, hogy mivel nem vagyok az ügyben érintett és jogi érdekem sem fűződik az eljárás lefolytatásához, ezért a kezdeményezésemet érdemi indokolás nélkül elutasította.

Fennáll a veszélye, hogy az utolsó „szúrás” is megkapja a muravidéki magyarság a szívébe, anyanyelvébe, kultúrájába és identitásába. Ha az alkotmánybírósági kezdeményezés (melyet a szlovén Államtanács elnöke kezdeményezett) sikerre vezet, akkor mi, muravidéki magyarok, térdre fogunk esni magyarságunkkal, annak ellenére, hogy olyan „nagy” és irigyelni való kisebbségi jogaink vannak. Ha tovább viszem ezt a gondolatot, akkor a „dominó” hatás jut az eszembe. Ha mi muravidékiek, mint a legkisebb határon túli magyarság a Délvidéken, „térdre” esünk és elveszítjük iskoláinkat, nyelvünket, akkor a szlavóniai és vajdasági magyarok sorsa sem lesz más, hiszen az alkotmánybíróságok ott is hivatkozhatnak a „történelmi” tényezőkre, mint tette ezt a szlovén alkotmánybíróság a kétnyelvű oktatásnál.

Nézzük, hogy az Alkotmánybíróság miként magyarázza az állam kötelezettségeit az őshonos kisebbségek nyelvhasználati jogait illetően. A fentiekben már elemzett 2008. szeptember 11-én kelt U-I-380/06-11 számú határozatában a következőket fejtette ki. „A nemzeti közösségek nyelve azokon a területeken, ahol e közösségek élnek, különleges alkotmányos jogállást és védelmet élvez, és mint ilyen, nem minősül idegen nyelvnek. [...] A Szlovén Köztársaság az olasz és a magyar nemzeti közösségnek magas szintű védelmet biztosít.”

⁵⁰² Polgármester 2016. május. 4-én, 030-0001/2014-51/2016 számú határozat.

Az Alkotmánybíróság kifejti azt is, hogy az Alkotmány kétféleképpen óvja az őshonos olasz és magyar nemzeti kisebbséget és tagjaikat. Egyrészt mindenkinek, így nekik is, nemzetiségi hovatartozásra való tekintet nélkül egyenlő emberi jogokat és alapvető szabadságjogokat biztosít [14. cikk (1) bekezdés], másrészt néhány további, azaz külön jogot is biztosít a számukra. E jogok alapját az állam az Alkotmány 5. cikkében tett kötelezettségvállalása jelenti, amelynek értelmében a területén óvja és biztosítja a nemzeti közösségek jogait. Néhány külön jogot már az Alkotmány 64. cikke is meghatároz.

Az Alkotmánybíróság állandó ítélezési gyakorlata alapján az Alkotmány a törvényhozónak is engedélyezi, hogy az őshonos nemzeti közösségeknek és tagjaiknak különleges (további) védelmet biztosítson.⁵⁰³ A csak a kisebbséget, illetve annak tagjait megillető külön jogokat a jogelmélet a kisebbségek pozitív védelmeként tartja számon. A pozitív védelem úgynevezett pozitív diszkriminációt eredményez, mert a kisebbség tagjainak olyan jogokat biztosítanak, amelyekkel a többség tagjai nem rendelkeznek, azonban utóbbiak elismerik e jogokat, ezáltal tanúsítva a társadalom demokratikus voltát. Ez az intézményi keret a két nemzeti közösség és tagjaik azonosságtudata megőrzésének és a társadalmi életbe való egyenjogú bekapcsolódásának előfeltétele.⁵⁰⁴

Az Alkotmány 64. cikkében foglalt külön jogok különleges szabályozást jelentenek az Alkotmány által egyébként is biztosított többi emberi joghoz és alapvető szabadságjoghoz viszonyítva. Az Alkotmánybíróság már korábban arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Alkotmány 62. cikkében foglalt eljárási garanciát (a saját nyelv és írásmód használatához való jog a hivatalos szervek előtt) az Alkotmány 64. cikkével, együtt kell értelmezni és magyarázni, amennyiben a nemzeti közösségek által lakott területeken az eljárásban az ügyfél e közösségek tagja.⁵⁰⁵

Az Alkotmány említett rendelkezésében az Alkotmány 5. cikkével összhangban e közösségeknek és tagjaiknak biztosított külön jogok célja a nemzeti közösségek azonosságtudatának megőrzése. Az Alkotmány 64. cikkének tartalmát, amely nem határozza meg közvetlenül e közösségek tagjainak a nyelvüknek az állami szervek előtti eljárásokban való használatához fűződő jogát, össze kell kapcsolni az Alkotmány 11. cikkével. Amely, bár önmagában nem szabályozza az emberi jogokat, az őshonos nemzeti

⁵⁰³ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság 1998. 2. 12. napján kelt U-I-283/94 sz. határozata, az SZK Hivatalos Lapja 20/98. sz. és OdlUS VII, 26; 1998. 10. 22. napján kelt U-I-94/96 sz. határozata, az SZK Hivatalos Lapja 77/98. sz. és OdlUS VII, 196; és U-I-296/94 sz. határozata.

⁵⁰⁴ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróság U-I- 218/04 sz. határozata.

⁵⁰⁵ Koren 2017 i.m.

közösségek jogainak védelmére és biztosítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségvállalásból kiindulva, de azon községek területén, ahol e közösségek élnek (a szlovén mellett) az olaszt és a magyart is hivatalos nyelvként ismeri el.⁵⁰⁶

A meglátásom szerint, azonban az alkotmánybíróági határozat indokolásának a következő megállapítása bír a legnagyobb jelentőséggel (ahogy már előbb idéztem): „Ennek során azonban (az államnak) tiszteletben kell tartania az őshonos nemzetiségek alkotmányos jogállását és jogait. Az olaszt és a magyart, mint az őshonos nemzeti közösségek nyelvét ezért, azon területeken, ahol e közösségek élnek, nem kezelheti idegen nyelvként. E viszonyokban tehát az olasz és a magyar nyelv nem használható (a szlovén melletti) fordításként. E nemzeti közösségek nyelvhasználattal kapcsolatos jogait úgy kell szabályoznia, hogy meghatározza e nyelvek, tehát az olasz és a magyar nyelv közvetlen használatának módját.”

Az imént citált alkotmánybíróági határozat tehát ugyanarra a következtetésre jutott, amelyre a Barbara-szillogizmus alkalmazásával juthatunk, nevezetesen arra, hogy a magyar nyelv a kétnyelvű területeken hivatalos nyelv. Márpedig, ha ez így van, nehezen érthető az, hogy sem a szlovén oktatási törvény, sem a kisebbségi külön törvény nem írja elő kötelezettségként a kétnyelvű területen működő pedagógusok, iskolaigazgatók számára a hivatalos magyar nyelv tudását. Egy konkrét ügyben például a Muraszombati Ügyészség kifejezetten arra az álláspontra helyezkedett, hogy „a rendelkezésre álló dokumentumok alapján nem állapítható meg, hogy a dobronaki kétnyelvű iskola igazgatói posztját betöltő személy számára, illetve az adott munkahelyen meghatározott feltétel lenne a magyar nyelv tudása.”⁵⁰⁷

Márpedig, ez az ügyészségi álláspont ellentétes az Alkotmánnyal, az alkotmánybíróági határozattal és értelmezéssel. A probléma abból fakad, hogy az Alkotmányban garantált kisebbségi jogokat részletező törvények és alacsonyabb rendű jogszabályok hiányosak, nem fednek le minden szabályozási tárgykört, „a törvények megvalósítási mechanizmusa hiányos.”⁵⁰⁸

Egyes nézetek szerint „a nemzeti közösségek szervezetei csupán figyelmeztethetnek a problémákra, semmiképpen nem terheli őket felelősség a

⁵⁰⁶ Hivatkozási alap az Alkotmánybíróóság 2007. 6. 21. napján kelt Up-404/05 sz. határozata. Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapja 64/07. sz. és OdlUS XVI, 101

⁵⁰⁷ A Muraszombati Ügyészség Ktr 210/2016-TGB-dp számú határozata, kelt 2017. 4. 3-án.(a szerzőnél)

⁵⁰⁸ Kolláth Anna – Gróf Annamária: A szlovéniai magyar nyelv. Esettanulmány a szlovéniai magyarokról. Mainz, ELDIA esettanulmány, ELDIA, 2014. 15.

kisebbségvédelmi rendszer megvalósításáért. Nekik a megmaradás érdekében kell stratégiát és programot alkotniuk, valamint azt az adott keretek közepette megvalósítaniuk. Egy kisebbségi közösség sem lehet saját megmaradásának közvetlen, jogi értelemben vett felelőse”.⁵⁰⁹

Tézisem, miszerint az alkotmányban foglalt jogok alapján és az alkotmánybíróság döntései alapján megállapítható, hogy Szlovéniában a törvényben meghatározott községek területén kötelező a magyar mint hivatalos nyelv használata.

Felvethető a kérdés: amennyiben a magyar nyelv hivatalos nyelv és kötelező a kétnyelvű magyar területen Szlovéniában éppen úgy, mint a hivatalos szlovén nyelv, akkor vonatkoznak-e rá, mint kisebbségi nyelvre a nemzetközi szerződések és az ezek alapján vállalt állami kötelezettségek?⁵¹⁰

A Szlovén Szocialista Köztársaság alkotmánya, melyet 1974-ben fogadtak el, a 250. cikkében az olasz, illetve a magyar nemzetiséget és tagjait megillető különleges jogok körében rendelkezett arról, hogy a szlovén és a magyar nyelv egyenjogú, egyúttal pedig kötelezettséget vállalt arra, hogy biztosítja a magyar kisebbség számára az anyanyelvük szabad használatát és ennek alapján az anyanyelven történő nevelést és oktatást. Említhető ugyanakkor Magyarországi Alaptörvénye is, mely a XXIX. cikkében biztosítja az anyanyelv használatát biztosítja a Magyarországon élő nemzetiségeknek. államalkotó tényezőinek. Vegyük észre a különbséget: e két, most említett alkotmány az anyanyelv használatát garantálja a nemzetiségi kisebbségek számára, a Szlovén Köztársaság alkotmánya ugyanakkor a „magyar hivatalos nyelv” használatát biztosítja a területén élő magyar nemzeti közösség tagjai számára.

Kardos Gábor szerint „a Charta egyébként arra is kötelezi a részes államokat, hogy korlátozott védelmet nyújtsanak a konkrét területhez nem kötődő kisebbségi nyelveknek is. A Charta által védett regionális vagy kisebbségi nyelvek nem lehetnek hivatalos nyelvek is. Ez ugyanakkor azt jelenti, hogy ha egy regionális vagy kisebbségi nyelv egyben állami hivatalos nyelv is, akkor nem automatikusan védett.”⁵¹¹ Az, hogy ezen állítás mennyiben támasztható alá vagy cáfolható gyakorlati példák (akár a szlovén példa) alapján, egy újabb kutatás tárgya lehet.

⁵⁰⁹ Göncz László: A nemzeti tudat alakulásának jellemzői a Muravidéken. Muratáj, 2007/1–2. 79–93. 81.; Kolláth–Gróf (2014) i. m. 15.

⁵¹⁰ Erről már írtam bevezetési gondolatokat, elemzést és téziseket a 7.4 pont alatt.

⁵¹¹ Kardos Gábor – Lattman Tamás (2015): Nemzetközi jog, A kisebbségek nemzetközi jogi védelme, Kardos Gábor, IX fejezet, 250.

9.3 Álláspontom

Hivatkozva a 9.2. pontban elemzett alkotmányjogi és alkotmánybíróági tényezőkre és az ezek nyomán felállított tézisekre megállapíthatjuk, hogy a nemzetközi, a szlovén és a magyar nyelvű szakirodalomban általánosnak tekinthető az az álláspont, miszerint Szlovéniában példaértékű a kisebbségi nyelvi jogok szabályozása. Erre a szlovén kormány és a szlovén politikai elit előszeretettel hivatkozik. Göncz László – történész, kisebbségkutató, a muravidéki magyarok parlamenti képviselője – véleménye szerint „a szlovéniai modell formális tekintetben teljes körűen eleget tesz a Nyelvi Charta által előírt követelményeknek, sőt, néhány vonatkozásban túl is szárnyalja a karta rendelkezéseit”.⁵¹² A negyvenet is meghaladja azoknak a jogi normáknak a száma, melyek a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatára vonatkozóan tartalmaznak valamilyen rendelkezést (ilyen például a személynevek használatáról szóló törvény, az útlevétörvény, vagy éppen a gazdasági társaságokról szóló törvény). Mindez azonban csak a felületes szemlélet tévesztheti meg. Hiába példaértékű ugyanis az alkotmányi szintű szabályozás, a kapcsolódó törvények, rendeletek és más részletszabályok, illetve ezek hiánya bizonyos területeken már árnyalja, rontja a képet, s még inkább rontják az összképet a meglévő rendelkezések végrehajtásában mutatkozó problémák.⁵¹³

Vizsgálódásaim során tehát arra a következtetésre jutottam, hogy valójában a jogi szabályozás is súlyos hiányosságokban szenved – a most következő fejezetben általam indított próbaperek eredményeit közlöm, bizonyítandó ezen állításomat.

Mindezeket megelőzően szükséges egy rövid személyes kitérőt tennem. Szlovéniában, több ízben is megkíséreltem nyilvánosságra hozni kutatásaim eredményeit. Ennek köszönhetően pedig újfent kisebbségbe kerültem: magyar származásúként már eleve kisebbségben éltem a szlovén többségi társadalmon belül. Véleményem nyilvánosságra hozásával azonban a muravidéki magyar kisebbségen belül kerültem kisebbségbe. Ezen új kisebbségbe azért kerültem, mert kialakítottam, bizonyítékok alapján, egy olyan

⁵¹² Göncz László (2019): A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználatára Szlovéniában. 103 – 121. In: Terveztés határtalanítás 5.

[http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Terveztes%20es%20hatartalanitas%20\(5\).pdf](http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Terveztes%20es%20hatartalanitas%20(5).pdf)

⁵¹³ A fejezet a következő publikációm alapján készült: Koren Stefán (2020): Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartának elfogadása Szlovéniában és megváltoztatása a szlovéniai magyarok kárára. 2020.01.16. <https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1073>

véleményt, mely mélyen eltér az eddig fényre hozott tényektől, a magyar kisebbség nagyszintű védettségéről Szlovéniában. Ez eszembe juttatja azt, amit a témavezetőm írt: „Ha az ember rájön valami újdonságra, azonnal kisebbségbe kerül, egy olyan kisebbségbe, amelynek egyetlen tagja van: ő maga”.⁵¹⁴

⁵¹⁴ Andrassy 2013, 10.

VI. Saját kutatás – próbaperek, hatósági eljárások indítása

Hipotézisem az, hogy Szlovéniában a többé-kevésbé hibátlan alkotmányjogi környezet ellenére sem biztosított a magyar nemzetiség számára a nyelvhasználati jog a hivatali ügyintézésben. Annak érdekében, hogy hipotézisemet cáfolni vagy megerősíteni tudjam, próbapereket indítottam Szlovénia bíróságain. A következőkben ezen a próbaperek tényállását, menetét és konklúzióját összegzem. Az szakszerű leírás végett a pereket egyes szám harmadik személyben ismertetem.

Mindenekelőtt szükséges bizonyos, az ügyek megítélése szempontjából jelentős tényeket és körülményeket rögzíteni. Az alább részletezett peres eljárásokra okot adó cselekmények helyszíne Dobronak település, mely Muravidék kétnyelvű területe, vagyis a kétnyelvű községek területe, ahol a magyar kisebbség él.

Miként azt a korábbiakban már tisztáztuk, Szlovénia Alkotmányának 11. cikke értelmében a hivatalos nyelv a szlovén. Azon településeken, ahol az olasz, illetve a magyar ajkú közösség él, hivatalos nyelv az olasz, illetve a magyar is. A magyar nemzetiségi közösség részei a következő települések: Órihodos (szlovén nyelven: Hodoš), Sal (Salovci), Alsómarác (Moravske Toplice), Dobronak és Lendva községek.⁵¹⁵ 31 településen élnek nagyobb számban nemzeti kisebbségek. Az említett 31 település által felölelt területet nevezik Szlovéniában, ami magyarok által nemzetiségileg vegyesen lakott terület, kétnyelvű (magyar-szlovén) területnek. A magyar kisebbséget megillető alkotmányos és egyéb törvényes jogok többsége a kétnyelvű területhez kötődik. Az öt kétnyelvű község egyike Dobronak (Dobrovnik). Dobronak három településrészből áll: Dobronak (a község központja), Zsitkóc (Žitkovci) és Órszentvid (Strehovci). Az első kettő vegyesen lakott területnek számít, Órszentvidet azonban csak szlovének lakják, így nem tartozik a nemzetiségileg vegyesen lakott területekhez.⁵¹⁶

Dobronak község Alapszabályának 2. cikkelye ezt *expressis verbis* ki is mondja: „(1) A község azon területe, ahol a magyar nemzeti közösség tagjai élnek, nemzetiségileg

⁵¹⁵ Szlovéniában a községek (szlovénül: Občina-nak nevezzük) az önkormányzati igazgatási (közigazgatási) rendszer alapját képezik.

⁵¹⁶ Koren 2017, i.m.

vegyesen lakott terület. (2) A nemzetiségileg vegyesen lakott területhez Dobrovnik - Dobronak és Žitkovci - Zsitkóc település tartozik.”⁵¹⁷

A községi alapszabály külön fejezetben részletezi a magyar nemzeti közösség tagjainak különjogait. Ezek közül a következőket emelem ki. A 82. cikkely (1) bekezdése értelmében „a község ápolja saját nemzetiségi jellegét, biztosítja a magyar nemzeti közösség és tagjainak egyenjogúságát és megvalósítja külön jogait, valamint gondoskodik a magyar nemzeti közösség egyetemes fejlődéséről”.⁵¹⁸ A 82. cikkely (2) bekezdése kimondja, hogy „a nemzetiségileg vegyesen lakott területen mind a szlovén, mind a magyar nyelv hivatalos nyelv. A két nyelv egyenrangú”, a (3) bekezdés szerint pedig „a magyar nemzeti közösséghez tartozó polgárok számára, mind a közéletben, mind a társadalmi életben szavatolt az anyanyelvük használata”.⁵¹⁹ A 83. cikkely rendelkezik arról, hogy a községi szervek és a községi szolgáltatók a község nemzetiségileg vegyesen lakott területén szlovén és magyar nyelven folytatják az ügyintézését, továbbá „a törvénnyel összhangban, a nemzetiségileg vegyesen lakott területen, a község szervei, az állami szervek, a közüzemi vállalatok és intézetek kétnyelvű feliratokat, pecsétet, nyomtatványokat és egyéb űrlapokat használnak”.⁵²⁰

1. Koren v. N.N. szlovén állampolgár – egy magánvádas eljárás

A Büntetőeljárás törvény (Zakon o kazenskem postopku, továbbiakban ZKP) 6. cikke meghatározza, hogy „amennyiben a bíróságon az Alkotmány alapján hivatalos használatban van a magyar és az olasz nemzeti közösség nyelve is, úgy a törvényben meghatározott módon a büntetőeljárás folyhat a nemzeti közösség nyelvén is”.

Az elsőfokú bíróságok, amelyekre a ZKP 6. cikkének második bekezdése vonatkozik, a Koperi, Piráni, Muraszombati és Lendvai Járási Bíróságok, valamint a Koperi és Muraszombati Kerületi Bíróságok.⁵²¹ A Bíróságokról szóló törvény (Zakon o

⁵¹⁷ Dobronak Község Alapszabálya. [online] szlovén nyelven: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20071907>; magyar nyelven: <https://www.dobrovnik.si/obcinskisvet>

⁵¹⁸ Dobronak Község Alapszabálya 82. cikk.

⁵¹⁹ Dobronak Község Alapszabálya 82. cikk.

⁵²⁰ Dobronak Község Alapszabálya 83. cikk.

⁵²¹ A Koperi Járási Bíróság, a Piráni Járási Bíróság és a Koperi Kerületi Bíróság a szlovén tengerparton található és az őshonos olasz nemzeti közösség tagjai, illetve a kétnyelvű (szlovén-olasz) területen élők jogi ügyeiben járnak el. A Lendvai Járási Bíróság, a Muraszombati Járási Bíróság és a Muraszombati Kerületi Bíróság viszont az őshonos magyar nemzeti közösség tagjainak, illetve a kétnyelvű (szlovén-magyar) terület lakóinak jogi ügyeit kötelesek vezetni.

sodiščih, továbbiakban ZS) 5. cikkének 2. bekezdésében foglaltak alapján, az elsőfokú bíróság magyar és olasz nyelven is eljár abban az esetben, ha az ügyfél az őshonos magyar vagy olasz nemzeti közösség tagja, illetve ha a kétnyelvű területek valamelyikén él és a magyar vagy az olasz nyelvet használja. Ugyanez vonatkozik az érintett másodfokú bíróságokra is. A bíróságok ügyvitelét azokon a területeken, amelyeken az őshonos magyar és olasz nemzeti közösségek élnek, a Bírósági ügyrend (Sodni red, továbbiakban SR) 60-66-ig terjedő cikkei tárgyalják részletesen.

Az őshonos magyar nemzeti közösség tagjai külön joggal bírnak, amelyeket Szlovénia Alkotmányának 64. cikke határoz meg, s amelyeket a Büntetőeljárás törvény 7. cikkének 2. bekezdése is megfogalmaz. Ezen külön jogok közé tartozik az a jog, amely szerint saját nyelvüket használhatják, nemcsak szóbeli, hanem írásbeli kommunikáció során is a bírósággal. Az, hogy a felperes az eljárás kezdetén szlovén nyelven nyújtotta be kérelmét, még nem jelenti azt, hogy az eljárás későbbi szakaszában nem adhatná be kérelmét saját nyelvén, magyarul vagy olaszul.

1.1. Az alapeljárás

Felperes – aki magyar anyanyelvű szlovén állampolgár, dobronaki állandó lakos – 2008. szeptember 16-án magánvádas eljárást indított a Murska Sobota (Muraszombati) Kerületi Bíróságon (Okrožno sodišče v Murski Soboti), sértő vádaskodás vétsége miatt. A vádlott szlovén, két tanú magyar, kettő pedig szlovén nemzetiségű volt, s mindannyian szlovén állampolgárok.

Az első fokon eljáró bíróságnak kötelessége lett volna tájékoztatni a feleket arról, hogy a Büntetőeljárás törvény 9. cikke alapján jogukban áll a szóbeli eljárást magyar nyelven követni, az eljárás bármely szakaszában a saját anyanyelvüket használni, továbbá jogukban áll kérni azt, hogy a magánváddal kapcsolatos egyedi aktusokat magyar nyelven a rendelkezésükre bocsássák (ZKP 8. cikkének 1. és 2. bekezdései).⁵²² A jegyzőkönyvekben fel kell tüntetni a nyelvhasználati jogra, illetve a jogorvoslati jogra történő kioktatást, valamint az ügyfelek nyilatkozatát.⁵²³ A tájékoztatás elmulasztása, az ügyfelek nyilatkozatának kihagyása lényeges eljárási szabálysértésnek minősül (ZKP 371.

⁵²² Fő eljárás jegyzőkönyve, K54/2008, 2009.02.25

⁵²³ Uradni list/Közlöny, Bírósági ügyrend/SR, Hivatalos lap, 1995/17. V. fej.

cikkének 2. bekezdése).⁵²⁴ Ugyancsak lényeges eljárási szabálysértés az, ha a bíróság nyilatkoztatja ugyan a feleket a nyelvhasználatra vonatkozóan, ám nyilatkozatukat az eljárás során figyelmen kívül hagyja (ZKP 371. cikke 1. bekezdés 3. pont).

A Muraszombati Kerületi Bíróság az ügyben a fentebb részletezett kötelezettségének nem tett eleget, és úgy hozott ítéletet (K54/2008-18 számú ítélet), hogy nem tájékoztatta nyelvhasználati jogairól a feleket, melyek Szlovénia Alkotmánya, a Büntetőeljárásról szóló törvény és Dobronak község alapszabályzata értelmében őket, mint az őshonos magyar közösség tagját megillették volna. A nyelvhasználati jogokra vonatkozó tájékoztatás ugyancsak elmaradt a meghallgatni indítványozott két, magyar anyanyelvű tanú esetében is. Továbbá, nem fordította le a bíróság a szlovén anyanyelvű vádlott nyilatkozatait, és az általa becsatolt írásos bizonyítékokat.

Az első fokon eljáró bíróság a vádlottat felmentette a vád alól. Az ítélet elleni fellebbezésben a felperes kifogásolta, hogy az eljárás szlovén nyelven folyt, és nem biztosították számára annak lehetőségét, hogy nyelvhasználati jogát gyakorolja. A Muraszombati Kerületi Államügyészség a fellebbezés elutasítását indítványozta, arra hivatkozással, hogy az ügy iratai alapján nem állapítható meg, hogy az eljárás folyamán bármikor is hivatkozott volna a fél a magyar nemzetiségére, használta volna a magyar nyelvet, vagy követelte volna a magyar nyelv használatát, mindezekén túlmenően pedig arra sem merült fel adat, hogy nem értette volna a szlovén nyelvet.

A Maribori Felsőbb Bíróság a fellebbezést, mint alaptalant, elutasította. Indokolásában kifejtette, hogy a felperes vallomását az elsőfokú eljárás során szlovén nyelven tette meg, a feltett kérdésekre szlovén nyelven válaszolt, jogi képviselője a magánvád módosítását szlovén nyelven küldte meg a bíróságnak, írásos záróbeszéde és fellebbezése is szlovén nyelvű.

Mind az államügyészség, mind a másodfokú bíróság figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy az eljáró bíró *kötelessége* lett volna megállapítani, hogy a felek és a tanúk a kétnyelvű területről származnak, személyes adataik alapján, és nyilatkoztatni kellett volna őket arról, hogy kívánják-e az eljárás során az anyanyelvüket használni. Mindezekén túlmenően pedig a nyelvhasználati jogról történő kioktatást és a felek nyilatkozatát jegyzőkönyvbe kellett volna foglalni.

⁵²⁴ Mag. Štefan Horvát, Kommentár a Büntetőjogi eljárásról szóló törvényhez (ZKP), GV Založba 2004, 6. pont, 30. old.

1.2. A bírói gyakorlat

A szlovén bírói gyakorlat ezzel kapcsolatosan egyértelmű: a Koperi Felsőbb Bíróság – a szlovén és olasz ügyekben eljáró felsőbíróság – a VSK I Cp 1119/2002 számú határozatában leszögezte, hogy a feleket (még ha jogi képviselővel járnak is el) és a perben közreműködő személyeket (tanúkat, szakértőket) az eljárás során fel kell világosítani, hogy jogukban áll a bírósági eljárásban (szóban és írásban egyaránt) anyanyelvüket használni és tolmács segítségét kérni. Az érintett személyek dönthetnek úgy, hogy lemondanak a saját nyelv használatának jogáról, ezt azonban kifejezett nyilatkozatban kell megtenniük, egyúttal pedig ki kell jelenteniük azt is, hogy ismerik azt a nyelvet, amelyen folyik az eljárás.

További előírás, hogy a bírósági jegyzőkönyvbe bele kell írni, hogy a feleket felvilágosították a törvényi szabályokról, és rögzíteni kell az ezzel kapcsolatos nyilatkozataikat (Bírósági rendtartás 61. cikk). Amennyiben mindezekre nem kerül sor – fejtette ki a Koperi Felsőbb Bíróság – úgy a felek jogai csorbulnak, ugyanis meg vannak fosztva a bírósági védelemhez való jogtól (Alkotmány 23. cikk) és a jogorvoslathoz való jogtól (Alkotmány 25. cikk). A Koperi Felsőbb Bíróság érvelésében támaszkodott az Alkotmánybíróság – általam is ismertetett – álláspontjára, mely szerint az eljárás nyelvének nem tudása csorbítja a fél eljárási jogait, és kihatással lehet a bírói döntésre (RS-U-I-176/05 számú alkotmánybírósági határozat).

Azt az Alkotmánybíróság (Odlučba ustavnega sodišča (OdlUS) már több határozatban is kimondta (például Up-32/94 számú ügy), hogy a bíróságoknak munkájuk során állandóan szem előtt kell tartaniuk az emberi jogokra és alapvető szabadságjogokra vonatkozó határozatokat.⁵²⁵ Az OdlUS VI, 58, U-I-25/95 számú ügyben pedig a Büntetőeljárás törvény alkotmányosságának felülvizsgálata kapcsán arra hívta fel a figyelmet az Alkotmánybíróság, hogy az emberi jogokra vonatkozó nemzetközi dokumentumok nem csupán a törvényhozóra nézve kötelező utasítások, hanem „közvetlenül alkalmazandó biztosítékok minden egyénre nézve”.⁵²⁶ Megítélésem szerint a vizsgált ügyben eljáró bíróság ítélete ellentétes az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. cikkében írtakkal, ugyanis olyan módon tett megkülönböztetést egy magyar anyanyelvű magánvádló terhére, hogy maga a megkülönböztetés nem volt sem arányos,

⁵²⁵ Lovro Šturm és mások, Kommentár a Szlovén Köztársaság Alkotmányához, FPDEŠ 2002, 194. old. Az emberi jogokra vonatkozó alkotmányos határozatok közvetlenül alkalmazandó jog.

⁵²⁶ Mag. Štefan Horvát, Kommentár a Büntetőjogi eljárásról szóló törvényhez (ZKP), GV Založba 2004

sem észszerűen indokolt. De sérültek a Charta elfogadott cikkei is és a Keretegyezmény vonatkozó rendelkezései is a bírósági eljárásban.

1.3. Másodfokú döntés és kérelem a főügyészséghez

Fentiek ellenére a Muraszombati Kerületi Bíróság ítéletét a másodfokon eljáró Maribori Felsőbb Bíróság jóváhagyta. Ezt követően a Szlovéniai Állami Főügyészséghez fordult a felperes, törvényesség védelme⁵²⁷ iránti kérelmet előterjesztve. A Főügyészség 2010. szeptember 20-án kelt, Ktz 27/2010-5-AF-ks számú levelében arról tájékoztatta a felet, hogy nem tart indokoltnak semmiféle intézkedést. A Főügyészség ugyanis az iratok áttanulmányozását követően arra jutott, hogy bár a félnek valóban joga lett volna magyar nyelvről szlovén nyelvre fordító tolmáchoz, és jogában állt volna a kérelmeket magyar nyelven benyújtani, ám mivel volt jogi képviselője, aki tárgyalóképes szlovén nyelven, továbbá az eljárásban érintett valamennyi személy ért szlovén nyelven, ezért „sem a nyelv kérdése, sem a magánvádoló magyar nemzetisége nem merült fel soha az eljárás során”, „a vádlott védelemhez való jogának megsértése pedig nyilvánvalóan szóba sem kerülhetett”. Mindezt a főügyészség a Ktz 27/2010-8-AF-ks számú, 2010. szeptember 28-án kelt levelében azzal egészítette ki, hogy „a rendkívüli jogorvoslat iránti kérelem elsősorban a vádlottat illeti meg, amennyiben a vádlott kárára lenne benyújtva, úgy a bíróság a jogsértést csak megállapíthatja, viszont nem avatkozhat a jogerős bírósági határozatba”. Mindezen indokok alapján az állami főügyész úgy döntött, hogy nem nyújtja be a törvényesség védelme iránti kérelmet a legfelsőbb bírósághoz.

Határozott álláspontom az, hogy tévedett a Főügyészség, a következők miatt. A Bíróságról szóló törvény (ZS) 5. cikkének 2. bekezdése szerint azokon a területeken, amelyeken a magyar, illetve az olasz ajkú közösség él, a bíróságok magyar, illetőleg olasz nyelven is kötelesek eljárni mindazon ügyfelek ügyeiben, akik ezen a területen élnek, és a magyar vagy az olasz nyelvet kívánják az eljárás során használni. A Bíróságokról szóló törvény 6. cikke meghatározza, hogy a bíróságok ügymenetét a törvény és a Bírósági Ügyrend (SR) taglalja (SR 60-69. cikkek).⁵²⁸

⁵²⁷ A magyar jogban ez a törvényességi felügyeletnek felel meg.

⁵²⁸ Az Állami Főügyészség Elnöki Hivatalának 2010. 07. 22-én keltezett Su 28/2010-142 számú hivatalos válaszában másolata.

A Bírósági Ügyrend (SR) 61. cikkének 1. bekezdése kimondja, hogy amennyiben az eljárásban egyetlen fél vesz részt, vagy ugyan több fél érintett, de mindegyikük ugyanazt a nyelvet használja, akkor az eljárás csak ezen az egy nyelven folyik. A 61. cikk 2. bekezdése szerint pedig, amennyiben az eljárásban résztvevő két fél közül az egyik szlovén nyelvet, a másik pedig magyar vagy olasz nyelvet használ, akkor az eljárás szlovén és magyar, vagy szlovén és olasz nyelven folyik.

A Bírósági Ügyrend (SR) 61. cikkének 5. bekezdése meghatározza, hogy amennyiben a törvény és bírósági ügyrend határozatai alapján az eljárást magyar vagy olasz nyelven lenne szükséges folytatni, de a felek kijelentik, hogy az eljárás szlovén nyelven történjék, akkor az eljárás szlovén nyelven folyik. A felek erre vonatkozó kijelentését jegyzőkönyvben kell rögzíteni. A Bírósági Ügyrend (SR) 68. cikke értelmében az Igazságügyi Minisztérium gondoskodik a bírók és a bírósági személyzet kétnyelvű eljárásokkal kapcsolatos továbbképzéséről. Ugyanezen cikk 2. bekezdése meghatározza, hogy „kétnyelvű eljárást csak olyan bíró vagy szakmai munkatárs folytathat, aki rendelkezik Szlovéniában megszerzett szakmai ranggal (címmel) a megfelelő szakmai ágon magyar vagy olasz nyelvből, illetve ezzel egyenértékű tanulmányokat végzett külföldön, vagy államilag elismert felsőfokú bizonyítvánnyal rendelkezik szlovén vagy magyar nyelvből az államilag elismert képzési program alapján, vagy ha a két nyelv közül az egyikből szerepel az állandó bírósági tolmácsok listáján”.⁵²⁹

A Muraszombati Kerületi Bíróság 2010. június 3-án kelt, Su 230112/2010. számú hivatalos leveléből ugyanakkor az derül ki, hogy a Muraszombati Kerületi Bíróságon nincs olyan bíró vagy bírósági titkár, aki aktívan beszélne a magyar hivatalos nyelvet.⁵³⁰ Így már érthető, hogy a kerületi bíróság miért nem rendelkezik éves bírói beosztással, és miért nem jelöl ki olyan bírókat vagy bírósági titkárokat, akik magyarul is tudnák a tárgyalást vezetni.⁵³¹

Ilyenformán az ügyben első fokon eljáró bírói tanács (Szenátus) összetétele nem volt megfelelő, hiszen az elnöklőbíró nem tudott magyarul, nem rendelkezett a kétnyelvű eljárások vezetéséhez szükséges képzettséggel, az ülnökök sem tudtak magyarul, és nem gondoskodtak tolmácsról sem. Márpedig, az Alkotmány 2. bekezdésének 23. cikke

⁵²⁹ Koren 2017, i.m.

⁵³⁰ A Muraszombati Kerületi Bíróság Elnöki Hivatalának 2010. június 3-án keltezett, Su 230112/2010 számú hivatalos levelének másolata.

⁵³¹ A bírók és bírói személyzet képzésével kapcsolatos e-mail másolata 2010. június 4-ről, ügy kód:604-364/2010/1.

kimondja, hogy „csak a törvénnyel és a bírósági renddel előre meghatározott szabályok szerint kiválasztott bíró ítélkezhet”. Ezen túlmenően az eljárás során nem teljesültek bizonyos ügyviteli előírások sem, így nem szerepelt megfelelő jegyzéken és az ügyirat borítóján a „Ma” felirat (Bírósági Ügyrend (SR) 68. cikk).

Az ügygel kapcsolatban megkerestem írásban a Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériuma keretén belül tevékenykedő Igazságügyi Képzési Központot.

Az igazgató 2010. június 15-én kelt válaszleveléből az derül ki, hogy az Igazságügyi Képzési Központ nem szervez olyan képzéseket, melyek a bírókat és a bírósági személyzetet a kétnyelvű (magyar–szlovén) eljárásokra készítené fel, és ilyen jellegű képzés az Igazságügyi Minisztérium más illetékes részlegeinél sem folyik. Az igazgató szerint a kétnyelvű (magyar–szlovén) bírósági eljárások vezetésével kapcsolatos olasz és magyar nyelvű képzések megszervezése elsődlegesen az érintett területeken működő igazságügyi szervek (bíróságok) feladata lenne, vagy, ha ezt saját hatáskörben nem tudják kivitelezni, akkor jelzéssel kellene élniük a minisztérium felé, és kérniük kellene, hogy a minisztérium szervezze meg az oktatást. Ilyen megkeresés azonban nem érkezett az érintett bíróságok felől.

Az igazgató ezt ekként értelmezi: „Tekintettel arra, hogy ilyen kezdeményezést a Minisztérium nem kapott, talán az lehetne a következtetés, hogy az igazságügyi szervek már rendelkeznek olyan személyzettel, amely mindkét nyelvet, tehát a magyart és az olaszt is beszél, s ezért az említett képzést nem tartják szükségesnek.”⁵³²

1.4. Alkotmányjogi panasz benyújtása

Miután a fellebbezést a másodfokú bíróság elutasította, az alkotmányjogi panasz benyújtása mellett döntött a felperes. Itt szükséges egy rövid kitérőt tenni, és ismertetni, miként alakulnak az alkotmányjogi panasz benyújtásának szabályai Szlovéniában.

Alkotmányjogi panasz az emberi jogok vagy az alapvető szabadságjogok megsértésére hivatkozással nyújtható be olyan állami szerv, helyi közösségi szerv vagy a közhatalom képviselőjében eljáró személy által kibocsátott egyedi aktus miatt, mely

⁵³²Kétnyelvű bírósági eljárással kapcsolatos hivatalos elektronikus levél (ang. e-mail) másolata. Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Képzési Központ igazgatójának címezve, mag. Damijan Florjančič válasza 2010. június 15-én.

természetes személy vagy jogi személy jogait, kötelezettségeit érinti. A részletszabályokat az Alkotmánybíróságról szóló törvény (ZUstS) 50-53-ig terjedő cikkei határozzák meg.

Az alkotmányjogi panasz olyan egyedi jogi aktusok ellen nem megengedett, melyek kis értékű követelések, birtokháborítás, szabálysértések és eljárások költségeinek határozatával kapcsolatosak (ZustS 55. cikkének 1. és 2. bekezdése). Az alkotmányjogi panasz csak abban az esetben nyújtható be, ha már minden jogi eszközt (ZustS 51. cikkének 1. bekezdése) kimerítettek az illetékes bíróságoknál. Az alkotmányjogi panasz benyújtásnak határideje az ügyben született utolsó érdemi döntés kézhezvételét követő hatvan nap (ZustS 52. cikkének 1. bekezdése). A panasznak tartalmaznia kell az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok vélhető megsértésére vonatkozó adatokat és indokokat, amelyek igazolják a jogsértéseket (ZustS 53. cikkének 2. és 3. bekezdése). Az alkotmányjogi panasz akkor kerül tárgyalásra, ha olyan emberi jogok vagy alapvető szabadságjogok sérülnek, melyeknek súlyos következményei vannak a panasztevőre nézve, vagy, ha olyan jelentős alkotmányi kérdéstről van szó, amely meghaladja a konkrét ügy fontosságát (ZustS 55.b. cikkének 2. bekezdése). Az alkotmányjogi panaszt olyan indokokkal kell alátámasztani, amelyek igazolják, hogy a megtámadott aktus sérti a panasztevő emberi és alapvető szabadságjogait. Amennyiben a panasztevő azt állítja, hogy több emberi vagy szabadságjog sérült, akkor meg kell neveznie minden állítólagos jogsértés indokát. Az alkotmányjogi panaszt írásban kell benyújtani.

Visszatérve a vizsgált ügyre, felperes az alkotmányjogi panaszban részletesen ismertette a fentebb már leírt tényállást és jogi érveket. A fél hangsúlyozta, hogy az ügyben első fokon eljáró bíróság az eljárást csak szlovén nyelven folytatta, nem pedig magyarul, holott a bíróság a kétnyelvű nemzetiségi területen működik, a felperes anyanyelve pedig a magyar, mely egyúttal a Szlovén Köztársaság Alkotmányában elismert nemzeti közösség nyelve is, hivatalos nyelv. Az az ügy irataiban nem szerepel, hogy a felperes, a tanúk és az eljárás többi résztvevői figyelmeztetve lettek volna a magyar nyelv használatának lehetőségére az eljárás során. Így az ítélet sérti a Büntetőjogi eljárás a nyelvhasználatról szóló törvény (a továbbiakban ZKP) 6., 7., 8. és 9. cikkét, valamint a Bírósági Ügyrend (a továbbiakban SR)⁵³³ 60-66-ig terjedő cikkeit, melyek meghatározzák a Bíróság ügyrendjét azokon a területeken, amelyekeken magyar és olasz őshonos nemzeti közösség él, valamint a Szlovén Köztársaság Alkotmányának 5., 11., 14., 15., 22., 61. és 64. cikkeit.

⁵³³ Bírósági Ügyrend, Hivatalos Lap 17/1995, 5. fejt. A Bíróság ügyrendje azokon a területeken, amelyekeken őshonos magyar és olasz nemzeti közösség él.

A fél kifejtette azt is, hogy álláspontja szerint precedens értékű ügyről és az emberi jogok nyilvánvaló súlyos megsértéséről van szó a hatalom igazságszolgáltatási ága részéről, és e fontos jogi ügy megoldása az Alkotmánybíróság döntésétől várható. Az alkotmányjogi panaszt a magánvádló az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok megsértése miatt nyújtotta be az egyedi jogi aktus ellen, amellyel a közmeghatalmazott személy a magánvádló jogáról, kötelességéről vagy jogi hasznáról döntött. Az alkotmányjogi panasz tartalmát tekintve nyilvánvaló, hogy az egyedi jogi aktus végrehajtása a panasztevőre nézve javíthatatlan következményekkel járna (ZUstS-UPB1 50. cikkének 1. pontja és 51. cikkének 2. pontja), de általánosságban szemlélve is, egy jelentős alkotmányjogi kérdésről van szó, amely meghaladja a konkrét ügy fontosságát (ZUstS-UPB1 55.b cikkének 2. pontja).

Mivel az alkotmányjogi panaszt tekintve egy olyan ügyről beszélünk, amelyben egy jelentős jogi kérdésről van szó (Alkotmánybíróság Ügyrendje 46. cikkének 3. pontja, 2. és 3. bekezdés), ezért javasolta a kérelmező az Alkotmánybíróságnak az alkotmányjogi panasz elsőbbségi tárgyalását.

1.5. Az Alkotmánybíróság határozata

Az Alkotmánybíróság Tanácsa az Up-904/10-6 számú határozatával az alkotmányjogi panaszt elutasította, arra hivatkozással, hogy azt „jogosulatlan személy nyújtotta be”. Az indokolásban egy korábbi, más peres ügyben hozott határozatára hivatkozott a taláros testület, a 2010. május 10-én kelt, Up-285/97 számú határozata ugyanis lényegében precedens értékűnek számít. Meg kell azonban jegyezni, hogy a hivatkozott határozatot öt alkotmánybíró igenlő szavazatával fogadták el négy alkotmánybíró elutasító véleménye ellenében.⁵³⁴

Miről is van szó ebben a határozatban, amely annyira megosztotta az alkotmánybírákat? Ebben az ügyben, mely nem tartozik a próbaperek közé – a tárgyalt ügygel azonos módon – egy olyan személy nyújtotta be az alkotmányjogi panaszt, aki magánvádlói minőségben szerepelt a büntetőügyben. Az Alkotmánybíróság tanácsa arra a többségi álláspontra jutott, hogy önmagában az a tény, hogy a panasztevő ügyfél volt a büntetőjogi eljárás során, még nem jelenti azt, hogy aktívan (tevékenyen) jogosult lenne az

⁵³⁴ Koren 2017, i.m.

alkotmányos panasz benyújtására. A visszautasított határozatok, amelyek a büntetőeljárásból erednek, ugyanis nem vonatkoznak közvetlenül a panasztevőre (a szubszidiárius felperesre), mivel az Alkotmánybíróság álláspontja szerint jogosulatlan személy nyújtotta be az alkotmányjogi panaszt, és azt el kellett utasítani.”⁵³⁵

Az alkotmánybírósági határozat alapján tehát az a következtetés vonható le, hogy az, aki az eljárásban ügyfélként, magánvádlóként, vett részt, nem jogosult, alkotmányjogi panasz benyújtására.

A fentiekén túlmenően tanulságos felhívni a figyelmet egy további sajátos körülményre. Az Alkotmánybíróság honlapján a következő utasítást találjuk az alkotmánybírósági eljárás kezdeményezésének módjáról:

„Po 11. členu Ustave Republike Slovenije je v Sloveniji uradni jezik slovenščina, zato je treba tudi pri Ustavnemu sodišču vloge podajati v slovenskem jeziku. Vloga, ki ni vložena v **slovenskem jeziku**, je **nerazumljiva** (...). Tujec, ki mu je vzeta prostost, ima pravico podajati sodišču vloge tudi v svojem jeziku (...).”⁵³⁶

Ez a tájékoztató arról szól, hogy az alkotmánybírósági eljárásban csak a szlovén nyelvet lehet használni, mint hivatalos nyelvet, és ha nem szlovén nyelven nyújtják be az eljárást kezdeményező iratokat, akkor azt az Alkotmánybíróság úgy értékeli, mintha nem értelmezhető nyelven adták volna be a kezdeményezést. Ezzel összefüggésben az alkotmánybírósági honlap csak szlovén nyelven érhető el.⁵³⁷ Felvetődik a kérdés: vajon hogyan és miféle döntést hozna az Alkotmánybíróság, ha a szerző magyar nyelven, Dobronakról a kétnyelvű területről, Szlovéniában kezdeményezné az alkotmánybírósági eljárást, hivatkozna a Szlovén Alkotmány második mondatának, 11-ik cikkére, mely úgy határoz, hogy: „Azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv”^{538, 539},

1.6. Beadvány az Emberi Jogok Európai Bíróságához

⁵³⁵ A Szlovén Köztársaság Alkotmánybírósága által hozott határozat összefoglalása: Up-285/97, 2010.05.10

⁵³⁶ <http://www.us-rs.si/vloge/pobude-in-ustavne-pritozbe/>

⁵³⁷ <http://www.us-rs.si/vloge/vsebina-in-obrazci/>

⁵³⁸ Koren 2017, i.m.

⁵³⁹ Erre a kérdésre egyszerű a válasz: a mostani anyagi jog alapján, elutasítaná a panaszt, mivel az Alkotmánybíróság nem a kétnyelvű területen székel, tehát nem vonatkozik rá a magyar mint hivatalos nyelv használata.

Az alkotmánybíróági határozat birtokában az érintett kérelmet terjesztett elő az Európai Emberi Jogi Bíróságánál. A strasbourgi bíróság a 13761/11 számú ügyiratban arról értesítette az érintettet, hogy beadványát elfogadhatatlannak találták, mivel a kérelem nem felel meg azoknak a kritériumoknak, melyek az Emberi Jogok Európai Egyezmény 34. és 35. cikkében vannak részletezve.⁵⁴⁰ A tájékoztatás – követve a strasbourgi bíróság protokollját – nem tartalmazza az elutasítás pontos indokát.

Ennél érdekesebb azonban a következő. A kérelmet magyar nyelven adta be a fél a Bíróságra, és a kérelemben részletesen kifejtette, hogy magyar ajkú, kettős nyelvterületen lakó szlovén állampolgárként a szlovén alkotmány alapján hivatalosan használhatja a magyar nyelvet. A strasbourgi bíróság első levelét, melyben arról tájékoztatta a fél, hogy az ügyet iktatták, magyar nyelven küldték meg részére, és egy magyar nyelvű példányát csatolták a „Kérelmezői csomag azok számára, akik kérelemmel kívánnak fordulni az Európai Emberi Jogi Bírósághoz” megnevezésű nyomtatványnak. Az a levél azonban, melyben a kérelem elfogadhatatlanság közlik a féllel, már szlovén nyelven íródott.

2. Koren v. Dobronak község polgármesteri hivatala – munkaügyi per

⁵⁴⁰ 34. Cikk – Egyéni kérelmek: A Bíróság kérelmeket vehet át bármely természetes személytől, nem kormányzati szervezettől vagy személyek csoportjaitól, akik vagy amelyek, azt állítják, hogy az Egyezményben, vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogok valamely Magas Szerződő Fél részéről történt megsértésének áldozatai. A Magas Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy semmilyen módon nem akadályozzák e jog hatékony gyakorlását.

35. Cikk – Az elfogadhatóság feltételei

1. Az ügyet csak akkor lehet a Bíróság elé terjeszteni, ha az összes hazai jogorvoslati lehetőséget már kimerítették a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak megfelelően, és pedig attól az időponttól számított hat hónapon belül, amikor a hazai végleges határozatot meghozták.

2. A Bíróság a 34. Cikk alapján előterjesztett egyéni kérelemmel nem foglalkozik, ha az

a) névtelen; vagy

b) lényegileg azonos egy olyan üggyel, amelyet a Bíróság már megvizsgált, illetve amelyet már más nemzetközi vizsgálat vagy elintézési eljárás alá bocsátottak, és az nem tartalmaz az ügyre vonatkozó új adatokat.

3. A Bíróság a 34. cikk alapján előterjesztett egyéni kérelmet elfogadhatatlannak nyilvánítja, amennyiben úgy találja, hogy

a) a kérelem az Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvek rendelkezéseivel összeegyeztethetetlen, nyilvánvalóan alaptalan vagy a kérelmezési joggal való visszaélésnek minősül; vagy

b) a kérelmező nem szenvedett jelentős hátrányt, kivéve, ha az Egyezményben és az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben meghatározott emberi jogok tiszteletben tartása a kérelem érdemének vizsgálatát teszi szükségessé, és azzal a feltétellel, hogy ezen az alapon egyetlen ügy sem utasítható el, amelyet hazai bíróság nem vizsgált meg megfelelően.

4. A Bíróság elutasít minden olyan kérelmet, amelyet e Cikk alapján elfogadhatatlannak tart. Ezt az eljárást bármely szakaszában megteheti.

Az alábbiakban ismertetésre kerülő próbapaper alapját egy munkaügyi vita képezte. A kétnyelvű Dobronak Község önkormányzatának polgármesteri hivatalában a felperes ügyintézői feladatokat látott el. A munkaügyi vita abból indult ki, hogy a munkáltató, a polgármester jogszerűtlenül mondta fel – 2006. július 4. napján – felperes munkaviszonyát, nem tartotta be a rendkívüli felmondás határidejére vonatkozó törvényi előírásokat, a rendkívüli felmondást tartalmazó okiratot pedig kizárólag szlovén nyelven kézbesítette a felperesnek.

Tárgyalt témám szempontjából ez utóbbi elem bír jelentőséggel. Ugyanis, mivel a dobronaki polgármesteri hivatal az őshonos magyar nemzetiségű közösség által lakott területen működik, ezért eljárásának nyelve a szlovén mellett kötelezően a magyar is. Ilyenformán a rendkívüli felmondás már önmagában azon az alapon is törvénysértőnek minősült, hogy magyar nyelvre nem fordították le, vagyis ahogy az alkotmánybíróság érvelt, a magyar hivatalos nyelvet nem használták „közvetlenül”.

2.1. A munkaügyi eljárás

A sérelmes munkáltatói döntés ellen felperes a Munkaviszonyból Eredő Fellebbezések Bizottságához fordult, mely a 2006. augusztus 7-én kelt végzésében panaszát elutasította, arra hivatkozással, hogy a munkáltatói rendkívüli felmondás jogszerű volt. A döntés ellen a Muraszombaton működő munkaügyi bírósághoz fordult a felperes, mely mind első-, mind másodfokon helybenhagyta a bizottsági döntést, és elutasította a rendkívüli felmondás jogszerűtlenségének megállapítására irányuló felperesi keresetet.

Mindezeket követően a Legfelső Bírósághoz nyújtott be felülvizsgálati kérelmet a felperes. A kérelemben a következőket fejtette ki. Magyar ajkú, magyar nemzetiségű polgár, a szlovén–magyar kétnyelvű területen él, és itt is dolgozott a felmondásig, munkáját magyar és szlovén nyelven is végezte. A munkáltató – Dobronak község polgármesteri hivatala – működési területe erre a kétnyelvű területre esik, ebből következően köteles a kétnyelvű ügyintézésre. Mindezek ellenére a munkáltató a rendkívüli felmondást kizárólag szlovén nyelven közölte a felperessel, ezzel megsértette a magyar hivatalos nyelv használatához való jogát. A rendkívüli felmondás – túl azon, hogy a törvény határidőkre vonatkozó előírásainak sem felelt meg – a nyelvhasználati jogok sérelme okán törvénysértő. Törvénysértő volt a munkaügyi bíróság eljárása is, mind első-,

mind pedig másodfokon, ugyanis a felperes többszöri kifejezett kérése ellenére sem biztosították számára az eljárásban anyanyelv használatát, és tolmács igénybevételére sem biztosítottak lehetőséget, a peres iratokat – így a közbülső határozatokat és az ítéletet is – kizárólag szlovén nyelven kézbesítették részére.

A Legfelső Bíróság 2012. december 10-én kelt határozatában – lényeges eljárási szabálysértésre hivatkozva – hatályon kívül helyezte az elsőfokú és a másodfokú ítéleteket, új eljárásra és új határozat hozatalára utasította az elsőfokú munkaügyi bíróságot, emellett pedig felhívta a másodfokú bíróságot arra, hogy fordítsa le az ítéletet magyar nyelvre, és a magyar nyelvű iratokat küldje meg felperes részére. A Legfelső Bíróság a megismételt eljárás lefolytatására vonatkozóan szempontokat határozott meg az elsőfokú bíróság számára. Az elsőfokú bíróság azonban ezeket az instrukciókat figyelmen kívül hagyta, és újabb ítéletében ismét elutasította a felperes keresetét.

Az ítélet ellen a felperes fellebbezéssel élt, a másodfokú bíróság pedig kimondta, hogy a munkáltatói rendkívüli felmondás jogszerűtlen volt, és a felperes a járulékos kereseti kérelmét (elmaradt járandóság, perköltség megítélése tárgyában) visszautalta az elsőfokú bírósághoz. A felperes jogorvoslati kérelme folytán ismét a Legfelső Bírósághoz került az ügy, mely helyben hagyva a rendkívüli felmondás jogszerűtlenségét megállapító ítéleti rendelkezést, visszautalta az ügyet az elsőfokú bírósághoz, előírva azt, hogy döntsön a járulékos kereseti kérelmek tárgyában.

Láthatjuk tehát, hogy az ügy kétszer járta végig a teljes munkaügyi bírói fórumrendszert, míg végre döntés született valamennyi kérdésben. Mind a magánvádas ügyben, mind pedig a munkaügyi perben a bíróságok úgy vélték, hogy – egyebek mellett – azért sem kellett a félnek biztosítani a magyar nyelvhasználati jogot, mivel szlovén anyanyelvű jogi képviselővel járt el. A helyzet ugyanakkor az, hogy Szlovéniában magyar ajkú ügyvédet találni gyakorlatilag képtelenség, miként magyar nemzetiségű bíróból, ügyészből is egyre kevesebbet találunk. Ennek oka egyfelől a magyar közösség csökkenő létszámában keresendő, másfelől azok, akik magyar nyelven kívánnak jogi tanulmányokat folytatni, magyarországi egyetemre járnak, és végzést követően már nem térnek vissza Szlovéniába.

A munkaügyi perben sajátosan alakult a nyelvhasználati jog megítélése. Első körben, egészen az ügy Legfelső Bíróságra kerüléséig, az eljárás kizárólag szlovén nyelven folyt, holott több ízben is jelezte a felperes a tárgyalást vezető bírónak, hogy szeretné anyanyelvét használni az eljárásban, vagyis a hivatalos magyar nyelvet, mely használandó

a kétnyelvű területen. Az első legfelső bírósági döntést követően jelezte a felperes az első fokon eljáró bírónak az eljárási szabálysértést, nyelvhasználati jog gyakorlása iránti kérelmét ezt követően sem vették figyelembe, sőt, másodfokon még az is elhangzott, hogy a magyar nyelvhasználathoz való jog nem sérült.

Ezt követően taktikát váltott a felperes, és míg korábban minden beadványát szlovén nyelven terjesztette elő, ettől kezdve csak magyarul szólalt meg, és magyar nyelven adta be írásos nyilatkozatait. Az eljárás első részében szlovén ajkú ügyvéd járt el képviselőként, a megismételt eljárásban azonban már saját maga képviselte magát, és csak eseti megbízással vette igénybe ügyvéd segítségét, azért, hogy beadványai megfeleljenek a jogszabály által megkívánt tartalmi és formai előírásoknak.

Azon a ponton, amikor magyar nyelvre váltott a felperes és nem akart többé szlovén hivatalos nyelven közreműködni az alkotmányellenes tárgyaláson, a bíróság pathelyzetbe került, mivel az eljáró bíró nem volt a magyar nyelv birtokában. A bíró ezért nem tudott mást tenni, mint hogy elnapolta a tárgyalást, és ezt követően már biztosítottak a felperes részére tolmácsot.

Ehhez azonban az kellett, hogy az ügy háromszor kerüljön az első fokon eljáró bíró elé. Hiába biztosították ezután a tárgyalásokon az anyanyelvhasználathoz való jogot, vagyis a hivatalos magyar nyelv használatát, a határozatok kézbesítésére ez nem terjedt ki: az ítéletet kizárólag szlovén nyelven postázták a felperes részére. De még a bírósági jegyzőkönyvbe se vetették be a felperes kifogásait a magyar hivatalos nyelv használatára vonatkozóan, a bírósági jegyzőkönyvek sem íródtak a hivatalos magyar nyelven és nem magyar nyelven kézbesítették azokat a felperesnek.

A Legfelső Bíróság – miként arra a fentiekben már utaltam – érdemben döntést hozott, és utasította az alsóbb fokú bíróságokat, hogy küldjék meg a felperes részére magyar nyelven is az iratokat. Miután ez megtörtént, a Legfelső Bíróság (az immár elé harmadjára kerülő ügyben) a kétnyelvű iratok alapján hozta meg döntését, azonban abban a kérdésben nem foglalt állást, hogy a kétnyelvű területen élő felperest megilletik-e az anyanyelvhasználatra vonatkozó jogok, a hivatalos magyar nyelv használata a bíróság előtt a szlovén alkotmány alapján, ilyenformán pedig azt sem mondta ki, hogy az első- és másodfokon eljáró bíróságok súlyos eljárási szabálysértést követtek el, midőn nem biztosították felperes számára az alkotmány által biztosított többletjogokat, és hogy ez az eljárási szabálysértés is hozzájárult az ügy kilenc évig tartó indokolatlan elhúzódásához.

2.2. Döntés az ügy érdekében

A hosszadalmas jogi eljárás eredményeként a bíróságok arra a következtetésre jutottak, hogy a munkaviszony rendkívüli felmondása jogszerűtlen volt, mivel a munkáltató nem tartotta be a törvényben írt határidőket. Sem az első- és másodfokon eljáró bíróságok, sem pedig a Legfelső Bíróság nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a munkáltató akkor is jogsértő módon járt el, amikor a felmondást csak szlovén nyelven közölte a felperessel, magyar hivatalos nyelven pedig nem.

Tárgyalt témám szempontjából jelentőséggel bír, hogy a Legfelsőbb bíróság álláspontja szerint a munkáltató „a szerződés vitás felmondásakor nem közszolgálat végzésének keretében döntött, hanem mint a felperes munkaadója”. A Legfelsőbb bíróság tehát a munkaviszonyról szóló törvény rendelkezéseit látta alkalmazandónak. Ez azért érdekes, mert a munkaviszonyról szóló törvény (MSZT) 88. cikk 6. pontja értelmében – egyéb törvényi rendelkezések hiányában – a felmondást (rendes vagy rendkívüli) tartalmazó okirat kézbesítésére a polgári eljárási törvény (ZPP) szabályait kell alkalmazni. A ZPP pedig a 103. cikkben előírja, hogy az idézéseket, értesítéseket, határozatokat és egyéb bírósági iratokat a feleknek és más résztvevőknek olyan nyelven kell kibocsátani, mely hivatalos nyelvnek számít az adott bíróság előtti eljárásban.⁵⁴¹ A polgári és büntető ügyekben az iratok kézbesítésének részletszabályait az igazságügyi minisztérium rendelete szabályozza, e rendelet a 15. cikkben előírja a nemzeti közösség nyelvének („jezik narodne skupnosti”) használatát a kézbesítésnél: azon községek (önkormányzatok) területén, ahol a szlovén nyelv mellett hivatalos nyelv az olasz vagy a magyar nyelv is, köteles a bíróság, más hatóság a borítékon a szöveget olasz, illetve magyar nyelven is szerepeltetni.⁵⁴²

Továbbá, a ZPP pedig a nyelvhasználatról szóló – hatodik – fejezetben, a 102. cikk második bekezdésében úgy határoz, hogy a feleket és más résztvevőket fel kell világosítani arról, hogy joguk van követni a tárgyalást a bíróság előtt a saját nyelvükön, tolmács segítségével. Erről a jogról lemondhatnak, ha kijelentik, hogy ismerik a nyelvet, amelyen folyik a tárgyalás. A jegyzőkönyvben fel kell tüntetni, hogy a felek tájékoztatása megtörtént, és rögzíteni kell nyilatkozataikat is. Mindez egyébként következik a Szlovén

⁵⁴¹ „Pravilnik o ovojnici za vročanje po pošti v pravnem in kazenskem postopku”Érvényesült 2006-ban, mikor az említett ügy tárgyalva volt, megjelent a szlovén közlönyben, 2003.8.1-én, 75/2003 szám alatt – eredeti megjelzés - (Uradni list RS, št. 75/2003 z dne 1. 8. 2003).

⁵⁴² Fordította a szerző, eredeti szöveg-„15. člen, Na območju občin, kjer sta pri sodišču poleg slovenskega jezika uradna jezika tudi italijanski oziroma madžarski jezik, mora biti besedilo na ovojnici napisano tudi v italijanskem oziroma madžarskem jeziku”.

Alkotmány 11. cikkének második bekezdésében írtakból is: „Azon községek területén, ahol az olasz vagy a magyar nemzeti közösség él, az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv”.⁵⁴³

Álláspontom az, hogy sem Dobronak község polgármestere, sem pedig az ügyben eljáró elsőfokú bíróságok nem tettek eleget ezeknek az előírásoknak, hiszen nem tájékoztatták a munkavállalót, azaz a későbbi felperest nyelvhasználattal kapcsolatos jogairól, és erről jegyzőkönyvet sem vettek fel sem szlovén, sem magyar nyelven, sem Dobronak községben, sem a bíróságokon.

2.3. Összegzés

A Bíróságokról szóló Törvény 5. cikkének 2. bekezdése meghatározza, hogy „azokon a területeken, amelyeken őshonos magyar és olasz nemzeti közösség él a bíróságok magyar és olasz nyelven is eljárnak, amennyiben az ügyfél, amely ezen a területen él, és a magyar vagy az olasz nyelvet használja”.⁵⁴⁴ A Bíróságokról szóló Törvény 6. cikke pedig kimondja, hogy a „bíróságok ügymenetét a törvény és a Bírósági Ügyrend taglalja”.⁵⁴⁵ Azon bíróságok ügyvitelét, melyek illetékessége az őshonos magyar, illetve olasz nemzeti közösség által lakott területre esik, a Bírósági Ügyrend (SR) 60-69-ig terjedő cikkei vonatkoznak.⁵⁴⁶

A Bírósági Ügyrend (SR) 61. cikkének 1. bekezdése kimondja, hogy „amennyiben az eljárásban, csak egy fél vesz részt vagy mindkét fél ugyanazt a nyelvet használja, akkor az eljárás csak ezen a nyelven folyik.” A 61. cikk 2. bekezdése pedig meghatározza, hogy „amennyiben az eljárásban résztvevő két fél közül az egyik a szlovén nyelvet, a másik pedig a magyar vagy az olasz nyelvet használja, akkor az eljárás szlovén és magyar, vagy szlovén és olasz nyelven (a továbbiakban: kétnyelvű eljárás) folyik.” A Bírósági Ügyrend (SR) 61. cikkének 5. bekezdése értelmében, „amennyiben a törvény és a Bírósági Ügyrend határozatai alapján az eljárást magyar vagy olasz nyelven lenne szükséges folytatni, de a

⁵⁴³ Fordította a szerző.

⁵⁴⁴ Sodni red (SR) = Bírósági Ügyrend (Szlovén közlöny, Uradni list RS, št. 17/1995; 35/1998; 91/1998; 22/2000; 31/2000; 113/2000; 62/2001; 102/2001; 88/2001; 22/2002; 15/2003; 75/2004; 138/2004; 74/2005; 5/2007; 82/2007; 16/2008; 93/2008; 110/2008; 117/2008; 22/2010)

⁵⁴⁵ Koren 2017, i.m.

⁵⁴⁶ Bírósági Ügyrend = Sodni red (SR), (Szlovén közlöny, Uradni list RS, št. 17/1995; 35/1998; 91/1998; 22/2000; 31/2000; 113/2000; 62/2001; 102/2001; 88/2001; 22/2002; 15/2003; 75/2004; 138/2004; 74/2005; 5/2007; 82/2007; 16/2008; 93/2008; 110/2008; 117/2008; 22/2010)

felek kijelentik, hogy az eljárás szlovén nyelven történjen, akkor az eljárás szlovén nyelven folyik. A felek, erre vonatkozó kijelentését jegyzőkönyvben kell rögzíteni.”

A Bírósági Ügyrend (SR) 68. cikke a továbbiakban meghatározza, hogy az „Igazságügyi Minisztérium gondoskodik a bírók és a bírósági személyzet kétnyelvű eljárásokkal kapcsolatos képzéséről.” Ugyanezen cikk 2. bekezdése rögzíti, hogy „kétnyelvű eljárást, csak olyan bíró vagy szakmai munkatárs folytathat, aki rendelkezik a Szlovén Köztársaságban szerzett szakmai titulussal a megfelelő szakmai ágon magyar vagy olasz nyelvből, illetve ezzel egyenértékű tanulmányokat végzett külföldön, vagy államilag elismert felsőfokú bizonyítvánnyal rendelkezik szlovén vagy magyar nyelvből az államilag elismert képzési program alapján, vagy ha a két nyelv közül az egyikből szerepel az állandó bírósági tolmácsok listáján.”

A Muraszombati Kerületi Bíróság Su 230112/210 számú, 2010. június 3-án kelt hivatalos leveléből kiderül, hogy a Muraszombati Kerületi Bíróságon nincs olyan bíró vagy bírósági munkatárs, aki ténylegesen beszélne a magyar nyelvet.⁵⁴⁷ Vagyis, a Kerületi Bíróság nem rendelkezik éves bírói beosztással, illetve nem jelöl ki, olyan bírót vagy bírósági személyzetet olyan ügyek megoldására, amelyeket magyarul kell vezetni.⁵⁴⁸

Miként az a fenti ügyleírásból kiderül, a bírói tanács összetétele az ügyekben nem volt megfelelő, sem a tanács elnöke, sem az ülnökök nem tudtak magyarul, nem rendelkeztek a kétnyelvű eljárások lefolytatásával kapcsolatos képzettséggel, illetve nem gondoskodtak tolmácsról az első- és másodfokú eljárásban. A szenátus elnöke, illetve az ülnökök nem szerepeltek az ügyvezetési éves beosztásban (Bírósági Ügyrend (SR) 160. cikke). Az eljáró tanács nem a törvény és Bírósági Ügyrend rendelkezései szerint lett megalakítva. Amikor megindult a per, az nem szerepelt megfelelő jegyzéken és az ügyirat borítóján nem szerepelt a „MA” felirat, ezzel sérült a Bírósági Ügyrend (SR) 68. cikke.⁵⁴⁹ A jegyzőkönyvek nem lettek lefordítva magyar nyelvre, illetve a résztvevőket nem tájékoztatták a magyar hivatalos nyelv használatának lehetőségéről, a vallomásokat pedig nem rögzítették jegyzőkönyvben, az ügyben készült jegyzőkönyveket pedig nem fordították le a magyar hivatalos nyelvre.

⁵⁴⁷ A Muraszombati Kerületi Bíróság hivatalos levele, Elnöki Hivatal, Su230112/2010, 2010.06.03

⁵⁴⁸ A bírók és a bírói személyzet képzésével kapcsolatos elektronikus levél másolata, 2010. 06.0 4-én. Az ügy kódja:604-364/2010/1- ld. a tárgy ügyiratokat.

⁵⁴⁹ MA = Magyar nyelv rövidítése szlovénül. (szlo. Madžarski) rövidítése.

3. CEROP v. Koren – per a közműszolgáltatóval

A próbaperben alperes, mint magánszemély szerepelt, a felperes, a Javno Podjetje Center Za Ravnanje Z Odpadki Puconci d.o.o. – mely önkormányzati alapítású közműszolgáltató cég – közmű szolgáltatási díj meg nem fizetése miatt kezdeményezett az alperes ellen végrehajtási eljárást 2012. december 31-én.⁵⁵⁰ Az ügyben ellentmondással élt az alperes, egyebek mellett arra hivatkozva, hogy a közműszolgáltató a számlákat és fizetési felszólításokat kizárólag szlovén nyelven küldte meg. Holott a szóban forgó ingatlan, ahol a közműszolgáltatást igénybe vette, Dobronakban, azaz kétnyelvű területen található.

3.1. Az eljárás ismertetése

A Ljubljana-i Járásbíróság a 2013. január 07-én kelt határozatával a VL 2133934/2012 ügyszámú végrehajtásról szóló végzést részben (a követelt összeg egy részét illetően) hatályában fenntartotta. Ez ellen a határozat ellen alperes fellebbezést nyújtott be, magyar nyelven. A Ljubljana-i Járásbíróság Hiteles Okiratok Központja végzéssel arra hívta fel az alperest, hogy nyújtsa be szlovén nyelven a fellebbezést, ellenkező esetben azt el fogja utasítani. Indokolásában a Polgári perrendtartásról szóló törvény (a továbbiakban: Pp) 104. szakaszának rendelkezéseire hivatkozott, figyelemmel a Végrehajtásról és biztosításról szóló törvény (a továbbiakban: Vbt) 15. szakaszára, amely értelmében az ügyfelek az eljárás során a beadványokat kötelesek szlovén nyelven benyújtani, avagy a nemzeti közösség nyelvén, amely a bíróságon hivatalosan használt. Abban az esetben, ha az ügyfél a beadványt olyan nyelven nyújtja be, amely a bíróságon nem hivatalosan használt nyelv, a bíróság az ügyféltől megköveteli, hogy a beadványt meghatározott időn belül javítsa ki, illetve egészítse ki úgy, hogy az alkalmas legyen a tárgyalásra. Mivel pedig a Ljubljana-i Járásbíróság a kétnyelvű területen kívül található másodfokú bíróság, ezért eljárása csak szlovén nyelven folyik.

Az immár szlovén nyelven is benyújtott fellebbezésben az alperes arra hivatkozott, hogy magyarként kétnyelvű területen él, sohasem mondott le alkotmányos és törvényes jogairól, arról, hogy a helyi önkormányzat szervei és hivatalos személyei előtti eljárásokban, továbbá az illetékes szervek és az igazságügyi szervek előtt használhassa

⁵⁵⁰ Közszolgálati vállalat - Puconci hulladék feldolgozó központ - Kft
166 - oldal a 231 – tól

anyanyelvét, a hivatalos magyar nyelvet. Az alperes fellebbezésében kérte, hogy a bíróság hívja fel felperest arra, hogy végrehajtási kérelmét módosítsa úgy, hogy az magyar nyelven legyen megírva és megindokolva is.

A Ljubljana Járásbíróság ugyan ez utóbbi kérelemnek nem adott helyet, azonban a végrehajtásról szóló végzés azon részét, mely engedélyezi a végrehajtást és kijelöli a végrehajtót, hatályon kívül helyezte és olyan döntést hozott, hogy a követelésről és a költségekről a Lendvai Járásbíróság döntsön peres eljárásban.

A közműszolgáltató a Lendvai Járásbíróság előtt folyó perben arra hivatkozott, hogy Szlovénia Alkotmányának 11. szakasza értelmében, Szlovéniában a hivatalos nyelv a szlovén nyelv. Nem vitatott, hogy azon községekben, ahol a magyar, illetve az olasz nemzetiségek élnek, a magyar, illetőleg az olasz is hivatalos nyelv, azt ugyanakkor semmi sem írja elő, hogy a hivatalos nyelv kizárólag a magyar lenne. Vagyis – szólt a közműszolgáltató érvelése – jogszerűen jártak el akkor, amikor a befizetőlapokat, majd a fizetési felszólításokat a hivatalos nyelvek egyikén, vagyis szlovén nyelven küldték meg, hiszen a szlovén egész Szlovéniában hivatalos nyelvnek számít. A felperes ezen túlmenően még arra is kitért, hogy a székhelye nem kétnyelvű területen van, és az általa végzett üzleti tevékenység során csak a szlovén nyelvet használja.

Ellenkérelmében az alperes kitért arra, hogy a felperesi társaságot több önkormányzat hozta létre, és egyik alapítója, illetve tulajdonosa Dobronak község, és ilyenformán tevékenységét Dobronak területén is kifejti. Márpedig, Dobronak község Szabályrendelete értelmében a község nemzetiségileg vegyesen lakott község, ahol a helyi önkormányzatnak kötelessége biztosítani a kétnyelvű területen élő nemzeti közösség állampolgárai számára mind a szlovén, mind a magyar nyelv egyenrangú használatát. Megítélése szerint, ezért a felperesnek kétnyelvű ügyvitelt kellene folytatnia, a számlákat, felszólításokat, jogi aktákat és egyéb dokumentumokat Dobronak községben, azaz Dobronakon és Zsitkócban is két nyelven kellene kézbesítenie a fogyasztóknak.

3.2. A megismételt elsőfokú eljárás

A Lendvai Járásbíróság bírója, miután a Ljubljana Járásbíróságtól megkapta az ügyet, megállapította, hogy az alperes a magyar nyelvet használja, ezért az eljárást két nyelven folytatta a Bírósági Rend 68. szakaszának 3. bekezdésével összhangban. Ez a gyakorlatban

úgy nézett ki, hogy minden szlovén nyelven született iratot hiteles fordítóval lefordítottatott, és mindkét nyelven kézbesített az alperes részére, az általa magyar nyelven írt beadványokat pedig szlovén nyelvre fordítva küldte meg a felperesnek. A tárgyalás – a Bírósági ügyrend 68. szakaszának 3. bekezdése értelmében – bírósági tolmács segítségével folyt. Miután azonban az alperes úgy nyilatkozott, hogy érti a szlovén szövegeket, és nem kéri azok tolmács általi lefordítását, ezért a bíró és a felperes által elmondottakat nem fordították le magyarra, ugyanakkor az alperes nyilatkozatait magyar nyelven tette meg, és azokat a jelenlévő tolmács lefordította szlovén nyelvre. Az eljáró ezzel kapcsolatosan a következő megállapítást tette az ítéletében: „Az a tény, hogy az alperes a főtárgyaláson részben lemondott azon jogáról, hogy egészében használja magyar anyanyelvét (tehát, hogy javasolta, hogy a felperes és a bíróság nyilatkozatait a jelenlévő tolmács ne fordítsa le szlovén nyelvről magyarra), az nem lehet kihatással a főtárgyalás lefolytatásának törvényességére. Az eljárás alkotmányossága arra kötelezi a bíróságot, hogy a félnek lehetővé tegye, hogy egyenrangúan vehessen részt az eljárásban és saját anyanyelvén. Ez viszont nem azt jelenti, hogy az ügyfélnek (a nemzeti közösség tagjának) kötelező lenne használnia nyelvét (és hogy a bíróságnak az eljárást az őshonos nemzeti közösség nyelvén kellene vezetnie) abban az esetben is, amikor ő ezzel nem ért egyet, illetve javasolja, hogy a főtárgyaláson, a szlovén nyelven elhangzottak ne legyenek lefordítva magyar nyelvre.”

Összességében tehát megállapítható, hogy azt követően, hogy a Ljubljana-i Járásbíróság a fellebbezésnek helyt adva hatályon kívül helyezte a végrehajtásról szóló végzést és az ügyet átadta a Lendvai Járásbíróságnak, az eljárás kétnyelvűen folyt. Vagyis, a lendvai bíróság előtti eljárásban a felperes összes követeléséről a magyar nemzeti közösség nyelvén is értesült az alperes. A bíróság egyetértett azon felszólalásával, mely szerint „helytelen volt”, hogy a felperesi előkészítő beadványt és egy későbbi (kétnyelvű) bírósági iratot olyan borítékban kézbesítettek részére, amely csak szlovén nyelven volt nyomtatva. Ennek az az oka, hogy a peres eljárásban nem léteznek kétnyelvű kézbesítési borítékok. A folytatásban azonban a bíróság azt is megállapította, hogy e helytelen kézbesítés miatt az eljárásban nem keletkeztek negatív következmények az alperes rovására, ezt az is alátámasztja, hogy mindkét – szlovén nyelvű borítékban megküldött – iratra határidőben, a felszólítással összhangban álló választ nyújtott be.

3.3. Az ítélet

Az ügy érdemét érintően a bíróság foglalkozott az alperesnek (P43/2013 sz.) ítélet azzal a felvetésével, hogy a felperes neki, mint az őshonos magyar nemzeti kisebbség tagjának, a nemzetiségileg vegyesen lakott területen, csak szlovénül állította ki a számlákat. A bíróság az indokolásában hivatkozott az Alkotmány 11. szakaszára, és az azokon alapuló törvényi rendelkezésekre, melyek szerint Szlovénia hivatalos nyelve a szlovén, azokon a településeken azonban, ahol a magyar, illetve az olasz nemzetiségű közösségek többségben élnek, a magyar, illetőleg az olasz is hivatalos nyelv. Ebből következik az állami szervek és az egyéb, közszolgálatot végző szervek, valamint a helyi közösségek szerveinek kötelessége, hogy szlovén nyelven folytassanak ügyvitelt, de azokon a területeken, ahol a magyarok vagy az olaszok élnek többségben, ott magyarul és olaszul is kötelező ezt tenniük.

Az alkotmányos rendelkezéseket a szlovén nyelv nyilvános használatáról szóló törvény is figyelembe veszi, amely 1. szakaszában kimondja, hogy a Szlovén Köztársaságban a hivatalos nyelv a szlovén, és hogy ezen a nyelven folyik a beszéd és írás a közélet minden területén, kivéve, amikor a hivatalos nyelv még a magyar és az olasz nyelv is. És amikor a nemzetközi szerződések, amelyek kötelezik, a Szlovén Köztársaságot külön engedélyezik más nyelvek használatát is. Az Alkotmány továbbá még a 3. szakaszában rögzíti, hogy azon településeken, ahol a magyar, illetve az olasz nemzetiségű közösség él, ott a magyar, illetőleg az olasz nyelv nyilvános használata oly módon van biztosítva, mint ahogy a törvény rendezi a szlovén nyelv nyilvános használatát az egyes ágazati jogszabályok rendelkezéseivel összhangban.

Az idézett alkotmányos rendelkezéseket Dobronak Község Statútuma is figyelembe vette, amikor 2. szakaszában meghatározza, hogy a község területének azon része, ahol a magyar nemzeti közösség tagjai élnek, nemzetiségileg vegyesen lakott területnek minősül. A következő szakaszban meghatározza, hogy ez a következő településekre terjed ki: Dobronak (szlo. Dobrovnik) és Zsitkóc (szlo. Žitkovci). A község védi a nemzetiségi jelleget, biztosítja az egyenjogúságot és védi a magyar nemzeti közösség és tagjai külön jogait, valamint gondoskodik a nemzeti közösség mindennemű fejlődéséről. A Statútum 82. szakaszának 2. bekezdése szerint a vegyesen lakott részeken a hivatalos nyelv a szlovén mellett a magyar, illetve mindkettő egyenjogú. A Statútum 82. szakaszának 3. bekezdése alapján a magyar közösség tagjai számára biztosított az anyanyelvhasználat a

köz- és társadalmi életben. A Statútum 83. szakaszának 1. bekezdésével összhangban a nemzetiségileg vegyesen lakott területen a községi és közszolgálati szervek szlovén és magyar nyelven folytatnak ügykezelést, miközben a Statútum 83. szakaszának 2. bekezdésével összhangban a községi szervek, nyilvános vállalatok és intézmények kötelesek a nemzetiségileg vegyesen lakott területen kétnyelvű feliratokat, bélyegzőket és nyomtatványokat alkalmazni.

A felperes – szól az ítélet indokolása – egy közszolgálatot teljesítő nyilvános vállalat, amely Dobronak község területén is tevékenykedik, és amelyet Dobronak község alapított 26 más községgel együtt nyilvános vállalat formájában a Környezetvédelemről és Gazdasági közszolgálatokról szóló törvény, valamint az egyes alapító község első aktája alapján. A felperes kötelessége a vegyesen lakott Dobronak községben két nyelven, tehát szlovén és magyar nyelven folytatni az ügyintézés, és ugyanígy köteles kétnyelvű feliratokat, bélyegzőket, nyomtatványokat alkalmazni. Ilyenformán – fejtette ki a bíróság – nem fogadható el a felperes állítása, miszerint az szabadon választhatja ki, hogy ügykezelése során melyik hivatalos nyelvet fogja használni azon a területen, ahol a magyar nemzeti közösség él. Miként az a védekezése sem állja meg a helyét, miszerint a szlovén és a magyar nyelv egyaránt hivatalos nyelvek, és sehol sincs meghatározva, hogy csak a magyar a hivatalos nyelv, következésképp az alperes helyesen kapta meg a befizetőlapokat a hivatalos nyelvek egyikén, azaz szlovén nyelven. Mindezek helyett a felperes köteles a nemzetiségileg vegyesen lakott Dobronak község területén mindkét nyelven kibocsátani a számlákat, azaz kétnyelvűen, szlovénul és magyarul, hiszen a számlák kibocsátása kétségtelenül a közszolgálatok, illetve nyilvános vállalatok ügyviteléhez tartozik. Nem találta a bíróság megalapozottnak felperes azon állítását sem, mely szerint azért nem köteles kibocsátani kétnyelvű számlákat, mivel Puonciban van a székhelye. A bíróság álláspontja szerint ugyanis a közszolgálat kivitelezőjének székhelye sem jelenthet kapcsolatszerű tényezőt, ugyanakkor a hely, ahol a közszolgálatot biztosítja, Dobronak községben van, márpedig Dobronak község Statútuma egyértelműen előírja a közszolgáltatók számára a kétnyelvű ügykezelés kötelezettségét a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken.

A bíróság mindezek alapján arra a megállapításra jutott, hogy a felperes köteles lett volna alperes részére az elvégzett szolgáltatás utáni számlát szlovén és magyar nyelven is kibocsátani, tehát mindkét nyelven és nemcsak szlovén nyelven, ugyanis alperes Dobronak községben, mint nemzetiségileg vegyesen lakott területen él és a magyar nemzeti közösség

tagja. A helytelen számlakibocsátás ugyanakkor önmagában nem befolyásolhatja a kereseti követelés megalapozottságát, állapította meg a bíróság, hiszen a kommunális szemét elszállításának szolgáltatását, amely annak feldolgozását és a feldolgozás utáni maradék lerakását is magába foglalja, az alperes rendelte meg és a felperes azt is elvégezte. A lefolytatott bizonyítási eljárás alapján a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a felperes bebizonyította a kommunális hulladékok feldolgozása utáni maradékok lerakására vagy eltávolítására vonatkozó gazdasági közszolgáltatások elvégzését, de a szolgáltatást nem olyan módon számolta el, mint ahogy a nemzetiségileg vegyesen lakott területen kötelessége lett volna megtenni.

Mindezek alapján a bíróság megállapította, hogy a felperes keresetbeli követelése nem vált esedékessé a számla esedékességével, mint ahogy az a számlán fel volt tüntetve, hiszen alperes kötelezettségéről a tárgybeli peres eljárás előtt nem volt az előírt módon értesítve. A bíróság nem ismerte el egészében a felperesi követelés kamatokra vonatkozó részét, hanem úgy döntött, hogy az elmondottakra való tekintettel a felperes a törvényes késedelmi kamatokra csak az ítélethozatal napjától a tartozás megfizetéséig jogosult.

3.4. Összegzés

Az ítélet szerint „helyénvaló az alperes azon állítása, hogy a magyar és az olasz nemzeti közösség helyzete azokon a bíróságokon, ahol kétnyelvű ügykezelés folyik és az őshonos magyar és olasz nemzeti közösség él, különböző. Hiszen az egyik bíróságon az eljárás a Bírósági Rend 68. szakaszának 2. bekezdése értelmében folyik, míg a másik bíróságon a Bírósági Rend 68. szakaszának 3. bekezdése értelmében.”⁵⁵¹

Felvetődik ugyanakkor a kérdés, hogy ha a bíróság ezt megállapította, akkor az eljárást miért nem vezetik úgy a magyar lakta területen lévő bíróságon, mint az olasz lakta területen Szlovéniában, olasz nyelven? Talán azért, mert a bírók a magyar lakta területen nem tudnak magyarul? Mert nem ismerik a hivatalos magyar nyelvet? De ha nem ismerik a hivatalos magyar nyelvet (11. cikk, második bekezdés a Szlovén Alkotmányban), akkor hogyan bírászkodhatnak, és hogyan tölthetik be a munkahelyüket a közszférában, bíróságon?⁵⁵²

⁵⁵¹ Bírósági rend cikkeit már részletesen idéztük egy előbbi fejezetben e doktori értekezettben

⁵⁵² Koren 2017, i.m.

Igazságügyi berkekben közismert tény, hogy az olasz nyelvű bírók, akik az olasz nyelvű területen végzik munkájukat (amellett, hogy tudják a szlovén hivatalos nyelvet is) az Alkotmány, a vonatkozó eljárási törvény és a bírósági rend előírt képzését elvégezték, de még Rómában is jártak a bíróságokon, ahol közreműködtek az olasz tárgyalások lebonyolításában.

Akkor egy ilyen képzés miért nincs biztosítva magyar nyelven is, és miért nincsenek olyan bírók a Lendvai Bíróságon, akik ismerik a hivatalos magyar nyelvet? Miközben a magyar ajkú, kisebbségben lévő szlovén polgárok is fizetik az adót, akkor nekik nem jár az alkotmányos és törvényes eljárás? Nekik nincsen joguk törvényes bíróhoz, vagyis olyan bíróhoz, aki képes az anyanyelvükön ítélni? Ezek a kérdések tehát óhatatlanul megfogalmazódnak az emberben, habár jelen dolgozat e kérdések megválaszolására nem vállalkozhat. Tény ugyanakkor, hogy az alkotmánybíróság utal arra – általam korábban már hivatkozott – érvelésében, hogy a hivatalos magyar nyelvet „közvetlenül” kell használni a kétnyelvű területen és nem szabad mint idegen nyelvet használni, tehát nem szabad lefordítani.

3.5. Szlovén köztársaság Nemzetiségi Hivatal válasza a fenti peres ügyben⁵⁵³

A Szlovén Köztársasági Nemzeti Hivatal a kétnyelvű csekk kiállítása tárgyában a következő tájékoztatást adta a 2015. március 20. napján kelt válaszlevelében.

„A Lendvai Járásbíróság 2015.2.23. napján kelt (P 43/2013) ítéletével, illetve az Ön felszólításával kapcsolatban, hogy a 2015.3.20. napján kelt e-levele és a mellékelt bizonyíték (ítélet) alapján szólítsam fel Dobrovnik/Dobronak Községet, hogy működjön az SZK Alkotmányával és a község alapszabályával összhangban, és ne sértse meg önkényesen a magyar nemzeti közösség jogait, pedig a következőkről tájékoztatom.”⁵⁵⁴

„2015. március 12-én, csütörtökön a Közigazgatási Minisztériumban a Helyi Önkormányzatokért Felelős Szolgálat szervezésében tanácskozást tartottak a kétnyelvűség gyakorlati megvalósításáról. A tanácskozást, amelynek célja a tényleges kétnyelvűség megvalósítására vonatkozó követelmények gyakorlati kiegyenlítése volt, a helyi

⁵⁵³ Szlovén köztársaság nemzetiségi hivatal, tárgy: P43/2013 sz. ítélet a nép nevében – a magyar nyelv használata – kétnyelvű csekk kiállítása – válasz, Hivatkozott irat: az Ön 2015.3.20. napján kelt e-levele.

⁵⁵⁴ U.o.

önkormányzatok tisztségviselőinek, mindenekelőtt a községi hivatalok azon alkalmazottainak szánták, akiknek kötelessége a kétnyelvűség elvének gyakorlati megvalósítása. A tanácskozás résztvevőit így többek között tájékoztatták a kétnyelvűség megvalósításával kapcsolatban a Regionális és kisebbségi nyelvek európai chartájából eredő kötelezettségekről, a községi szervek kötelezettségeiről a kétnyelvű területen, a kétnyelvűség biztosításáról a kötelező gazdasági közszolgáltatások működése során, valamint az információk községi honlapokon való közzétételéről a közérdekű adatok hozzáférhetőségéről szóló törvény tükrében. Marjan Kardinar, Dobrovnik/Dobronak község polgármestere, aki részt vett a tanácskozáson, így tájékoztatást nyert a községnek a kétnyelvűség gyakorlati megvalósításával kapcsolatos kötelezettségeiről.”⁵⁵⁵

„Tájékoztatom továbbá, hogy – miként arra az olasz és magyar nemzetiségi közösségek is felhívják a figyelmet – kiváltképp az utóbbi időben nagyobb eltérések tapasztalhatók a Szlovén Köztársaság Alkotmánya és a ratifikált nemzetközi aktusok az olasz és a magyar nyelv a községek vegyes nemzetiségű területein való használatát szabályozó rendelkezései és azok gyakorlati megvalósítása között. Az ilyen jellegű következetlenségekre és gondokra a két nemzeti közösség tagjai az utóbbi években gyakran felhívták a figyelmet, azonban véleményük szerint a helyzet sajnos ennek ellenére nem javul. Úgy vélik, hogy a törvényi jogi normák és a gyakorlatban érvényesülő kétnyelvűség közötti eltérés egyre nagyobb, és immár szinte minden területre kiterjed.”⁵⁵⁶

„A kétnyelvűség megvalósításának problémájával a Szlovén Köztársaság Országgyűlésének Nemzeti Közösségek Bizottsága (a továbbiakban: Bizottság) is foglalkozott 2014.3.25-én tartott 11. ülésén. A Bizottság többek között megállapította, hogy az utóbbi években az olasz, illetve magyar nyelv vegyes nemzetiségű területeken való hivatalos és nyilvános használatának megvalósításához való hozzáállásban elvi szinten megszüntettek bizonyos következetlenségeket, azonban a gyakorlatban nem tapasztalható elégséges előrelépés, ami közvetlenül megnehezíti az őshonos nemzeti közösségek önazonosságának és anyanyelvének megőrzését.”⁵⁵⁷

„A Bizottság megállapította, hogy az olasz és magyar nyelv vegyes nemzetiségű területeken való hivatalos és nyilvános használatáért felelős állami szervek, önkormányzati helyi közösségek, közhatalmi jogosítványokkal rendelkező szervek és egyéb közjogi

⁵⁵⁵ U.o.

⁵⁵⁶ U.o.

⁵⁵⁷ U.o.

személyek bizonyos szegmenseiben eltérés áll fenn a normatív szabályozás és a gyakorlati megvalósítás között. A Bizottság felszólította a Szlovén Köztársaság Kormányát, hogy fogadjon el intézkedési tervet a nyelvhasználati szabályok következetes rendszerszerű megvalósítása érdekében a mindennapi gyakorlatban, és arról tájékoztassa a Bizottságot.”⁵⁵⁸

„A Szlovén Köztársaság két jelentős nemzetközi nemzeti kisebbségvédelmi egyezmény aláírója, ezek az Európa Tanács Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezménye (NKVKE) és a Regionális és kisebbségi nyelvek európai chartája (RKNYECH). Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2014 áprilisában ajánlásokat fogadott el az RKNYECH szlovéniai megvalósításáról. A miniszteri bizottság a szlovén hatóságok hatékony fellépést ajánlja annak érdekében, hogy csökkentsék a magyar és olasz nyelv használata terén a jogi keretek és a gyakorlati megvalósítás között meglévő eltérést a közszolgáltatások biztosítása, a gazdasági és társadalmi tevékenységek, valamint az államigazgatás helyi szerveivel való érintkezés során.”⁵⁵⁹

„A két nemzeti közösség figyelmeztetései, az SZK OGY Nemzeti Közösségek Bizottsága felszólítása és az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása miatt a Szlovén Köztársaság Kormányának megkezdte a kétnyelvűség területére vonatkozó előírások 2015 és 2018 közötti megvalósítására irányuló intézkedési terv kidolgozását. A javasolt intézkedések között tervezik a közalkalmazottokról szóló törvény, a közsféra bérrendszeréről szóló törvény, az általános közigazgatási eljárásról szóló törvény megvalósítása feletti rendszeres és tervezett ellenőrzések megtartását (az intézkedés felelőse: a Közigazgatási Minisztérium és a Közsféraért Felelős Felügyelőség), valamint a községek működésének szakmai ellenőrzését (az intézkedés felelőse: a Közigazgatási Minisztérium).”⁵⁶⁰

Ahogy kiolvashatjuk a peres ügyből és az idézett levél tartalmából, csak 2015-ben kaptak tájékoztatást a kétnyelvű községek polgármesterei a kétnyelvű eljárások módjáról, holott az alkotmány már 1991-ben deklarálta a nemzeti közösségeket a kétnyelvű területeken megillető nyelvhasználati jogokat. Az öt kétnyelvű község⁵⁶¹ polgármesterei kivétel nélkül mind szlovén anyanyelvűek, nem ismerik a hivatalos magyar nyelvet, és nem is kötelező nekik tudni, mert törvény nem kötelezi őket erre. Felvetődik a kérdés:

⁵⁵⁸ U.o.

⁵⁵⁹ U.o..

⁵⁶⁰ U.o.

⁵⁶¹ A kétnyelvű községeket már a fentiekben felsoroltuk

1991 óta a kétnyelvű községekben a magyar nemzeti közösséghez tartozó polgárok hányszor szenvedtek hátrányos megkülönböztetést abból kifolyólag, hogy a polgármester nem ismeri a magyar hivatalos nyelvet. Vajon tekinthető ez a polgármesteri tevékenység hátrányos megkülönböztetésnek és kényszer asszimilációnak a magyar kisebbséggel szemben, a kétnyelvű területen? Megítélésem szerint igen, és ezt be is bizonyítottuk a fentiekben a bírósági perek alapján.

4. Koren v. Dobronak község – per a vízszolgáltatóval

Az alább ismertetendő ügyben az alperes magyar anyanyelvű szlovén állampolgár, aki Dobronak községben, a kétnyelvű területen rendelkezik állandó lakcímmel, és aki használja a hivatalos magyar nyelvet, mint anyanyelvét; a felperes Dobronak község (szlo. Občina Dobrovnik), a per tárgyát pedig bizonyos vízszámlák meg nem fizetése miatti végrehajtási eljárás képezte. Dobronak község ivóvízellátásról és a helyi (kommunális) szennyvíz elvezetéséről és tisztításáról szóló szabályrendelet értelmében a településen az ivóvízellátás közszolgálati kivitelezője 2012-ben maga Dobronak község. Az eljárás menete és logikája lényegében megegyezik a fentebb ismertetett eljárásával.

4.1. Az alapeljárás

A felperes Dobronak község 2012. szeptember 24-én elektronikus úton nyújtott be az alperes ellen a Ljubljana Kerületi Bíróságon, a Hiteles Alapokmány Központi osztályán (Centralni oddelek za verodostojno listino, Okrajno sodišče v Ljubljani) végrehajtás iránti indítványt. Az ennek alapján kibocsátott, végrehajtást elrendelő végzés ellen fellebbezéssel élt az alperes, a fellebbezést magyar nyelven nyújtotta be, majd a Ljubljana Kerületi Bíróság Hiteles Alapokmány Központjának (a továbbiakban: Ljubljana Kerületi Bíróság), felhívására azt szlovén nyelven is megismételte. A fellebbezését – melyben a követelés jogalapját nem vitatta – két érvre alapozta. Egyrészt azt kifogásolta, hogy mind a felperes végrehajtási indítványa, mind pedig a végrehajtás elrendeléséről szóló végzés kizárólag szlovén nyelven íródott. Másrészt arra hivatkozott, hogy a kétnyelvű területen fekvő Dobronak község – mint a vízszolgáltató üzemeltetője, és mint közösségi szerv – a

számlákat és fizetési felszólításokat csak szlovén nyelven postázta, így, mint magyar ajkú polgár, nem szerezhette tudomást a fizetési kötelezettségeiről.

A Ljubljana Kerületi Bíróság a végrehajtásról szóló végzést hatályon kívül helyezte, s úgy döntött, hogy a követelésről és a költségekről a Lendvai Járásbíróság⁵⁶² döntsön peres eljárásban.

A felperes a perben azzal érvelt, hogy az alperesnek tudni kellett, mire vonatkoznak a számlák, hiszen már több éve küldik neki a vízszámlát, és bizonyos számlákat azok közül ki is fizetett, márpedig, ha nem tudná, hogy mire vonatkoznak a számlák, minden számla, amit részére kibocsátottak, kifizetetlen lenne.

Továbbá, magyarázta álláspontját felperes, amikor a bíróság felszólította alperest arra, hogy fellebbezését szlovén nyelven nyújtsa be, akkor ennek a felszólításnak minden további nélkül eleget tudott tenni, és a hét oldalas fellebbezést lefordította magyarról szlovén nyelvre.

Felperes meggyőződése, hogy az alperes csak kibúvókat keres, hogy ne kelljen megfizetnie a tartozását, és a fellebbezési eljárást is csak azért kezdeményezte, hogy elhúzza az egész eljárást. A felperes ezeken túlmenően hivatkozott arra is, hogy mindig következetesen tiszteletben tartotta a magyar nyelv használatát Dobronak község hivatalaiban. Ugyancsak tiszteletben tartja a rendelkezéseket a kétnyelvű helységnév használatára, valamint a kétnyelvű értesítésekre és hirdetményekre vonatkozóan, s az alperesnek mindig lehetővé tette a saját nyelv és írás használatát a nyilvános szolgálatot végző szerv előtti eljárásban. Viszont nem fogadtak el olyan külön törvényt, amely a felperesnek elrendelné, hogy a vízdíjszámlát köteles kiadni szlovén és magyar nyelven. Ilyen kötelezettség sem törvényből, sem Dobronak község Statútumából nem következik.

Felperes elutasította alperes azon hivatkozásait, miszerint többször is figyelmeztette, hogy küldjék meg részére a számlákat magyar nyelven, de még ha így is lett volna, az nem ment fel a vitatott számlák fizetése alól. Ezeket ugyanis a felperes magyar nyelven is kibocsátott rendelet alapján adta ki, s ebből kétségtelenül következik, hogy a felhasználók kötelesek a község által kibocsátott vízszámlákat megfizetni.

Ellenkérelmében az alperes kifejtette, hogy a felperes Dobronak Község Statútumának értelmében nemzetiségileg vegyesen lakott területen működik, ahol a helyi önkormányzat köteles biztosítani az egyenjogúságot és alkotmányos jogokat. Rámutatott

⁵⁶² Okrajno sodišče v Lendavi – ennek fordítása Lendva megyei bíróság, de a hivatalos bíró tolmácsa Lendvai Járásbíróságnak fordította.

arra is, hogy a felperesnek nemcsak szlovén, hanem magyar nyelven is értesítenie kellett volna az alperest a kötelezettségeiről, hiszen a felperes köteles Dobronak Község Statútumával összhangban kétnyelvű ügykezelést folytatni, és ebből kifolyólag a számlákat, felszólításokat, jogorvoslatokat és más dokumentumokat is kétnyelvűen kellett volna kibocsátania. Az alperes azzal érvelt még, hogy írásbeli indokolással többször figyelmeztette a felperest, hogy az alkotmány és a vonatkozó törvények alapján küldje meg magyarul is a számlákat, azért, mert nem érti egészében a felperes követeléseit, de a felperes válasza sem méltatta.

Beadványaiban az alperes utalt arra is, hogy a bíróság eljárása alkotmány sértő, hiszen az olasz nemzetiségnek a Koperi Bíróságon⁵⁶³ élvezett helyzetéhez képest azok, akik a magyar nemzetiség tagjai, hátrányos helyzetben vannak. Míg az olasz kisebbségnek Szlovéniában biztosított a kétnyelvű bíró az alkotmány és törvények értelmében, addig a Lendvai Járásbíróságon nincs ilyen kirendeltség és ezért a magyar ajkú felek meg vannak fosztva a törvényes bíróhoz való joguktól. Az alperes szerint a Lendvai Járásbíróság bírónője a tárgybeli ügyben nem folytathatja munkáját, mert nem a Lendvai Járásbíróság éves munkaterve szerint beosztott bíró és nem is vett részt kétnyelvű eljárások vezetését szolgáló továbbképzésen, s mindezek miatt nem tekinthető törvényes bírónak. Utalt arra is, hogy meggyőződése szerint Szlovéniában a magyar kisebbség hátrányos helyzetben van az olasz kisebbséggel szemben, annak ellenére, hogy az olaszok kevesebben laknak Szlovéniában, mint a magyarok, akik ugyanolyan őshonos kisebbségnek számítanak, hiszen az olasz nemzetiség ügyeiben eljáró elsőfokú bíróságokon vannak kétnyelvű bírók, akik közvetlenül használják a hivatalos olasz nyelvet, és a bírósági jegyzőkönyv is két nyelven íródik náluk.

4.2. A törvényes bíróhoz, illetve a természetes bíróhoz való jog

A Lendvai Járásbíróságon ugyanaz a bírónő járt el, mint a közműszolgáltatóval folytatott perben. A 2015. február 23-án kelt ítéletében először is abban a kérdésben foglalt állást, hogy eljárása törvényesnek tekinthető-e abból a szempontból, hogy a kétnyelvű területen működő bíróságok kötelesek kétnyelvű eljárást folytatni.

⁵⁶³ Okrožno sodišče v Kopru - Koperi Kerületi Bíróság

A bíró ezzel kapcsolatosan kifejtette, hogy a Bíróságokról szóló Törvény 5. szakaszával összhangban a bíróságok nyelve a szlovén azokon a területeken, ahol az őshonos magyar és olasz nemzeti közösség él. A bíróságok magyar, illetve olasz nyelven is eljárnak akkor, ha az ügyfél, aki ezen a területen él, a magyar vagy az olasz nyelv használata iránti kérelmet terjeszt elő.

A bíróságok ügykezelését azokon a területeken, ahol a magyar és az olasz őshonos nemzetiség él a Bírósági Rendtartás III. fejezete határozza meg részletesen (Bírósági Rendtartás 60-69. szakasza). A Bírósági Rendtartás 60. szakaszával összhangban, a bíróságok kötelesek a kétnyelvű területeken a magyar, illetve az olasz nyelv egyenjogúságát az eljárásokban biztosítani, feltéve, hogy az ezen a területen élő ügyfél a magyar, illetve az olasz nyelvet használja anyanyelvként. Ilyen (kétnyelvű) eljárás a Bírósági Rendtartás 60. szakasza értelmében kétféleképpen folyhat, és az a bíró, illetve szakmunkatárs vezetheti, aki Szlovéniában szerzett jogi végzettséget magyar vagy olasz nyelvből, illetve egyenrangú végzettséget szerzett külföldön, vagy jogi szempontból érvényes okiratot szerzett magyar vagy olasz nyelvből felsőfokú, érvényes oktatási program alapján, vagy ha be van jegyezve az állandó igazságügyi tolmácsok névjegyzékébe a magyar vagy olasz nyelv tekintetében (Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 2. bekezdése). Abban az esetben, ha a bíróságon nincs olyan bíró, aki aktívan birtokolná a magyar, illetve az olasz nyelvet, a kétnyelvű eljárások bírósági tolmács segítségével folynak (Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 3. bekezdése).

Mint ahogy a Koperi Kerületi Bíróság éves munkabeosztásából következik, ezen bíróságon a kétnyelvű eljárások a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 2. bekezdése értelmében folynak, hiszen az ott dolgozó bírók olyan szinten birtokolják az olasz nyelvet, mint ahogy azt a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 2. bekezdése megköveteli. Mindeközben a Lendvai Járásbíróságon a kétnyelvű eljárások a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 3. bekezdése értelmében folynak, hiszen ezen a bíróságon nem dolgoznak olyan bírók, akik a magyar nyelvet olyan szinten bírnák, mint ahogy azt a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 2. bekezdése megköveteli. Ennek okán a Lendvai Járásbíróság éves munkabeosztásában nincs külön meghatározva a kétnyelvű eljárásokat folytató bíró személye, hanem a kétnyelvű eljárást a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 3. bekezdése értelmében a bíróságon dolgozó bírák mindegyike az éves munkabeosztás értelmében folytatja. (Abban az esetben természetesen, ha a bíróság a beadványból, amellyel az ügyfél

az eljárást kezdeményezi vagy az ügyfél kijelentése alapján megállapítja, hogy kétnyelvű eljárást kell vezetni a (Bírósági Rendtartás 61. szakasza).

„Az elmondottakra és az arra való tekintettel, hogy a Lendvai Járásbíróságon a 2013. évi munkabeosztással a peres ügyek felének folytatására (amelyek közt a tárgybeli is szerepel), 2014-ben pedig az összes peres ügy vitelére az érintett bírónő volt beosztva, az alperes azon kifogása, hogy az ügyet törvénytelen bíró folytatja, alaptalan” – állapította meg az ítélet.

Ilyenformán valóban igaz az, hogy a magyar és az olasz nemzeti közösség helyzete a bírósági eljárásokat tekintve különböző. Hiszen az egyik bíróságon az eljárás a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 2. bekezdése értelmében folyik, míg a másik bíróságon a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 3. bekezdése értelmében. „Viszont nem igaz az az állítás, hogy emiatt a Lendvai Járásbíróságon folytatott kétnyelvű eljárás törvényellenes vagy alkotmányellenes lenne” – mutatott rá az ítélet –, „hiszen az a Bírósági Rendtartás 68. szakaszának 3. bekezdése és a Bíróságokról szóló Törvény 5. szakasza, valamint a Szlovén Köztársaság Alkotmányának 64. szakasza értelmében folyt azon pillanattól kezdve, amikor az ügy átadásra került a Lendvai Járásbíróságnak: alperes használhatta szóban és írásban is anyanyelvét, a szlovén nyelvű iratokat pedig a bíróság tolmács bevonásával lefordíttatta részére”. Csakhogy a magyar hivatalos nyelvet a Lendvai bíróságon éppen úgy közvetlenül kellene használni, mind a Koperi bíróságon, hiszen ezt az alkotmány határozza meg, de a Charta alapján is elkötelezte magát Szlovénia, hogy a bíróságokon egyenrangúan használja a magyar és olasz hivatalos nyelvet.

4.3. Döntés az ügy érdekében

A bíróság az ügy érdekét illetően megállapította, hogy felperes nem tett eleget Dobronak község Statútumában foglaltak kötelezettségeinek. A Statútum 83. szakaszának 1. bekezdésével összhangban a nemzetiségileg vegyesen lakott területen a községi szervek és az összes közszolgálat szlovén, illetve magyar nyelven folytat ügykezelést, miközben a Statútum 83. szakaszának 2. bekezdésével összhangban a községi szervek, nyilvános vállalatok és intézmények kötelesek a nemzetiségileg vegyesen lakott területeken kétnyelvű feliratokat, bélyegzőket és nyomtatványokat alkalmazni a törvény értelmében. Vagyis, a felperes köteles Dobronakon és Zsitkócban szlovén és magyar nyelven folytatni az ügykezelést, ez pedig azt jelenti, hogy – a feliratok, bélyegzők, nyomtatványok mellett –

a számlákat is két nyelven köteles elkészíteni és postázni az ügyfelek részére. A kérdéses számlák kibocsátása ugyanis vitathatatlanul a község, mint a nyilvános ivóvízellátó és kommunális esővíz- elvezető és -tisztító közszolgáltatást végző község szerv ügykezelésének részét képezik a Dobronak község ivóvízellátásáról és a kommunális esővíz elvezetésének szóló rendelettel összhangban.

A bíróság végül arra a következtetésre jutott, hogy a felperes ugyan bebizonyította a vállalt közszolgáltatások teljesítését (ivóvízellátás, kommunális és csapadékvíz elvezetési és tisztítási szolgáltatások), de a számlákat nem olyan módon állította ki, mint ahogy a nemzetiségileg vegyesen lakott területen ki kellene bocsátania a Statútummal összhangban. Ebből következően a számlák tőkeösszege megilleti a felperest, a követelt késedelmi kamat azonban nem: a bíróság úgy határozott, hogy felperest a késedelmi kamat csak az ítélethozatal napjától a tartozás megfizetéséig illeti meg.

4.4. Összegzés

A fentebb tárgyalt ügy tanulsága számomra az, hogy – annak ellenére, hogy az Alkotmány, a törvények és még maga a kétnyelvű községek Statútuma is az anyagi jog szintjén védi és előírja a kisebbség jogait, vagyis a magyarok jogait a kétnyelvű területen azokat a kétnyelvű hatóságok, polgármesterek (melyek a többség tagjai) a gyakorlatban nem alkalmazzák. Sőt, az utolsó két tárgyalás alapján kiderül az is, hogy sehol sincs meghatározva, hogy kétnyelvű számlát kellene kiküldeni a kétnyelvű területen a polgároknak, a magyar kisebbség tagjainak.

4.5. A bíróságok ügyvitele a kétnyelvű területen

A Szlovén Köztársaság igazságügyi minisztérium 2015. május 18-án kelt, „A bíróságok ügyvitele a kétnyelvű területen” című válaszlevelében a következőkről tájékoztatott:⁵⁶⁴

„A SZK Nemzetiségi Hivatala 2015.5.18-án átadta a kérelmét a fenti minisztériumnak, amelynek melléklete a Lendvai Járásbíróság P 54/2013 számú, 2015.2.4-

⁵⁶⁴ 060-363/2014 számú irat, kelt: 2015.7.21-én.

én kelt ítélete, és amelyben felhívta a figyelmet a bíróság megállapítására, hogy nem rendelkezik kétnyelvű feliratú borítékokkal.”⁵⁶⁵

„A tárgybeli ítélet megvizsgálása után ténylegesen megállapítottuk, hogy a bíróság az ítélet indokolásának 17. pontja alatt megállapítja, hogy kétnyelvű borítékok a peres eljárásban nem léteznek. Mivel a peres eljárásban postai úton történő kézbesítésről szóló szabályrendelet (SzK Hivatalos Lapja, 93/08 és 25/09 sz.) 4. cikkelye meghatározza, hogy azon községek területén, ahol a bíróságon a szlovén nyelven kívül az olasz, illetve magyar nyelv is hivatalos nyelv, a borítékon lévő szöveget olasz, illetve magyar nyelven is fel kell tüntetni, a kétnyelvű borítékok megléte iránti felvilágosítás és esetleges nemlétük okai miatt a Lendvai Járásbírósághoz fordultunk.”⁵⁶⁶

„Az okok, amelyeket a Lendvai Járásbíróság mérvadóként felvet, hogy miért nincs kétnyelvű borítékuk, csupán a pénzügyekre vonatkoznak, a minisztérium véleménye szerint nem igazolhatják a hivatalos nyelv használatának mellőzését azoknak a községeknek a területén, ahol a nemzeti közösség él. A bíróságokról szóló törvény 5. cikke kimondottan meghatározza, hogy a költségeket, amelyek az olasz és magyar nemzetiség tagjai nyelvhasználata miatt keletkeznek a bíróságok előtt, a Szlovén Köztársaság állja. Ezen törvény 75. cikk második bekezdésének figyelembevételével a bíróságok ügyvitelének költségeire szükséges pénzügyi eszközök a Szlovén Köztársaság állami költségvetésében egyes bíróságok pénzügyi terve alapján a Szlovén Köztársaság Legfelsőbb Bíróságánál mint költségvetési felhasználónál vannak biztosítva, ezért az álláspont közvetítése miatt az említett ügyben és az esetleges intézkedések miatt, amelyek ezzel kapcsolatosan el voltak fogadva, a Szlovén Köztársaság Legfelsőbb Bíróságához fordultunk. Az utóbbi feleletéből kitűnik, hogy kétnyelvű borítékok a CTK és BTK szerinti kézbesítésre nem léteznek, ezért a bíróságok ezeket nem tudják beszerezni.”⁵⁶⁷

„Amint már elmondtuk, a peres eljárásban postai úton történő kézbesítésről szóló szabályrendelet meghatározza, hogy a községek területén, ahol a bíróságon a szlovén nyelven kívül az olasz, illetve magyar nyelv is hivatalos nyelv, kétnyelvű borítékokat kell alkalmazni, de ezen előírás mellékletében csak szlovén nyelvű kézbesítő okirat van meghatározva. Az elmondottak miatt az Igazságügyi Minisztérium kezdeményezi az

⁵⁶⁵ Szlovén Köztársaság igazságügyi minisztérium egyik írásos válaszában, a 060-363/2014 számú iratban, kelt: 2015.7.21-én

⁵⁶⁶ U.o.

⁵⁶⁷ U.o.

említett szabályrendelet módosítását úgy, hogy kidolgozza a kétnyelvű kézbesítő okirat mintáját is és így minden kétséget eloszlat ezek köteles használatával kapcsolatban.”⁵⁶⁸

4.6. Celjei felsőbb bíróság döntése

A Celjei Felsőbb Bíróság⁵⁶⁹ tanácsa, elnöke Andrej Pavlina, tagjai Zinka Strašek és Marija Bovha felsőbb bírák, a közúti közlekedés szabályairól szóló törvény (ZPrCP)⁵⁷⁰ 44.cikk (5) bekezdésébe ütköző szabálysértés miatt indult szabálysértési eljárásban, az elkövető a Celjei Járásbíróság⁵⁷¹ 2015. 1. 7. napján hozott ZSV 356/2014-0337 ikt. sz. végzése ellen benyújtott fellebbezése tárgyában, 2015. május 19-én tartott ülésén meghozta a végzést (PRp 47/2015 számú ügyben), mellyel a bíróság helyt ad a fellebbezésnek, és a megtámadott végzést úgy módosítja, hogy az elkövető 2013. 1. 13-án a szabálysértési hatóság – Forgalmfelügyeleti Különleges Egység – 2013. 12. 20-án kiállított 0000108108406 sz. fizetési meghagyásával (FM) szemben benyújtott bírósági jogorvoslati kérelmét (BJK) nem utasítja el érdemi vizsgálat nélkül, minek következtében az elkövető nem köteles megfizetni az eljárási költséget és a bírósági eljárási illetéket.

Mielőtt elemezzük ezen eljárás indokait és a bírósági döntését, az ügyről azt kell előzetesen tudni, hogy a Celjei első, sem pedig a másodfokú bíróságnak nincs székhelye a két nyelvű területen, hol a magyar kisebbség él Szlovéniában, mert területileg majdnem Szlovénia közepén van Celje város. A Celjei első és másodfokú bíróság pedig azért tárgyalta ezt az ügyet, mert a Celje város alá tartozó területen (pontosabban: autópályán) történt az elkövetett közlekedési szabálysértés.

Az elsőfokú bíróság (Celjei kerületi bíróság) a megtámadott végzéssel érdemi vizsgálat nélkül elutasította az elkövetőnek a szabálysértési hatóság 2014. 1. 14-én kiállított fizetési meghagyásával szemben benyújtott jogorvoslati kérelmét, és az elkövetőt bírósági eljárási illeték megfizetésére kötelezte.

⁵⁶⁸ U.o.

⁵⁶⁹ Celjében a Celjei kerületi bíróság, a Celjei körzeti bíróság és a Celjei felsőbb bíróság működik.

⁵⁷⁰ Zakon o pravilih cestnega prometa/ Közúti közlekedési törvény (Uradni list RS, št. 82/13 – uradno prečiščeno besedilo, 69/17 – popr., 68/16, 54/17, 3/18 – odl. US in 43/19 – ZVoz-1B) – csak szlovén nyelven elérhető a szlovén közlönyben – magyar hivatalos nyelven nem

⁵⁷¹ Az eredeti szlovén nyelvű szöveg „Okrajno sodisce v Celju”, határozatát írja, és a Celjei legfelsőbb bíróság e bíróságnak határozatát döntötte meg. De a magyar nyelvi bírósági tolmács – a „Okrajno sodisce v Celju/ Celjei kerületi bíróság lefordítása ellenére a „Celjei Járásbíróság” szóval tolmácsolja.

A fellebbező kifogásolta a fenti döntést, és kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság határozata törvény- és egyben alkotmányellenes. A bíróság tévesen alkalmazta az anyagi jogot, és ennek során nem vette figyelembe, hogy az elkövető magyar nemzetiségű, és az őshonos magyar nemzeti közösség magyar nyelvet használó és Szlovénia azon területén élő tagja, amelyet az állam és az Szlovén Köztársaság Alkotmánya is vegyes nemzetiségű területként ismer el (vagyis: dobronaki lakos). E jogáról a fellebbező soha nem mondott le. A bíróság az említett eljárásban figyelmen kívül hagyta az általános közigazgatási eljárásáról szóló törvény (ZUP)⁵⁷² rendelkezéseit, amelyeket a szabálysértési hatóság sem vett figyelembe, hiszen a fellebbezőnek a jogorvoslati tájékoztatást magyar nyelven kellett volna megkapnia. A fellebbezőnek, mint elkövetőnek így nem tették lehetővé a hatékony jogorvoslatot, amelyet a bírósági és közigazgatási eljárásokban a magyar nyelven is történő értesítés útján biztosítanak. Az ilyen bánásmód azon nemzetközi jogi eszközökkel is ellentétes, amelyek a Szlovén Köztársaságot az Olasz Köztársasággal és a Magyar Köztársasággal kötött kétoldalú megállapodások betartására kötelezik. Az őshonos kisebbségek jogait részletesebben az SZK alkotmányának 64. cikke szabályozza, amely meghatározza az olasz és magyar nemzeti közösség jogállását és jogai gyakorlásának módját az e két közösség által lakott területeken, valamint az e nemzeti kisebbségek tagjai által e területeken kívül is gyakorolható jogokat. Az ilyen szabályozás tiszteletben tartását a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája is megköveteli; a konkrét esetben ezt nem tartották tiszteletben, hiszen a magyar az őshonos nemzeti közösség nyelveként nem kezelhető idegen nyelvként az e közösség által lakott területen; más szóval a jelen jogviszonyban a magyar a meglévő alkotmánybírósági gyakorlat értelmében sem használható (a szlovén melletti) fordításként. Ezért indítványozza, hogy a bíróság adjon helyt a fellebbezésnek, hiszen az elsőfokú bírósági eljárásban megsértették a felperesre vonatkozó alkotmányi rendelkezéseket és a törvényt; e jogsértéseket mind a rendőrség, mind az elsőfokú bíróság elkövette: utóbbi azzal, hogy helytelenül ítélte meg az elkövető eljárási jogait és úgy döntött, hogy annak beadványát – a benyújtott BJK-t – érdemi vizsgálat nélkül elutasítja.

A Celjei felsőbb bíróság úgy döntött, hogy a fellebbezés megalapozott. És most idézzük e megalapozott fellebbezésnek indokait és jogi alapjait.

⁵⁷² Ezt már egy másik fejezetben részletesen idéztük

A fellebbezésben előadottak és a megtámadott végzés hivatalból lefolytatott vizsgálata keretében a fellebbviteli bíróság megállapítja, hogy a konkrét esetben az elkövetőnek a 2013. 10. 18-án elkövetett szabálysértés miatt a jelen végzés rendelkező részében feltüntetett szabálysértési hatóság a ZPrCP cikk. (5) bekezdésébe ütköző szabálysértés miatti fizetési meghagyást állított ki megfelelő összegű pénzbírságot kiszabva. Az elkövető ezt követően 2014. 1. 14-én postán beadványt – bírósági jogorvoslati kérelmet (BJK) – küldött, amelyben a 2013. 12. 20-án kiállított ilyen FM elutasítását indítványozta, és új, kétnyelvű (szlovén-magyar) FM kibocsátását kérelmezte. Az elkövető ilyen értelmű beadványát már a szabálysértési hatóság lefordította (a fordítást 2014. 1. 21-én elrendelve, és az iratanyagban megtalálható az elkövető beadványának 2014. 3. 17-én kelt fordítása, amit az elsőfokú bíróság figyelmen kívül hagyott).

Az elsőfokú bíróság (Celje kerületi bíróság) az elkövető 2014. 1. 14-én benyújtott jogorvoslati kérelmének vizsgálata során – mint arra többek között a fellebbezés megalapozottan felhívja a figyelmet – a büntetőeljárásról szóló törvény (ZKP) rendelkezéseiből indult ki, és döntését a ZKP 6.cikk re alapozta a TP-1 67.cikk-ének értelemszerű alkalmazása mellett, azonban az említett jogalap a meghozott döntés szempontjából helytelen. A konkrét esetben nem rendes szabálysértési eljárásról van szó, amelyben – ahogy azt az elsőfokú bíróság egyébként helyesen megállapítja – a szabálysértési eljárás nyelvét illetően is a ZP-1 67. cikke (1) 1. francia bekezdése értelmében a ZKP rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók. A tárgyalt esetben ugyanis gyorsított eljárásról van szó, hiszen az elkövetőnek FM-et állítottak ki, amellyel szemben ő idejében BJK-t nyújtott be. Ezért az eljárási rendelkezések helyes használatának mérlegelése során az elsőfokú bíróságnak a ZP-1 58. cikk (1) bekezdéséből kellett volna kiindulnia, amelynek értelmében, ha az (ZP-1) vagy más törvény másként nem rendelkezik, a gyorsított eljárásban a hatáskört, a képviselőt, az eljárás nyelvét, a beadványokat, a meghívókat, a jegyzőkönyveket, a határozatokat, az iratokba való betekintést és azok másolását, a határidőket és a határnapokat, a kézbesítést és a hivatalos személyekkel szembeni kifogást illetően az általános közigazgatási eljárásról szóló törvény (ZUP) rendelkezéseit kell értelemszerűen alkalmazni – és nem, mint azt az elsőfokú bíróság helytelenül megállapította, a ZKP rendelkezéseit, amelyek csupán a rendes szabálysértési eljárásra vonatkoznak.

A ZUP a 62. Cikk-e (1) bekezdésében úgy rendelkezik, hogy a közigazgatási eljárás ugyan szlovén nyelven folyik, és e nyelven kell benyújtani a beadványokat, illetve

elkészíteni a határozatokat, végzéseket és egyéb iratokat, valamint meghagyja, hogy az összes többi iratnak is szlovén nyelven kell elkészülnie. Mindazonáltal a ZUP 62. cikk-e (2) bekezdése kifejezetten úgy rendelkezik, hogy azon helyi önkormányzatok területén, ahol a szlovén nyelv mellett az olasz, illetve a magyar nyelv (a nemzeti közösség nyelve) is a hatóság hivatalos nyelve, a közigazgatási eljárás szlovén nyelven és a nemzeti közösség nyelvén folyik, ha a fél ilyen értelmű igényét az eljárás megindításakor vagy bármikor az eljárás során kifejezésre juttatja.

A törvényhozó a ZUP 62. cikk (5) bekezdésében a közigazgatási szerveknek kifejezetten meghagyja, hogy vegyék figyelembe, hogy az olasz és a magyar nemzeti közösség tagjai a hatósági eljárásban – azon területeken kívül is, amelyeken az olasz és a magyar is hivatalos nyelv – mindenkor jogosultak a saját (magyar, illetve olasz) nyelvüket használni. Jóllehet a törvényhozó előírta, hogy amennyiben a beadványt nem hivatalos nyelven nyújtják be, a hatóságnak a hiányos beadványokra érvényes előírások szerint kell azzal bánnia, tehát a benyújtót fel kell szólítani a hiányosságok pótlására, a hiánypótlásra vonatkozó rendelkezések alkalmazása (a beadványnak a hatóság nyelvén való benyújtása) nem jön számításba azon beadványok esetén, amelyeket a nemzeti közösség tagjai a hatóságnál a nemzeti közösség területén kívül a nemzeti közösség nyelvén nyújtanak be, még ha e nyelv nem is az adott eljárást lefolytató hatóság hivatalos nyelve⁵⁷³

A felsőbb bíróság indoka és jogi alanya. A konkrét esetben nem vitás, hogy a fellebbező ugyan szlovén állampolgár (aki egyébként jól érti a szlovén nyelvet is), azonban magyar nemzetiségű és az őshonos magyar nemzeti közösség tagja (ezt bizonyítják az ERISK-ben fellelhető adatok) ezért nemzetiségi közössége nyelve, tehát a magyar nyelv használatára azon helyi önkormányzat (Dobronak község) területén kívül is jogosult, ahol a magyar is hivatalos nyelvnek minősül, és ilyen esetekben az eljárást lefolytató hatóság (amennyiben azon területen kívüli eljárásról van szó, amelyen az olasz, illetve a magyar nyelv is hivatalos nyelv) nem szólíthatja fel a ZUP 62. cikk (6) bekezdése szerinti hiánypótlásra.

Mivel tehát az elsőfokú bíróság (Celje kerületi bíróság) hibás jogalaptól indult ki, a gyorsított eljárásbeli helyes nyelvhasználatot illetően, akkor is hibásan járt el, amikor az elkövetőt 2014. 12. 1. napján kelt levelében felszólította, hogy a már benyújtott BJK-t szlovén nyelven nyújtsa be (és ennek során figyelmen kívül hagyta, hogy az elkövető

⁵⁷³ Az általános közigazgatási eljárásról szóló törvény kommentárját – Komentar Zakona o splošnem upravnem postopku, 2. dopolnjena izdaja, GV Založba Ljubljana, 2004).

szóban forgó, 2014. 1. 14. napján kelt beadványát már le is fordították!). Ezért tehát a gyorsított szabálysértési eljárásbeli helyes nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezések hibás alkalmazását sérelmező fellebbezési indokok megalapozottnak bizonyulnak, következésképpen az alsóbb bíróság megtámadott döntése helytelen, így a ZP-1 163. cikk (9) bekezdésének értelemszerű alkalmazása alapján a megtámadott végzést olyképpen kellett megváltoztatni, hogy a bíróság az elkövető 2014. 1. 14. napján benyújtott BJK-ját nem utasítja el érdemi vizsgálat nélkül, ennek következtében pedig az odaítélt összegű bírósági eljárási illeték kiszabásának sincs törvényi alapja.

A Celjei felsőbb bíróság utasította az elsőfokú bíróságot (Celje kerületi bíróság) új eljárás lefolytatására, új határozat hozatalára. A bíróságnak a megismételt eljárásban a fent ismertetett fellebbezési indokok alapján helyesen kell kiindulnia a már a fellebbezésben maga a fellebbező által feltüntetett alkotmányjogi alapokból; majd pedig a ZUP 62. cikk valamennyi rendelkezésének helyes értelmezése mentén ismételten mérlegelnie kell az elkövető 2014. 1. 14. napján benyújtott BJK-ja tárgyalhatóságának feltételeit.

Ahogy a tárgyalás bemutatásából kiderül, a fellebbező nem a bírósági büntetés kiszabására fellebbezet, hanem maga a jog és alkotmány ellenes eljárás és kézbesítés miatt. Gyakorlatilag ezt azt mutatja, hogy egyes megadott jogi alanyokon, ki lehet vívni, a magyar nyelv hivatalos használatát. Az már másik kérdés, hogy jogi tudással nem rendelkező, magyar kisebbségben élő magyar ember (magán személy) ezt valójában megtenné. Különösen, ha látjuk, hogy az elsőfokú bíróság, szégyen nélkül és öntudatosan és önkényesen elvetette a fellebbező kérelmét. Még csak a másodfokú bírósági tanács (három bíró), hagyta jóvá fellebbezését, mert törvény és alkotmánysértés észlelt.

Végezetül vallomást kell tennem amiatt, hogy ezeknek a tárgyalásoknak az elindítása azért történt (és különböző írásoknak), mert önkényesen úgy döntöttem, hogy nem fogom megfizetni a vízszámlákat (és egyéb rám szabott bírságokat) mindaddig, amíg azokat nem kézbesítik részemre magyar nyelven is. Végezetül azonban a bíróság igazat adott nekem, a másodfokú bíróság helyben hagyta az elsőfokú bíróság döntését. Így e bírósági döntés jogerőssé vált. Most már Dobronak községben, a kétnyelvű faluban is kétnyelvű számlákat kapunk. A jó hír pedig az, hogy e döntés alapján az EKO-PARK d.o.o. Lendava – ÖKO-PARK Kft. Lendva, mely cég 2016 júniusától átvette a vízszolgáltatást Dobronak községtől, úgy döntött, hogy kétnyelvű vízszámlákat állít ki.

VII. Összefoglalás

Az egyén anyanyelve, egy közösség nyelve alapjaiban határozza meg az identitást. A nyelvhasználat alapvető emberi jog. Nem elegendő, ha az állam garantálja a nyelvi jogokat, hanem az aktív cselekvés is elvárt tőle annak érdekében, hogy azokkal mind az egyén, mind az adott közösség élni tudjon.⁵⁷⁴

Egyetértve Andrassy György megállapításával, leszögezhetjük, hogy „bár a nyelvi igazságosságot valóban nehéz minden kontinensre és minden országra kiterjedő érvénnyel megfogalmazni, ez mégiscsak lehetséges”.⁵⁷⁵ A nyelvi jogok azonban emberi jogok, ilyenformán pedig „létezik egy [...] fundamentum, egy emberi jogi alap, amely a nyelvjog körében is kellő mértékben meghatározza az egyes államok jogalkotásának mozgásterét.”⁵⁷⁶

Szlovénia 1997-ben csatlakozott a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájához, a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezményt pedig 1995-ben írta alá, majd 1998-ban ratifikálta. Szlovénia a szakértők egybehangzó álláspontja szerint példamutató módon garantálta az 1991-es alkotmányában az őshonos kisebbségként elismert olasz és magyar közösség nemzetiségi jogait. Jelen tanulmány arra világított rá, hogy a szlovéniai magyarság esetében a nyelvi, nyelvhasználati jogok gyakorlati megvalósulása problematikus. Hiába szögezi le azt az alaptörvény, hogy a vegyes lakosságú területen a magyar nyelv a szlovénnal egyenjogú hivatalos nyelvnek tekintendő, ha a jogalkotó nem hozza létre azokat a törvényeket, rendeleteket, melyek e jogok megvalósulásához nélkülözhetetlenek.

A fentiekben áttekintettem a szlovén alkotmány és a vonatkozó jogszabályok azon rendelkezéseit, melyek az őshonos nemzetiségek számára biztosítanak külön jogokat. Az anyanyelv használatára vonatkozó törvényt tanulmányozva arra a következtetésre juthatunk, hogy a jogalkotás példamutató. Ez a fő rendelkezéseket tekintve valóban így is van, azonban, ha a dolgok mélyére nézünk, azt látjuk, hogy bizonyos részletszabályok megalkotásával a szlovén állam adós maradt. Némely jelek ezen túlmenően is aggodalomra

⁵⁷⁴ A fejezet részben a Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján című publikációm alapján készült. Koren Stefan (2017): Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján. 2017.09.26. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/946>

⁵⁷⁵ Andrassy György (2016c): A nyelvi jogalkotás és a helyes nyelvjog. In: Révész Béla (szerk.): Jogalkotás és kodifikátorok. Vladár Gábor emlékülés. Szeged, Iurispetus Kiadó, 2016. 29–41. 29–30.

⁵⁷⁶ Andrassy 2016c, 30.

adnak okot. Jelen sorok írása idején (2018. május) aktuális a hír, miszerint „a szlovén kormány az előzetes nemzetiségi tiltakozásokat figyelmen kívül hagyva, és nem utolsó sorban az illetékes törvény előírásaival ellentétben az MMÖNK jóváhagyása nélkül elfogadta a kétnyelvű községek és a községi magyar (és olasz) önkormányzatok finanszírozásáról szóló rendeletet”, és ezzel lényegében megsértette az Alkotmány 64. cikkét.⁵⁷⁷

Ez a történet azért is különösen sajnálatos, mert az ilyen és ehhez hasonló kormányzati lépések aláássák a magyar közösség önbecsülését. A dolgotban képet kaptunk arról, hogy a muravidéki magyarság nyelvhasználata visszaszorulóban van. Egyre inkább csökkennek a nyelvhasználat lehetőségei, félő, hogy idővel eljutunk ahhoz, hogy a magyar nyelv csaknem kizárólagosan az otthoni társalgás nyelvévé válik, vagy – köszönhetően a vegyes házasságoknak – lassan már onnan is kiszorítja a szlovén nyelv.

Álláspontom szerint ez problémát okoz a hivatali ügyintézésben, illetve az igazságszolgáltatás működésében is. A magyar anyanyelvű polgár nem akar, nem mer, vagy talán nem is tud magyarul megszólalni a hatóság előtt. Másik oldalról pedig: nincsenek olyan hivatalnokok, ügyintézők, igazságügyi dolgozók, akik bírnák megfelelő színvonalon a magyar nyelvet. Így tulajdonképpen a hatóságok „a szlovén nyelv használatára kényszerítik” az ügyfelet.⁵⁷⁸

Míg az asszimiláció, a kényszer-asszimiláció tilos, addig az integráció megengedett a nemzetközi jogban. Lehetséges lenne, hogy a szlovén állam már nem integrációt, hanem kényszer-asszimilációt akar megvalósítani? Tanulságos felidézni Gasparics Judit megállapítását. A Népujság internetes oldalán 2014-ben elindítottak egy kérdőíves felmérést, ebben arra kérdeztek rá, hogy az olvasóknak milyen tapasztalataik vannak a kétnyelvű hivatali ügyintézésrel kapcsolatban. A kutató arra figyelt fel, hogy a kérdőívre választ adók (összesen 187 személy) 57 százaléka szerint „a kétnyelvű ügyintézés csak a törvényekben létezik, a gyakorlatban nem”, 19 százalék úgy vélekedett, hogy „az ügyfeleknek gyakrabban kellene használniuk a magyar nyelvet”, mindössze 7 százalék jelölte meg azt a választ, hogy „elégedett a hivatali kétnyelvűséggel”, 12 százalék szerint

⁵⁷⁷ Nepujsag.net (2018): Nem vették figyelembe a kisebbség tiltakozását. 2018.05.23. <https://nepujsag.net/nemzetiseg/4980-nem-vett%C3%A9k-figyelembe-a-kisebbs%C3%A9g-tiltakoz%C3%A1s%C3%A1t.html>

⁵⁷⁸ Göncz László (2012): A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználata Szlovéniában. In: Eplényi Kata – Kántor Zoltán (szerk.) (2012): Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai. Lucidus Kiadó, Budapest. 103–121. 118.

„nincs rá szükség”, 3 százalék „nem foglalkozik a kérdéssel”, a válaszadók két százaléka pedig nem is értette a kérdést.⁵⁷⁹

Az anyanyelvi oktatás a kisebbségek esetében különös jelentőséggel bír, hiszen az iskola a nemzetiségi kultúra, a hagyományok megismertetésének egyik fő színtere. Egyúttal pedig olyan értékeket is közvetít, mint az elfogadás, a tolerancia, a másik ember értékrendjének tisztelete. Ugyanakkor, az is legalább ilyen fontos, hogy az ügyeit intéző kisebbségi polgár az anyanyelvén kommunikálhasson a hatóságokkal. Ez egyfelől biztonságérzetet jelent számára, másrészt pedig feltehető, hogy anyanyelvén jobban ki tudja fejezni magát, tehát a jogérvényesítés is hatékonyabb, ha az általa választott nyelven folyik az eljárás. A fentiekben azt láthattuk, hogy a szlovén állam jelenleg (és immár huszonhatodik éve) nem tesz eleget maradéktalanul a kisebbségi jogok védelmét szolgáló kötelezettségének, elmulasztotta olyan jogszabályok megalkotását, mely a kettős nyelvű területen működő óvodák, iskolák, bíróságok, közigazgatási hatóságok munkatársait köteleznék a magyar nyelv megtanulására.

Az egyén, aki a magyar kisebbség tagja, illetve a magyar közösség ezt akár úgy is értékelheti, hogy az állam nem lép fel kellőképpen az intolerancia, a nyelvi, nemzetiségi diszkrimináció ellen. Egy olyan érzékeny múltú országban, mint Szlovénia, akár ennyi is elég lehet ahhoz, hogy felidézze a nemzeti tudatban a különbözőségen alapuló megaláztatás és a gyűlölködés történelmét. Mindezek mellett fennáll a veszélye annak, hogy Szlovéniában az emberi jogok megfelelő, normatív (de iure) meghatározása csupán elméleti és akadémiai marad, nem pedig gyakorolt és hatékony forma (de facto).

Másodsorban az egyenlőtlen bánásmód, a diszkrimináció meggyőzheti a többségi társadalom öntudatosabb tagjait arról, hogy kövessék a többségi propagandát a kisebbséggel szembeni konkrét, jogtalan cselekmények révén is, ez pedig a kisebbség ellenállását válthatja ki ugyanolyan, vagy még súlyosabb eszközökkel. Ezért sürgősen szükség van arra, hogy a hivatalos magyar és szlovén nyelven is folytatható eljárásokban illetékes bíróságok, hivatalok következetesen tartsák tiszteletben az Alkotmányt, annak is legfőként az 5. cikkét, mely szerint „az állam saját területén védi az ember jogait és alapvető szabadságait. Védi és biztosítja az őshonos olasz és magyar nemzeti közösség jogait.”

⁵⁷⁹ Gasparics 2014, 23.

Összességében azt állapítottam meg, hogy a szlovéniai magyar ajkú közösség létszámának csökkenése többféle okra is visszavezethető. Ebben a jelenségben bizonyosan szerepet játszik az, amit egyébként a különféle kutatási adatok is igazolni látszanak: éspedig az, hogy erőteljesen növekszik a kétnyelvű házasságok száma, a családon belül a gyermekeknek egyre kevesebb lehetőségük van magyarul beszélni. Maguk a szülők úgy gondolják, hogy a gyermek jövője szempontjából az a kedvezőbb, ha szlovén nyelvű oktatásban részesül. Ezt a nézetüket magyarázza az is, hogy a magyarlakta területek Szlovénián belül inkább elmaradottnak számítanak, abból a szempontból mindenképpen, hogy nincsen annyi munkalehetőség, mint az ország egyéb részein. Sokan ráadásul a külföldi munkavállalást választják, többen Magyarországon próbálnak szerencsét, de népszerű célpontnak számítanak a nyugat-európai országok is. A Muravidéken az infrastruktúra sem a leoptimalisabb, emiatt a külföldi vállalatok sem igazán keresik itt a befektetési lehetőségeket. Sokan vélik úgy, hogy a magyar ajkú pedagógusok felkészültsége, szakmai eltökéltsége, motivációja kívánnivalót hagy maga után. Kis létszámú a magyar ajkú értelmiségi réteg, emiatt nem igazán tudnak olyan helyek létrejönni, ahol nívós beszélgetések folyhatnának a szlovéniai magyarság jelenéről és jövőjéről.

A helyzet kialakulásáért meglátásom szerint okolható az is, hogy a szlovén állam – a nemzetközi dokumentumokban tett vállalásai ellenére – nem alkotta meg azokat a részletszabályokat, melyek ahhoz szükségeltetnének, hogy a hatósági és bírósági eljárásokban zökkenőmentesen biztosítható legyen a magyar ajkú polgárok számára az anyanyelvhasználat. Nincsenek magyarul tudó bírók, tisztviselők. A magyar nemzetiség tagjai még ha akarnák, akkor sem tudnák a magyar nyelvet használni a hivatalos és peres ügyeik intézése során. Álláspontom szerint igenis van létjogosultsága a jogi eszközöknek, szükséges lenne előírni, hogy a közhivatalokban, a bíróságokon folytassanak magyar nyelvi képzéseket, és az ehhez szükséges anyagi háttérrel biztosítsa a szlovén állam. Ennek hiányában ugyanis a magyar ajkúak anyanyelv – *hivatalos nyelvhasználati* jogai súlyosan sérülnek.

Mindezek ismeretében röviden nézzük meg, hogyan bánik Magyarország a szlovén kisebbséggel területén, és vizsgáljuk meg, érvényesül-e e téren a reciprocitás elve.

Magyarország a rendszerváltozást követően nagy hangsúlyt helyezett a területén élő nemzetiségek jogainak biztosítására. 1990 után egy sor, a nemzetiségek identitásának, kultúrájának, hagyományainak megőrzését, nyelvének ápolását szolgáló intézkedés

meghozatalára került sor. Külön is kiemelendő a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: kisebbségi törvény), amely alapjaiban határozta meg Magyarország nemzetiségpolitikájának alapelveit és intézményeit, kiemelt jelentőséggel kezelve a nyelvi jogokat. Magyarország 1992. december 5-én írta alá a Nyelvi Chartát, 1995. április 26-án ratifikálta, a törvény 1998. március 1-jén lépett hatályba.⁵⁸⁰

Magyarországon a kisebbségi nyelvekkel összefüggő jogok alanyai egyrészt maguk a kisebbségekhez tartozó személyek, másrészt azok közösségei. A kisebbségi törvény értelmében „nemzeti és etnikai kisebbség (a továbbiakban: kisebbség) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.”⁵⁸¹

A kisebbségi törvény 13. cikk⁵⁸² a) pontja értelmében a kisebbséghez tartozók saját személyükben jogosultak anyanyelvük, kultúrájuk, történelmük, tradícióik megismerésére, ápolására, gyarapítására, és – értelemszerűen – továbbadására. Ugyanezen jogokat nemcsak az egyének, hanem – kollektív jogként – azok közösségei is szabadon gyakorolhatják.⁵⁸³

Magyarországon a szlovén közösség földrajzilag jól behatárolható területen él, a Szlovéniával határos délnyugati-nyugati, határ menti régióban, Vas megyében. 2016-ban a Központi Statisztikai Hivatal mikro cenzusos vizsgálatot folytatott, ennek során mintegy 624 ezren vallották magukat valamilyen nemzetiséghez tartozónak, ebből a szlovének létszáma 2700 volt.⁵⁸⁴

A kisebbségi törvény 37. cikk (1) bekezdés i) pontja értelmében a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek országos önkormányzatai mind a kötelező, mind önként

⁵⁸⁰ Council of Europe: European Charter for Regional or Minority Languages. CETS No.: 148 Treaty open for signature by the member States and for accession by non-member States <https://archive.is/PdMz>

⁵⁸¹ 1993. évi LXXVII. törvény 1. § (2) bekezdés

⁵⁸² Magyarországon érvényes jog (jogtudomány) a „§”- használja, Szlovéniában a jogi tudomány a „cikk” – et használja, a „§” a szlovén jog nem használja, nem ismeri.

⁵⁸³ 1993. évi LXXVII. törvény 13. §

⁵⁸⁴ Központi Statisztikai Hivatal: Mikrocenzus 2016. 12. Nemzetiségi adatok. KSH, Budapest, 2018. 10. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_12.pdf

vállalt feladatainak ellátására, illetőleg az általuk képviselt kisebbség kulturális autonómiájának megteremtése érdekében intézményeket hozhatnak létre és vehetnek át.

A nemzeti és etnikai kisebbségek országos önkormányzatai által kizárólagosan vagy részben működtetett kisebbségi kulturális vagy oktatási intézmények működésének, valamint fejlesztésének támogatására, ilyen intézmények alapításának elősegítésére, valamint országos és/vagy regionális tevékenységű kisebbségi intézmények más intézményfenntartótól való átvételének támogatására a költségvetési törvény 2003 óta tartalmaz támogatási előirányzatot. 2006-tól kezdődően az éves költségvetési törvények közvetlenül az intézményfenntartó országos kisebbségi önkormányzatokhoz rendelik az általuk fenntartott intézmények működési támogatását. Ma már mind a 13 hazai kisebbség országos önkormányzata rendelkezik saját fenntartású oktatási vagy kulturális intézménnyel.

A 2012. január 1. óta hatályos Alaptörvény rögzíti, hogy az ország területén élő nemzetiségek államalkotó tényezők, nyelvüket és kultúrájukat az államvédelemben részesíti. Az Alaptörvény tilt mindenfajta diszkriminációt, így – többek között – a nyelv, a nemzeti származás alapján történő hátrányos különbségtételt is.⁵⁸⁵ A bármely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgároknak jogukban áll szabadon vállalni és megőrizni önállóságukat, joguk van anyanyelvük használatához, saját kultúrájuk ápolásához, az anyanyelvű oktatáshoz. A Magyarországon élő nemzetiségek – kollektív jogként – helyi és országos önkormányzatokat hozhatnak létre.⁵⁸⁶

Az Alaptörvény nem definiálja sem a nemzetiség, sem a nemzetiséghez tartozás fogalmát, hanem sarkalatos törvény – mégpedig a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény – hatókörébe utalja. E törvény 1. cikk (1) bekezdése értelmében a magyar állam nemzetiségnek tekint „minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoportot, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul”.⁵⁸⁷ A nemzetiségi jogok – miként azt a törvény egyértelműen leszögezi – a Magyarországon élő, valamely nemzetiséghez tartozó személyeket és e személyek

⁵⁸⁵ Magyarország Alaptörvénye XV. cikk (2) bekezdés

⁵⁸⁶ Alaptörvény XXIX. cikk

⁵⁸⁷ 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetisége jogairól.

közösségeit illetik meg, az már más kérdés, hogy a törvény választójogi rendelkezéseinek személyi hatálya ettől a főszabálytól eltérően kerül megállapításra. A nemzeti közösség fogalma mellett meghatározásra kerül a nemzetiséghez tartozó egyén fogalma is. Lényeges szabály, hogy a nemzetiségi jogok és kötelezettségek mind a nemzetiséghez tartozó egyént, mind pedig a közösséget csakis akkor illetik meg, ha identitásukat törvény vagy végrehajtására kiadott jogszabály által meghatározott módon kinyilvánítják.⁵⁸⁸ A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét az alapvető jogok biztosának állandó helyettese látja el.⁵⁸⁹

Az alapvető jogok biztosát és annak helyetteseit az Országgyűlés választja meg, kétharmados többséggel. A két helyettes egyike az országban élő nemzetiségek jogainak védelméért felel.⁵⁹⁰ A nemzetiségek országgyűlési képviselőjét hivatott ellátni a nemzetiségi szószóló, aki abban az esetben látja el az Országgyűlésben saját nemzetisége képviselőjét, ha annak listája az országgyűlési képviselők választásán nem jut mandátumhoz. Szavazati joggal nem rendelkezik, de abban az esetben felszólalhat a parlamenti ülésen, ha a Házbizottság szerint az adott napirendi pont érinti a nemzetiségek jogait, érdekeit. Rendkívüli ügyekben felszólalhat napirend után, egyebekben pedig kérdést intézhet nemzetiségi témákban a Kormányhoz, a miniszterekhez, az alapvető jogok biztosához, illetve az Állami Számvevőszék elnökéhez. Mindezekon túlmenően a szóvivő határozati javaslatot is benyújthat az Országgyűlésnek, értelemszerűen csak a nemzetiségeket érintő ügyekben teheti ezt meg, továbbá tanácskozási joggal részt vehet az állandó bizottságok, és a törvényalkotási bizottság ülésein. A nemzetiségi szóvivő jogállása alapvetően megegyezik a képviselőkével, így megilleti a mentelmi jog is.⁵⁹¹

A 2018. május 8-án megalakult Országgyűlés immár a második, melyben megkezdhette munkáját a magyarországi nemzetiségek bizottsága, mind a tizenhárom nemzetiség képviselőjével. A tizenkét nemzetiségi (a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán) szószóló mellett tagja a bizottságnak a német nemzetiségi képviselő is, aki a nemzetiségi listáról

⁵⁸⁸ 2011. évi CLXXIX. törvény indokolása a nemzetiségek jogairól. Részletes indokolás. 1. §. Complex Jogtár.

⁵⁸⁹ 2011. évi CLXXIX. tv. 8. §

⁵⁹⁰ 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról.

⁵⁹¹ 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről; Parliament.hu: Bevezetés. <https://www.parlament.hu/bevezetes8>

jutott be az Országgyűlésbe.⁵⁹² A nemzetiségi szószólók az új Országgyűlés megalakulásának napján, 2018. május 8-án tettek ünnepélyesen esküt a házelnök előtt. A törvény adta lehetőséggel élve, többségük az eskü szövegét anyanyelvén mondta el.⁵⁹³

A Nyelvi Chartához történt csatlakozásával Magyarország hét nemzetiségi szószóló nyolc anyanyelvének vonatkozásában tett támogató vállalásokat: a horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén, valamint a roma szószóló által képviselt beás és románi nyelv kapcsán. További hat nemzetiségi szószóló anyanyelve – a bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin és ukrán – nem szerepel ugyan a Nyelvi Charta magyarországi vállalásai között, de politikai jogaikhoz hasonlóan nyelvi jogaik is mindenben megegyeznek szószólótársaikéval.

A magyar kormány – élve az Országgyűlés által adott felhatalmazással – a Charta megerősítéséről szóló okirat letétbe helyezésekor a Charta 2. cikk 2. pontja szerint a horvát, német, román, szerb, szlovák és *szlovén* nyelvek vonatkozásában a 8. cikk (oktatásügy) rendelkezései közül vállalta az 1. bekezdés a – d) pontjai esetében a (iv.) alpontokat, az e – f) pontok esetében a (iii) alpontokat, továbbá a g), a h) és az f) pontokat.⁵⁹⁴ Összességében elmondható, hogy Magyarország az oktatásügyet érintően a védelem alacsonyabb szintjére nézve tett vállalást (első látásra –*prime facie*), mint Szlovénia. Vegyük példaként a 8. cikk 1. bekezdés a) pontját.⁵⁹⁵ Szlovénia azt vállalta, hogy az iskola előkészítő oktatást elérhetővé teszi olasz nyelven (i) pont, magyar nyelven pedig ezen oktatási forma „lényegi részét”, biztosítja az érintettek számára (ii) pont, a) bekezdés a 8. cikkből.

Magyarország vállalta⁵⁹⁶ (szlovén kisebbség számára/javára), (iv) pont, a) bekezdést, és pedig azt, hogy „amennyiben a közhivataloknak nincs közvetlen hatáskörük az iskola előkészítő oktatás tekintetében, elősegítik és/vagy bátorítják a fenti (i) és (iii) szerinti intézkedések alkalmazását”. A (iv) pont, a) bekezdés magába foglalja, ahogy fent látjuk az idézésben az (i) és (iii) pontot is. A (iii) pont, pedig tartalmazza „fenti (i)-(ii)

⁵⁹² Parlament.hu: Magyarországi nemzetiségek bizottsága. <https://www.parlament.hu/web/magyarorszagi-nemzetisegek-bizottsaga>

⁵⁹³ MTI: Letették esküjüket a nemzetiségi szószólók. 2018.05.08. <https://www.magyaridok.hu/belfold/letettek-eskujuket-a-nemzetisegi-szoszolok-3075553/> Itt jegyzem meg, hogy 1991-től egyetlen egy *magyar* képviselő sem tett esküt a Szlovén Nemzeti házban *magyar* nyelven.

⁵⁹⁴

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900040.TV&kif=Region%E1lis+vagy+Kisebbs%E9gi+Nyelvek+Eur%F3pai+Kart%E1ja>

⁵⁹⁵ <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-02-0055?sop=2007-02-0055> – Charta – A verziója – elérhető csak szlovén nyelven

⁵⁹⁶ 3§. 23 cikk – a Chartából – <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900040.TV>

szerinti intézkedések valamelyikét legalább azokra a tanulókra alkalmazzák, akiknek családja ezt kívánja, és létszáma elegendőnek minősül”. Míg tehát Szlovénia a magyar kisebbség számára szűkítette az oktatási vállalásokat a Charta-A verziójában,⁵⁹⁷ addig Magyarország a kezdettől, a Charta elfogadása óta, és ezt manapság még nem változtatta, a szlovén kisebbség számára vállalta rugalmasan az egész oktatási módot a Charta a) bekezdés 8. cikkéből.

Ami alapvető különbség az az, hogy Magyarország az oktatás formáját, a szlovén kisebbség számára a „létszámhoz” fűzte. Szlovénia a magyar kisebbség számára, pedig csak egy lehetőséget hagyott fenn, a Charta –A módosítása után, és pedig (ii) pont, a) bekezdés alapján azt a módot, hogy „elérhetővé teszik az iskola előkészítő oktatás lényegi részét az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken”⁵⁹⁸.

És még Magyarország nyitva hagyja a lehetőséget a szlovén kisebbség számára a (i) pont a) bekezdés oktatás lehetőségét, hogy „elérhetővé teszik az iskola előkészítő oktatást az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken”, ép olyan szintem, mind az olasz kisebbség számára/javára ezt kiválasztotta a Chartából a Szlovén kormány, addig a Szlovén kormány az (i) pont a) bekezdés oktatását a Charta – A módosításával megszüntette a magyar kisebbség számára/javára.

Ugyanilyen tartalmú vállalást tett Magyarország az általános iskolai, és a középiskolai oktatás, a szakközépiskolai és a szakmunkásképzés tekintetében. Ami az egyetemi oktatást illeti, ott sem azt vállalta Magyarország, hogy azt elérhetővé teszi a kisebbségi nyelveken, pusztán csak annyit garantál, hogy „bátorítja és/vagy engedélyezi” a kisebbségi nyelveken folyó egyetemi, illetve felsőoktatási intézményben történő tanulást, vagy pedig megteremteni a feltételeket ahhoz, hogy a kisebbségi nyelveket ezen intézményekben egyetemi/felsőoktatási tárgyakként tanulhassák a hallgatók.⁵⁹⁹

Összességében azt állapíthatjuk meg, hogy a Magyarország által a szlovén kisebbség és a Szlovénia által a magyar kisebbség vonatkozásában tett vállalások nincsenek összhangban, és ez *megtöri a kiegyensúlyozott védelmet*.

Végezetül mint kutató és doktorjelölt, azt a tényt szeretném tisztázni, hogy csakis jogi, alkotmányjogi, anyagi jogi megközelítésben igyekeztem munkámat végezni.

⁵⁹⁷ <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-02-0055?sop=2007-02-0055>

⁵⁹⁸ Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jeziki (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/00, 7/07 in 8/14) – csak szlovén nyelven van megjelentetve a szlovén közlönyben, pedig nagymértékben befolyásolja a magyar kisebbség jogait – sorsát Szlovéniában

⁵⁹⁹ Nyelvi Charta 8. cikk 1. bekezdés a) pont

Tudatosan kerültem a politikai érveléseket, politikai leveleket, iratokat. Olyan jogforrásokat próbáltam használni (pecséttel és aláírással), mely a Szlovén vagy Magyar Közlönyben voltak megjelentetve, személyesen hozzám voltak írva, (pecséttel és aláírással) vagy nyilvános publikációként bárki számára megismerhetők.

Ami pedig maga a „próbapereket” illeti, minden leendő jogász már első tanulmányi éven megtanulja, hogy nem lehet peres ügyfél a bíróság előtt, ha nincs érdekeltsége az ügyben. Ezért kellett mesterséges eszközökkel érdekeltséget teremtenem az egyes ügyekben, így féli, ügyféli minőségben vehettem azokban részt. Mint jogásznak, egyetlen utam maradt: jogaimat, alkotmányos jogomat kivívni a bíróságokon. Hogy mennyire voltam eredményes, az vitatható.

Muravidéken az elmúlt harminc évben nem akadt olyan per, melyben a magyar nemzeti közösséghez tartozó fél azt kifogásolta volna, hogy a bírósági eljárásban sérültek a hivatalosnyelv-használati jogai. Ezért tartottam tehát szükségesnek a próbaperek indítását.

Doktori munkám végére érve megfogalmazódott bennem egy súlyos kérdés: vajon a magyar állam értesült arról, hogy a szlovéniai magyar nemzeti közösség tagjai a hivatalos nyelvhasználat terén milyen nehézségekkel szembesülnek nap, mint nap? Vajon a magyar állam értesült a Charta-A törvényről, és az e törvény folytán beállt változásokról? Ha igen, akkor az anyaország miért nem emelte fel a hangját a szlovén földön élő magyarok védelme érdekében? Mind mondjuk Ausztria, ahogy panaszolta Olaszországot a dél-tiroli ausztriai németek jogainak védelmében?⁶⁰⁰ Mindezen kérdések egy jövőbeli kutatás alapját is képezhetik.

⁶⁰⁰ Austria v. Italy, 778/60, Judgment of 23 October 1963.

Felhasznált források

Agović, Almira: Primerjava popis prebivalstva in centralnega registra prebivalstva z empiricno nalizo na ravni občin, Ljubljana, september 2004, stran 8./ Agović Almira, A népszámlálás és a központi népesség-nyilvántartás összehasonlítása empirikus elemzéssel önkormányzati szinten, 2004. szeptember, Ljubljana,

Andrássy György (1993): Etnikai kisebbségek és emberi jogok. Regio – Kisebbség, politika, társadalom, 1993, 4(2), 68–80.

Andrássy György (1998): Nyelvi jogok. JPTE Európa Központ, Pécs. 70–77.

Andrássy György (2011): The right to use one's own language and the matter of simplicity. Europaisches Journal Fur Minderheitenfragen, 2011, 4(1), 5–19.

Andrássy György (2013a): Nyelvszabadság, Egy egyetemes elismerésre váró egyetemes emberi jog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest.

Andrássy György (2013b): A kisebbségi nyelvek helyzete nemzetközi jogi szemszögből. Magyar Nyelv 109, 4. 385-392.

Andrássy György (2015): Gondolatszabadság, szólásszabadság, nyelvszabadság. Iustum - Aequum - Salutare. - 11. évf. 2015/3. 5-25.

<http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20153sz/01.pdf>

Andrássy György (2016a): Nyelvek és nyelvi jogok a térben. Iskolakultúra, 26. évfolyam, 2016/1.

https://epa.oszk.hu/00000/00011/00201/pdf/EPA00011_iskolakultura_2016_01_02.pdf

Andrássy György (2016b): A magyar nyelv jogállása, a kultúraszabadság és egyes emberi jogok területhez kötöttsége. Jura. 22. évf. 2016/1. 5-24.

http://jura.ajk.pte.hu/JURA_2016_1.pdf

Andrássy György (2016c): A nyelvi jogalkotás és a helyes nyelvjog. In: Révész Béla (szerk.): Jogalkotás és kodifikátorok. Vladár Gábor emlékülés. Szeged, Iurispetus Kiadó, 2016. 29–41.

Andrássy György (2016d): Nyelv-, kultúra- és nemzetszabadság: már Buza László is így látta? In: Béli Gábor – Korsósnné Delacasse Krisztina – Herger Csabáné (szerk.) (2016): Ut juris ordo exigit. Ünnepi tanulmányok Kajtár István 65. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. 13–20.

Andrássy György (2017a): Nyelvi jogok Európában. In: Szakács Ildikó Réka (szerk.) (2017): Nemzetpolitikai ismeretek. SZTE ÁJTK NRTI, Szeged. 7-36.

Andrássy György (2017b): A magyar nyelv és a magyar nyelvközösség jogi helyzete. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): A magyar nyelv jelene és jövője. Budapest, Gondolat Kiadó, 2017. 64-90. 65-66.
http://real.mtak.hu/78908/1/Tolcsvai_Magyar nyelv_064_Andrassy.pdf

Andrássy György (2018): Az emberi jogok terület szerinti tagolódása. Miért fontos, hogy a nyelvi, kulturális és a vallási jogok részben területfüggő jogok? In Medias Res. Folyóirat a sajtószabadságról és a médiaszabályozásról. 7. évf. 1. sz. (2018.) 35-59.

<http://media-tudomany.hu/archivum/az-emberi-jogok-terulet-szerinti-tagolodasa/>

Balásházy Mária (2001): Jogi alaptan. Aula, Budapest.

Bárdi Nándor (szerk.) (2002): Kisebbségvédelem és a nemzetközi szervezetek. Kisebbségi adattár. Teleki László Alapítvány, Budapest. 169-172.

Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.) (2008): Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Gondolat kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest. 44-47.

Bárdi Lajos – Madarász Tiborné (1996): Logika. Jogi alkalmazások. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó.

Bartha Csilla (1999): A kétnyelvűség alapkérdései. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

Bartha Csilla (2007): Kétnyelvűség a Muravidéken. Muratáj (Lendva), 2006/ 1-2. 79–113.

Bazsika Enikő – Gyuricza László (2008): Néprajzi tájak „vándorlása” a magyarországi térképeken – Hetés, Göcsej, Őrség határainak vizsgálata geomorfológiai és nyelvföldrajzi vonatkozásokkal. In: Földrajzi Közlemények Budapest. 2008/3. szám.

<http://www.zft.hu/wp-content/uploads/2016/04/A-Karpat-medence-es-etnikumai.pdf>

Bence Lajos (1994): Írott szóval a megmaradásért - Hazánk Könyvkiadó, Győr - 1994.

Bence Lajos (1999): Kétnyelvűség és identitásvesztés. Bokor József (szerk.): Az anyanyelv a kétnyelvűségben. Maribor-Lendva, Maribori Magyar Intézet Kiadványai. 51-55.

Bencze Lajos (1994): Az elrugaszkodás esélyei. Muratáj (Lendva), 1994/1. 53–58.

Berger, Vincent – Kondorosi Ferenc (2006): Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata, különös tekintettel a fair eljárás követelményeire. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest.

Bernjak, Elizabeta (2009): Néhány kérdés a kisebbségi nyelvhasználatról a Muravidéken. 17-24.

http://btk.sek.nyme.hu/fileadmin/dokumentumok/sek/BDPK/Oktatas_kutatas/BTK_kiad/tanul200910/Bernyak_N%C3%A9h%C3%A9ny_k%C3%A9rd%C3%A9s_a_kisebbs%C3%A9gi_nyelvhaszn%C3%A1latr%C3%B3l_a_Muravid%C3%A9ken.pdf

- Bíró Gáspár (1995): Az identitásválasztás szabadsága. Osiris-Századvég, Budapest.
- Blair, P. (1994): The Protection of Regional or Minority Languages in Europe. Institute du Fédéralisme, Freiburg. 59-60.
- Bokor József (2001): A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén. Magyar Nyelv, 97/1. 34–52.
- Bokor József (2009): Nyelviség és magyarság a Muravidéken. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/slo/nyelviseg_es_magyarsag_a_muravideken/pages/000_konyveszeti_adatok.htm
- Crawford, James (szerk.) (1992): Language Loyalties. A Source Book on the Official English Controversy. The University of Chicago Press, Chicago and London, 1992.
- Crowley, Tony (1996): Language in History: Theories and Texts. Routledge: London, New York.
- Csuka Zoltán (szerk.): A visszatért délvidék. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1941, Szlovén közigazgatás, 490-491.
- Deschenes, Jules (1985): Proposal concerning a Definition of the Term „Minority”. UN DocE/Cn.4./Sub2./1985./31. part. 181.
- Eide, Asbjorn – Opsahl, Torkel (1990). Equality and Non-Discrimination. Oslo. Norwegian Institute of Human Rights. Publication No. 1. 1990. 1-3.
- Eplényi Kata – Kántor Zoltán (szerk.) (2012): Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai. Lucidus Kiadó, Budapest. 103-121.
- Feichtinger, Johannes – Cohen, Gary B. (eds.) (2014): Understanding Multiculturalism: Central Europe and the Habsburg Experience. Austrian and Habsburg Studies. Berghahn Books: New York.
- Fedinec Csilla (szerk.) (2008): Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Budapest. 84–102.
- Felföldi Enikő (2005): A kisebbségek kulturális és nyelvi jogai a nemzetközi jogban. In: Kántor Zoltán – Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről. Rejtjel Kiadó, Budapest. 295-317.
- Gasparics Judit (2014): A muravidéki magyarok nyelvhasználata és nyelvváltozatai. Doktori értekezés. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest.
- <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/gasparicsjudit/diss.pdf>

Gerencsér Balázs Szabolcs (2015): „Nyelvében él...” – Kárpát-medencei körkép a határon túli magyarok hivatalos anyanyelv használati jogairól, Kiadta: Nemzetstratégiai Kutatóintézet, Budapest.

Gerencsér Balázs - Juhász Albin (2002): A kisebbségvédelem megvalósulása a nemzetközi szervezetekben (ENSZ, ET, EBESZ, KEK). VII. évf. 2002. 1. (23.) szám. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action>

Girasoli, Nicola (1995): A nemzeti kisebbségek fogalmáról. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Göncz László (2001): A muravidéki magyarság 1918 – 1941. Lendva, 2001.

Göncz László (1992): A magyarok fogyatkozása a Muravidéken. A nemzetiségi-kisebbségiértelmiség hiányának okai, valamint annak összefüggései az asszimilációval. Muratáj (Lendva), 1992/1–2. 51–55.

Göncz László (2000): A muravidéki magyarság 1918-1941. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Pécs.

Göncz László (2008a): A nemzeti tudat alakulásának jellemzői a Muravidéken. Muratáj 2007/1-2. 79-93.

Göncz László (2008b): Muravidéki helyzetkép a múlt és a jelen tükrében. In: Fedinec Csilla (szerk.) (2008): Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, Budapest. 84–102.

Göncz László (2009): A muravidéki kétnyelvű oktatás bevezetésének előzményei és körülményei. Kolláth Anna szerk. 97–112.

Göncz László (2012): A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználata Szlovéniában. In: Eplényi Kata – Kántor Zoltán (szerk.) (2012): Térvesztés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai. Lucidus Kiadó, Budapest. 103-121.

Göncz László (2019): A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználata Szlovéniában. 103–121. In: Térvesztés és határtalanítás 5.

[http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Tervesztes%20es%20hatartalanitas%20\(5\).pdf](http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Tervesztes%20es%20hatartalanitas%20(5).pdf)

Görög Dóra (2014): A magyar mint kisebbségi nyelv használatához való jog negligálása, mint a bírósági iratok szabályos kézbesítésének gátja, és mint az eljárás indokolatlan elhúzódásának oka. Pázmány Press, Budapest, 2014. 4. <http://bit.ly/36yKlhv>

Goser, Anton: Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Ljubljana, SLO, Narodnosti Slovenije – spreminjanje eticne podobe v srednji Evropi.

Grád András – Weller Mónika (2011): A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve. HVG-Orac Kiadó. Budapest.

Gulyás László (2009): Politika, gazdaság és nemzeti kérdés a titói Jugoszláviában, 1945-1980. [online] 2009.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/politika_gazdasag_es_nemzeti_kerdes_a_titoi_jugoslaviaban_1945_1980/

Gyórfi Tamás – M. Tóth Balázs (2009): XII. Alapvető jogok és kötelességek. A diszkrimináció tilalma. In: Jakab András (szerk.) (2009): Az Alkotmány kommentárja II. kötet. Századvég Kiadó. Budapest. 2495-2547.

Győry Adrienn: Társadalomtudományi Szemle XII. évf. 2010/1. 85–93.
http://epa.oszk.hu/00000/00033/00040/pdf/szemle_2010_1_gyory-adrienn.pdf

Győri Szabó Róbert (2006): Kisebbség, autonómia, regionalizmus. Osiris Kiadó, Budapest.

Gyuricza László – Ginzer Mónika (2016): A Muravidék elcsatolásától a Schengeni-övezetig. A szlovén-magyar határ menti kapcsolatok kilencven éve, különös tekintettel a turizmusra.

<http://www.zft.hu/wp-content/uploads/2016/04/A-Karpat-medence-es-etnikumai.pdf>

Halmosy Dénes (1983): Nemzetközi szerződések 1918–1945 és 1945–1982. Budapest, 1983, 1985. 89–94.

Haslinger, Peter (2008): Sprachenpolitik, Sprachendynamik und imperiale Herrschaft in der Habsburgermonarchie 1740–1914. Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung, 57(1), 81–111.

Hornják Árpád (2008): A jugoszláviai különút kisebbségpolitikai következményei. Magyarok a horvát, szerb és szlovén tagköztársaságban. A vajdasági autonómia és a magyarok 1945-1989. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.) (2008): Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. Gondolat kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest. 250-255.

Ivanc, M. Orehar: Komentar Ustave Republike Slovenije, Uredil: Lovro Sturm, Izdala in zalozila, Fakulteta za podiplomske Drzavne in evropske studije, 2002, 625 oldal, 14. pont.

Jakab András (szerk.) (2009): Az Alkotmány kommentárja II. kötet. Századvég Kiadó. Budapest.

Juhász Gyula (1994) (szerk.): Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből. Teleki László Alapítvány, Budapest. 115-144.

Kántor Zoltán – Majtényi Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről. Rejtjel Kiadó, Budapest. 295-317.

Kardos Gábor (2003). Üres kagylóhéj? A szociális jogok nemzetközi jogi védelmének egyes kérdései. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kardos Gábor (2007): Kisebbségek: Konfliktusok és garanciák. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kardos Gábor (2016): Nyelvi jogok, európai megoldások? Magyar Kisebbség 21. évf. 2016. 2. sz. 7-17.

http://epa.oszk.hu/02100/02169/00052/pdf/EPA02169_magyar_kisebbsseg_2016_2_007-017.pdf

Kardos Gábor – Lattman Tamás (2015): Nemzetközi jog, A kisebbségek nemzetközi jogi védelme. Osiris, Budapest.

Komac, Miran: A kisebbségi kérdés Szlovénia kétoldalú kapcsolataiban, különös tekintettel a magyar-szlovén kisebbségi szerződésre, Szlovénia önállóvá válása és a nemzeti kisebbségek. In: Miran Komac – Vizi Balázs (szerk.): Bilaterális kisebbségvédelem, A magyar-szlovén kisebbségvédelmi egyezmény háttere és gyakorlata. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2019.

Kymlicka, W. (1991): Liberalism, community and culture. Clarendon Press, Oxford.

Kiss Jenő (2002): Társadalom és nyelvhasználat. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

Kolláth Anna (2003): A Szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya – Szarka László (ur.). Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában, (Magyar kisebbségi könyvtár). Akadémiai Kiadó, Budapest. 2003, 190–203.

Kolláth Anna (2009): Két nyelv és oktatás. In: Kolláth Anna (szerk.): A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha, ZORA 68. 36–59.

Kolláth Anna (2011): A magyar nyelvű oktatás a Muravidéken. Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János szerk. 185–211.

Kolláth Anna (2016): A magyar nyelv és oktatása Szlovéniában. THL2. 2016/1. 45-55.

http://epa.oszk.hu/01400/01467/00014/pdf/EPA01467_thl2_2016_01-02_045-055.pdf

Kolláth Anna – Gróf Annamária (2014): A szlovéniai magyar nyelv. Esettanulmány a szlovéniai magyarokról. ELDIA esettanulmány. ELDIA, Mainz.

Koren Stefán (n.é.): Republika Slovenija, Urad za narodnosti.

http://www.un.gov.si/si/manjsine/madzarska_narodna_skupnost/statisticni_podatki/

Koren Stefan (2017): Magyar hivatalos nyelv használata a kétnyelvű területen Szlovéniában a Barbara – szillogika – logika alapján. 2017.09.26. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/946>

Koren Stefán (2020): Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartának elfogadása Szlovéniában és megváltoztatása a szlovéniai magyarok kárára. 2020.01.16. <https://www.jogiforum.hu/publikaciok/1073>

Komac, Miran (1999): Vastvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Kosztolányi Dezső (1927): Ábécé a nyelvről és a lélekről. In: Kosztolányi Dezső: Nyelv és lélek. Osiris, Budapest. 2002. 72-76.

Kovács Attila (2011): A 2011-es szlovén népszámlálás és a Muravidék kétnyelvű területe. Naptár 2012. A szlovéniai magyarok évkönyve. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet. 74–93.

Kovács Krisztina (2000): A diszkrimináció-tilalom kiterjesztése az Emberi Jogok Európai Egyezményében. Fundamentum 2000/4. 27-33.

Kovács Péter (1996): Nemzet közjog és kisebbségvédelem. Osiris Kiadó, Budapest.

Kovács Péter: Kisebbségvédelem az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában. Magyar Kisebbség: nemzetpolitikai szemle. 9. évf. 34.(4.) sz. 2004. 220–252. http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2004_4_16.pdf

Kovács Péter (2011): Nemzetközi közjog IV. fejezet – A nem szerződéses jogforrások és az értelmezés segédeszközei, A nem szerződéses jogforrások,1. A szokásjog, A szokásjog kodifikációja. Osiris Kiadó, Budapest.

Lanstyák István (1996): Kinek (nem) jó a kétnyelvű oktatás? Irodalmi Szemle 5. 80-90.

Lanstyák István (2009): Nyelvi ideológiák és filozófiák. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2009, 11(1), 27–44.

Lautenbach, Ernst: Latein-Deutsch: Zitate-Lexikon: Quellennachweise. LIT Verlag, Münster, 2002.

Lipott, Sigrid: The Hungarian National Minority in Slovenia: Assessment of Protection and Integration after EU Accession. ROMANIAN JOURNAL OF EUROPEAN AFFAIRS Vol. 13, No. 3, September 2013.

http://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/articole/RJEA_2013_vol13_no3_sept_art5.pdf

Lük, Albina Nećak (ed.) (2012): The Hungarian language in education in Slovenia. Mercator.

https://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/hungarian_in_Slovenia.pdf

Kmety Károly (1905): A magyar közigazgatási jog kézikönyve, a Budapesti kir. magy. tudomány-egyetemen, a Magyar közjog, közigazgatási jog nyilvános rendes tanára, negyedik javított kiadás, Politzer-féle könyvkiadóvállalat kiadása, Budapest.

Kontra Miklós (1999): „Kétnyelvű oktatás” - tücsök és bogár. Bokor József (szerk.): Az anyanyelv a kétnyelvűségben. Maribor-Lendva, Maribori Magyar Intézet Kiadványai. 31-4.

- Madarász Tiborné – Pólos László – Ruzsa Imre (2006): A logika elemei. Budapest. Osiris.
- Määttä, Simo K. 2005. The European Charter for Regional or Minority Languages, French Language Laws, and National Identity. *Language Policy*, 4, 167–186.
- May, Stephen (2012): *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*. Routledge: New York, Oxon.
- Majtényi Balázs (2007): *A nemzetállam új ruhája*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Micheli Tünde (2018): Horváth Ferenc lett a szlovéniai magyarok országgyűlési képviselője. 2018.06.08. <http://kepesujtag.com/horvath-ferenc-lett-a-szloveniai-magyarok-orszaggyulesi-kepviseloje/>
- Mohos Mária (1997): Szerepcseré: Lenti-Alsólendva. – *Muratáj* 1997/2. 97 – 102.
- Nádor Orsolya – Szarka László (ur.). *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*, (Magyar kisebbségi könyvtár). Akadémiai Kiadó, Budapest. 2003, 190–203.
- Nagy Noémi (2019): A hatalom nyelve – a nyelv hatalma. *Nyelvi jog és nyelvpolitika Európa történetében*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó-Nordex Kft. <https://tudasportal.uni-nke.hu/tudastar-reszletek?id=123456789/13324>
- Németh Nándor (2002): Szlovénia térszerkezete az évezred végén. *RÉKA Regionális Értékelés Kvantitatív Analízisek*, 2002/1. szám. 7–38.
http://rtt.elte.hu/sites/default/files/images/REKA01_nemeth.pdf
- Patten, Alen 2006. The Humanist Roots of Linguistic Nationalism. In: *History of Political Thought*, 2006/2. 221–262.
- Pivar Ella (1994): Kót, a legkisebb szlovéniai magyar falu. In: Juhász Gyula (1994) (szerk.): *Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből*. Teleki László Alapítvány, Budapest. 115-144.
- Puskás Tünde: *Nyelv, identitás és nyelvpolitika Európában*. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2000, 2(1), 69–84.
- Rindler-Schjerve, Rosita (ed.) (2003): *Diglossia and Power. Language Policies and Practice in the 19th Century Habsburg Empire*. De Gruyter Mouton: Berlin, 2003.
- Ruda Gábor (szerk.) (2010): *Muravidéki iskolák és könyvtárak az anyanyelv megmaradásáért - šole in knjižnice v prekmurju za ohranitev maternega jezika*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – HETÉS Kultúregyesület Pilisvörösvár – Göntérháza 2010.
- Sajti Enikő (2008): A Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz került magyarok (1918-1921). In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.) (2008): *Kisebbségi magyar*

közösségek a 20. században. Gondolat kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest. 44-47.

Sandvoss, Ernst R. (n.é.): Die Wahrheit wird euch frei machen, Sokrates und Jesus, dtv.

Shaw, Malcolm N. (2001): Nemzetközi jog. Osiris Kiadó, Budapest.

Skutnabb-Kangas, Tove (1997): Nyelv, oktatás és a kisebbségek. Budapest, Teleki László Alapítvány, 1997.

Szalayné Sándor Erzsébet (2003a): A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadói Kör, Budapest.

Szalayné Sándor Erzsébet: (2003b) Nemzetközi jog a kisebbségvédelem szolgálatában 1919 és 1950 között. Kisebbségkutatás 12. évf. 2003. 1. sz. (online).

<https://www.epa.oszk.hu/00400/00462/00017/6.htm>

Szalayné Sándor Erzsébet (2015): Nemzetközi jog a kisebbségvédelem szolgálatában – hard law, soft law és egy kis gyakorlat. In: Fábíán Gyula – Jakab Albert Zsolt (szerk.) (2015): Bíró Gáspár Emlékkönyv. Kisebbségi identitás és önrendelkezés a globalizmusban. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – MTA TK Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. 185-206.

Szegő Iván Miklós: A délszláv egységállam gyötrelmes megalakulása. 2018. https://hat-had.blog.hu/2018/11/27/a_delszlav_egysegallam_gyotrelmes_megalakulasa

Szolarics Nađ Klára (2011): A kétnyelvű iskolakörzetek története. In: Király M. Jutka (szerk.) (2011): 50 éves a kétnyelvű oktatás a Muravidéken. Magyar Nemzetiségi Tájékoztató Intézet, Lendva. 57-87.

Szűcs Anita (2006): Az exception française erodálódása és a megváltozott francia nagyhatalmiság. Franciaország kettős válsága. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.

Tantalics Béla (1993): Lenti története 1849-ig. Magánkiadás. Lenti.

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) (2017): A magyar nyelv jelene és jövője. Budapest, Gondolat Kiadó.

Tollefson, James: Planning Language, Planning Inequality. Longman: New York, 1991. 10–17.

Trócsányi László – Francois Delpérée (2003): Európa egysége és sokszínűsége: a kisebbségek jogai; A belga és a magyar példa, Nyitott Könyv Kiadó, Budapest.

de Varennes, Fernand (1996): Language, Minorities and Human Rights. Martinus Nijhoff Publishers, Hague.

de Varennes, Fernand (1997): Ethnic Conflicts and Language in Eastern European and Central Asian States: Can Human Rights Help Prevent Them? *International Journal on Minority and Group Rights*, 5, 135–174.

Varga József (1999): *Nyelvhasználat, névdivat. Az anyanyelv (magyar, szlovén, horvát) használata és a névdivat a vegyes házasságokban élők körében a Muravidéken.* Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva.

Varga Péter (2013): Szlovénia: területi elhelyezkedés, demográfiai helyzet. Kisebbségi jogok. Magyar érdekképviselő. In: Kántor Zoltán (szerk.) (2013): *Nemzetpolitikai alapismeretek.* Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó Zrt. Budapest. 111-113.

Varga Sándor – Pivar Ella (1979): *Dobronak, Göntérháza, Kót helytörténete.* Kiadta a lendvai és muraszombati magyar nemzetiségi érdekközösség, Lendva, 1979.

Vörös Ottó (2002): *Nyelvtörvények és nyelvhasználati valóság.* In: Kontra Miklós – Hattyár Helga (szerk.): *Magyarok és nyelvtörvények.* Budapest, Teleki László Alapítvány, 2002. 53-60. 55. <http://mek.oszk.hu/12100/12123/>

Zágorac-Csuka Judit (2008): *A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében.* Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.

Zawistowska, Renata (2014): *Prekmurje – separation from Hungary and connection to Slovenia (1919 – 1920).* *Studies into the History of Russia and Central-Eastern Europe XLVII.* <http://semper.pl/studiazdziejowrosji/wp-content/uploads/2014/01/Zawistowska.pdf>

Jogforrások

- 1999. évi XL. törvény a Strasbourgban, 1992. november 5-én létrehozott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának kihirdetéséről.
- 1996. évi VI. törvény a Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzeti kisebbség és a Szlovén Köztársaságban élő magyar nemzeti közösség különjogainak biztosításáról szóló, Ljubljánban, 1992. november 6-án aláírt Egyezmény kihirdetéséről.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600006.TV&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenum%3D7>

- 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről.
- 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról.
- 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól.
- 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről.

- 1964. évi 11. törvényerejű rendelet az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezmény kihirdetéséről
- 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről.
- 22/2000. (VII. 11.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és a Szlovén Köztársaság Kormánya között a bizonyítványok és oklevelek kölcsönös elismeréséről szóló Egyezmény kihirdetéséről. Az Egyezmény jóváhagyásáról szóló jegyzékváltásra 2000. június 6-án került sor.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0000122.KOR>
- Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.
<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186>
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.
http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/hng.pdf
- Az Emberi Jogok Bizottságának a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 27. cikkéhez fűzött 1994. évi általános magyarázata (Általános Kommentár) In: Bárdi Nándor (szerk.) (2002): Kisebbségvédelem és a nemzetközi szervezetek. Kisebbségi adattár. Teleki László Alapítvány, Budapest. 169-172.
- ENSZ Nyilatkozat a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól (1992).
- Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 1201 (1993) Ajánlás az Emberi Jogok Európai Egyezménye a kisebbségi jogokra vonatkozó kiegészítő jegyzőkönyvvel kapcsolatban
- Human Rights Committee: Dominique Guesdon v. France, Communication No. 219/1986, U. N. Doc. CCPR/C/39/D/219/1986 (1990).
<http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session39/219-1986.html>
- Human Rights Committee: Yves Cadoret, Hervé Le Bihan v. France, Communication No. 323/1988,
- Magyarország Alaptörvénye.
- A Szlovén Köztársaság Alkotmánya. In: Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban. Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 979–997.

Egyéb források

- U.N. Doc. CCPR/C/41/D/323/1988 (1991).
<http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session41/323-1988.html>
- Statisticni Urad Republike Slovenije (2002): Census of Population, Slovenia, 31 March 2002. <http://www.stat.si/popis2002/gradivo/si-92.pdf>
- The World Factbook (2018): Slovenia.
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html>
- Európai Unió: Szlovénia. https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/slovenia_hu
- Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma (2005): Szlovén Köztársaság. Tájékoztató a szlovéniai magyarság helyzetéről.
<http://www.mfa.gov.hu/kum2005/Templates/OldTemplates/CikkSablonWord.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2Fkum%2Fhu%2Fbal%2FKulpolitikank%2FKetoldalukapcsolatok%2FEuropa%2Fszlovenia%2Fszlovenmagyar1.htm&NRNODEGUID=%7B7C4FC215-F2E6-41A3-8E06-7012157521EB%7D&NRCACHEHINT=NoModifyGuest&printable=true>
- Váltás a Muravidéken – Göncz László az új képviselő, Zala.hu, 2008.09.22.
https://www.zala.hu/?option=com_content&task=view&id=1888&Itemid=33&el_mcal_month=6&el_mcal_year=2010
- Választások 2018: két magyar nemzetiségi képviselőjelölt. 2018.05.09.
<https://www.nepujstag.net/nemzetiseg/4903-v%C3%A1laszt%C3%A1sok-2018-k%C3%A9t-magyar-nemzetis%C3%A9gi-k%C3%A9pvisel%C5%91jel%C3%B6lt.html>
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3225>, Az SZK Hivatalos Lapja, 67/94
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4827#>
- Nepujstag.net (2018): Nem vették figyelembe a kisebbség tiltakozását. 2018.05.23.
<https://nepujstag.net/nemzetiseg/4980-nem-vett%C3%A9k-figyelembe-a-kisebbs%C3%A9g-tiltakoz%C3%A1s%C3%A1t.html>
- 5. člen Ustave, delni citat: “Država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone madžarske in italienske narodne skupnosti...”
- A 2014.11.07-ei főtárgyalás után 2015. február 4-én kibocsátott ítélet.

- A bírók és bírói személyzet képzésével kapcsolatos elektronikus levél (ang.e-mail) másolata. 2010.06.04-én, Ügy kódja: 604-364/2010/1
- A bírók és bírói személyzet képzésével kapcsolatos e-mail másolata 2010. június 4-ről, ügy kód:604-364/2010/1.
- A horvátországi magyarok híd szerepének betöltése Horvátország és Magyarország között - Tanulmány, Kiadta a Magyar Hírlap és a Zrínyi Nyomda, Megjelent 1997-ben és után kiadás 1998-ban 21 old.
- A Lendvai Járásbíróság P 54/2013 sz. ítélete.
- A Ljubljana Járásbíróság 2012.11.06-ai VL 141646/2012 ügyszámú végrehajtásról szóló végzése.
- A Maribori Felsőbb Bíróság P 54/2013 sz. ítélete a nép nevében.
- A Muraszombati Anyakönyvi Hivatal által 1965.09.27-én kiadott 3846/65 számú anyakönyvi kivonat, mely egyben igazolás a nemzetiségi hovatartozásról is.
- A Muraszombati Kerületi Bíróság Elnöki Hivatalának 2010. június 3-án keltezett, Su 230112/2010 számú hivatalos levelének másolata.
- A Muraszombati Kerületi Bíróság hivatalos levelének másolata, Elnöki Hivatal, Su230112/2010, 210.06.03
- A Muraszombati Kerületi Bíróság K54/2008-18 sz. ítélete, 2009.04.23. és a Maribori Felsőbb Bíróság II KP623/2009 sz. ítélete (postai úton átvéve 2010.05.25-én).
- A Szlovén Köztársaság Alkotmánya (SzK Hivatalos Lapja 91. évi 33. sz.) 64. szakasza és Az Önkormányzati Nemzeti Közösségekről szóló Törvény (SzK Hivatalos Lapja 94. évi 65. sz.) 6. szakasza.
- A Szlovén Köztársaság Alkotmánybírósága által hozott határozat összefoglalása: Up-285/97, 2010.05.10
- A Szlovén Köztársaság Önállóságáról és Függetlenségéről szóló Alapokmány (Hivatalos Lap, I-4/91-I), III. fejezete
- Anyakönyvi kivonat 3846/65, 1965.09.27 (Igazolás a nemzetiségről).
- Az Állami Főügyészség Elnöki Hivatala hivatalos válaszának másolata, Su 28/2010-142, 2010.07.22
- Az Állami Főügyészség Elnöki Hivatalának 2010.07.22-én keltezett Su 28/2010-142 számú hivatalos válaszának másolata.
- Az első előkészítő irat: 4x P54/2013, Kelt: 2013 november 23-án koperta fénymásolása (csak szlovén nyelven).

- Bírósági Törvény = (Szlovén közlöny – (Uradni list RS, št. 19/1994; 45/1995; 38/1999; 26/1999-ZPP; 28/2000; 26/2001-PZ; 67/2002-ZSS-D; 110/2002-ZDT-B; 56/2002-ZJU; 73/2004; 72/2005; 127/2006; 49/2006-ZVPSBNO; 67/20007; 45/2008; 96/2009; 86/2010)).
- Bírósági Rendtartás (Ügyrend) = Sodni red (SR), (Szlovén közlöny, Uradni list RS, št. 17/1995; 35/1998; 91/1998; 22/2000; 31/2000; 113/2000; 62/2001; 102/2001; 88/2001; 22/2002; 15/2003; 75/2004; 138/2004; 74/2005; 5/2007; 82/2007; 16/2008; 93/2008; 110/2008; 117/2008; 22/2010)
- Fellebbezés és magyarázat különösen a kézbesítésről és a lényeges megszegésről a peres eljárásban
- Fellebbezés: „A 2011.03.22-én a Maribori Munkaügyi Bíróság Muraszombati Osztályán meghozott Pd392/2010 számú bírósági tárgyban és ítélet ellen,” melyet a felperes nyújtott be a felső bíróságra. Kelt: Dobronak, 2011. április 27.
- Fellebbezés: „A Pd392/2010 számú bírósági tárgyban és ítélet ellen, meghozott 2011.03.22-én a Maribori Munkabíróság Muraszombati Osztályán” ellen átnyújtott a felső bíróságra a felperes által. Kelt: Dobronak 2011. április 27.
- Fő eljárás jegyzőkönyve, K54/2008, 2009.02.25.
- Fő eljárás jegyzőkönyve, K54/2008, 2009.04.06.
- Hírnök József: Beszámoló a Magyarországi Szlovének Szövetsége négy éves munkájáról 1990-1994. A Porabje melléklete, 1994. okt. 14. old.
- Ítélet a nép nevében és a VIII Ips 78/2012 végzés a Szlovén Köztársaság Legfelsőbb Bíróságán (Mag. Koren Stefán szerző PPKE, Kelt: Dobronak 2011. január 17.)
- Jelentés az etnikai kisebbségek helyzetéről az Osztrák Köztársaságban, Kiadta: Az Osztrák Népcsoportközpont, Bécs 2010
- Jelentés az etnikai kisebbségek helyzetéről az Osztrák Köztársaságban, Kiadta: Az Osztrák Népcsoportközpont, Bécs 2010
- K54/2008 sz. fő eljárás jegyzőkönyve, 2009.02.25 és a K54 sz. főeljárás jegyzőkönyve 2009.04.06.
- K824158/3718411/2008 (720-1238014) számú feljelentés, 2010.03.21 napján.
- Kétnyelvű bírósági eljárással kapcsolatos hivatalos elektronikus levél (ang. e-mail) másolata. Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériuma, Igazságügyi Képzési Központ igazgatójának, mag. Damijan Florjančič válasza 2010. június 15-én.

- Kétnyelvű bírósági eljárással kapcsolatos hivatalos elektronikus levél másolata, Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériuma, Igazságügyi Képzési Központ igazgatójának, mag. Damijan Florjančič válasza 2010. június. 15-én.
- Kétnyelvű bírósági eljárással kapcsolatos hivatalos elektronikus levél másolata, Szlovén Köztársaság Igazságügyi Minisztériuma, Igazságügyi Képzési Központ igazgatójának mag. Damijan Florjančič válasza 2010. június 15-én a tárgy jogiratban a bíróságnál.
- Koren Stefán: Jogérvényesítés a gyakorlatban – Székelyföldtől Délvidékig Kisebbségi Jogvédő Intézet által rendezett nyelvi jogi konferencia 2014. február 27. Magyarország háza
- Közalkalmazottakról szóló törvény.
- Központi Statisztikai Hivatal: Mikrocenzus 2016. 12. Nemzetiségi adatok. KSH, Budapest, 2018.
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_12.pdf
- Parlament.hu: Bevezetés.
<https://www.parlament.hu/bevezetes8>
- Parlament.hu: Magyarországi nemzetiségek bizottsága.
<https://www.parlament.hu/web/magyarorszagi-nemzetisegek-bizottsaga>
- Lovro Šturm és mások, Kommentár a Szlovén Köztársaság Alkotmányához, FPDEŠ 2002, 194 old.
- Mag. Koren Stefán szerző PPKE; Szlovén Köztársaság Alkotmányának 5., 11., 61., 62. és 64. cikkének elmélete és gyakorlata.
- Mag. Štefan Horvát, Kommentár a Büntetőjogi eljárásról szóló törvényhez (ZKP), GV Založba 2004
- Máthé Zsigmond: Az Európai Parlament szerepe az Unió működésében – IX. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK), Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Jogi Kar, Kolozsvár, http://etdk.adatbank.transindex.ro/pdf/all_mathe.pdf
- Mitje Ozbič: A szlovén zászló nyilvános elhelyezése című beszámolója alapján.
- MTI: Letették esküjüket a nemzetiségi szószólók. 2018.05.08.
<https://www.magyaridok.hu/belfold/letettek-eskujuket-a-nemzetisegi-szoszolok-3075553/>

- Munkaviszonyról szóló törvény.
- Pd 392/2010 sz. bírósági tárgy és ítélet, meghozott 2011. 03. 22-én a Maribori Munkabíróság Muraszombati Osztályán.
- Szlovén Alkotmány 14. cikk, Törvény előtti egyenlőség.
- Szlovén Alkotmány 23. cikk, Bírői védelemhez való jog: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/legal-basis/constitution>
- Szlovén büntető törvénykönyv = Kazenski Zakonik (KZ-1), (Szlovén közlöny – Uradni list RS, št. 55/2008; 66/2008-popr.; 39/2009; 55/2009-Odl. US).
- Szlovén közlöny (Uradni list RS (13.06.1994) MP, št. 7-41/1994 (RS 33/1994)), hatályba lépett 1998. 11. 01-én.
- Szlovén közlöny (Uradni list RS, 46/2010 (Zakon o ratifikaciji Protokola št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (MPKVCPB), Stran 447.).
- Szlovén Közlöny (Uradni list RS, št. 80/1999; 70/2000; 52/2002; 73/2004; 119/2005; 105/2006-ZUS-1; 126/2007; 65/2008; 8/2010).
- Szlovén Köztársaság Alkotmánya (Szlovén közlöny), Fordította: Hajós Ferenc, 1992
- Szlovén Köztársaság Alkotmánya.
- Szlovény Alkotmány 22. cikk, Jogok egyenlő védelme: <http://www.us-rs.si/en/about-the-court/legal-basis/constitution>
- Sztaresinsztvo i zvacinsztvo, szem szpodobnimi prilikami za volo, szvábdeni mladén-czov. S.L.D. (Násznagyság és vőfélység) V Soproni 1807, 60-61. old, Szombathely 1852, Monowter 1898 és 1909.
- Micheli Tünde: Horváth Ferenc lett a szlovéniai magyarok országgyűlési képviselője. 2018.06.08.
<http://kepesujsg.com/horvath-ferenc-lett-a-szloveniai-magyarok-orszaggyulesi-kepviseloje/>
- Tamara Karba – Prof.dr.SilvoDevetak: Az olaszországi szlovén kisebbség jogai, Szemináriumi munka a Maribori Jogi Egyetemen.
- Uradni list/Közlöny, Bírósági ügyrend/SR, Hivatalos lap, 1995/17. V. fejj.
- Ügyszám: Pd 114/2013 és VIII Ips 78/2012 – Legfelsőbb bíróság (Magyarországon - Kúriához); Szlovéniában egy ügyszám alatt több ügy is vezethető. Az eljárás kezdete azonban 2006-os év.

- VIII Ips 33/2006 számú, 2006.04.11-én kelt, a VIII Ips 431/2009 számú, 2011.03.07-én kelt és más ítéletek
- Višje delovno in socialno sodišče v Ljubljani = Másodfokú bíróság; Tükör fordítás (szó szerinti fordítás)
- Višje sodišče Koper - Felső Bíróság Koper határozata.
- Walter Coren: A helyi hivatalok kétnyelvű működése és a kétnyelvűséghez való hozzájárulás című beszámolója alapján
- Zapisnik glavne obravnave, št. K54/28, z dne 06.04.2008. – A Fő eljárás jegyzőkönyve, K54/2008, 2009.04.06.
- Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MELRJ), (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/00, 7/07 in 8/14). Kučan Milan akkori államelnök 2000. július 27-én rendelte el (001-22-147/00 szám alatt) kihirdetését, az erről rendelkező törvény – melyet a szlovén Nemzetgyűlés elnöke, Janez Podobnik, 009-01/00-8/1 szám alatt 2000. július 19-én írt alá – 2000. augusztus 4-én jelent meg a Hivatalos Közlönyben (a 2000/69. számban).
- Council of Europe: European Charter for Regional or Minority Languages. CETS No.: 148
Treaty open for signature by the member States and for accession by non-member States <https://archive.is/PdMz>
- ZPP = “Zakon o pravdnem postopku” Per eljárási törvény (Szlovén Közlöny (Uradni list RS, št. 26/1999; 96/2002; 110/2002-ZDT-B; 58/2003-Odl. US; 2/2004-ZDSS-1; 69/2005-Odl. US; 90/2005-Odl. US; 43/2006- Odl. US; 52/2007; 45/2008-ZArbit; 45/2008; 111/2008- Odl. US; 121/2008-Skl. US; 57/2009- Odl. US; 12/2010- Odl. US; 50/2010- Odl. US; 107/2010- Odl. US;)).
- 26/1999. sz. törvény. A normaszövegek jelentős részét Szlovéniának a Nyelvi Charta végrehajtásáról írt első körös jelentéséből.
- 63/1994. sz. törvény. A normaszövegek jelentős részét Szlovéniának a Nyelvi Charta végrehajtásáról írt első körös jelentéséből.
- 19/1994. Lásd még: Szlovénia első körös jelentését a Keretegyezmény végrehajtásáról: annex 2.
- 17/1996. sz. törvény, Slovenia and European standards for protection of National Minorities (Austrian Institute of East and Southeast European Studies, Institute for Ethnic Studies, Slovenija Informacijsko Dokumentacijski Center Sveta Evrope, Ljubljana, 2002. 46-47).

- COUNCIL OF EUROPE COMMITTEE OF MINISTERS: Resolution ResCMN(2005)6 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Slovenia (Adopted by the Committee of Ministers on 28 September 2005 at the 939th meeting of the Ministers' Deputies).
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805d971d/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d8160
- Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja/ Az olasz és magyar nemzeti közösségek speciális jogairól szóló törvény az oktatás területén (Uradni list RS, št. 35/01, 102/07 – ZOsn-F in 11/18).
- Act regulating specific rights of the Italian and Hungarian national community in the field of education. Uradni list RS, No. 35/2001, Article 2 (inclusion in the system).
- Slovenia. <https://welections.wordpress.com/2014/08/03/slovenia-2014/>
- Koper Önkormányzatának alapokmánya (Szlovén Köztársaság Hivatalos Lapja, Nr. 40/2000).
- Memorandum o soglasju o vzajemnem priznavanju slovenskih in italijanskih diplom in strokovnih naslovov. Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 4/1996/ A szlovén és olasz diplomák és szakemberek kölcsönös elismeréséről szóló egyetértési nyilatkozat A Szlovén Köztársaság Hivatalos Közlönye, Nemzetközi Szerződések, 4/1996.
- 2011. évi CLXXIX. törvény indokolása a nemzetiségek jogairól. Complex Jogtár.
- Dobronak Község Alapszabálya. [online] szlovén nyelven: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20071907>; magyar nyelven: <https://www.dobrovnik.si/obcinskisvet>

Mellékletek

1. Melléklet

A Nyelvi Karta Szlovéniára vonatkozó cikkei

Szlovéniára vonatkozó cikkek:⁶⁰¹

9. cikk:

(1) bekezdés: a; b; c; d.

(2) bekezdés: a:

10. cikk:

(1) bekezdés: a (i); b; c.

(2) bekezdés;

(3) bekezdés: a.

(4) bekezdés;

(5) bekezdés;

„9. cikk – Igazságszolgáltatás:

1) Az olyan igazságszolgáltatási kerületekben, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelvet használó személyek számára az alábbi intézkedések megtételét indokolja. A felek e nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, s azzal a feltétellel, hogy a jelen bekezdés által nyújtott lehetőségek kihasználását nem minősíti a bíró az igazságszolgáltatás rendes ügymenetét akadályozónak. Vállalják, hogy:

a) Büntetőeljárásokban:

I. Biztosítják, hogy az igazságszolgáltatási hatóságok az egyik fél kérelmére az eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák és/vagy

II. Garantálják a vádlott jogát, hogy saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja és/vagy

III. Biztosítják, hogy az indítványok, az írásos és szóbeli bizonyítékok ne minősülhessenek pusztán azon az alapon elfogadhatatlanoknak, hogy regionális vagy kisebbségi nyelven készültek és/vagy

⁶⁰¹ Regionális nyelvek: magyar, olasz. A vállalások e két cikk tekintetében mindkét nyelvre egyformán vonatkoznak.

IV. Az igazságszolgáltatási eljáráshoz kapcsolódó okmányokat kérelemre a regionális vagy kisebbségi nyelveken is kiállítják, ha szükséges, tolmácsok és fordítások igénybevételével

úgy, hogy az ne jelentsen az érdekelteknek külön költségeket.

b) Polgári eljárásokban:

- I. Biztosítják, hogy az igazságszolgáltatási hatóságok az egyik fél kérésére az eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák és/vagy
- II. Megengedik, hogy amennyiben egy peres félnek személyesen kell megjelennie a bíróság előtt, úgy ott saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja anélkül, hogy az számára külön költséget jelentsen és/vagy
- III. Megengedik a regionális vagy kisebbségi nyelven készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges tolmácsok és fordítások segítségével.

c) A közigazgatási ügyekben illetékes igazságszolgáltatási szervek előtti eljárásokban:

- I. Biztosítják, hogy az igazságszolgáltatási szervek az egyik fél kérésére az eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák és/vagy
- II. Megengedik, hogy amennyiben egy peres félnek személyesen kell megjelennie az igazságszolgáltatási szerv előtt, úgy ott saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja anélkül, hogy az számára külön költséget jelentene és/vagy
- III. Megengedik regionális vagy kisebbségi nyelveken készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges, tolmácsok és fordítások segítségével.

2) A felek vállalják, hogy:

- a) Nem minősítik érvénytelennek az államban készült jogi okmányokat pusztán azon az alapon, hogy egy regionális vagy kisebbségi nyelven íródtak vagy
- b) Nem minősítik a felek között érvénytelennek az országban készült jogi okmányokat pusztán azon az alapon, hogy egy regionális vagy kisebbségi nyelven készültek és biztosítják, hogy azok az érdekelt, de e nyelvet nem beszélő harmadik féllel szemben is felhívhatók legyenek azzal a feltétellel, hogy az okmány tartalmát az azt felhívni kívánó(k) velük megismerteti(k) vagy

- c) Nem minősítik a felek között érvénytelennek az országban készült jogi okmányokat

pusztán azon az alapon, hogy egy regionális vagy kisebbségi nyelven készültek.

- 3) A felek vállalják, hogy kisebbségi vagy regionális nyelveken hozzáférhetővé teszik a legfontosabb állami törvényszövegeket, valamint azokat, melyek különösen érintik e nyelvek használóit feltéve, hogy e szövegek másként nem hozzáférhetők.

10. cikk – Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek:

1) Az állam azon közigazgatási területein, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelvet használó személyek száma az alábbi intézkedéseket indokolja a felek a nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogy az ésszerűen lehetséges vállalják, hogy:

- I. Gondoskodnak arról, hogy a közigazgatási hatóságok a regionális vagy kisebbségi nyelveket használják vagy
 - II. Gondoskodnak arról, hogy a közösséggel kapcsolatban álló tisztviselőik a regionális vagy kisebbségi nyelveket használják azokkal a személyekkel fennálló kapcsolataikban, akik hozzájuk ezeken a nyelveken fordulnak vagy
 - III. Gondoskodnak arról, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók szóbeli és írásbeli kérelmeket ezeken a nyelveken nyújthassanak be és választ is ezeken a nyelveken kapjanak vagy
 - IV. Gondoskodnak arról, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók írásbeli és szóbeli kérelmeket ezeken a nyelveken nyújthassanak be vagy
 - V. Gondoskodnak arról, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók jogérvényesen nyújthassanak be ilyen nyelvű dokumentumot
- b) Széles körben használt közigazgatási szövegeket és formanyomtatványokat a lakosság számára, regionális vagy kisebbségi nyelveken, illetve kétnyelvű változatokban tesznek közzé.
- c) Megengedik, hogy a közigazgatási hatóságok dokumentumokat regionális vagy kisebbségi nyelven készítsenek.

2) Azon helyi és regionális hatóságokat illetően, melyek területén a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók száma az alábbi intézkedéseket indokolja a felek vállalják, hogy megengedik és/vagy bátorítják:

- a) A regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a regionális vagy helyi közigazgatásban.
- b) A regionális vagy kisebbségi nyelveket használóknak azt a lehetőséget, hogy szóbeli vagy írásbeli kérelmeket ezeken a nyelveken nyújthassanak be.
- c) A regionális testületek hivatalos dokumentumaikat a regionális vagy kisebbségi nyelveken is közzétegyék.
- d) A helyi testületek dokumentumaikat a regionális vagy kisebbségi nyelveken is közzétegyék.
- e) Hogy a regionális testületek közgyűlési vitáiban a regionális vagy kisebbségi nyelveket használják, ami azonban nem zárja ki az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek használatát.
- f) Hogy a helyi testületek közgyűlési vitáiban a regionális vagy kisebbségi nyelveket használják, ami azonban nem zárja ki az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek használatát.
- g) A helyneveknél a regionális vagy kisebbségi nyelveken hagyományos és helyes formák használatát vagy elfogadását, ha szükséges a hivatalos nyelv(ek) szerinti elnevezésekkel együttesen használva.
- 3) A közigazgatási hatóságok vagy az ő nevükben tevékenykedő más személyek által működtetett közszolgálati szerveket illetően a szerződő felek a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának területein e nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogyan az ésszerűen lehetséges, vállalják, hogy:
- a) Gondoskodnak arról, hogy használják a regionális vagy kisebbségi nyelveket a szolgáltatások nyújtásakor vagy
- b) Megengedik a regionális vagy kisebbségi nyelveket használóknak, hogy kérelmet ezeken a nyelveken terjesszenek elő és úgy is kapjanak rá választ, hogy
- c) Megengedik a regionális vagy kisebbségi nyelveket használóknak, hogy kérelmet ezeken a nyelveken terjesszenek elő.
- 4) Az 1., a 2. és a 3. bekezdések közül általuk elfogadott rendelkezések végrehajtására tekintettel a felek vállalják, hogy az alábbi intézkedések közül egyet vagy többet meghoznak:
- a) Az esetleges szükséges fordítás vagy tolmácsolás.
- b) Elegendő számú köztisztviselő és más közalkalmazott foglalkoztatása, s ha szükséges

képzése

c) Azoknak az igényeknek a lehetséges mértékű kielégítése, melyek arra irányulnak, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának területein a regionális vagy kisebbségi nyelvet ismerő köztisztviselőket nevezzék ki.

5) A felek vállalják, hogy megengedik a családneveknek az érdekeltek kérésére a regionális vagy kisebbségi nyelveken történő használatát és felvételét.”⁶⁰²

⁶⁰² A Regionális És Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája. Regio – Kisebbségi Szemle 1992. 3. évf. 4.sz.
<http://epa.oszk.hu/00000/00036/00012/pdf/09.pdf>

2. Melléklet

	Kihirdetés kori 2000-ben vállalatok Szlovénia részéről az olasz és magyar kisebbséget illetően	Vállalatok a 2007-es módosítást követően az olasz kisebbséget illetően	Vállalatok a 2007-es módosítást követően a magyar kisebbséget illetően
1. cikk	a (i, ii,)	a (i)	a (ii)
	b (i, ii, iii)	b (i)	b (ii)
	c (i,ii,iii)	c (i)	c (ii) ⁶⁰³
	d (i,ii, iii)	d (i)	d (ii)
	e (iii)	e (iii)	e (iii)
	f (iii)	f (iii)	f (iii)
	g	g	g
	h	h	h
	i	i	i
2. cikk		2. cikk	2. cikk

1. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 8. cikkelye alapján: az eredeti vállalatok és a 2007-es vállalatok, külön az olasz, külön a *magyar* nemzeti közösségre vonatkoztatva. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

⁶⁰³ Itt a forrásban tévedés van, mert a – c – bekezdés a *magyar* nyelvénél nem szerepel. Vajon tévedésből vagy szándékosan?

	<i>olasz</i>	<i>magyar</i>
8. cikk oktatásügy	a. i. elérhetővé teszik az iskolaelőkészítő oktatást az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken	a. ii. elérhetővé teszik az iskolaelőkészítő oktatás lényegi részét az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken
	b. i. elérhetővé teszik az általános iskolai oktatást az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken	b. ii. elérhetővé teszik az általános iskola lényegi részét az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken,
	c. i. elérhetővé teszik a középiskolai oktatást az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken	c. ii. elérhetővé teszik a középiskola lényegi részét az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken
	d. i. elérhetővé teszik a szakközépiskolai és szakmunkásképzést az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken	d. ii. elérhetővé teszik a szakközépiskolai és szakmunkásképzés lényegi részét az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken
	e. iii. amennyiben az állam szerepe a felsőoktatási intézményekkel fenntartott kapcsolatrendszerben nem teszi lehetővé az i. és ii. bekezdések alkalmazását, úgy bátorítják és/vagy engedélyezik a regionális vagy kisebbségi nyelveken folyó egyetemi oktatást, vagy egyéb felsőoktatási intézményben történő tanulást, vagy megteremtik a feltételeket, hogy e nyelveket, mint egyetemi vagy felsőoktatási tárgyat tanulhassák	
	-----	f. iii. amennyiben a közhatóságoknak nincs közvetlen hatáskörük a felnőttoktatásban, úgy előnyben részesítik és/vagy bátorítják e nyelvek használatát a felnőttoktatásban és továbbképzésben
	-----	g. intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy biztosítsák annak a történelemnek és kultúrának az oktatását, amelyet a regionális vagy kisebbségi nyelvek hordoznak;
	-----	h. biztosítják az oktatók részére a Fél által az a-g. bekezdések közül elfogadottak megvalósításához szükséges alap- és továbbképzést;

	-----	i. létrehoznak felügyelő szerve(ke)t a regionális vagy kisebbségi nyelvek oktatásának megteremtésében és fejlesztésében tett intézkedések és elért előrehaladás figyelemmel kísérése és a kérdésekről nyilvánosságra hozandó időszaki jelentések elkészítése céljából
	2. Az oktatásügy vonatkozásában azokban a körzetekben, amelyek nem minősülnek a regionális vagy kisebbségi nyelvek által hagyományosan használt körzetnek, ha azt a regionális vagy kisebbségi nyelvet használók száma indokolja, a Felek vállalják, hogy engedélyezik, bátorítják vagy létrehozzák a regionális vagy kisebbségi nyelven történő oktatást, vagy az ilyen nyelvek oktatását valamennyi megfelelő oktatási szinten	

1. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 8. cikkelye alapján. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

9. cikk igazságszolgáltatás	olasz	magyar
	<p>a. büntetőeljárásokban:</p> <p>i. biztosítják, hogy az igazságszolgáltatási hatóságok az egyik fél kérelmére az eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák, és/vagy</p> <p>ii. garantálják a vádlott jogát, hogy saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja, és/vagy</p> <p>iii. biztosítják, hogy az indítványok, az írásos és szóbeli bizonyítékok ne minősülhessenek pusztán azon az alapon elfogadhatatlanoknak, hogy regionális vagy kisebbségi nyelven készültek, és/vagy</p> <p>iv. az igazságszolgáltatási eljáráshoz kapcsolódó okmányokat kérelemre a regionális vagy kisebbségi nyelveken is kiállítják, ha szükséges, tolmácsok és fordítások igénybevételével úgy, hogy az ne jelentsen az érdekelteknek külön költséget;</p>	
	<p>b. polgári eljárásokban:</p> <p>i. biztosítják, hogy az igazságszolgáltatási hatóságok az egyik fél kérésére az eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák, és/vagy</p> <p>ii. megengedik, hogy amennyiben egy peres félnek személyesen kell megjelennie a</p>	

	bíróság előtt, úgy ott saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja anélkül, hogy az számára külön költséget jelentsen, és/vagy iii. megengedik a regionális vagy kisebbségi nyelven készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges tolmácsok és fordítások segítségével;
	c. a közigazgatási ügyekben illetékes igazságszolgáltatási szervek előtti eljárásokban: i. biztosítják, hogy az igazságszolgáltatási szervek az egyik fél kérésére az eljárást a regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák, és/vagy ii. megengedik, hogy amennyiben egy peres félnek személyesen kell megjelennie az igazságszolgáltatási szerv előtt, úgy ott saját regionális vagy kisebbségi nyelvét használja anélkül, hogy az számára külön költséget jelentene, és/vagy iii. megengedik regionális vagy kisebbségi nyelveken készült dokumentumok és bizonyítékok benyújtását, ha szükséges, tolmácsok és fordítások segítségével;
	d. intézkednek, hogy a fenti b. és c. bekezdések i. és iii. pontjainak végrehajtása, valamint a tolmácsok és fordítások esetleges alkalmazása az érdekelték számára ne jelentsen többletköltséget.
	a. nem minősítik érvénytelennek az államban készült jogi okmányokat pusztán azon az alapon, hogy egy regionális vagy kisebbségi nyelven íródtak

2. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 9. cikkelye alapján. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

10. cikk Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek	olasz	<i>magyar</i>
1. bek.	a. i. gondoskodnak arról, hogy a közigazgatási hatóságok a regionális vagy kisebbségi nyelveket használják,	
	b. széles körben használt közigazgatási szövegeket és formanyomtatványokat a lakosság számára, regionális vagy kisebbségi nyelveken, illetve kétnyelvű változatokban tesznek közzé;	
	c. megengedik, hogy a közigazgatási hatóságok dokumentumokat regionális vagy kisebbségi nyelven készítsenek.	
2. bek.	2. Azon helyi és regionális hatóságokat illetően, melyek	

	<p>területén a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók száma az alábbi intézkedéseket indokolja, a Felek vállalják, hogy megengedik és/vagy bátorítják:</p> <p>a. a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a regionális vagy helyi közigazgatásban;</p> <p>b. a regionális vagy kisebbségi nyelveket használóknak azt a lehetőséget, hogy szóbeli vagy írásbeli kérelmeket ezeken a nyelveken nyújthassanak be;</p> <p>c. a regionális testületek hivatalos dokumentumaikat a regionális vagy kisebbségi nyelveken is közzétegyék;</p> <p>d. a helyi testületek dokumentumaikat a regionális vagy kisebbségi nyelveken is közzétegyék;</p> <p>e. hogy a regionális testületek közgyűlési vitáiban a regionális vagy kisebbségi nyelveket használják, ami azonban nem zárja ki az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek használatát;</p> <p>f. hogy a helyi testületek közgyűlési vitáiban a regionális vagy kisebbségi nyelveket használják, ami azonban nem zárja ki az állam hivatalos nyelvének/nyelveinek használatát;</p> <p>g. a helyneveknél a regionális vagy kisebbségi nyelveken hagyományos és helyes formák használatát vagy elfogadását, ha szükséges a hivatalos nyelv(ek) szerinti elnevezésekkel együttesen használva</p>
3. bek.	<p>3. A közigazgatási hatóságok vagy az ő nevükben tevékenykedő más személyek általműködtetett közszolgálati szerveket illetően a Szerződő Felek a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának területein e nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogyan az ésszerűen lehetséges, vállalják, hogy</p> <p>a. gondoskodnak arról, hogy használják a regionális vagy kisebbségi nyelveket a szolgáltatások nyújtásakor;</p>
4. bek.	<p>4. Az 1., a 2. és a 3. bekezdések közül általuk elfogadott rendelkezések végrehajtására tekintettel a Felek vállalják, hogy az alábbi intézkedések közül egyet vagy többet meghoznak:</p> <p>a. az esetleges szükséges fordítás vagy tolmácsolás;</p> <p>b. elegendő számú köztisztviselő és más közalkalmazott foglalkoztatása, és ha szükséges, képzése;</p> <p>c. azoknak az igényeknek a lehetséges mértékű kielégítése, melyek arra irányulnak, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának területein a regionális vagy kisebbségi nyelvet ismerő köztisztviselőket nevezzenek ki</p>
5. bek.	<p>5. A Felek vállalják, hogy megengedik a családneveknek az</p>

	érdekeltek kérésére a regionális vagy kisebbségi nyelveken történő használatát és felvételét
--	--

3. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 10. cikkelye alapján. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

11. bek. Tömegtájékoztatási eszközök	olasz	<i>magyar</i>
	a. abban a mértékben, ahogy a rádió és televízió közszolgálatot lát el i. biztosítják legalább egy-egy, a regionális vagy kisebbségi nyelveken sugárzó rádióállomás és televíziós csatorna létesítését	
	e. i. bátorítják és/vagy megkönnyítik legalább egy, regionális vagy kisebbségi nyelveket használó sajtóorgánum létesítését és/vagy fenntartását,	
2. bek.	2. A Felek vállalják, hogy biztosítják a szomszédos országokból egy regionális vagy kisebbségi nyelvvel azonos vagy hasonló nyelven készült rádió- és televízióadások közvetlen vételének szabadságát, és nem támasztanak akadályt a szomszéd országok ilyen nyelvű rádió- és televízióadásainak tovább sugárzása elé. Ezen túlmenően gondoskodnak arról, hogy egy regionális vagy kisebbségi nyelvvel azonos vagy ahhoz hasonló nyelven gyakorolt szólásszabadság és az információáramlás szabadsága elé az írott sajtót illetően semminemű korlátozás ne tétessék. Fent említett szabadságjogok gyakorlása, mivel az kötelezettségeket és felelősséget is tartalmaz, a nemzetbiztonság, a területi integritás vagy a közbiztonság, a közrend védelme és a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása, az egészség vagy a közérkölcés védelme, mások jó hírnevének és jogainak védelme, bizalmas jellegű információk kiszivárgásának megakadályozása, vagy az igazságszolgáltatás tekintélye és pártatlanságának biztosítása érdekében a törvény által előírt, egy demokratikus társadalomban szükséges eljárási szabályoknak, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak rendelhető alá.	
3. bek.	3. A Felek gondoskodnak arról, hogy a regionális vagy	

	kisebbségi nyelveket használók érdekeit képviseltessék vagy vegyék tekintetbe a törvényeknek megfelelően esetleg létrehozott, a tömegtájékoztatási eszközök szabadságát és pluralizmusát garantáló testületekben
--	--

4. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 11. cikkelye alapján. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

12. Cikk Kulturális tevékenység és kulturális létesítmények		
1. bek.	1. A kulturális tevékenységre és a kulturális létesítményekre - különösen a könyvtárakra, videotékákra, kulturális központokra, múzeumokra, archívumokra, akadémiákra, színházakra és filmszínházakra, valamint irodalmi és filmművészeti alkotásokra, a nép kulturális önkifejezésére, fesztiválokra és - ideértve egyebek között az új technológiák használatát - a kulturális iparra vonatkozóan, azokon a területeken, ahol e nyelveket beszélnek és abban a mértékben, ahogy a hatóságoknak ezen a téren hatáskörük, hatósági jogkörük vagy szerepük van, a Felek vállalják, hogy a. bátorítják a regionális vagy kisebbségi nyelveken történő önkifejezést, valamint az ilyen kezdeményezéseket, és elősegítik az ezeken a nyelveken készült műalkotások megismerésének különböző módjait	
	d.1 gondoskodnak arról, hogy a különböző fajtájú kulturális tevékenységek szervezéséért vagy támogatásáért felelős szervezetek az általuk kezdeményezett vagy támogatott tevékenységeikbe megfelelő mértékben beiktassák a regionális vagy kisebbségi nyelvek és kultúrák ismeretét és használatát;	
	e.2 gondoskodnak arról, hogy a kulturális tevékenységek szervezéséért vagy támogatásáért felelős szervezeteknek olyan személyzet álljon rendelkezésére, amely teljes mértékben ismeri az adott regionális vagy kisebbségi nyelvet, valamint a lakosság többi részének nyelvét/nyelveit;	
	f. támogatják a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók képviselőinek közvetlen részvételét	

	az eszközök biztosításában és a kulturális programok tervezésében
2. bek.	2. Azokat a területeket illetően, amelyek kívül esnek a regionális vagy kisebbségi nyelvek hagyományos használati területein, a Felek vállalják, hogy az előző bekezdésnek megfelelően megengedik, bátorítják és/vagy biztosítják a megfelelő kulturális tevékenységeket és kulturális létesítményeket, amennyiben azt valamely regionális vagy kisebbségi nyelvet használók száma indokolja.
3. bek.	3. A Felek vállalják, hogy külföldön megvalósuló kulturális politikájukban kellő helyet biztosítanak a regionális vagy kisebbségi nyelveknek és annak a kultúrának, amelyet e nyelvek hordoznak

5. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 12. cikkelye alapján. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

13. cikk Gazdasági és társadalmi élet		
1. bek.	1. A gazdasági és társadalmi tevékenységeket illetően a Felek az ország egészére nézve vállalják, hogy	
	a. kiiktatnak jogalkotásukból minden olyan rendelkezést, mely igazolható okok nélkül tiltja vagy korlátozza a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a gazdasági vagy társadalmi élet dokumentumaiban, különösen a munkaszerződésekben és az olyan technikai dokumentumokban, mint a termékek és felszerelések használati útmutatói;	
	b. megtiltják, hogy a vállalatok belső szabályzataiba és a magánokiratokba, legalábbis amelyek az azonos nyelvet beszélők között jöttek létre, a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát kizáró vagy korlátozó Cikkék kerüljenek;	
	c. fellépnek az olyan gyakorlattal szemben, mely elbátortalanít a regionális vagy kisebbségi nyelveknek a gazdasági vagy társadalmi tevékenységek keretei között történő használatától;	
	d. a fenti pontokban jelzettektől eltérő módokon megkönnyítik és/vagy bátorítják a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát	
2. bek.	2. A gazdasági és társadalmi tevékenység tekintetében, a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának területein, abban a terjedelemben, ahogy a hatóságok hatáskörrel bírnak, és az	

	<p>ésszerűen lehetséges mértékben, a Felek vállalják, hogy</p> <p>a. pénzügyi és bankügyi szabályzataikban meghatározzák azokat a részletszabályokat, melyek lehetővé teszik a kereskedelmi szokásokkal összhangban a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a fizetési utalványokon (csekkek, váltók, stb.) vagy egyéb pénzügyi okmányokon, illetve adott esetben gondoskodnak az ilyen rendelkezések megvalósításáról;</p> <p>b. a közvetlen ellenőrzésük alá tartozó gazdasági és társadalmi szektorokban (közszektor) a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát bátorító tevékenységet folytatnak; c. gondoskodnak arról, hogy az olyan létesítmények, mint a kórházak, nyugdíjasházak, otthonok lehetőséget biztosítsanak arra, hogy az egészségügyi, életkori vagy egyéb okból gondozásra szorulókat regionális vagy kisebbségi nyelvükön fogadják és kezeljék; d. megfelelő módon gondoskodnak arról, hogy a biztonsági felhívásokat a regionális vagy kisebbségi nyelveken is megfogalmazzák; e. regionális vagy kisebbségi nyelveken is hozzáférhetővé teszik a fogyasztók jogait érintő, az illetékes hatóságok által adott információkat</p>
--	--

6. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 13. cikkelye alapján. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

<p>14. cikk Határokon cserekapcsolatok</p>	<p>túli</p>	
		<p>a. olyan módon alkalmazzák a létező és olyan államokkal szemben fennálló kötelezettséget tartalmazó két- és többoldalú megállapodásokat, ahol ugyanazt a nyelvet azonos vagy hasonló formában használják, vagy - ha szükséges - olyanok megkötésére törekednek, hogy azok segítsék elő az érintett államokban élő, azonos nyelvet használók közötti kapcsolatokat a kultúra, az oktatás, az információ, a szakképzés és a továbbképzés területén;</p>
		<p>b. a regionális vagy kisebbségi nyelvek érdekében megkönnyítik és/vagy támogatják a határokon túli együttműködést, különösen annak a területnek a regionális vagy helyi szervei közötti együttműködést, ahol ugyanazt a nyelvet azonos vagy hasonló formában használják.</p>

7. táblázat: A Szlovén Köztársaság által vállalt kötelezettségek a Nyelvi Karta 14. cikkelye alapján. Forrás: Szlovén Köztársaság Karta-a törvény (2007. április 26.) alapján, saját szerkesztés.

3. Melléklet

Muraköz magyar települései korabeli képeslapokon

<<< Üdvözet Alsólendváról 1897-ben,
Fő utca, 1. számú korabeli képeslap

Forrás:

<http://www.lendva.info/index.php?id=48>

Muraszombati Kórház, 2. számú korabeli képeslap >>>

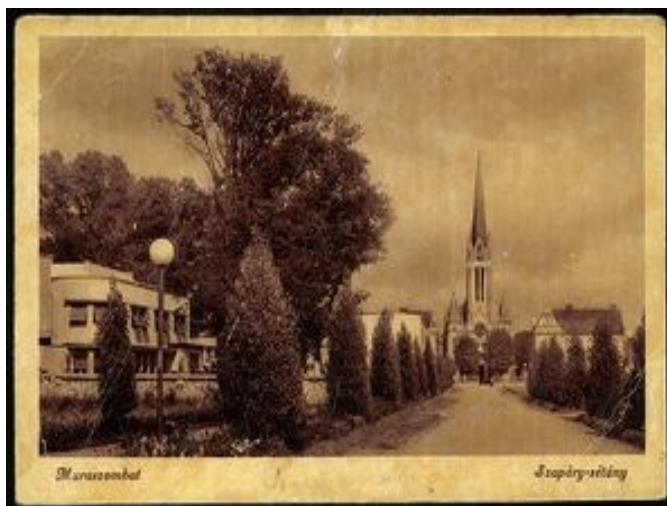
Forrás: postcards.hungaricana.hu

<<< Muraszombati Szapáry sétány,

3. számú korabeli képeslap

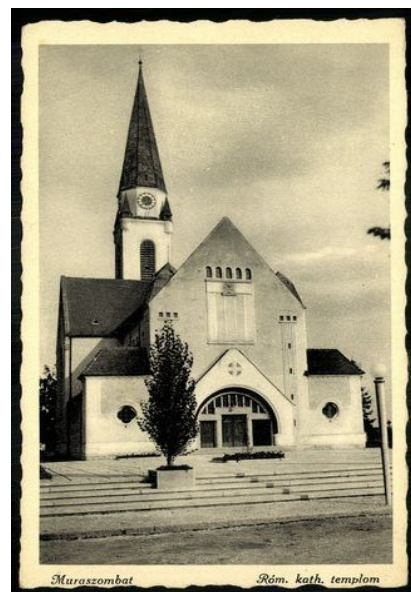
Forrás:

postcards.hungaricana.hu

**Muraszombati Római Katolikus templom,
4. számú korabeli képeslap >>>**

Forrás: postcards.hungaricana.hu

<<<

A

**muraszombati magyar országzászló
korabeli képeslapon**

5.számú kép

Forrás: postcards.hungaricana.hu